

Nasjonalparkstyret
for Raet nasjonalpark

Møteinnkalling

Utvalg: Raet nasjonalparkstyre
Møtested: Møterom 101, Statsforvalteren i Agder
Dato: 21.03.2025
Tidspunkt: 08:30

Eventuelt forfall må meldes snarest til nasjonalparkforvalter. Vararepresentanter møter etter nærmere beskjed.

Saksliste

Utvalgs-saksnr	Innhold	Lukket	Arkiv-saksnr
ST 6/25	Godkjenning av innkalling og saksliste		
ST 7/25	Valg av en representant til å skrive under møteprotokollen sammen med styreleder		
ST 8/25	Orienteringer Referatsak		
RS 2/25	Oppsummering etter møte 151024 - Raet nasjonalpark - forvaltning		2024/5782
RS 3/25	Skagerrak Science & Solutions Sail 2025 - økonomisk støtte fra Raet nasjonalpark		2024/12071
RS 4/25	Oppfølging etter møte - klargjøring av tilbakemelding - Raet nasjonalpark - forvaltningsplan for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde		2022/7571
RS 5/25	Svar på krav om stans av all pågående skjøtsel og tiltak - forventninger om videre forvaltning - Raet nasjonalpark - forvaltning		2024/5782
RS 6/25	Svar på krav om stans av all skjøtsel - Raet nasjonalpark - forvaltning		2024/5782
RS 7/25	Svar på spørsmål om stans i pågående skjøtsel og tiltak - Raet nasjonalpark - forvaltning		2024/5782
RS 8/25	Re: Behov for avklaring på ulike typer planer og kartlegginger i verneområder		2025/2930
RS 9/25	Re: Svar på krav om stans av all pågående skjøtsel og tiltak - forventninger om videre forvaltning - Raet nasjonalpark - forvaltning		2025/2930
RS 10/25	Vedtak Valg av oppdragstaker til revidering av skjøtselsplan på Spornes 2025		2024/8412
RS 11/25	Veiledning - Raet nasjonalpark - skjøtsel og kjøring av ved - naturmangfoldloven § 47		2025/2765
RS 12/25	Innspill - Raet nasjonalpark - utredning av organisering av verneområdeforvaltere		2024/11822
RS 13/25	Letter of intent- MARVAL - Raet marine national park 2025		2025/2926
RS 14/25	Rapportering - antall anmeldelser til politiet i 2024 - Raet nasjonalpark - anmeldte forhold		2022/6765
RS 15/25	Til uttalelse - Raet nasjonalpark - Tvedestrand 78/350 - sjøbu og brygge - utriggere - Stein Erik Andersen		2025/3015
RS 16/25	Disponering av midler knyttet til verneområdeforvaltere og statsforvaltermebetene		2025/2929
RS 17/25	Behovsinnmelding - enkle universelle toaletter ved innfallsporter - tilskudd til verdiskaping basert på		2024/10944

	naturarven - Raet nasjonalpark - bestillingsdialogen 2025	
RS 18/25	Avslag - enkle universelle toaletter ved innfallsporter - tilskudd til verdiskaping basert på naturarven - Raet nasjonalpark - bestillingsdialogen 2025	2024/10944
ST 9/25	Prioritering av tiltak i 2025	2025/2929
ST 10/25	Søknad om tiltak på Hoveodden - Hoves Venner - Raet nasjonalpark	2025/3324
ST 11/25	Søknad om oppgradering av VA anlegg Merdø - Arendal - Raet NP	2025/2205
ST 12/25	Søknad om tilbygg på fritidsbolig Botneveien 54- Arendal- Raet NP	2024/11042
ST 13/25	Søknad om ny godkjenning for tilbygg på Botneveien 96- Arendal- Raet NP	2020/3723
ST 14/25	Klage- avslag på søknad om fiberledning gjennom Raet NP- NØr5ske Fibre AS	2023/3948
ST 15/25	Eventuelt	
ST 16/25	Tidsbruk - Møtehonorer	

ST 6/25 Godkjenning av innkalling og saksliste
ST 7/25 Valg av en representant til å skrive under møteprotokollen sammen med styreleder
ST 8/25 Orienteringer

Raet nasjonalparkstyre

Trondheim, 14.11.2024

Deres ref.:

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2024/4055

Saksbehandler:
Ingrid Moe Dahl

Oppsummering etter møte mellom Raet nasjonalparkstyre og Miljødirektoratet 15.10.2024

Viser til møtet tirsdag 15. oktober mellom Raet nasjonalparkstyre og Miljødirektoratet.

Deltagere i møtet var for Raet nasjonalparkstyre Robert Cornels Nordli (styreleder Raet nasjonalparkstyre), Jenny Gulbrandsen (forvalter Raet nasjonalpark) og fra Miljødirektoratet deltok Ivar Myklebust (avdelingsdirektør), Terje Qvam (seksjonsleder verneområdeseksjonen), Tone Lise Alstad Eid (seksjonsleder juridisk seksjon naturmangfold) og Ingrid Moe Dahl (seniorrådgiver verneområdeseksjonen).

Agenda for møtet var:

- kort introduksjon om bakgrunnen for møtet og deltagere
- presentasjon fra Miljødirektoratet om juridisk rammeverk, roller og ansvar (vedlagt)
- kommentarer og vurderinger fra styreleder
- veien videre

Bakgrunnen for møtet var et ønske om et møtepunkt for dialog om forvaltningen av Raet nasjonalpark etter tidligere skriftlig kommunikasjon om gjennomførte tiltak i nasjonalparken, særskilt i forbindelse med opprydding etter stormen Babet.

Tema som ble omtalt i presentasjonen fra Miljødirektoratet:

Miljødirektoratet vektla i møtet at styret har et ansvar om å forvalte verneområdet etter verneformålet. Rammen for forvaltningen er definert i naturmangfoldloven, verneforskriften, forvaltningsloven, forvaltningsplan, retningslinjer og rundskriv samt vedtektene for nasjonalparkstyret.

Naturmangfoldloven § 35 omtaler vern av nasjonalparker som større naturområder med særegne eller representative økosystemer eller landskap uten tyngre naturinngrep. Det er forbud mot varig påvirkning av naturmiljø og kulturminner. Nasjonalparkvern innebærer vern av landskapet med planer, dyr, geologiske forekomster og kulturminner mot utbygging, anlegg, forurensning og annen aktivitet som kan skade formålet med vernet.

Verneforskriften for nasjonalparken gir rammer for forvaltningen og er bindende for alle – også for forvaltningsmyndigheten. Formålet med nasjonalparken setter rammene for hvilke tiltak forvaltningsmyndigheten kan iverksette. For Raet nasjonalpark er formålet:

"Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Aust-Agders kystområde både på land og i sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk.

I sone A er formålet å ta vare på fuglelivet, spesielt med hensyn til sjøfuglene og deres hekkeplasser, jf. kart.

I sone B er formålet å ta vare på sårbare naturtyper og arter, jf. kart.

I sone C er formålet å ta vare på områder med særskilt vitenskapelig betydning som referanseområder i sjø, jf. kart.

Allmennheten skal gis anledning til opplevelse av naturen gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging."

Forvaltningsmyndigheten er i naturmangfoldloven § 47 gitt en viss adgang til å utføre skjøtselstiltak i verneområder. Bestemmelsen gir forvaltningsmyndigheten adgang til å utøve en viss fysisk rådighet over verneområdet uten grunneiers samtykke.

Skjøtselstiltak etter § 47 er tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet. Det må gjøres en konkret vurdering av hvilke tiltak som er nødvendig for å oppnå natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet i det aktuelle området.

I tillegg vil rammene for vernet være av betydning. I landskapsvernområder er utgangspunktet å ivareta det vernede landskapets særpreg eller karakter. I nasjonalparker er bestemmelsene knyttet til å unngå varig påvirkning av naturmiljø eller kulturminner, og ivaretagelse av landskapet med planter, dyr, geologiske forekomster og kulturminner. Dette innebærer at det er ulike utgangspunkter for skjøtsel i ulike verneformer.

Dersom det ikke foreligger en godkjent forvaltningsplan eller skjøtelsplan som beskriver de konkrete skjøtselstiltakene i et område, må styret gjøre en konkret vurdering av om aktuelle skjøtselstiltak faller inn under naturmangfoldloven § 47.

Beslutninger om å iverksette skjøtselstiltak etter naturmangfoldloven § 47 er ikke enkeltvedtak, men dersom tiltak berører privat eiendom skal grunneier varsles. Miljødirektoratet anbefaler derfor at styret skriftliggjør vurderingen av om tiltaket faller inn under § 47.

Alle tiltak som ikke faller inn under § 47, krever dispensasjon fra vernebestemmelsene hvis tiltaket er forbudt etter verneforskriften. Styret må i disse tilfellene fatte vedtak på vanlig måte.

I møtet presiserte Miljødirektoratet at tiltak som er begrunnet i sikkerhetshensyn eller hensyn til friluftsliv ikke er omfattet av skjøtselsbestemmelsen i § 47 og derfor krever dispensasjon.

Når det gjelder tiltakene som er utført av Raet nasjonalparkstyre, blant annet etter stormen Babet, har ikke Miljødirektoratet gjort en faglig vurdering av de konkrete tiltakene. Miljødirektoratet har etterlyst hvilke vurderinger styret gjorde i forkant av de utførte tiltakene.

I presentasjonen ble det pekt på adgangen til delegering av myndighet til forvalter. Delegering av myndighet forutsetter særskilt delegeringsvedtak fra styret og det skal fremgå av delegeringsvedtaket hvilken myndighet forvalter har.

Videre drøfting i møtet:

Raet nasjonalparkstyre v/ styreleder understreket ressursituasjonen for forvaltningen av nasjonalparken og påpeker den store saksmengden som skal gjennom nasjonalparkstyret og forvalter. Styret har også tidligere uttrykt bekymring om at tilgjengelige ressurser og kapasitet er for lav hos både styret og forvalter og også hos lokalt naturoppsyn og statsforvalterembetet.

Styret orienterte om at de har gjort grundige vurderinger i forkant av tiltakene etter stormen Babet og at ryddingen og metoden som ble utført var lik for flere av områdene styret forvalter.

Miljødirektoratet presiserte at forvaltningsplanen for det tidligere Raet landskapsvernområde ikke kan brukes direkte for tiltak i nasjonalparken. Aktuelle tiltak som ønskes videreført fra forvaltningsplanen for landskapsvernområdet må vurderes konkret opp mot formålet for vernet av nasjonalparken og naturmangfoldloven § 47.

Styret tok opp at Miljødirektoratet har tildelt midler til blant annet tiltakene i etterkant av Babet og dermed anser tiltak for godkjent av direktoratet. Det ble understreket i møtet at Miljødirektoratet ved tildeling av tiltaksmidler på generelt grunnlag forutsetter at den aktuelle forvaltningsmyndigheten utfører tiltak i henhold til verneforskrift og at nødvendige tillatelser etter verneforskriften er avklart.

Både Raet nasjonalparkstyre og Miljødirektoratet ser viktigheten av å få på plass en forvaltningsplan for nasjonalparken. Utkastet til forvaltningsplan er tidligere oversendt Miljødirektoratet for faglig gjennomgang og en første tilbakemelding på dette er nå sendt til styret.

Miljødirektoratet orienterte også om at det er ønskelig å prioritere deler av landarealet i nasjonalparken for basiskartlegging i 2025. Det vil bidra til å forbedre kunnskapsgrunnlaget om verneverdiene i nasjonalparken, blant annet som grunnlag for vurdering av eventuelle nødvendige skjøtselstiltak.

Avsluttende kommentarer fra Miljødirektoratet om veien videre:

I møtet ble det drøftet hvilket veiledningsansvar Miljødirektoratet og Statsforvalteren har overfor styrene. Som vi også kommuniserte under kompetansedager for alle styrer i vår, har vi en forventning om at styrene er sitt ansvar bevisst som forvaltningsmyndighet for nasjonale verneverdier og at de forvalter verneområdene på bakgrunn av verneformål og verneforskrift. Og vi ønsker å opprettholde en god dialog med alle styrer knyttet til behov for blant annet veiledning som kan underbygge styrenes evne til å utføre sin myndighet på en god måte.

Vi veileder styrene i hovedsak gjennom kompetansedager for alle styremedlemmer som sist ble gjennomført i vår. I tillegg gjennomføres det blant annet jevnlige webinarer som berører ulike fagtema, miljøfagkonferanser for Statsforvalterne der forvalterne har anledning til å delta, med mer. Vi ønsker stadig å utvikle vår veiledning og tar gjerne imot innspill til fag eller tema styrene anser å ha behov for ytterligere informasjon om. Vi planlegger også forvaltersamling for alle verneområdeforvaltere våren 2025.

Vi kan gi generell veiledning for eksempel ved spørsmål knyttet til tolkning av verneforskriften. Som følge av at Miljødirektoratet er klageinstans kan vi imidlertid ikke veilede i konkrete saker da vi kan få sakene som klagesak på et senere tidspunkt.

I planleggingen av styrets oppgaver og tiltak for det kommende året anbefaler vi styret å

- hente inn et godt faggrunnlag for å vurdere områder aktuelle for skjøtsel.
Det vil bli prioritert midler til basiskartlegging av områder i Raet nasjonalpark i 2025 og dette vil bidra med gode data for videre vurderinger av hvor skjøtsel er nødvendig.
- sikre at det blir en videre god prosess rundt vurdering av kommende skjøtselstiltak i Raet nasjonalpark. Sakene som har vært i søkelyset rundt Hoveodden og Spornes har vist at det er faglig uenighet knyttet til tiltakene. Det understreker viktigheten av å ta seg god tid til å involvere aktuelle aktører og ta seg tid til å utarbeide et, så godt som mulig, omforent faglig grunnlag for videre skjøtselsarbeid.
- prioritere ferdigstilling av forvaltningsplan.

Vi anbefaler derfor styret å avvente gjennomføringen av større skjøtselstiltak til punktene over er innfridd.

Når det gjelder veien videre knyttet til tematikken som ble berørt i møtet mellom Raet nasjonalparkstyre og Miljødirektoratet 15. oktober foreslår vi at styreleder og forvalter videreformidler dialogen fra møtet inn i sine styremøter.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Ivar Myklebust
avdelingsdirektør

Terje Qvam
seksjonsleder

Kopi til:
Robert Cornels Nordli

Fra: post@miljodir.no[post@miljodir.no]
Sendt: 14.11.2024 13:10:57
Til: Postmottak SFAG[sfagpost@statsforvalteren.no]
Tittel: Oversendelse av brev fra Miljødirektoratet (Transmission of letter)

Vår ref 2024/4055

Vedlagt følger brev fra Miljødirektoratet. Brevet sendes elektronisk uten underskrift og skal betraktes som et originalt dokument. Papirdokument vil ikke bli ettersendt.

Vi ber om at offisielle svar og henvendelser til Miljødirektoratet gjøres til post@miljodir.no

Attached is a letter from the Norwegian Environment Agency. The letter is sent electronically without a signature and should be considered as an original document. Paper documents will not be forwarded. If you have official responses and inquiries, please send it to the Norwegian Environment Agency post@miljodir.no

Vennlig hilsen

Ingrid Moe Dahl | seniorrådgiver

e-post: ingrid.moe.dahl@miljodir.no

Havforskningsinstituttet, Forskningsstasjonen Flødevigen
Nye Flødevigveien 20
4817 HIS

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2024/12071-0 432.3

Deres ref.

Dato 12.12.2024

Skagerrak Science & Solutions Sail 2025 - økonomisk støtte fra Raet nasjonalpark

Vi viser til søknad fra Havforskningsinstituttet ved Even Moland, med prosjektbeskrivelse og finansieringsplan datert 29.11.2024.

Prosjektet Skagerrak Science & Solutions Sail 2025, vil bidra til å formidle kunnskap om tilstand og hva vi mennesker kan gjøre for å bedre tilstanden for livet i våre nærmeste havområder. Kunnskap danner grunnlag for mer bærekraftig forvaltning og bruk av havets ressurser, som igjen tilrettelegger for kunnskapsbasert omstilling med potensial for økt verdiskaping fra fiskeri og havbruk, økt friluftslivs- og rekreasjonsverdi og ytterligere forsknings- og utdanningsaktivitet.

Prosjektet vil også styrke regionens samarbeid med de andre regionene som har Skagerrak som sitt havområde. Som Havpanelet påpeker, er havets ressurser overbeskattet og global marin miljøtilstand redusert. Dette prosjektet støtter flere av FNs bærekraftsmål, spesielt mål om bevaring av hav og marine ressurser (Mål 14) og utvikling av bærekraftige samfunn (Mål 11). Samtidig får behovet for restaurering av akvatiske systemer også i økende oppmerksomhet regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Naturbaserte løsninger, som kultivering av arter som restaurerer habitat og forbedrer vannmiljøet, er både økologisk og økonomisk gunstig, og kan knyttes til mål om bærekraftig forbruk og produksjon (Mål 12), matproduksjon (Mål 2), og industrialisering og innovasjon (Mål 9).

Fordi bruk og ivaretagelse av kysten er nødvendig for en god samfunnsutvikling, er det også viktig med en forskningssatsning og kunnskapsutvikling innen marin natur og marine ressurser. Økt kunnskap og informasjonsdeling om vårt felles hav på tvers av fylker, regioner og land er nøkkelen til å håndtere utfordringene.

Dette er et spennende prosjekt som nasjonalparkstyret i Raet støtter, med forventning og ønske om aktiv deltagelse i prosjektet. Vi finner derfor å kunne støtte prosjektet med 90.000,- kroner.

Bidraget vil bli overført til Havforskningsinstituttets bankkontonummer: 6345.05.31172, merket «prosjekt 16175, ansattnr. 36802504».

Vi ber om en rapport fra resultatene i prosjektet med oversikt over disponering av midlene innen 31.12.2025.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

Fra: Line-Kristin Larsen[Line-Kristin.Larsen@miljodir.no]

Sendt: 12.12.2024 13:12:23

Til: Gulbrandsen, Jenny Marie[jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no]

Kopi: Ingrid Moe Dahl[ingrid.moe.dahl@miljodir.no]; Postmottak SFAG[sfagpost@statsforvalteren.no];

Tittel: Oppfølging av møtet om forvaltningsplanene

Hei Jenny!

Vi ønsker å sende en e-post som oppfølging av møtet om forvaltningsplanene som vi hadde forrige uke. Du hadde da noen spørsmål til tilbakemeldingene vi ga på faglig gjennomgang av forvaltningsplanen. Vi brukte opp møtetiden uten å komme helt gjennom alle punktene du ønsket å ta opp, så vi kan godt ta et oppfølgingsmøte om du vil.

Men vi sender over en kort klargjøring av tilbakemeldingene våre, så det blir tydeligere for deg hva vi mener. Tilbakemeldingen du fikk i november er en første gjennomgang av dokumentet, der vi ba om en rydding og omstrukturering av dokumentet slik at lesbarheten blir bedre.

Hovedgrepene vi etterspurte var følgende:

- Ryddigere disposisjon i kapitlet for retningslinjer
- Retningslinjene som oppgis tilhører riktig bestemmelse og verneområde (det siste aktuelt for Søm)
- Rydde i innholdet i innledende del, der man luker bort tekst som ikke omhandler verneforskriften

Når dere har tatt denne første oppryddingen i dokumentet, og sender oss en ny versjon til faglig gjennomgang, kan vi gi dere nærmere kommentarer til selve innholdet i forvaltningsplanen. Du spurte også litt rundt hvordan du skulle forholde deg til innspill fra eksterne som ønsket innhold inn i planen. Når andre aktører forespur om å informere om sine tema, kan det være vanskelig å avgjøre hvor grensen skal gå. Da er en ledesnor at forvaltningsplanen først og fremst må ivareta funksjonen som et verktøy for forvaltningsmyndigheten slik at alle som potensielt vil komme til å sitte i et styre eller være forvalter frem til neste revisjon av forvaltningsplanen, vil vite hvordan forskriften skal tolkes og sikre at området forvaltes enhetlig. Deretter skal den også ivareta brukerne, men ikke på bekostning av det første.

Et tema som kom opp på møtet var hvordan forvalter skulle forholde seg til søknader om hogst i nasjonalparken. Du spurte også om forskjellen på § 4. Vern av plantelivet bestemmelse i andre ledd f) *hogst av ved til eget bruk i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen*, unntatt i sone B. og bestemmelse i tredje ledd a) *rydding av vegetasjon i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen*.

Du lurte også på om det var riktig å kreve en skogbruksplan ved søknad om hogsttiltak. For å svare ut sistnevnte først. Det skal ikke forekomme hogst i en skala som krever en skogbruksplan i en nasjonalpark. All skogen er vernet og skogeiere får derfor utbetalt erstatning for den i forbindelse med vernevedtaket.

Hogst skal kun forekomme under disse omstendighetene:

1. Uttak av fremmede treslag. Dette er større hogster der man tar ut tidligere plantefelter. Uttaket gjøres med hjemmel i **§13. Skjøtsel**. Slike uttak utføres utelukkende i regi av forvaltningsmyndigheten, ikke som følge av søknad om dispensasjon fra verneforskriften. Forskriften har ingen bestemmelser som åpner for søknad for slik hogst.

2. Hogst av ved til eget bruk. Slik hogst gjøres med hjemmel i **§ 4 andre ledd f) hogst av ved til eget bruk i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen**. Dette er i all hovedsak uttak av *enkeltrær* på egen eiendom. I bestemmelsen står det at uttaket skal være i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen. Det betyr at forvaltningsplanen må sette begrensinger for uttakene slik at det ikke får nevneverdige negative konsekvenser for verneområdet. Hva som er nevneverdige negative konsekvenser, blir en skønnsvurdering. I nasjonalparker med mye skog, tåler naturen et større uttak enn i nasjonalparker med lite skog. I Raet er det lite skog, slik at det kan være hensiktsmessig med strenge rammer for uttak. Det er vel ellers lite aktuelt med hogst av ved til eget bruk i områdene i nasjonalparken der kommunen er grunneier.

Bestemmelse i **§ 4 tredje ledd a) rydding av vegetasjon i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen** åpner ikke for hogst av trær. Bestemmelsen gjelder rydding av vegetasjon (busker, kratt og lignende), typisk formål kan være for å holde en sti åpen for ferdsel. Også her må det settes begrensinger for rydding i forvaltningsplanen slik at det ikke får nevneverdige negative konsekvenser for verneområdet. F.eks. ved å angi konkrete situasjoner der slik rydding kan gis dispensasjon fra verneforskriften.

Dersom trær skal felles utover punktene over, må det være på bakgrunn av skjøtselsbehov. Vi har i etterkant av møtet mottatt en e-post fra Bevar Hoveodden som uttrykte bekymring angående pågående hogst og rydding av vegetasjon på Hove. Blant annet nevnes tiltak der vegetasjon og trær fjernes for å skape en "lysåpen skog". Vi kjenner ikke til den naturfaglige begrunnelsen for tiltaket, men vær oppmerksom på at heller ikke verneområdeforvaltningen har lov til å felle trær dersom det ikke er et faktisk skjøtselsbehov. Dersom det er et tvilstilfelle, slik som det fremstår på Hove, må styret fremskaffe dokumentasjon på nødvendigheten av å felle trær for å sikre at forvaltningsmyndigheten ikke selv bryter lovverket de er satt til å forvalte. Vi minner om at bestandspleie med sikte på treslagskifte ikke er tillatt i nasjonalparken, det var heller ikke tillatt i tidligere Raet landskapsvernområde. Videre er rydding av vegetasjon for friluftsmål søknadspliktig, og skal reguleres av verneområdeforvaltningen gjennom vilkårssetting i en eventuell tillatelse slik at den ikke skader verneverdiene.

Som nevnt i vår oppsummering fra møtet med deg og styreleder tidligere i høst, anbefaler vi at styret avventer gjennomføring av større skjøtselstiltak til faggrunnlag og forvaltningsplan er på plass. I praksis gjelder da dette også pågående skjøtselstiltak som mangler faglig forankring per nå. Dette gjelder også for Hoveodden.

§4. vern av plantelivet i forskrift for Raet nasjonalpark spesifiserer at vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker og trær er vernet mot all skade, uttak og ødelegging. Det betyr at vegetasjon som var tilstede ved vernetidspunktet ikke skal skades, med mindre det er nødvendig for å ivareta verneverdiene. I formålet til Raet er ikke kulturmark nevnt, det vil si at styret skal være varsom med tilbakeførende tiltak for å oppnå kulturmark dersom det ikke foreligger særskilt dokumentasjon for at det er nødvendig.

Angående midler til utarbeidelse av skjøtselsplaner i 2025. Vi vil prioritere midler til basiskartlegging av nasjonalparken som et viktig grunnlag for videre utarbeidelse av skjøtselsplaner. Søknad om midler til skjøtselsplaner vil behandles under ordinære søknadsrunder som tidligere.

Med vennlig hilsen,
Line-Kristin Larsen

Seniorrådgiver verneområdeseksjonen
Miljødirektoratet
Tlf. 97643455

MILJØDIREKTORATET
Postboks 5672 Torgarden
7485 TRONDHEIM

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2024/5782-0 432.3

Deres ref. 2025/5705 Dato 12.02.2025

Svar på krav om stans av all pågående skjøtsel og tiltak - forventninger om videre forvaltning - Raet nasjonalpark

Raet nasjonalparkstyre takker for brevet og for at vi fremover vil få gjennomført en god og grundig kartlegging av verneområdet med NIN metoden. Dette vil, som Miljødirektoratet påpeker, gi et godt kunnskapsgrunnlag for videre forvaltning av området. Vi ber om at de som velges til å gjennomføre NIN kartleggingen også gir tilbakemeldinger på hvilke områder som kan være aktuelle for skjøtsel. Statsforvalteren i Agder har opplyst at dette må bestilles spesifikt, da det ikke egentlig inngår i en standard NIN kartlegging.

Involvering

Raet nasjonalparkstyre har innenfor de siste 12 mnd hatt 3 møter i rådgivende utvalg der man har drøftet skjøtelsplaner, NIN kartlegging og målsetninger for verneområdet/delområder innen verneområdet. Et fjerde møte om marint vern utgikk på grunn av eksterne forsinkelser.

Vi har fått muntlige og skriftlige innspill fra medlemmer i RU + andre med ønsker om å ivareta det seminaturlike kystlandskapet med skjøtselstiltak inkludert flere ønsker om tilbakeføring på grunn av omfattende gjengroing de siste tiårene flere steder. Dette omfatter ulike typer naturbeitemark, kystlynghei, strandenger og slåttemark. Dette er områdene med høyest forekomst av rødlistede arter i verneområdet, som i stor grad er knyttet til kulturlandskap og truet av gjengroing/opphør av skjøtsel. Behovet for dette har vært belyst og adressert til styret mer eller mindre kontinuerlig siden styret ble konstituert i 2017 og er bakgrunnen for at styret over flere år har søkt om midler til skjøtelsplaner. I rådgivende utvalg er det per nå ca 35 medlemmer (vedlagt liste) fra mange ulike lag og foreninger.

Godt faglig grunnlag

Vi har invitert ulike fagmiljøer for å gi faglig forankrede innspill til nasjonalparkstyret. Flere ganger i året har styret hatt med fagkompetanse på seminar og/eller turer. Dette har omhandlet for eksempel sjøfugl, kystlynghei, botanikk, marine arter og naturtyper, minkjakt, kulturminner, berggrunnsgeologi, insekter, kvartærgeologi m.m.

Noen av de inviterte den siste tiden har valgt å takke nei fordi man mener konflikten er så betent lokalt. Å gi innspill til styret innebærer per nå en risiko for å bli uthengt i sosiale medier.

Det har vært forsøkt innhentet faglige innspill for Hoveodden. Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter har gitt innspill på tiltak på Hoveodden etter befarings på området juli 2024,

Ivar Jansen har gitt innspill på geologi og Roald Bengtson (entomolog) har blitt invitert til å gi innspill våren/sommer 2025. Dersom Miljødirektoratet har andre forslag til hvordan vi kan sikre involvering av aktuelle aktører for å utarbeide et så godt som mulig omforent faglig grunnlag for videre skjøtselsarbeid, så er vi veldig lydhøre for det.

Skjøtselsplaner

Raet nasjonalparkstyre har nylig takket ja til et tilbud fra Biofokus om utarbeidelse av skjøtselsplaner i perioden 2025- 2027, og vi er veldig glade for å sikre oss samarbeid med et fagmiljø som anses som et av de fremste i Norge på både skog og kulturlandskap. Nå avventer vi bare svar på søknad om midler fra Miljødirektoratet.

Forvaltningsplaner

Miljødirektoratet ber styret prioritere ferdigstilling av forvaltningsplanen. Forvalter og innleid bistand fra Textetcetera har jobbet systematisk med tilbakemeldingene vi fikk fra Miljødirektoratet høsten 2024 etter å ha ventet i ca 18 mnd på svar. Forvalter har tatt ut pålagt ferie fra 9.12-24 til 5.1.25.

Det vi har blitt bedt om å rette opp foreløpig jf brev fra Miljødirektoratet er endret kunnskapsgrunnlag for Søm LVO (fjerne det som angår Raet NP) og **oppsett** på retningslinjer. Vi har ikke fått tilbakemelding på innhold i retningslinjer. Miljødirektoratet har selv uttalt at den må inn til en ny runde med tilbakemeldinger på dette. Å innarbeide nye tilbakemeldinger i 2. runde vil også ta tid og ressurser. Vi regner dessuten med at Miljødirektoratet vil vurdere planene på nytt før den skal på offentlig høring og innspill derfra skal videre behandles.

Utdrag fra epost fra kontaktperson i Miljødirektoratet 12.12.24:

(...) Men vi sender over en kort klargjøring av tilbakemeldingene våre, så det blir tydeligere for deg hva vi mener. Tilbakemeldingen du fikk i november er en første gjennomgang av dokumentet, der vi ba om en rydding og omstrukturering av dokumentet slik at lesbarheten blir bedre. Hovedgrepene vi etterspurte var følgende:

- *Ryddigere disposisjon i kapitlet for retningslinjer*
- *Retningslinjene som oppgis tilhører riktig bestemmelse og verneområde (det siste aktuelt for Søm)*
- *Ryddet i innholdet i innledende del, der man luker bort tekst som ikke omhandler verneforskriften*

Når dere har tatt denne første oppryddingen i dokumentet, og sender oss en ny versjon til faglig gjennomgang, kan vi gi dere nærmere kommentarer til selve innholdet i forvaltningsplanen.

Styret mener derfor at det må settes av ressurser til dette og at svartiden fra Miljødirektoratet må betydelig kortes ned dersom målet om ferdigstilling innenfor for eksempel to år skal være mulig å oppnå.

I mellomtiden er forvaltningens behov for forvaltningsplan og retningslinjer dekket av det godkjente «Utkast til forvaltningsplan for Hove LVO, Søm LVO og Raet nasjonalpark» som

ble fremlagt og godkjent sammen med verneforskriften. Retningslinjene i denne planen utformet av Statsforvalteren i Agder (da Fylkesmannen i Aust- Agder) er i stor grad videreført i forslagene til nye forvaltningsplaner som er under bearbeiding.

Skjøtsel

Miljødirektoratet viser videre til at tiltak som er hjemlet i § 47 bør skriftliggjøres. Styret hadde satt pris på om dere kunne delt noen eksempler på hvordan dette er gjort i andre verneområder.

Stans av tiltak

Nederst i brevet av 31.1.25 så skriver Miljødirektoratet «*Miljødirektoratet forventer at Raet nasjonalparkstyre nå stanser all skjøtsel og gjennomføring av tiltak i nasjonalparken frem til punktene i vår tidligere anbefaling er innfridd.*»

Forvalter har drøftet dette med jurist og fungerende miljøverndirektør hos SFAG og vår felles oppfattelse er at dette i ren ordlyd betyr at alle tiltak i verneområdene må stanses.

Det betyr at vi nå sender ut varsel til alle søkere om at ventende omsøkte tiltak ikke vil bli behandlet inntil videre, og at omsøkte arrangementer og tiltak ikke kan gjennomføres.

Det vil anslagsvis ramme mellom 50-100 eksterne tiltak i verneområdene i løpet av våren 2025.

Videre vil all stans av skjøtsel bety stans av pågående og godkjente prosjekter som for eksempel Spornes (som har egen skjøtelsesplan), slått av strandeng og tiltak på kystlynghei i tråd med handlingsplanen. På disse oppdragene har vi inngått kontakter og vi risikerer å havne i en situasjon der vi anklages for kontraktsbrudd. Per nå har ikke styret oversikt over omfanget på dette, men utbetalinger til skjøtselstiltak har vært på minst 1,5 mill per år de siste årene.

Pågående restaureringsprosjekter som for eksempel Vaodden skal etter planen ferdigstilles nå i vinter, og sesongen for minkjakt og brenning av kystlynghei utgår. Planlagt sjøfuglregistrering i samarbeid med SFAG utgår.

Vi ber derfor om en redegjørelse fra Miljødirektoratet på om ordlyden skal tolkes slik vi i samråd med SFAG oppfatter den, og ser frem til en presisering av hvordan vi skal håndtere en slik stans av all saksbehandling, omgjøre godkjente tiltak og arrangementer, og ivareta det ansvaret vi har med kontraktører.

Hoves Venner har tirsdag 5.2.2025 lagt all sin aktivitet i verneområdet, inkl rydde søppel og bålpanner. De har ryddet 2-3 søppelsekker med søppel og aske hver tirsdag. Vi frykter at området i løpet av våren vil bli sterkt forsopt. Grunneier Arendal kommune eller Hove Drift og Utvikling AS har ikke ressurser til å ivareta området. Hvordan foreslår Miljødirektoratet at vi skal ivareta det mest brukte friluftsområdet i (østre del av) Agder?

Styret minner også om at vi i flere år har etterspurt økte ressurser til forvaltningen av verneområdene, da arbeidsbyrden langt overstiger ett årsverk – noe som også ble meldt inn av Statsforvalteren i Agder (da Fylkesmannen i Aust-Agder) ved etableringen av nasjonalparken.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

Kopi til:

Statsforvalteren i Agder	Postboks 504	4804	ARENDAL
Arendal kommune	Postboks 123	4891	GRIMSTAD
Tvedestrand kommune	Postboks 38	4901	TVEDESTRAND
Grimstad kommune	Postboks 123	4891	GRIMSTAD
Agder fylkeskommune	Postboks 788 Stoa	4809	ARENDAL

Svar på krav om stans av all skjøtsel - Raet nasjonalpark - forvaltning

RAET NASJONALPARKSTYRE
Postboks 504
4804 ARENDAL

Trondheim, 18.02.2025

Deres ref.:

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2025/5705

Saksbehandler:
Tone Lise Alstad Eid

Svar på spørsmål om stans i pågående skjøtsel og tiltak i Raet nasjonalpark

Vi viser til brev av 12.02.2025 fra nasjonalparkforvalter Jenny Marie Gulbrandsen med spørsmål knyttet til Miljødirektoratets brev av 31.01.2025.

I vårt brev av 31.01.2025 ber vi Raet nasjonalparkstyre stanse all pågående skjøtsel og tiltak i Raet nasjonalpark inntil styret har innhentet tilstrekkelig faggrunnlag for å vurdere aktuelle skjøtselstiltak i nasjonalparken, vurdert tiltakene etter naturmangfoldloven og verneforskriften, og ferdigstilt forvaltningsplan for nasjonalparken.

Skjøtsel av verneområder er en oppgave som ligger hos forvaltningsmyndigheten for verneområder, dvs. nasjonalparkstyret. Vårt brev innebærer at vi ber styret stanse pågående skjøtsel. Bakgrunnen for dette er tidligere dialog med styret hvor vi har stilt spørsmål ved faggrunnlaget for skjøtselstiltak som gjennomføres i nasjonalparken.

Vi ber i tillegg nasjonalparkstyret om å stanse tiltak som utføres av andre på oppdrag fra eller etter avtale med styret. I tidligere dialog med styret har vi påpekt at noen av tiltakene som omtales som skjøtselstiltak krever dispensasjon fra vernebestemmelsene.

Miljødirektoratet har ikke bedt styret om å iverksette stans av tiltak som ikke reguleres av verneforskriften. Tiltak som ikke er forbudt i verneforskriften er tillatt uten særskilt søknad. Sjøfuglregistrering og rydding av søppel er ikke forbudt etter vernebestemmelsene og kan fortsette som før.

Miljødirektoratet har heller ikke bedt styret å stoppe arrangementer eller tiltak som har dispensasjon fra verneforskriften. Dette er tiltak som har vært gjennom søknadsbehandling og som allerede er vurdert etter verneforskriften.

Dersom det skal utføres tiltak i nasjonalparken som er forbudt etter verneforskriften, for eksempel hogst av vegetasjon, må tiltaket enten være innenfor rammen av naturmangfoldloven § 47, eller ha dispensasjon fra verneforskriften.

Nasjonalparkstyret må som tidligere påpekt gjøre en konkret vurdering av om vilkårene i § 47 er oppfylt for de tiltakene styret ønsker å iverksette i nasjonalparken. Det er styret som har myndighet til å beslutte iverksetting av skjøtselsstiltak. Miljødirektoratet forventer videre at styret fortsatt utfører sin oppgave med å behandle innkomne søknader.

Miljødirektoratet mottok utkast til forvaltningsplaner for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde til faglig gjennomgang 16.2.2024 (vår ref. 2024/2561) og vil som tidligere nevnt fortsette gjennomgangen av forvaltningsplanene når nye utkast oversendes.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Terje Qvam
seksjonsleder

Tone Lise Alstad Eid
seksjonsleder

Fra: Kristina[kristinastenlundlarsen021@gmail.com]
Sendt: 23.01.2025 10:39:50
Til: Gulbrandsen, Jenny Marie[jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no]
Kopi:
Runeskaaland@hotmail.com[Runeskaaland@hotmail.com];Lisbeth.iversen@arendal.kommune.no[Lisbeth.iversen@arendal.kommune.no];monicajp@me.com[monicajp@me.com];styret@arendaluvk.no[styret@arendaluvk.no];Hilde.Tjonneland.Jomaas@aama.no[Hilde.Tjonneland.Jomaas@aama.no];Hgh@pha.no[Hgh@pha.no];ivar.johan.jansen@gmail.com[ivar.johan.jansen@gmail.com];sivert@skagerakbioenergi.no[sivert@skagerakbioenergi.no];post@msnidelv.no[post@msnidelv.no];omosberg@online.no[omosberg@online.no];aasulv.e@online.no[aasulv.e@online.no];granvik-as@outlook.com[granvik-as@outlook.com];peter.prokosch@gmail.com[peter.prokosch@gmail.com];annegdalane@gmail.com[annegdalane@gmail.com];siv.senneset@kystverket.no[siv.senneset@kystverket.no];henriette@sjosjukt.no[henriette@sjosjukt.no];blimed@vaarestrender.no[blimed@vaarestrender.no];leder@foreningenbevarhovedden.com[leder@foreningenbevarhovedden.com];royvidar5@yahoo.no[royvidar5@yahoo.no];ove@sdas.no[ove@sdas.no];Trygve.norgaard@raetbesokssenter.no[Trygve.norgaard@raetbesokssenter.no];geir@friluft-sor.no[geir@friluft-sor.no];post@97649861.no[post@97649861.no];Audvib@gmail.com[Audvib@gmail.com];erik-hul@online.no[erik-hul@online.no];terje.stalleland@hoveleirsenter.no[terje.stalleland@hoveleirsenter.no];peter.prokosch@ltandc.org[peter.prokosch@ltandc.org];rusaevre@gmail.com[rusaevre@gmail.com];kristina.kvile@niva.no[kristina.kvile@niva.no];einar@fredriksen.net[einar@fredriksen.net];joan@salt.nu[joan@salt.nu];laksomanen@gmail.com[laksomanen@gmail.com];tt@staerk.no[tt@staerk.no];post@tromoy.frivilligsentral.no[post@tromoy.frivilligsentral.no];florarne@gmail.com[florarne@gmail.com];jan.henrik.simonsen@gmail.com[jan.henrik.simonsen@gmail.com];hovesvenner@gmail.com[hovesvenner@gmail.com];Line-Kristin Larsen[Line-Kristin.Larsen@miljodir.no];Ingrid Moe Dahl[ingrid.moe.dahl@miljodir.no];Smeland, Anne Fløgstad[anne.flogstad.smeland@statsforvalteren.no];Beate Skretting (beate.skretting@politiker.grimstad.no)[beate.skretting@politiker.grimstad.no];Einar Johnsen[ei.johnsen@icloud.com];Hannah Teigland[Hannah.teigland@politiker.agderfk.no];Inger Brokka De Ruiten[inger.brokka.de.Ruiten@arendal.kommune.no];kjetil.glimsdal@grimstad.kommune.no[kjetil.glimsdal@grimstad.kommune.no];Mirell Høyer-Berntsen[mirell.hoyer-berntsen@politiker.agderfk.no];Morten Foss[morten.foss@politiker.tvedestrand.no];robert.cornels.nordli (robert.cornels.nordli@arendal.kommune.no)[robert.cornels.nordli@arendal.kommune.no];Arild Pfaff[arild.pfaff@miljodir.no];Martin Due-Tønnessen[martin.due-tonnessen@tvedestrand.kommune.no];Nilsen, Jann Bernhard[Jann.Bernhard.Nilsen@arendal.kommune.no];Paulsen, Ingvald[Ingvald.Paulsen@agderfk.no];Rolf Inge Pettersen[rolf.inge.pettersen@grimstad.kommune.no];
Tittel: Re: Behov for avklaring på ulike typer planer og kartlegginger i verneområder

Takk for svar igjen- jeg vil komme med noen kommentarer til fremstillingene- men velger å ta det når referatet fra møtet er sendt ut.

Vi tok også notater og referat fra møtet- og minner også om protokolltilførselen som må legges ved referatet. Vi spiller inn våre innspill og/eller korreksjoner når referatet er sendt ut.

Med vennlig hilsen
Kristina Stenlund Larsen

ons. 22. jan. 2025 kl. 15:36 skrev Gulbrandsen, Jenny Marie <jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no>:

Da skal jeg forsøke å svare ut dette spørsmålet fra Bevar Hovedodden, sender svaret til alle.

Under verneprosessen ble det utarbeidet et «Utkast til forvaltningsplan for Raet NP, Søm LVO og Hove LVO» av Fylkesmannen i Aust-Agder (nå Statsforvalteren) som ble godkjent sammen med verneområdenes opprettelse i 2016. Den er fortsatt gyldig og brukes i forvaltningen av Raet nasjonalpark. Både denne og foreløpig versjon av nye forvaltningsplaner ligger her: [Nasjonalparkstyre | Forvaltningsplan](#)
Kravet i § 12 er dermed innfridd.

Grunnene til at det ikke er utarbeidet en ny forvaltningsplan tidligere (for å erstatte «Utkastet») er flere:

- Miljødirektoratet ba alle verneområdestyrer prioritere besøksstrategi - noe som hadde tidsfrist innen 2020. Styret (konstituert i 2017) har derfor prioritert dette og fikk brukerundersøkelse og sårbarhetskartlegging utført i 2018 og selve Besøksstrategien i 2019. Dette er lange og ressurskrevende prosesser som ikke gir rom for å jobbe med forvaltningsplan samtidig.
- Styret søkte og fikk innvilget midler til oppstart av forvaltningsplan i 2020, men COVID gjorde det umulig å gjennomføre den prosessen som planlagt.
- I 2022 vedtok styret oppstart av revidering av forvaltningsplan og det ble signert kontrakt etter anbudsrunde med Textetcetera for bistand med layout, tekstbearbeidelse, bilder og møteavholdelse.
- I 2022-23 ble det avholdt oppstartsmøte og lokale folkemøter der man kunne drøfte innhold og retningslinjer. Våren 2023 ble tekstforslag sendt ut til RU på «høring» og innspill tatt med videre.
- I Juni 2023 ble forvaltningsplanene behandlet av styret og sendt inn til Miljødirektoratet for vurdering for Faglig godkjenning (som PDF).
- I juli 2024 ble de ferdig innlagt i Miljødirektoratet sin portal «Forvaltningsplaner på nett»- dette tok en del tid fordi portalen har vært under oppgradering av Miljødirektoratet.
- Miljødirektoratet bad om å få en versjon i word i august/september 2024.
- I november 2024 fikk vi første tilbakemelding på forvaltningsplanene og jobber nå med redigering av innhold for Søm LVO og med oppsett av retningslinjer etter innspill fra Miljødirektoratet. Innspillene omhandler struktur/inndeling/rekkefølge på retningslinjer. Det faglige innholdet er så vidt jeg kan se ikke vurdert og vil ifølge Miljødirektoratet komme i neste runde av faglig vurdering.

Så grunnet Covid og lang svartid fra Miljødirektoratet så har vi per nå et gyldig «utkast» som benyttes i saksbehandling, men målet er å få fulgt opp innspillene som kom i november 2024 så snart som mulig (Søm er ferdig og Raet underveis) slik at vi kan sende de inn for nye tilbakemeldinger til Miljødirektoratet slik direktoratet har bedt om.

Som avklart i møtet så vil styret svare på spørsmålet «Jeg ber om at vi snarest får svar på vårt spørsmål om Nasjonalparkstyret ser seg forpliktet til å etterleve anbefalinger fra Miljødirektoratet?» etter neste styremøte.

Med vennlig hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen

Nasjonalparkforvalter

Tlf: 45 87 38 26/ 370 17 845

Epost: jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no

Hjemmeside: www.nasjonalparkstyre.no/raet

www.raetnasjonalpark.no

Ikke send konfidensiell informasjon med epost.

Fra: Kristina <kristinastenlundlarsen021@gmail.com>

Sendt: onsdag 22. januar 2025 14:27

Til: Gulbrandsen, Jenny Marie <jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no>

Kopi: Runeskaaland@hotmail.com; Lisbeth.iversen@arendal.kommune.no; monicajp@me.com; styret@arendaluvk.no; Hilde.Tjonneland.Jomaas@aama.no; Hgh@pha.no; ivar.johan.jansen@gmail.com; sivert@skagerakbioenergi.no; post@msnidelv.no; omosberg@online.no; aasulv.e@online.no; granvik-as@outlook.com; peter.prokosch@gmail.com; annegdalane@gmail.com; siv.senneset@kystverket.no; henriette@sjosjukt.no; blimed@vaarestrender.no; leder@foreningenbevarhoveodden.com; royvidar5@yahoo.no; ove@sdas.no; Trygve.norgaard@raetbesokssenter.no; geir@friluft-sor.no; post@97649861.no; Audvib@gmail.com; erik-hul@online.no; terje.stalleland@hoveleirsenter.no; peter.prokosch@ltandc.org; rusaevre@gmail.com; kristina.kvile@niva.no; einar@fredriksen.net; joan@salt.nu; laksomanen@gmail.com; tt@staerk.no; post@tromoy.frivilligsentral.no; florarne@gmail.com; jan.henrik.simonsen@gmail.com; hovesvenner@gmail.com; Line-Kristin Larsen <Line-Kristin.Larsen@miljodir.no>; Ingrid Moe Dahl <ingrid.moe.dahl@miljodir.no>; Smeland, Anne Fløgstad <anne.flogstad.smeland@statsforvalteren.no>; Beate Skretting

(beate.skretting@politiker.grimstad.no) <beate.skretting@politiker.grimstad.no>; Einar Johnsen <ei.johnsen@icloud.com>; Hannah Teigland <Hannah.teigland@politiker.agderfk.no>; Inger Brokka De Ruiter <inger.brokka.de.Ruiter@arendal.kommune.no>; kjetil.glimsdal@grimstad.kommune.no; Mirell Høyer-Berntsen <mirell.hoyer-berntsen@politiker.agderfk.no>; Morten Foss <morten.foss@politiker.tvedestrand.no>; robert.cornels.nordli (robert.cornels.nordli@arendal.kommune.no) <robert.cornels.nordli@arendal.kommune.no>; Arild Pfaff <arild.pfaff@miljodir.no>; Martin Due-Tønnessen <martin.due-tonnessen@tvedestrand.kommune.no>; Nilsen, Jann Bernhard <Jann.Bernhard.Nilsen@arendal.kommune.no>; Paulsen, Ingvid <Ingvid.Paulsen@agderfk.no>; Rolf Inge Pettersen <rolf.inge.pettersen@grimstad.kommune.no>
Emne: Re: Behov for avklaring på ulike typer planer og kartlegginger i verneområder

Hei, takk for oversendelse av Miljødirektoratets svar. Jeg ser frem til å få oversendt referatet, og har forventning om at dette sendes ut på høring slik at nødvendige tilføyelser og/eller korreksjoner kan legges til.

I svaret fra Mildir fremheves §12 i verneforskriften:

§ 12. Forvaltningsplan

Det **skal** utarbeides en forvaltningsplan med nærmere retningslinjer for forvaltning, skjøtsel, tilrettelegging, informasjon osv. Forvaltningsplanen skal godkjennes av Miljødirektoratet."

Dette er altså en SKAL regel - og mildir fremhever at denne som en tommelfingerregel bør revideres hvert 7. år.

Nasjonalparkstyret er altså 9 år på overtid med å utarbeide en forvaltningsplan- som nettopp understreker at Nasjonalparkstyret nå må rette seg etter mildirs anbefalinger og prioritere arbeidet med forvaltningsplanen.

Jeg ber om at vi snarest får svar på vårt spørsmål om Nasjonalparkstyret ser seg forpliktet til å etterleve anbefalinger fra Miljødirektoratet?

Med vennlig hilsen
Kristina Stenlund Larsen, Foreningen Bevar Hoveodden.

ons. 22. jan. 2025 kl. 13:31 skrev Gulbrandsen, Jenny Marie <jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no>:

Hei!

Takk for deltakelse på møtet sist uke. Referat/Oppsummering er på vei. Kartinnsynet fungerer dessverre ikke som ønsket, så jeg sender ut «bilder» av kartløsningen sammen med tabellen på nytt sammen med oppsummeringen.

Det virket som om det er litt usikkerhet på hva de ulike planene som brukes i forvaltningen inneholder, og hvordan midler kan disponeres. Jeg har derfor bedt Miljødirektoratet spesifisere dette ut i fra noen spørsmål fra meg som jeg tenker kan være aktuelle.

Svaret er gjengitt i sin helhet nedenfor. Rød tekst er svar fra kontaktperson i Miljødirektoratet.

Nasjonalparkstyret har godtatt et tilbud på skjøtselsplaner fra Biofokus, og har oppe til vurdering to tilbud på revidering av skjøtselsplaner på Spornes. Tilbudene inkluderer NIN kartlegging som en del av skjøtselsplanutarbeidelsen, så jeg vil ta en dialog med Miljødirektoratet om hvordan vi planlegger kartlegging i 2025.

Med vennlig hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen

Nasjonalparkforvalter

Raet
nasjonalpark

Tlf: 45 87 38 26/ 370 17 845

Epost: jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no

Hjemmeside: www.nasjonalparkstyre.no/raet

www.raetnasjonalpark.no

Ikke send konfidensiell informasjon med epost.

Fra: Line-Kristin Larsen <Line-Kristin.Larsen@miljodir.no>

Sendt: fredag 17. januar 2025 09:42

Til: Gulbrandsen, Jenny Marie <jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no>

Kopi: Ingrid Moe Dahl <ingrid.moe.dahl@miljodir.no>

Emne: SV: Behov for avklaring på ulike typer planer og kartlegginger i verneområder

Hei Jenny!

Jeg har svart ut spørsmålene dine under, det må du bare videresende dit du vil. Angående oppmøte på RU møte, så kan vi stille på det om du vil. Bare send innkalling. Når det gjelder midler, så har vi akkurat begynt med vurdering av søknader og er ikke ferdig. Men som sagt, det kunne kanskje vært lurt å avvente den planen til neste år, når dere har fått NiN kartleggingen. Vi kan jo snakkes nærmere om det.

Vi høres Jenny og lykke til med videre arbeid!

Mvh Line

1. Hva er en forvaltningsplan og hva inneholder den? (og hva inneholder den ikke – for eksempel skjøtselstiltak)

Forvaltningsplanen er styret (forvaltningsmyndigheten) sin plan for hvordan verneområdet skal forvaltes. I denne gis en kort oppsummering av verneverdier, det kan være både naturmiljø og kulturminner. Det skal også gis en beskrivelse av hvilken aktivitet som foregår i verneområdet – rammer for denne aktiviteten angis under "forvaltningens retningslinjer". Kapitlet om retningslinjer er et sentralt kapittel i planen fordi der forklares den praktiske betydningen av forskriften for de som utøver aktivitet.

F.eks. I forskriften har man en hjemmel (bestemmelse) som åpner for at man kan vedlikeholde stier og gamle ferdselsårer.

§3b. vedlikehold av eksisterende stier og gamle ferdselsårer, skilt, bruer og lignende, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen

Retningslinjene skal beskrive hva som er grensene (rammene) for tillatt vedlikehold – hva slags vedlikehold åpner denne hjemmelen for?

Dere kan se forvaltningsplaner fra andre verneområder her:

<https://fpnv.naturbase.no/Plan/View?naturvernId=VV00002272#verneforskrift> Herunder eksempel på hvordan de har utformet retningslinjer.

Og her kan dere lese mer om forvaltningsplaner på våre nettsider.

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/vernet-natur/myndigheter/lage-forvaltningsplan-for-et-verneomrade/>

Alle nasjonalparker er pålagt å ha en forvaltningsplan. For Raet er dette hjemlet i verneforskriftens § 12. <https://lovdata.no/dokument/LF/forskrift/2016-12-16-1632?q=raet>

En tommelfingerregel er at den skal revideres hvert 7 år.

Naturreservater kan ha en forvaltningsplan dersom det er behov for det. Det er altså forskjell på de ulike vernekategoriene i naturmangfoldloven hvorvidt det er krav om forvaltningsplan. Naturreservat er ofte små områder uten nevneverdig aktivitet, derfor denne ulikheten.

I motsetning til en skjøtelsesplan (se under) utarbeides forvaltningsplanen av forvaltningsmyndigheten selv.

2. Hva er en skjøtelsesplan og hva inneholder den?

En skjøtelsesplan er en faglig plan for skjøtsel av et areal som har behov for skjøtsel. Dette gjelder natur som er skjøtelsavhengig slik som slått- og beitemark eller det kan være en plan for et areal som er invadert av fremmede arter, der skjøtelsesplanen skal beskrive hvordan man restaurerer arealet tilbake til stedegen natur.

Skjøtelsesplaner utarbeides ofte av fagkonsulenter, som foreslår et opplegg for skjøtsel av det aktuelle arealet. For areal som er under fri utvikling, som er normen i nasjonalparker, trenger man ikke en skjøtelsesplan.

I Raet er dette ikke alltid så lett å avgjøre ettersom alt landareal på et eller annet tidspunkt har vært påvirket av landbruksaktivitet i en eller annen form. Her må styret rett og slett ta stilling til hvilke arealer man aktivt skal skjøtte og hvilke man skal overlate til fri utvikling. En hovedregel er at man ikke skal endre naturen nevneverdig fra den tilstand den hadde ved vernetidspunktet – dersom det er lenge siden skjøtsel (flere tiår siden) er det ikke nødvendigvis hjemmel for å ta opp denne i en nasjonalpark.

3. Hva er en besøksstrategi? Hvorfor har styret laget dette (Kastet bort penger på dette vil noen hevde)? Fint om det fremgår at dette er ett oppdrag fra MILDIR.

En besøksstrategi er en plan for hvordan forvaltningsmyndigheten vil gjennomføre besøksforvaltning for sitt verneområde. Alle nasjonalparker og store landskapsvernområder er pålagt å utarbeide besøksstrategier, som et tiltak for å begrense negativ påvirkning fra ferdsel.

Dere kan lese mer om besøksforvaltning i verneområder her: <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/vernet-natur/myndigheter/besoksforvaltning-i-norske-verneomrader/>

4. Hva slags kartlegging kan vi forvente å få i nasjonalparken?

Nasjonalparkarealet ble kartlagt i forbindelse med verneprosessen, her ble det utført en kartlegging av geologi, plante- og dyreliv. Til sommeren planlegges en ny kartlegging av landarealet i nasjonalparken, det blir en kartlegging etter metoden Natur i Norge (NiN). Denne kartleggingen er en kartlegging over naturtyper (terreng og vegetasjon), som også kartlegger negativ påvirkning slik som fremmede arter, inngrep, manglende skjøtsel og lignende.

Kartlegging av dyreliv inngår ikke i denne. Generelt sett kartlegger vi ikke dyreliv i verneområdene utover kartleggingen som gjøres ved etablering av verneområdet.

5. Hvorfor kan ikke styret bruke penger fra tiltaksmidler til for eksempel skjøtelsesplan eller naturkartlegging?

Miljødirektoratet får tildelt midler over statsbudsjettet til verneområdearbeidet. Midlene er fordelt på ulike poster, som har egne formål. De to postene som vi har tilgjengelig for tiltak i verneområder og drift av verneområder er:

1420.31 Tiltak i verneområder (tiltak som bedrer eller ivaretar tilstanden i verneområdet)

1420.21 Drift av verneområder (drift av styret, midler til konsulenttenester)

Midlene kan ikke flyttes mellom disse postene, fordi pengene er satt av (øremerket) til postens formål.

Line-Kristin Larsen

Seniorrådgiver verneområdeseksjonen

Miljødirektoratet

Tlf. 97643455

Fra: Gulbrandsen, Jenny Marie <jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no>

Sendt: torsdag 16. januar 2025 14:51

Til: Line-Kristin Larsen <Line-Kristin.Larsen@miljodir.no>

Kopi: Ingrid Moe Dahl <ingrid.moe.dahl@miljodir.no>

Emne: Behov for avklaring på ulike typer planer og kartlegginger i verneområder

Hei!

Jeg snakket med Ingrid som ba meg spørre deg Line-Kristin.

Innbyggere og da særlig enkelte medlemmer i Rådgivende utvalg har liten oversikt over forvaltningsplan, skjøtselsplan og kartlegginger.

Dette kommer det ofte spm om (se epost), og var et tema som jeg forsøkte å oppklare på RU møtet i går. Men jeg tror enkelte av medlemmene vil være mer lydhøre for direktoratet enn fra meg...

Det jeg kunne trenge å få – for å videresende til de som spør + hele RU er:

1. Hva er en forvaltningsplan og hva inneholder den? (og hva inneholder den ikke – for eksempel skjøtselstiltak)
2. Hva er en skjøtselsplan og hva inneholder den?
3. Hva er en besøksstrategi? Hvorfor har styret laget dette (Kastet bort penger på dette vil noen hevde)? Fint om det fremgår at dette er ett oppdrag fra MILDIR.
4. Hva slags kartlegging kan vi forvente å få i nasjonalparken?
(Jeg har forsøkt å vise litt fra NIN, men forventningene er at det skal komme et team med ornitologer, entomologer, botanikere osv og nøye kartlegge alt arts mangfoldet i hele parken - Over hele sesongen flere ganger på hvert sted...) Og at dette følges opp med nye jevnlig registreringer.
5. Hvorfor kan ikke styret bruke penger fra tiltaksmidler til for eksempel skjøtselsplan eller naturkartlegging?

Vis gjerne til deres sider hvor man kan finne mer info... Eventuelt må dere gjerne være til stede på neste RU møte?? Jeg har sagt vi skal ha et nytt nå vi skal i gang med kartleggign og ev skjøtselsplaner.

PS: Kan revidering av skjøtselsplan på Spornes prioriteres? Det vil være uheldig om det utsettes mtp halvveisevaluering som er satt opp i 2024-2025 jf planen.

Med vennlig hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen

Nasjonalparkforvalter

**Raet
nasjonalpark**

Tlf: 45 87 38 26/ 370 17 845

Epost: jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no

Hjemmeside: www.nasjonalparkstyre.no/raet

www.raetnasjonalpark.no

Ikke send konfidensiell informasjon med epost.

Fra: Kristina[kristinastenlundlarsen021@gmail.com]
Sendt: 12.02.2025 14:27:49
Til: Gulbrandsen, Jenny Marie[jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no]
Kopi: Asbjørn Lie[hvitryggspett@outlook.com];
Tittel: Re: Svar på krav om stans av all pågående skjøtsel og tiltak - forventninger om videre forvaltning - Raet nasjonalpark - forvaltning

Hei Jenny Marie, det er ønske om at Agder botaniske forening samt Zoologisk forening ved Maria (Asbjørn kan sende deg navn og mailadresse) får plass i Rådgivende utvalg.

Håper du kan få dem inn på mailinglisten slik at de kan delta i neste møte. Arbeidet med forvaltningsplanen er av stor interesse- også arbeidet med detaljplanene når denne overordnede planen er på plass. Fint med solide fagfolk inn i utvalget, det er en styrke for alle.

Med vennlig hilsen
Kristina Stenlund Larsen

ons. 12. feb. 2025 kl. 11:11 skrev Gulbrandsen, Jenny Marie <jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no>:
Her er kopi av styrets svar på brevet fra Miljødirektoratet den 31.1.25.

Setter Rådgivende utvalg som kopi, da dette ble drøftet på møtene i vinter.

DOKKADELTAET NASJONALE VÅTMARKSSENTER AS
Gamlevegen 84
2879 ODNES

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2024/8412-0 432.3

Deres ref.

Dato 12.02.2025

Vedtak Valg av oppdragstaker til revidering av skjøtselsplan på Spornes 2025

Jeg viser til tilbud om revidering av skjøtselsplan på Spornes som Nibio utarbeidet i 2019. Vi har valgt å gi oppdraget til Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS og gleder oss til et samarbeid med dem fremover.

Styret vil takke for to svært gode tilbud.

Det var kun desimaler som skilte de to tilbudene som begge var faglig sterke. Vår vurdering var at Biofokus hadde en bedre tidsplan, mens Dokkadeltaet NVS stilte noe sterkere med svært rutinerte biologer i teamet. Sistnevnte ble vurdert som viktig av styret da Raet nasjonalpark har hatt et svært høyt konfliktnivå på enkelte av skjøtselstiltakene som er gjennomført både på Spornes og andre steder.

Vi har, som presentert i utlysningen, søkt om midler til revidering av skjøtselsplanen fra Miljødirektoratet og regner med å få svar i nærmeste fremtid. Revideringen ligger inne som en del av skjøtselsplanen i 2024-2025, så vi håper den vil bli prioritert.

Vi har kontrakt med Skagerak Trepleie Sivert V Svane på området, så jeg setter han som kopi. Det er dessuten grunneiere i nærområdet med tang/beiterettigheter på området, så jeg sender en kopi av vedtaket til grunneierlaget. Grunneierlaget sitter også i Rådgivende utvalg, som består av 39 ulike lag og foreninger.

Spornes er videre eid av Staten (Miljødirektoratet, statlig sikret) og forvaltes av Arendal kommune og Agder Fylkeskommune (Alle på kopi).

Saksprotokoll i Raet nasjonalparkstyre - 24.01.2025

Behandling

Vedtak

Forvalters innstilling er enstemmig vedtatt.

Innstilling fra forvalter

Raet nasjonalparkstyre har vurdert begge de to innsendte tilbudene og begge er sterke kandidater til oppdraget. De stiller svært jevnt på både pris, tidsplan og kompetanse.

Raet nasjonalparkstyre vedtar å gi tilbudet til Dokkadeltaet Våtmarkssenter med grunnlag i at de har et team med svært god erfaring og kompetanse på komplekse skjøtelsesplaner i områder med mange ulike interesser. Vår erfaring er at det vil være en fordel ettersom engasjementet rundt revideringen er stor.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

Kopi til:

STIFTELSEN BIOFOKUS

Arendal kommune

Agder fylkeskommune

Statsforvalteren i Agder

SKAGERAK TREPLEIE Sivert W. Svane

Gaustadalléen 21

Postboks 123

Postboks 788 Stoa

Postboks 504

Gjærbrøndveien 280

0349 OSLO

4891 GRIMSTAD

4809 ARENDAL

4804 ARENDAL

4886 GRIMSTAD

RAET NASJONALPARKSTYRE
Postboks 504
4804 ARENDAL

Trondheim, 27.02.2025

Deres ref.:

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2025/8413

Saksbehandler:
Hege Langeland

Skjøtsel og kjøring av ved

Enkelte verneområde- og nasjonalparkstyrer bruker tiltaksmidler for tilførsel av ved til åpne hytter og til bålplasser. Det er uttalt at dette bl.a. gjøres for å hindre hogst i verneområdet. Det har på bakgrunn av dette kommet opp spørsmål om motorferdsel for vedkjøringen er å anse som skjøtsel etter naturmangfoldloven § 47.

Formålet med denne veiledningen er å sikre at § 47 ikke brukes som hjemmel for tiltak som faller utenfor lovbestemmelsen.

Hva faller inn under skjøtselshjemmelen i naturmangfoldloven § 47?

Etter naturmangfoldloven § 47 er skjøtsel tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet, herunder tiltak for å kanalisere ferdsel, fjerning av vegetasjon eller fremmede treslag og restaurering etter naturinngrep.

Bestemmelsen gjelder tiltak som direkte opprettholder/bedrer den naturtilstanden som er angitt i verneformålet. Den konkrete utformingen av formålet i den enkelte verneforskrift har derfor stor betydning for hvilke tiltak som kan utføres. Fordi skjøtselsbestemmelsen er knyttet opp mot naturtilstanden, er bestemmelsen tolket til å ikke dekke tiltak som utføres for friluftslivsformål. Skjøtsel er videre bare tiltak som skjer i regi av forvaltningsmyndigheten.

Forarbeidene til naturmangfoldloven (Ot.prp. nr. 52 2008-2009) nevner bl.a. følgende eksempler på hva som ligger innenfor § 47:

- hogst og utrydding av fremmed vegetasjon
- opprydding etter tidligere naturinngrep med fjerning av forfalte anlegg
- enkel merking eller anlegg av stier, klopper mv. i verneområdet der det er nødvendig for å kanalisere ferdselen for å beskytte verneverdiene

Det følger videre av forarbeidene at forvaltningsmyndighetens rett til å utøve skjøtsel også dekker nødvendig motorferdsel i verneområdet i den forbindelse. Dersom det er nødvendig for å gjennomføre skjøtselstiltak etter naturmangfoldloven § 47, kan forvaltningsmyndigheten også benytte motorferdsel på eiendom utenfor verneområdet, se naturmangfoldloven § 72 tredje ledd.

Skjøtselstiltak skal videre varsles grunneier.

Tilførsel og utkjøring av ved

Tilførsel av ved til åpne hytter eller bålplasser anses ikke for å være skjøtsel som kan gjøres med hjemmel i naturmangfoldloven § 47. Utkjøring av ved for å forebygge at noen begår ulovlige handlinger gjennom ulovlig hogst, kan ikke regnes som skjøtselstiltak. Å utstyre hytter med ved, anser vi videre for å være en del av den virksomheten som eiere av hyttene har.

Det er verneforskriftens bestemmelser som er avgjørende mht. hva som er tillatt mht. uttak av trevirke for bålbrekking. Ulovlig uttak av trevirke/hogst bør forebygges med god informasjon. Eventuelle brudd på verneforskriften bør følges opp som en ulovlighetssak om mulig.

Når tilførsel av ved ikke anses som skjøtsel, vil motorferdselen for å kjøre ut ved ikke kunne gjøres etter naturmangfoldloven § 47. Dette betyr at Statskog, DNT og andre aktører må søke forvaltningsmyndigheten om tillatelse til motorferdsel etter verneforskriftene for å kunne kjøre ut ved til hytter.

Forvaltningsmyndigheten kan ha adgang til motorferdsel for forvaltningsoppgaver i verneforskriften. Dersom verneforskriften har en bestemmelse om dette, kan motorferdsel utføres med hjemmel i denne dersom vedkjøringen vurderes å være oppgaver for å fremme verneformålet, dvs. en forvaltningsoppgave. I tilfellet bør motorferdselen begrenses mest mulig og om mulig samordnes med annen transport i området. For andre tilfeller må motorferdselen omsøkes, og styret kan behandle en søknad om dette etter verneforskriften selv om det gjelder for egen virksomhet.

Selv om motorferdselen kan være hjemlet i en bestemmelse om adgang til motorferdsel i forbindelse med forvaltningsoppgaver, kreves grunneiers tillatelse og tillatelse etter motorferdselloven. Dette er annerledes for motorferdsel etter § 47, hvor det ikke kreves tillatelse fra grunneier. I praksis er det videre lagt til grunn at motorferdselloven ikke er til hinder for motorferdsel ved skjøtselstiltak etter § 47.

Kort om bruk av tiltaksmidler

Tiltaksmidler er øremerket tiltak som kan forbedre eller opprettholde verneverdiene. De kan også benyttes til tilretteleggingstiltak, men innenfor visse rammer. Det er ikke slik at tiltak det gis midler til automatisk er å anse som skjøtsel som faller inn under § 47. Forvaltningsmyndigheten må vurdere konkret om tiltak faller inn under skjøtselshjemmelen i § 47 eller om det kreves dispensasjon etter verneforskriften.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Terje Qvam
seksjonsleder

Hege Langeland
seniorrådgiver

Kopi til:

Statsforvaltaren i Møre og Romsdal
Statsforvalteren i Troms og Finnmark
Statsforvaltaren i Vestland
Statsforvaltaren i Rogaland
Statsforvalteren i Agder
Statsforvalteren i Innlandet
Statsforvalteren i Nordland
Statsforvalteren i Trøndelag
Statsforvalteren i Vestfold og Telemark
Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og
Akershus

Postboks 2520	6404	MOLDE
Postboks 700	9815	VADSØ
Njøsavegen 2	6863	LEIKANGER
Postboks 59	4001	STAVANGER
Postboks 504	4804	ARENDAL
Postboks 987	2604	LILLEHAMMER
Postboks 1405	8002	BODØ
Postboks 2600	7734	STEINKJER
Postboks 2076	3103	TØNSBERG
Postboks 325	1502	MOSS

«MOTTAKERNAVN»
«ADRESSE»
«POSTNR» «POSTSTED»

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2024/11822-0 432.3

Deres ref. «REF»

Dato 11.03.2025

Innspill fra Raet nasjonalpark - utredning av organisering av verneområdeforvaltere

Raet nasjonalparkstyre vil få komme med følgende innspill til Utredning av organisering av verneområdeforvaltere:

Styret i Raet nasjonalpark er ikke imot at det gjennomføres en utredning av organisering av verneområdeforvaltere, men vil samtidig få gi uttrykk for at dagens organisering på mange områder fungerer godt, og ønsker ikke en organisering som svekker lokal forankring.

Organisering.

Dagens organisering med lokalt forankret nasjonalparkforvalter bidrar til en effektiv bruk av forvalters ressurser på oppdrag ute i nasjonalparken og administrative oppgaver. Forvalter har kontorsted sentralt i verneområdet utstrekning.

Vi vil fraråde en organisering som gir økt avstand til arbeidsgiver/beslutningstaker, som trolig vil kreve mer bruk av forvalters tid til å opprettholde kontakt med en arbeidsgiver som enten er samlet for et større geografisk område, lagt til Miljødirektoratet, eller en egen avdeling.

En svakhet ved dagens organisering er mangelen på et godt fungerende lokalt knutepunkt for Raet nasjonalpark, for Statens naturoppsyn (både i forhold til oppdrag og tilsyn), Nasjonalparksenter, Skjærgårdstjenesten, kommunen og andre aktuelle samarbeidspartnere.

Forvalter har jevnlig møter med Administrativt kontaktutvalg med kommunene og Fylkeskommunen, der SNO har avstått fra å være fast medlem. SNO blir ivitert, og deltar sporadisk på Teams. SNO er ofte ute på oppdrag i andre regioner.

Det er jevnlig møter med Raet Besøkssenteret, men styret mener at samarbeidet med alle aktører vil dra stor nytte av økt samlokalisering i knutepunkt.

Fagmiljø.

For å styrke fagmiljøet, vil vi foreslå at det opprettes et formelt samarbeidsforum for forvaltere av marine nasjonalparker. Forvalterne i Færder, Ytre Hvaler, Jomfruland og Raet har i dag et uformelt samarbeid om problemstillinger og erfaringsutveksling. Til dels også med Oksøy Ryvingen og Farsund Landskapsvernområder.

Det er forvaltere som i stor grad arbeider med de samme problemstillingene.

Personalansvar.

Styret ønsker ikke at personalansvaret skal overføres til nasjonalparkstyret, men at det opprettholdes hos statsforvalter eller overføres til Arendal kommune som har Raet Besøkssenter. Styret mener det er et godt samarbeid med Statsforvalteren i Agder

v/miljødirektøren, og at det blir gitt god veiledning ved behov. Kapasiteten hos Statsforvalteren i Agder til å tilby et godt faglig og sosalt arbeidsmiljø har dessverre blitt sterkt begrenset de siste årene, og det samme har Statsforvalterens mulighet til å delta på styrets møter.

En svakhet i dagens organisering er at styret ikke har en formell rolle i arbeidet med evaluering av nasjonalparkforvalter. Dette kan løses ved en møteplass for nasjonalparkens styreleder og personalansvarlige hos statsforvalter.

Styret ber om at det avsettes mer ressurser til forvaltning av både våre og andre verneområder. Arbeidsmengden er betydelig mer enn ett årsverk, og er sårbar for sykefravær etc. Den faglige veiledningen fra Miljødirektoratet er lite tilgjengelig ettersom direktoratet unnlater å involvere seg i konkrete saker de kan bli klagemyndighet for, og fagsamlinger for forvalterne har blitt sterkt begrenset ila de siste årene. Løsningen er å ansette flere forvaltere/tilknyttede stillinger for å bygge opp et fagmiljø rundt verneområdeforvaltning tilsvarende det man har i Sverige og Danmark, eller å leie inn ekstern kompetanse. Til sammenligning er det ca 13 årsverk i Kosterhavet nasjonalpark og 11 i Skjoldungernes land National park i hhv Sverige og Danmark.

Besøkssenter.

Besøkssenteret og nasjonalparken har i dag egne styrer, som har ansvar for å utarbeide strategi- og handlingsplaner, uten at det er et formelt samarbeide om felles tiltak.

I dag fungerer informasjonsutveksling mellom styrene ved at forvalter i Raet nasjonalpark, og daglig leder av Besøkssenter Raet nasjonalpark, er gitt observatørstatus i styremøtene. Besøkssenteret sitter også i Rådgivnede utvalg.

Vi vil foreslå som tiltak, at det legges opp til gjensidig representasjon av et styremedlem i de to styrene for å sikre arbeide mot felles mål.

Styret i Raet nasjonalpark har tro på en bred forankring av en eventuell utredning, og stiller gjerne med ressurser i en eventuell referansegruppe.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

Mottakere:

Klima- og miljødepartementet
Miljødirektoratet

Postboks 8013 Dep
Postboks 5672 Torgarden

0030 OSLO
7485 TRONDHEIM

Raet
nasjonalpark

Norsk institutt for naturforskning NINA
Postboks 5685 Sluppen
7485 TRONDHEIM

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2025/2926-0 432.3

Deres ref.

Dato 03.03.2025

Letter of intent- MARVAL - Raet marine national park 2025

To,
Research Council of Norway

We hereby confirm that Raet National Park will participate as a stakeholder in the project MARVAL led by Aase J. Kvanneid at NIVA as described in the application.

The Raet Marine National Park is located in Agder County and more specifically in Tvedestrand, Arendal and Grimstad municipalities. It includes a large part of the coastal area in Grimstad and all of the outer coastal areas in Tvedestrand and Arendal. In Arendal a large marine deepwater transect is also implemented (500 mbs).

Raet NP is the largest marine national park in Norway with 607 km² in total, out of which 98% or 599 km² is marine. It is the recreational area of 70 000 local inhabitants and about 1,5 million visitors each summer. The unique geology, landscapes, insect-, floral- and marine wildlife are the main motives for the conservation, but also recreational and cultural aspects. The regulation of the np also lists ambitious goals for the marine habitat, including marine nature types, marine species, and their ecosystem. Raet national park still has well functioning kelp forests and eel grass meadows, and large unexplored deep-sea areas.

Raet Marine National Park's participation in MARVAL is relevant because we have very few restrictions in the marine habitat and we are concerned about the decline in marine species and many marine nature types face threats from over-harvesting, bottom trawling, aquaculture, sewage and development along the coastline. The national park have been working with loval authorities and research organizations (incl NIVA) in an attempt to bot increase awareness of marine species, habitats and need for protection as well as working strategically towards a change in policy for the national park. ... For us the project will help us access tools that we can utilize in the process we face and maybe we can also contribute to the project with our experience gained since the park was established in 2016 as Norways largest marine national park and our marine conservation project started in 2019 with involvement of local stakeholders.

RAET MNP will contribute to MARVAL by participating in dialogues, meetings, workshops and interviews to the best of our capacity to enhance knowledge on barriers and enablers for equitable, sustainable, and efficient management and governance of Marine national parks, and facilitate MARVAL's effort towards enhancing ocean literacy and ocean stewardship in the region by sharing knowledge and output from the project in relevant networks, visitor centers etc.

Sincerely

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter
National park manager, on behalf of the National park board.

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

MILJØDIREKTORATET
Postboks 5672 Torgarden
7485 TRONDHEIM

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2022/6765-0 432.3

Deres ref. 2025/1478 Dato 11.03.2025

Anmodning om rapportering - antall anmeldelser til politiet i 2024 - Raet nasjonalpark - anmeldte forhold

Raet nasjonalparkstyre har ingen anmeldte forhold i 2024. Vi har en del saker som har blitt vurdert anmeldt, og vil sende inn anmeldelse på noen av dem i 2025.

Dette omfatter nedsenking av maskiner/båter, bolter i svaberg og forurensning.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

Kopi til:
Statsforvalteren i Agder

Postboks 504

4804

ARENDAL

Tvedestrand kommune
Postboks 38
4901 TVEDESTRAND

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2025/3015-2 432.3

Deres ref.

Dato 11.03.2025

Til uttalelse - Raet nasjonalpark - Tvedestrand 78/350 - sjøbu og brygge - utriggere - Stein Erik Andersen

Jeg viser til tiltaket som er sendt på høring til Raet nasjonalparkstyre 4.3.25.

Tiltaket omfatter bygging av sjøbod og brygge i strandsonen utenfor nasjonalparken, men der deler av bryggeanlegget inkl utriggere ligger inne i verneområdet. Tiltaket er dermed søknadspliktig og må omsøkes til styrets behandling. Tomten er per dag ubebygd og strandsonen uten inngrep.

Jeg informerer om at det foreligger retningslinjer [Nasjonalparkstyre | Byggetiltak](#) som tilsier at brygger skal behandles strengt, og bare unntaksvis gis det dispensasjon – da ved samling i fellesanlegg eller ved reduksjon av allerede etablerte tiltak. Jeg kan ikke se at det er påtenkt i denne saken.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

Kopi til:

Statsforvalteren i Agder
Agder fylkeskommune

Postboks 504
Postboks 788 Stoa

4804	ARENDAL
4809	ARENDAL

Rev	Nr	Beskrivelse	Dato	Sign	Kontr

Tegning
Foto tomt
Stein Erik Andersen
Øytangveien 4915 Vestre Sandøya

Prosjektnr..	Dato opprettet	Gnr./Bnr./Festen..	Mål:	Tegningsnr..
Prosjektnr_	04.02.2025	78/350		A40-06
Fase.	Sign..	Kontroll	Godkjent	Rev. ID
Rammesøknad	IMH	NBS		

Målestokk: 1:500

Det tas forbehold om riktigheten eller fullstendigheten av opplysningene i dette dokumentet.
Det kan ikke rettes krav som følge av at disse opplysningene benyttes som grunnlag for beslutninger.

[illegible]

Tegning

Situasjonsplan

Stein Erik Andersen

Øytangveien 4915 Vestre Sandøya

Prosjektnr.. Prosjektnr_	Dato opprettet 04.02.2025	Gnr./Bnr./Festnr.. 78/350	Mål: 1:500	Tegningsnr.. A10-01
Fase. Rammesøknad	Sign.. IMH	Kontroll NBS	Godkjent	Rev. ID

Disponering av midler knyttet til verneområdeforvaltere og statsforvalterembetene

Vi har fått henvendelser fra flere forvaltere og statsforvalterembeter knyttet til økonomi og disponering av midler og vil med dette forsøke å svare på noen av spørsmålene som har kommet til oss og Klima- og miljødepartementet.

Midler til forvalterstillinger tildeles årlig fra Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet (DFD) som en del av driftsbudsjettet til embetene. Det synliggjøres ikke i Prop1 hvor mye av driftsbudsjettet midlene til forvalterne utgjør, men embetene får en oversikt fra DFD som skal vise dette.

Fra og med 2024 er det tildelt 1,3 millioner kroner per forvalter for nye stillinger. Frem til dette ble det tildelt 1,0 millioner kroner per forvalterstilling som så er blitt årlig prisjustert og utsatt for ABE-kutt sammen med resten av driftsbudsjettet til embetene. Det vil bety at statsforvalterne kan ha noe ulike budsjetter for å drifte sine forvalterstillinger.

Ved etableringen av ny modell for forvaltning av verneområder i 2010 sendte daværende miljøvernminister Erik Solheim en invitasjon til aktuelle kommuner til å delta i nasjonalpark-/verneområdestyrer. I brevet av desember 2009 sto det *"Når ordningen er etablert, vil bevilgningene til verneområdeforvaltere bli overført til kap. 1510 Fylkesmennene som øremerkede midler..»*. Disse midlene har vært tenkt å dekke kostnader knyttet til å ha verneområdeforvaltere ansatt hos statsforvalterembetene, både lønnskostnader og administrative kostnader. Det innebærer da også reisekostnader, utgifter til husleie, og tilsvarende.

Verneområdeforvalterne er betegnet som en "særskilt oppgave" i budsjettfordelingsmodellen og overføringene går til å dekke det antall verneområdeforvaltere som den enkelte statsforvalter har ansvaret for.

Samtidig er det en kjent problemstilling at flere av statsforvalterne har fått budsjettmessige kutt over de siste årene og de har gitt tilbakemelding om at midlene til forvalterstillingene ikke strekker til å dekke de faktiske utgiftene.

Verneområdeforvalterne er en del av statsforvalterne innenfor økonomiforvaltningen. Statsforvalternes budsjett blir i sin helhet gitt både prisjustering og er utsatt for eventuelle kutt. Det enkelte embetet må legge sine konkrete budsjetter innenfor den rammen de har disponibel. Dette betyr at også verneområdeforvalterne må kunne regne med kutt på eksempelvis reisebudsjetter dersom det er nødvendig for å løse det totale budsjettet til miljøavdelingene.

Samtidig vil vi presisere at de øremerkede midlene skal brukes til å holde samme antallet forvalterstillinger hos de enkelte embetene og at det ikke kan reduseres i antall stillinger eller reduseres i stillingsprosjenter for å bruke midlene til å dekke andre utgifter hos embetene.

Forvalternes reiseutgifter skal som hovedregel finansieres over embetenes driftsbudsjett innenfor den rammen som er satt av til hver forvalter.

Likevel ser vi at det for noen av statsforvalterne ikke er tilstrekkelig budsjett til å dekke den reisevirksomheten som er nødvendig for å utføre de oppgaver forvalteren har. Dersom de øremerkede midlene til forvalterstillingene likevel ikke strekker til, er det anledning for å unntaksvis bruke midler over kap. 1420 post 21 eller 31 til å dekke noe av dette behovet.

Dersom forvalter har konkrete oppgaver i forbindelse med utføring av tiltak, for eksempel knyttet til å utføre/kontrollere/planlegge skjøtselstiltak, kan styret ved særskilte tilfeller søke om å dekke reiseutgifter i forbindelse med dette i søknad om tiltak på post 1420.31. **Vi presiserer at dette kun gjelder ved planlegging, utføring eller kontroll av konkrete, omsøkte tiltak.** Det er ikke ønskelig at dette blir en utbredt praksis, og må sees som en sikkerhetsventil for å sikre at forvalter får utført sine oppgaver for verneområdestyret.

Verneområdestyrene får tildelt midler til drift av styrene årlig over post 1420.21. Dersom styret ser at det er tilgjengelige midler innenfor den rammen de har disponibel til drift av styret, kan dette brukes til å dekke eksempelvis reiseutgifter for forvalter.

Det vil variere mellom de ulike verneområdestyrenes områder, omfang og oppgaver hvor store reiseutgifter den enkelte verneområdeforvalter vil ha og utgiftene vil derfor også variere både mellom forvaltere og mellom statsforvalterembeter.

Bruk av midler over 21.- eller 31.-posten til å dekke deler av forvalters reiseutgifter må være i samråd mellom det enkelte verneområdestyret ved styreleder og embetets miljøvern- eller områdedirektør og gjøres rede for i søknad om eller rapportering av bruk av midler.

Det er viktig å presisere at verneområdestyrene skal ha mulighet til å utføre sitt mandat innenfor vedtatt budsjett og at det ikke skal legges opp til en praksis der styrene må prioritere mellom egne oppgaver og utgifter til forvalters virksomhet.

SØKNAD OM TILSKUDD TIL VERDISKAPING BASERT PÅ NATURARVEN - 2025

Organisasjonsnummer: 926840495

Foretaksnavn RAET NASJONALPARKSTYRE

Kontonummer: 7694 05 19434

Adresse: Fløyveien 14, 4838 ARENDAL

E-postadresse: sfagpost@statsforvalteren.no

Kontaktperson

Navn: Jenny Marie Gulbrandsen

Telefonnummer: 45873826

E-postadresse: jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no

Økonomisk aktivitet og kryssfinansiering

Søker utøver økonomisk aktivitet? Nei

Utfyller

Navn: Jenny Marie Gulbrandsen

Mottaker: Miljødirektoratet

Kopimottaker: Statsforvalteren i Agder

SØKNAD

REFERANSEN.: 25S45415

Enkle universelle toaletter ved innfallsporter

I hvilket fylke skal tiltaket gjennomføres? Agder

Kartelementer markert i kart (kart kan sees i søknaden på søknadssenteret)			
Type	Navn	Beskrivelse	Koordinater (nord/øst) UTM33
Punkt	Toalettbygg UU Spornes	Enkelt toalett med universell utforming, betong kledd med kjerneved. Ved innfallsport og portal til Raet NP.	6494682 / 141866
Punkt	Toalett UU	Enkelt universelt toalett ved start på tursti innfallsport Hove	6494181 / 140874
Punkt	Toalett UU Hove	Enkelt toalett med universell utforming på Hove, Innfallsport i Raet NP.	6493942 / 140080
Punkt	Toalett UU Hasseltangen	Enkelt toalett med universell utforming på Hasseltangen, innfallsport i Raet NP	6489566 / 133414
Punkt	Toalett UU Storesand	Enkelt toalett med universell utforming på Storesand langs turvei gjennom innfallsport i Raet NP.	6487941 / 131564

Anslå varighet for tiltaket: 01.01.2025 - 31.12.2025

Beskrivelse av tiltaket:

Raet nasjonalpark har laget og fått godkjent besøksstrategi (vedlagt) der 15 lokaliteter er definert som innfallsporter. Av disse er særlig Hove, Spornes og Hasseltangen besøkt året rundt. Storesand/Randviga har et svært høyt besøkstrykk i sommersesong, men også mange turgåere hele året. Alle områdene er tilgjengelige med bil, har opparbeidete p-plasser og benyttes i stor grad av småbarnsfamilier og eldre/uføre.

De toalettene som finnes fra før er i svært dårlig tilstand og flere av dem er kun åpne i fellesferien, feks er utedoen på Spornes kun åpen i 6 uker hver sommer. Administrativt kontaktutvalg for Raet nasjonalpark har fremmet sak til nasjonalparkstyre med behov om nye og bedre toalettfasiliteter. Dette ble vedtatt på styremøtet i september 2024 (vedlagt vedtak)

Beskriv samarbeidspartnere:

Tiltaket utføres i tett samarbeid mellom nasjonalparkstyret og vertskommunene Arendal og Grimstad. Kommunene vil bistå med administrative ressurser og prosjektledelse på sine forvaltningsarealer. Agder fylkeskommune er orientert og inkludert i prosessene, særlig knyttet til kulturminner og statlig sikret friluftslivareal.

Hvem er målgruppen og hvilken bruk ser man for seg?

Målgruppen er alle besøkende (lokale innbygger, regionalt tilreisende og internasjonalt tilreisende) som bruker områdene hele året. Raet nasjonalpark er nærfriluftslivområdet til 70 000 innbyggere i vertskommunene, og har anslagsvis 1,4 mill (2013) døgnbesøkende i året på hytter, hotell, campingplasser og boende med familie og venner.

Vi har ferdselstellere på noen lokaliteter og de ligger på ca 150-200 000 for Hasseltangen og nærmere 300 000 passeringer for Hoveodden.

Brukerundersøkelse fra 2019 viser at Raet nasjonalpark har en særdeles stor andel eldre besøkende og samtidig svært høy andel småbarnsfamilier. Stiene ved hovedinnfallsportene er universelle og egnet for rolator, rullestol, barnevogn og barnesykler, noe som utnyttes i stor grad. Dette er målgrupper som trenger enkel tilgang på toalett og behovet har vært adressert til nasjonalparkstyret gjentatte ganger på ulike møter.

Hvordan bidrar tiltaket til bred verdiskaping med langsiktig positiv effekt på natur, lokalsamfunn og næringsutvikling?

Dagens situasjon er at folk unngår å bruke toalettene fordi de oppleves som uhygieniske og dessuten er flere av dem stengt store deler av året. Dette medfører et betydelig forsøplings- og luktpproblem med urin og avføring i buskene i verneområdet. Tiltaket er sterkt ønsket av både forvaltning, besøkende og innbyggere/naboer.

For næringslivet vil det både bli mer aktuelt å anbefale turer i nasjonalparken til en bredere målgruppe fordi man vet at det finnes gode fasiliteter, og dessuten mindre press fra turgåere på å bruke toaletter som egentlig tilhører hotell/resturant/campingplass,

Hvem eier grunnen der tiltaket skal gjøres (dersom det er et fysisk tiltak):

Kommunene er grunneier på alle arealer der tiltakene skal utføres.

Hvem skal eie og vedlikeholde tiltaket i etterkant/hvordan skal arbeidet videreføres:

Kommunene blir eiere og står ansvarlig for drift og vedlikehold.

Nærmere beskrivelse ihht. Naturmangfoldloven:

Alle tiltakene er plassert på arealer der det 1. Finnes utdaterte toaletter fra før (Spornes, Hasseltangen), 2. Er fjernet annen infrastruktur (Storesand- lekeapparat), 3. Er regulert til formålet (Hove)

Fremdriftsplan:

Kommunene vil med egne ressurser og anropsavtale starte opp realisering av de ulike toalettene. Noen steder har kommunene hjemmel etter eget lovverk og servituttavtaler, andre steder forventer vi er ordiner søknadsprosess etter plan og bygningsloven.

Får ikke lastet opp brukerundersøkelse, kan ettersendes.

Budsjett

Kostnader	Beløp
Søknadsgebyr PBL 5 stk	100 000
Grunnarbeider og konstruksjon 5 stk	2 500 000
Sum kostnader	2 600 000

Finansiering	Beløp
Samlet kostnad	2 600 000
- Egne midler	300 000
- Andre offentlige tilskudd	1 000 000
- Annen finansiering	0
Omsøkt tilskudd	1 300 000

Beskrivelse av annen finansiering må oppgis når det er oppgitt beløp under andre offentlige tilskudd eller annen finansiering:

Det er søkt støtte om tilskudd til tiltak i særlig sikret friluftslivområde for Spornes og vi håper den fullfinansieres der. De andre er ikke tilskuddsberettiget gjennom denne ordningen.

Det er også søkt om tilskudd over tilskuddsmidler i verneområder.

Beskriv hvordan krav om egenfinansiering løses?

Kommunene bidrar med egne ressurser til grunnarbeider og konstruksjon.

Kan deler av tiltaket gjennomføres med mindre tilskudd enn omsøkt? Ja

På hvilken måte, og hva er konsekvensene for måloppnåelsen?

Redusere antall toaletter.

Minste tilskuddssum for delvis gjennomføring: 700 000

Eventuelle merknader:

Opprinnelig har vi fått midler til å prosjektere innfallsport (Asplan Viak AS), men totalkostnadene ble så høye at det ble ansett som ikke realistisk innenfor rammene i vernområdeforvaltningen. Kun Spornes er statlig sikret av hovedinnfallsportene med betydelig besøk hele året.

Vedlegg

- 📎 Innvilget - Raet nasjonalpark - Hove - Spornes - Hasseltangen - Randviga - Storesand - toalettbygg med nedgravd tank VA - univ.PDF (Annet)
- 📎 Saksframlegg med vedtak.PDF (Annet)
- 📎 Besøksstrategi 25.9.19 Raet NP.pdf (Utvidet rapport)
- 📎 Prisoverslag Spornes.pdf (Andre budsjettvedlegg)
- 📎 Hasseltangen prisoverslag.pdf (Andre budsjettvedlegg)

Jenny Marie Gulbrandsen for RAET NASJONALPARKSTYRE

Leveret 15.01.2025

Fra: ikke-svar@miljodir.no[ikke-svar@miljodir.no]
Sendt: 15.01.2025 11:05:46
Til: Postmottak SFAG[sfagpost@statsforvalteren.no]
Tittel: Kopi av levert søknad

Kopi av innsendt søknad via Miljødirektoratets elektroniske søknadssenter: Tilskudd til verdiskaping basert på naturarven - 2025

Søknaden ligger som vedlegg.

Sendt av: Jenny Marie Gulbrandsen [jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no]
Dato: 15.01.2025 11:04

Referansenummer (i søknadssenter): 25S45415

Med vennlig hilsen
Miljødirektoratet

NB: Ikke svar på denne e-posten.
Dette er en automatisk generert utsending og svar på denne vil ikke bli lest.

**Raet
nasjonalpark**

Postadresse
Postboks 504
4804 ARENDAL

Besøksadresse
Fløyveien 14
Arendal

Kontakt
Sentralbord: +47 37 01 75 00
Direkte: +47 37 01 78 45
sfagpost@statsforvalteren.no

«MOTTAKERNAVN»
«ADRESSE»
«POSTNR» «POSTSTED»

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2024/8638-0 432.3

Deres ref. «REF»

Dato 26.09.2024

Vedtak Søknad om toalettbygg i Raet nasjonalpark

Raet nasjonalparkstyre behandlet sitt eget omsøkte tiltak på styremøtet 13.9.24 og tiltaket er innvilget med vilkår om universell utforming. Forvalter skal i samarbeid med Administrativt kontaktutvalg søke midler til finansiering og byggesaksmelde tiltakene.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

Vedlegg:

1 Saksframlegg med vedtak

Mottakere:

Arendal kommune	Postboks 123	4891	GRIMSTAD
Grimstad kommune	Postboks 123	4891	GRIMSTAD
Tvedestrand kommune	Postboks 38	4901	TVEDESTRAND
Agder fylkeskommune	Postboks 788 Stoa	4809	ARENDAL

Kopi til:

Statsforvalteren i Agder	Postboks 504	4804	ARENDAL
--------------------------	--------------	------	---------

Arkivsaksnummer: 2024/8638-0

Saksbehandler: Jenny Marie Gulbrandsen

Dato: 09.09.2024

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Raet nasjonalparkstyre	28/24	13.09.2024

Søknad om toalettbygg i Raet nasjonalpark

Innstilling fra forvalter

Raet nasjonalparkstyre gir med hjemmel i verneforskriften for Raet nasjonalpark gir tillatelse til etablering av toalettbygg med nedgravd tank/VA og universell utforming som vedlagt søknad på Hove, Spornes, Hasseltangen, Randviga (Storesand) med hjemmel i verneforskriften § 3 fjerde ledd g).

Det gis tillatelse til kjøring med materialer under arbeidet jf verneforskriften § 9 4.ledd c).

Tillatelsen er gitt til følgende tiltak:

- Toalettbygg på Spornes skal settes opp ved å fjerne eksisterende toalettbygg innenfor vernegrensen i utkant av p-plass. Graving for å tilpasse til ny tank er tillatt. Påfylling av masser rundt bygget er tillatt inntil 2 meter radius.
- Toalettbygg på Hove skal fortrinnsvis etableres på sone avsatt til innfallsport/gjesteområde i reguleringsplan for Hove. Alternativt ved p-plass innenfor vernegrensen. Toalettet kan ha nedgravd tank eller bli påkoblet VA anlegg i området. Graving for å tilpasse til ny tank er tillatt. Påfylling av masser rundt bygget er tillatt inntil 2 meter radius.
- Toalettbygg på Hasseltangen skal settes opp ved å fjerne eksisterende toalettbygg og gjenbruke området til nytt toalett (utenfor vernegrensen). Graving for å tilpasse til ny tank er tillatt. Påfylling av masser rundt bygget er tillatt inntil 2 meter radius.
- Toalettbygg på Randviga skal etableres fortrinnsvis nord for grusveien øst for den store stranda (Storesand). Alternativt på sørsiden av veien innenfor vernegrensen. Toalettet skal ha nedgravd tank. Graving for å tilpasse til ny tank er tillatt. Påfylling av masser rundt bygget er tillatt inntil 2 meter radius.

Vilkår for tillatelsen:

- Det skal benyttes panel/kledning av grånende tre, for eksempel osp, på utsiden av toalettbyggene.
- Alt avfall skal fjernes fra nasjonalparken og leveres på egnet avfallsmottak.
- Frakt og tilkjøring av materialer skal foregå så skånsomt som mulig uten å skade vegetasjon og geologi. Kjøring skal foregå på tørr/frossen mark dersom man ikke er på opparbeidet trase.

Tiltaket skal være igangsatt senest fem år fra denne dispensasjonen ble gitt. Tiltaket kan kreve tillatelser etter annet lovverk.

--- slutt på innstilling ---

Saksprotokoll i Raet nasjonalparkstyre - 13.09.2024

Behandling

Vedtak

Forvalters innstilling er enstemmig vedtatt med tilleggsvilkår om at toalettene skal ha universell utforming. Forvalter skal søke om å få toalettene godkjent i samarbeid med de respektive kommunene.

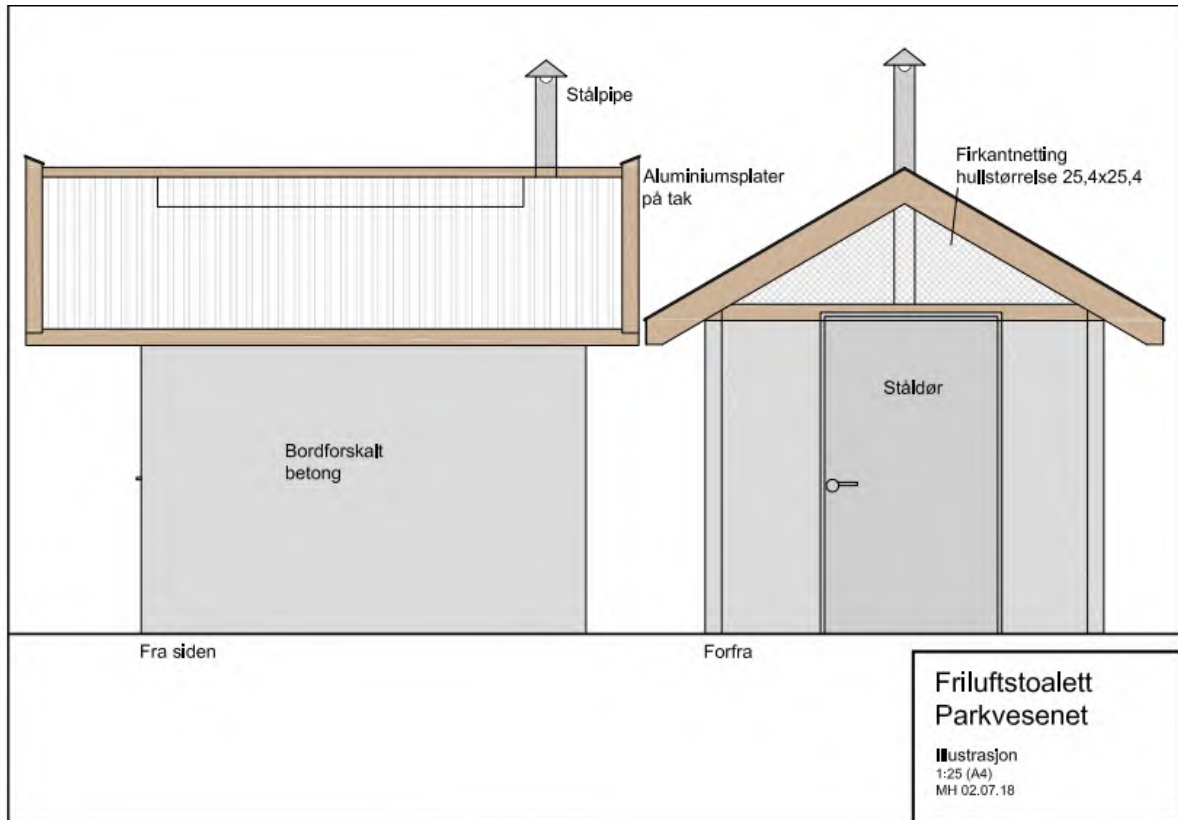
Dokumenter i saken

Saksopplysninger

Administrativt kontaktutvalg og forvalter har over lengre tid drøftet behovet for å få på plass tilpassede og universelle toaletter i de mest brukte områdene i nasjonalparken. Etter at besøksstrategien var ferdig ble det klart at hovedinnfallsportene Hove, Spornes og Hasseltangen var i kritisk behov for toaletter, da særlig Hove og Spornes. I tiden som har gått siden 2019, så har også toalettene ved Hasseltangen og Storesand forfalt og trenger oppgradering.

Aspaln Viak og Feste har på ulike tidspunkt vært involvert og lagt frem skisser til toalettbygg på innfallsporter, og det er flere ganger søkt om midler til en fullverdig løsning for toaletter på innfallsport i tråd med designtrykk og merkevare. Det har imidlertid ikke vært mulig å få midler til videre arbeid til innfallsportene.

Administrativt kontaktutvalg og forvalter har hatt møter med Skjærgårdstjenesten i Kristiansand mars 2024, som har laget en modell for toaletter av betong som er universelle, lavt vedlikeholdsbehov, og som kan etableres både med tett tank og koblet til VA/strøm.

Fra siden

Forfra

Innl

Plassering av toalettbygg Hasseltangen ved gjenbruk av plassering av eksisterende toalettbygg.

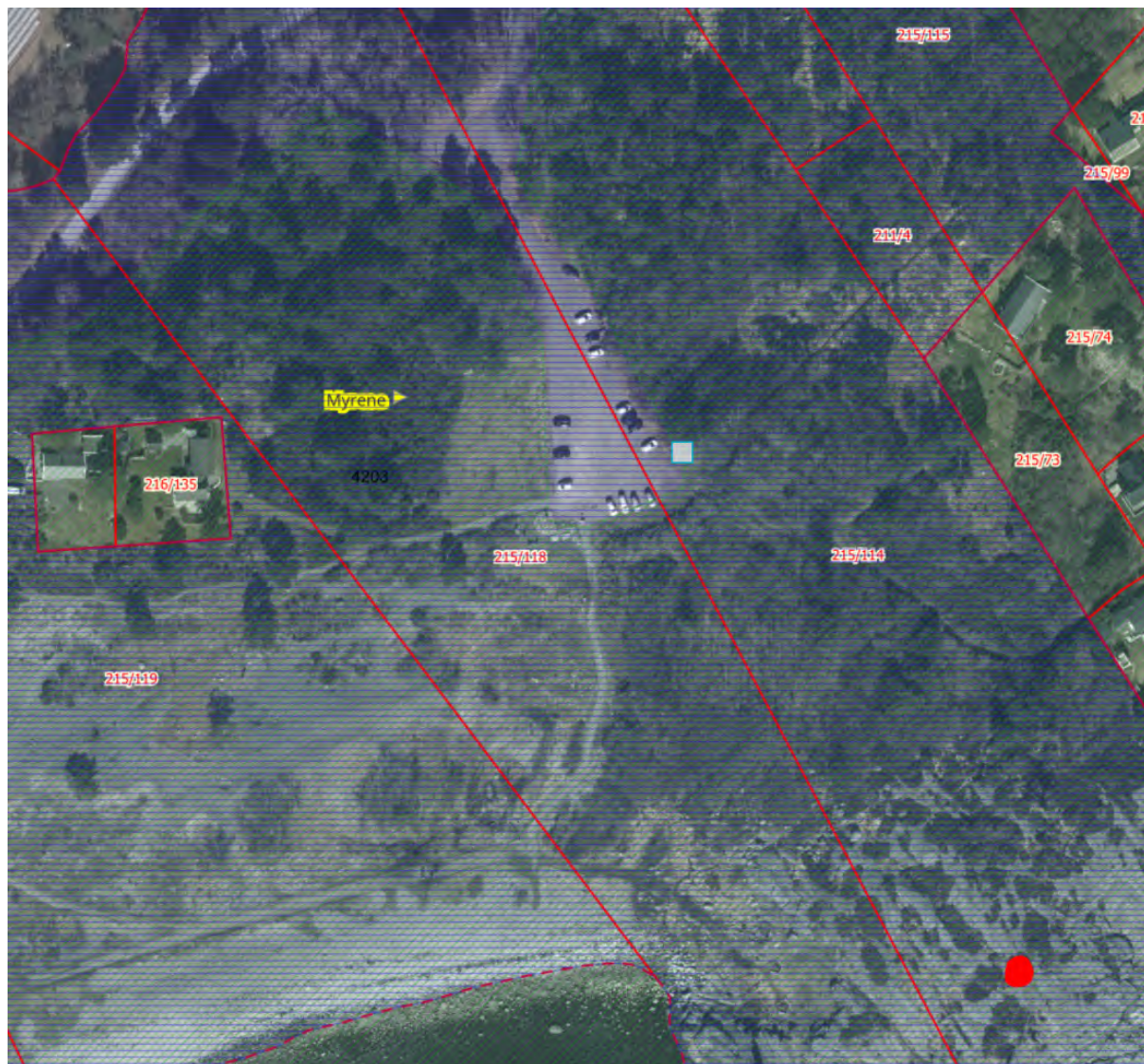
Plassering av toaletter Randviga. Alternativ 1 er utenfor verneområdet på en plass der kommunen har fjernet lekeapparat. Alt 2 er sør for veien innenfor verneområdet.

Plassering av toalettbygg på Hoveodden. Alternativ 1 er ved kiosk på sone reguelt til innfallsport. Alternativ 2 er ved p-plass på sone regulert til innfallsport. Alternativ 3 er ved p-plass innenfor verneområdet.

Plassering av toalettbygg på Spornes ved å benytte eksisterende plassering av utedo.

Hjemmelsgrunnlag

Verneformål – forskrift

Raet nasjonalpark ble vernet ved kgl.res. av 16.12.2016. For verneområdet gjelder Forskrift om vern av Raet nasjonalpark, i Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner i Aust-Agder fylke, heretter kalt verneforskriften.

Formålet med Raet nasjonalpark fremgår av verneforskriften § 1, som lyder:

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Aust-Agders kystområde både på land og i sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger,

skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk.

Verneforskriften § 3 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger, tilbygg, brygger, gjerder, anlegg og innretninger (..) o.l. Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende.

§ 3 fjerde ledd *Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til: a) ombygging av, og mindre utvidelser samt bruksendring av eksisterende bygninger, i samsvar med retningslinjer i forvaltningsplanen.*

Forvaltningsplan

Naturmangfoldloven

Etter § 7 i naturmangfoldloven (nml) skal prinsippene i §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, bl.a. når forvaltningsmyndigheten fatter vedtak om dispensasjon etter verneforskriften.

Presedens

Alle utvidelser og byggetiltak vil bidra til en økt nedbygging av venreområdet. Det er liten sannsynlighet for presedens for tilretteleggingstiltak utført av offentlige myndigheter på offentlig eiendom.

Vurdering

Verneforskriften § 3 slår fast at alle inngrep inkludert tilbygg og varige/midlertidige bygninger i utgangspunktet er forbudt. Det er i ledd 4 g) gitt en åpning for å søke tiltak for å legge til rette for friluftsliv. Toaletter er en slik tilrettelegging.

Det omsøkte tiltakene faller inn under §3 4.ledd g). Tiltakene er videre forankret i besøksstrategi for Raet nasjonalaprk og Søm Ivo.

Tilbygg bidrar til en bit-for-bit nedbygging av nasjonalparken og kan påvirke landskap, friluftsliv, geologi, naturmiljø m.fl. De omsøkte tiltakene er toalettbygg som i enten skal etableres i områder der det allerede er tilrettelegging (Randviga og Hove) og/eller erstatte eksisterende toalettløsninger som bør skiftes ut. For å begrense landspaspåvirkningen bør byggene kles inn med kledning av ubehandlet tre, for eksempel osp. Forvalter vurderer det som aktuelt å gi tillatelse til toalettene som omsøkt.

Samlet belastning får betydningen gjennom en gradvis nedbygging, men er tatt høyde for gjennom retningslinjene. Økosystembelastning (jf nml § 10) anses som begrenset ettersom tiltakene utnytter allerede påvirket areal.

Kunnskapsgrunnlaget (§ 8) i området er godt og basert på feltbefaringer samt innhenting av kunnskap fra verneprosess, kartlegginger og offentlige funn. Det er gjort grundige undersøkelser ifm besøksstrategien, og for Spornes og Hasseltnagen er det også gjort en god del arbeid med design og planlegging av innfallsporter.

Alle områdene er godt kjent for forvaltningen og det finnes ikke viktige naturtyper eller arter

der hvor tiltakene er søkt plassert. I stor grad omfatter tiltakene utskiftning av eksisterende toaletter, eller bruk av allerede påvirkede områder, slik at inngrepene påvirker verneverdiene som natur og geologi så lite som mulig. .

Det er potensiale for kulturminner på enkelte av lokalitetene, særlig aktuelt er å vurdere en hensynssone på Hasseltangen. En oversikt over tiltakene er oversendt til AFKs arkeologer, og det avventes svar derfra.

Føre-var-prinsippet (§ 9) er vurdert å være mindre aktuelt ettersom kunnskapsgrunnlaget er godt.

§ 11 forutsettes ivaretatt gjennom vilkår for gjennomføring og § 12 vurderes som lite aktuell i saken.

Det vil være behov for tilkjøring og frakt til og fra eiendommen i forbindelse med tiltaket, fremkommet i dialog med eier på befaring.

Forvalter anbefaler derfor at det gis en dispensasjon jf § 9 4.ledd c) i verneforskriften. Det er en enkel adkomst fra Botneveien til fritidsbolig, men deler av traseen er smal og man bør ta hensyn til dette under transport.

Konklusjon

Forvalter anbefaler at søknaden gis tillatelse til et tilbygg som omsøkt med vilkår. Det bør også gis tillatelse til motorisert ferdsel for frakt av materialer med vilkår.

Besøksstrategi for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde: med naturen for framtida

**Raet
nasjonalpark**

Besøksstrategi for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde

Besøksstrategi for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde.....	2
1 Viktige elementer i besøksstrategien for Raet nasjonalpark	5
1.1 Mål	6
1.2 Hva er egentlig Raet – og hva er besøksverdiene?	6
1.3 Raet nasjonalpark – i balanse mellom naturverdier, et bærekraftig reiseliv og allmenhetens interesser	7
1.4 Et bærekraftig reiseliv: vertskapsrollen	8
1.5 Naturverdier: med naturen for framtida	9
1.6 Allmenhetens interesser: tilgang til nasjonalparken	9
1.7 Informasjon om Raet nasjonalpark.....	10
2 Bakgrunn, metode og rammeverk for besøksstrategien	11
2.1 Hvorfor Raet nasjonalpark?	11
2.2 Besøksstrategiens formål og målsetninger	11
2.3 Datagrunnlag og metoder for besøksstrategien.....	12
2.4 Rammeverk for besøksstrategien	13
2.4.1 Vernebestemmelsene.....	13
2.4.2 Utkast til forvaltningsplan.....	13
2.4.3 Forvaltningsmål.....	14
2.4.4 Begrensinger på ferdsel.....	15
2.4.5 Tidligere sikring og vern i forhold til dagens nasjonalparkstatus.....	15
2.4.6 Randsoneproblematikk.....	15
3 Områdebeskrivelse og kunnskapsgrunnlag	16
3.1 Hva er egentlig et ra?	16
3.2 Geologi.....	18
3.3 Raet nasjonalpark.....	19
3.4 Boliger og hytter.....	20
3.5 Reiseliv	20
3.6 Friluftsliv.....	20
3.7 Motorisert ferdsel	21
3.8 Kulturminner	21
3.9 Sensitive naturverdier.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.
3.10 Sjeldne arter	22
3.11 Marine naturverdier.....	23
3.12 Geologi.....	23
3.13 Fiskeri	23
3.13 Landbruk.....	24
4 Interessentanalyse	25
4.1 Lokalt reiseliv med naturverdier som bærebjelke.....	25
4.2 Hva preger næringslivet knyttet til nasjonalparken?	26
5 De besøkende	32
6 Sårbarhetsanalyse.....	35
6.1 Hovedfunn.....	35
7 Besøksforvaltning i utenlandske nasjonalparker.....	37

7.1	Noen viktige erfaringer fra andre land	37
7.2	Erfaringer med gradienter av tilrettelegging og overvåking av naturtilstand.....	37
7.3	Prosjekter i Raet nasjonalpark som knytter seg til erfaringer nasjonalt og internasjonalt	38
8	Forvaltningstiltak.....	40
8.1	Hva er egentlig Raet – og hva er besøksverdiene?	41
8.2	Raet nasjonalpark – i balanse mellom naturverdier, et bærekraftig reiseliv og allmenhetens interesser	41
8.2.1	Et bærekraftig reiseliv: vertskapsrollen.....	41
8.2.2	Naturverdier: med naturen for framtida	42
8.2.3	Allmenhetens interesser: tilgang til nasjonalparken	42
8.3	Informasjon om Raet nasjonalpark.....	43
9	Innfallsporter.....	44
10	Ansvar for tiltak	77
11	Litteratur	79
12	Vedlegg.....	81

Forord

Denne besøksstrategien skal være et verktøy i forvaltningen av Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde.

Strategien er produsert for nasjonalparkstyret for Raet nasjonalpark som har forvaltningsansvaret for de to verneområdene, og det er Norsk institutt for naturforskning (NINA) som i tett samarbeid med forvalter har stått for grunnarbeid og utforming. Prosjektmedarbeidere fra NINA har vært Oddgeir Andersen og Margrete Skår, som har stått for innhenting av data, intervjuer og skriving av selve strategien. Jeg er svært fornøyd med at strategien er klar og presis med tydelige målsetninger og tiltak rundt innfallsporter.

Teamet på sårbarhetskartlegging bestod av Bård Stokke (fugl), Marianne Evju (botanikk) og Odd Inge Vistad (ferdsel).

Det ble tidlig i prosessen med besøksstrategi klart at en bred involvering av ulike brukere var ønskelig, og referansegruppen ble satt til å være Rådgivende utvalg for Raet nasjonalpark. Der er ca. 50 ulike brukerinteresser representert i form av grunneierlag, velforeninger og interesseforeninger.

I tillegg ble det gjennomført et eget møte med næringslivet (62 deltakere), tre møter om infrastruktur og tiltak – ett i hver vertskommune (ca. 70 deltakere totalt) og møte i forbindelse med sårbarhetskartlegging med faglig innhold fra lokalkjente ressurspersoner (ca. 40 deltakere).

Vi gikk også ut med en generell mulighet til å sende inn innspill i mediene, og flere har benyttet denne muligheten til å komme med gode forslag til både formidling og tiltak i verneområdene. Det er kommet ca. 50 slike innspill.

Mer enn 750 unike kartreferanser er lagt inn i prosjektets arbeidskart. Mange innspill er knyttet til konkrete tiltak i verneområdene – mange av disse fremgår i kap. 9 Innfallsporter. Andre forslag ligger til vurdering for arealer utenfor innfallsportene der det skal være en mindre grad av tilrettelegging. Til sist er det mange forslag som ligger utenfor verneområdene, men som har betydning for tilgang og informasjon om Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde. Disse tas med videre i prosesser inn mot kommuner, fylkeskommune herunder kollektivtransport, grunneiere og eksterne aktører.

Forslaget fra NINA og forvalter ble sendt ut til referansegruppa 7.juni 2019. Det ble satt en frist for innspill den 15.august 2019 og den 21.august ble innspillene oppsummert på et møte med Rådgivende utvalg. Styret vedtok den 21.juni 2019 at også kommunene og fylkeskommunen skulle få mulighet til å komme med innspill til utkastet, så den ble sendt ut til disse instansene den 22.juni 2019. De fikk en utvidet frist på tilbakemeldinger (for å gå igjennom politisk behandling) til den 15.september 2019. Styret fikk revidert strategi til godkjenning og den ble vedtatt av Raet nasjonalparkstyre den 19.september 2019.

Jenny M Gulbrandsen,
nasjonalparkforvalter

1 Viktige elementer i besøksstrategien for Raet nasjonalpark

Ifølge Miljødirektoratet sin veileder for besøksforvaltning i norske verneområder (2015) er formålet med en besøksstrategi å gi forvaltningsmyndigheten en bevisst, målrettet og forutsigbar plan for hvordan man kan møte besøkende. Besøksstrategier skal legge til rette for, og styre, bruken i nasjonalparker slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig. Besøksstrategier skal også bidra til at forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas. Denne besøksstrategien er ingen forvaltningsplan, men et likestilt tillegg til utkast til «Forvaltningsplan for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde». Figur 1 viser hovedelementene i besøksstrategien for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde.

Figur 1. Målsettinger og hovedelementene i besøksstrategi for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde.

1.1 Mål

Dette er målene for besøksstrategien for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde:

- Verneområdene skal bevares som områder med liten grad av tilrettelegging og hvor verneverdiene ikke påvirkes negativt av besøkende.
- Verneområdene skal bidra til vekst og positiv utvikling for det lokale næringslivet i regionen og bidra til en bedre opplevelse for de besøkende i området.
- Gode opplevelser av nasjonalparken skal gi mer kunnskap, forståelse og stolthet for verneverdiene og kystkultur.

1.2 Hva er egentlig Raet – og hva er besøksverdiene?

Raet nasjonalpark har navnet sitt etter et geologisk fenomen – et *ra*. Når de besøkende forstår hva et ra er for noe bidrar det til å gi nasjonalparkvernet et formål. Men det ligger en stor utfordring i å formidle hva Raet er - på en måte som er forståelig for alle. Naturinteresserte og naturvitere vet gjerne litt om hva geologiske fenomener som endemorener, israndavsetninger eller løssmasser er. Folk flest vet i utgangspunktet lite om dette.

Kvartærgeologi er heller ikke interessant for alle. Men Raet nasjonalpark har mye å by på også utenom selve Raet - både natur, kultur og reiseliv knyttet til kysten. For å kunne markedsføre Raet nasjonalpark som noe særegent framover er det viktig å skape en felles forståelse av hva besøksverdiene i Raet nasjonalpark er. Noen av besøksverdiene finner vi igjen i verneverdiene, mens andre besøksverdier er knyttet til regionen som reiselivsmål. I figur 2 peker vi på sentrale besøksverdier.

Figur 2. Sentrale besøksverdier i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde.

Tiltak

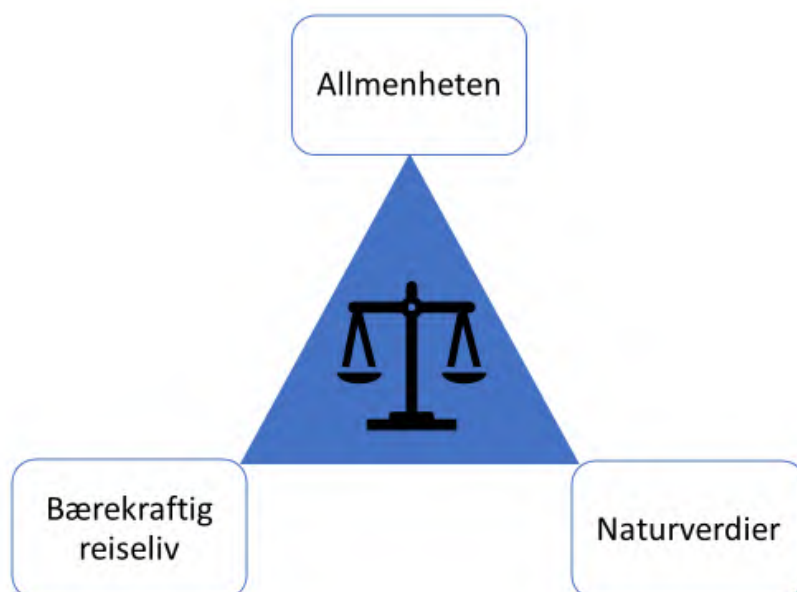
- All formidling om dannelsen av Raet bør skje med utgangspunkt i at folk flest i utgangspunktet vet lite om kvartærgeologiske prosesser.
- Enkle skisser av endemorener og animasjoner av isbredannelse vil bidra til en bedre forståelse av hva Raet er for noe.
- QR-koder på for eksempel informasjonstavler ved innfallsportene kan gi vei til mer plasskrevende informasjon om Raet på nasjonalparkens nettportal.
- Skape en felles forståelse av besøksverdiene i Raet nasjonalpark med fokus på naturverdier og bredden og mangfoldet av deltakere og interessenter.

1.3 Raet nasjonalpark – i balanse mellom naturverdier, et bærekraftig reiseliv og allmenhetens interesser

Raet nasjonalpark er der for å bevare et naturområde uten tyngre inngrep. Verneforskriftens formålsparagraf forteller hvorfor et slikt vern er viktig, og legger vekt på egenartede naturtyper, kvartærgeologi, planteliv, dyreliv (spesielt fugleliv), marine forekomster og kystkultur. Formålsparagrafen sier også noe om bruken av nasjonalparken: Allmenheten skal gis anledning til opplevelse av naturen gjennom utøvelse av et naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

Søm landskapsvernområde skal ta vare på et særegent natur- og kulturlandskap med kvartærgeologiske forekomster og varmekjær flora.

Raet nasjonalpark er spesiell sammenlignet med de fleste andre norske nasjonalparker fordi den grenser til et tett befolket område som tiltrekker seg svært mange tilreisende, spesielt om sommeren. Besøksstrategien har som formål å legge til rette for at nasjonalparken skal bli et viktig og positivt element i det å bo eller besøke denne regionen. For å få det til må nasjonalparkforvaltningen balansere mellom tiltak som sikrer naturverdiene, tiltak som stimulerer til et bærekraftig reiseliv og tiltak som sikrer allmenhetens tilgang til nasjonalparken (figur 3). Hvis det er konflikt mellom disse interessene, skal tiltak som sikrer verneverdiene mot uønskete inngrep og aktivitet, prioriteres (Miljødirektoratet 2015). Verneverdiene utgjør selve råvaren i reiselivssammenheng og er grunnlaget for langsiktig verdiskaping. Begrepet bærekraft skal inneholde verdier som lavt fotavtrykk, lave utslipp og økologi – til forskjell fra økonomisk bærekraft. Utviklingen av reiselivet i nasjonalparken skal gjenspeile disse verdiene. Målet til forvaltningen vil alltid være å opprettholde eller forbedre verneverdiene i nasjonalparken og landskapsvernområdet. I sårbare områder vil ferdsel prioriteres ned til fordel for skjøtsel og skjerming.

Figur 3. Besøksstrategien forsøker å balansere tiltak som sikrer naturverdiene, tiltak som stimulerer til et bærekraftig reiseliv og tiltak som sikrer allmenhetens tilgang til nasjonalparken. Hvis det er konflikt mellom disse interessene, skal tiltak som sikrer verneverdiene mot uønskete inngrep og aktivitet, prioriteres.

1.4 Et bærekraftig reiseliv: vertskapsrollen

Her definerer vi en vert som et foretak som enten ligger inne i, eller bruker Raet nasjonalpark i forbindelse med sin næringsvirksomhet. Raet nasjonalpark har således mange verter. Mange små og store bedrifter knytter sin virksomhet til nasjonalparken. Dette bidrar til å gjøre denne nasjonalparken unik!

Gjennom arbeidet med besøksstrategien fortalte mange bedrifter og andre informanter at de gjerne vil være gode nasjonalparkverter. Men mange uttrykte også et savn etter mer kunnskap om det geologiske fenomenet Raet og hva besøksverdiene egentlig er, slik at man kan få til en helhetlig markedsføring. Bedre kjennskap til besøksverdiene i Raet vil bidra til å gi vertskapsrollen et innhold på tvers av ulike tilbud og aktiviteter.

Tiltak

➤ Nasjonalparkkurs for vertene

Et «nasjonalparkkurs» bør tilbys alle som har en vertskapsrolle i nasjonalparken. Kurset bør ta utgangspunkt i besøksverdiene og balansen mellom naturverdier, et bærekraftig reiseliv og tilrettelegging for bruk.

➤ Ferdigprodusert informasjon om nasjonalparken

Mange verter etterlyser ferdigprodusert informasjon om nasjonalparken som de kan tilby de besøkende. Dette kan for eksempel være montere med informasjon og linker (QR koder) til nasjonalparkens nettportal.

➤ **Hvor kan en gjøre hva i nasjonalparken?**

Vertene er avhengig av informasjon om tilbudene som finnes i og i tilknytning til nasjonalparken. På nasjonalparkens nettportal bør en kunne finne lett tilgjengelig og oppdatert informasjon om ulike tilbud i ulike sesonger, og denne informasjonen bør oppdateres fortløpende.

➤ **Nasjonalpark-sertifisering**

Fortsette arbeidet med nasjonalparksertifisering. Informere om ordningen til alle aktuelle aktører. Ordningen kan med fordel basere seg på «etiske retningslinjer» (bærekraftige prinsipper) for virksomheter i nasjonalparken og gir mulighet til å markedsføre seg med nasjonalparkens kommersielle logo for partnere og eventuelt ambassadører.

1.5 Naturverdier: med naturen for framtida

- Alle forvaltningstiltak skal ta utgangspunkt i bevaring av naturverdiene og verneformålene for nasjonalparken.
- Når naturverdiene utfordres skal det gjøres avbøtende tiltak.
- Forvaltningstiltak skal kanalisere besøkende bort fra de mest sensitive naturområdene for å skjerme sensitive verneverdier. Dette omfatter Sone A sjøfugl og andre viktige områder for sjøfugl (blant annet de fluktuierende A-lokalitetene), sårbare naturtyper, områder med stort artsmangfold og kulturminner.
- Forvaltningstiltak skal sikre noen godt tilrettelagte lokaliteter for allmennheten med vekt på universell utforming, mens majoriteten av nasjonalparkens øyer skal ha liten grad av tilrettelegging. Det er først og fremst de utvalgte innfallsportene (kap. 9) som vil ha stor grad av tilrettelegging.
- Kartfeste sensitive naturverdier på nettsiden.
- Med utgangspunkt i verneforskriftens formålsparagraf (fuglelivsfredning og tilrettelegging for enkelt friluftsliv) bør det utarbeides regelverk for motorisert ferdsel som avklarer begrensninger på for eksempel vannskutere, atv, elsykkel, rullestoler o.l. og som ivaretar hensyn til fugleliv og et enkelt friluftsliv i nasjonalparken og i nasjonalparkens tilknyttede områder. I dag utgjør spesielt vannskuternes kjøremønster en utfordring for disse interessene. Nasjonalparkstyret må ta tak i dette i samarbeid med Fylkesmannen i Agder og Miljødirektoratet.
- Forvaltning skal skje basert på forvaltningsplanen. Det trengs en avklaring av de ulike forvaltningsplanenes status i forhold til hverandre (tidligere forvaltningsplaner før etablering av nasjonalpark og utkast til forvaltningsplan for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde).
- Som supplerende til kommende, oppdatert forvaltningsplan skal det utarbeides skjøtselsplaner for utvalgte områder. I besøksstrategien henviser vi til erfaringer med sonering og overvåking av tilstand fra nasjonalparker i utlandet.

1.6 Allmenhetens interesser: tilgang til nasjonalparken

- Besøksstrategien har en målsetting om å bedre brukerens opplevelse av parken og legge til rette for bærekraftig reiseliv i verneområdet. Det er viktig å målrette produktutvikling og markedsføring slik at en også bevarer stedenes karakter som attraktive steder å besøke og bo. På mange steder ligger stedenes attraktivitet nettopp i at det er stille og rolig uten altfor mange mennesker og trafikk.

- Det er behov for en helhetlig gjennomgang av tilbud, behov og eventuelle stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet.
- Vurdere forbedringsmuligheter der parkeringsbegrensninger og tilgang på kollektivtransport utgjør en flaskehals for besøk i nasjonalparken.
- Målrette produktutvikling og markedsføring for å øke antall besøkende utover sommer-sesongen ved formidling av andre opplevelser.
- Gi informasjon om teltingsmuligheter, helst via oversikt på kart over gode/tilrettelagte teltplasser. Bedret kontroll av 2-døgnsregelen i Friluftsløven.
- Peke ut områder hvor universell utforming av tiltak gjennomføres.
- Målrette informasjonen som gis, for eksempel på nasjonalparkens nettportal og ved innfallsportene, mot aktuelle målgrupper. Dette kan være barn, barnefamilier, historieinteresserte, geologiinteresserte, båtfolk eller turgåere.

1.7 Informasjon om Raet nasjonalpark

Besøksstrategien har som formål å bidra til en mest mulig enhetlig informasjonsstrategi samtidig som det informeres om lokale natur- og besøksverdier. Dette konkretiseres i form av tiltak for formidling og kommunikasjon i verneområdet, på besøkssentre og kommende nasjonalparksenter.

Tiltak

- Det bør «alltid» gis kortfattet og forståelig informasjon om verneverdiene og atferdsregler som gjelder for nasjonalparken
- Det er stort behov for å oppdatere Raets nettportal (mye verdifull informasjon er borte etter sammenslåing av fylkesmannsembetet og man venter på ny nettside for nasjonalparkstyrene fra Miljødirektoratet).
- Fortsette utviklingen av de tre besøkssentrene og nasjonalparksenter
- Gjennomføre tiltak knyttet til innfallsportene
- Utarbeide en skiltstrategi
- Utarbeide informasjonsmateriell for brukere og verter
- Alt informasjonsmateriell bør ta utgangspunkt i at folk flest har lite kunnskap om kvartærgeologiske prosesser
- Utvikle nasjonalparkens nettportal (bla. kortversjon av atferdsregler, oppdatert oversikt over tilbud, visualiseringer av kvartærgeologiske prosesser)
- Supplere nasjonalparkens nettportal med informasjon via mobil og bruk av QR koder
- Supplere nasjonalparkens nettportal med informasjon via sosiale medier

2 Bakgrunn, metode og rammeverk for besøksstrategien

2.1 Hvorfor Raet nasjonalpark?

Raet nasjonalpark ble opprettet 16. desember 2016. Verneformålet er å ta vare på variasjonen og mangfoldet knyttet til landskap, geologi og biologi på land og i sjø, i tillegg til at det er registrert et stort antall truede arter i nasjonalparken. Et kjennetegn ved parken er at avsetninger fra siste istid, det såkalte raet, er en viktig del av verneverdiene og et karaktertrekk ved verneområdet, derav navnet. Nasjonalparken speiler også en spennende kystkultur med kombinasjon av fiske, landbruk og sjøfart gjennom mange generasjoner. Samtidig som nasjonalparken er vernet av naturvern hensyn ligger den i en tett befolket region der næringsvirksomhet, kystkultur, turisme og reiseliv er viktige elementer. Et viktig mål med besøksstrategien for Raet nasjonalpark er å bidra til en bærekraftig reiselivsutvikling der nasjonalparken inngår som et viktig besøksmål. Uten å balansere tilrettelegging for bruk med det som faktisk er verneformålene vil heller ikke reiselivet i regionen bli bærekraftig.

2.2 Besøksstrategiens formål og målsettinger

Ifølge Miljødirektoratet sin veileder for besøksforvaltning i norske verneområder (2015) er formålet med en besøksstrategi å gi forvaltningsmyndigheten en bevisst, målrettet og forutsigbar plan for hvordan man kan møte besøkende. Besøksstrategier skal legge til rette for, og styre, bruken i nasjonalparker slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig. Besøksstrategier skal også bidra til at forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas. Videre skal besøksstrategiene legge rammer for å balansere verneverdiene, besøkende sine ønsker og lokal verdiskaping i verneområdet. I arbeidet med verneforslaget til Raet nasjonalpark ble det parallelt utarbeidet et utkast til forvaltningsplan. Denne bygger på Forvaltningsplan for Raet landskapsvernområde, Tromlingene naturreservat og Store Torungen naturreservat 2012-2020 og Forvaltningsplan for Hasseltangen landskapsvernområde og Søm- Ruakerkilen naturreservat 2010-2019. Besøksstrategien bygger på utkastet til «Forvaltningsplan for Raet nasjonalpark, Hove landskapsvernområde og Søm landskapsvernområde», men vil samtidig være et likestilt tillegg til forvaltningsplanen.

Et viktig prinsipp i besøksforvaltningen i nasjonalparker er, ifølge samme veileder, at dersom det er motstridende målsettinger mellom ivaretagelse av verneverdiene, tilrettelegging for de besøkende og lokal verdiskaping, skal ivaretagelse av verneverdiene tillegges størst vekt

Dette er målene for besøksstrategien for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde:

1. Verneområdene skal bevares som områder med liten grad av tilrettelegging og hvor verneverdiene ikke påvirkes negativt av besøkende.
2. Verneområdene skal bidra til vekst og positiv utvikling for det lokale næringslivet i regionen og bidra til en bedre opplevelse for de besøkende i området.
3. Gode opplevelser av nasjonalparken skal gi mer kunnskap, forståelse og stolthet for verneverdiene og kystkultur.

2.3 Datagrunnlag og metoder for besøksstrategien

I forbindelse med vernevedtaket ble det laget en rekke utredninger om ulike deltema. Mye av denne kunnskapen er gjengitt i utkast til forvaltningsplan for Raet Nasjonalpark, Hove landskapsvernområde og Søm landskapsvernområde. Det er ikke meningen at en besøksstrategi skal gjengi denne kunnskapen eller søke samle inn data på nytt som allerede eksisterer. Vi vil i kap. 3 likevel gjengi viktige kunnskapsoppsummeringer om ulike tema som er relevante for en besøksstrategi. Samtidig gis referanser til andre delutredninger, slik at interesserte lesere kan finne supplerende info. Mens mange av tidligere delutredninger beskriver nasjonalparken fra ulike faglige ståsteder, skal besøksstrategien i større grad peke framover med visjoner om en bærekraftig forvaltning i balansen mellom verneverdier, besøkende sine ønsker og lokal verdiskapning.

I arbeidet med besøksstrategien er det valgt en rekke datainnsamlingsmetoder for kunnskapsinnhenting, med mål om et best mulig kunnskapsgrunnlag og inkludering av ulike interessenters synspunkter på framtidig besøksforvaltning.

I samarbeid med nasjonalparkforvalter er det arrangert en rekke **workshops** hvor aktører i eller i tilknytning til nasjonalparken har hatt mulighet til å komme med innspill. Workshops har både vært åpne og med inviterte deltakere. Det har blitt avholdt arbeidsmøter med næringslivet i randsonen, grunneier/velforeninger (fordelt på de tre kommunene) og interesseforeninger. Mer enn 750 innspill er lagt inn i arbeidskartet for besøksstrategi.

Forvalter har også innhentet innspill fra brukerutvalget for funksjonshemmede i Arendal, 4.klasse på Roligheden Skole (Tromøy), Arendal Internasjonale skole (Hisøy) og deltakere på Idrettsleiren 2019.

Som supplement til workshops har nasjonalparkstyret også invitert befolkningen åpent til å gi **innspill til besøksstrategien via nettet**. Det er kommet inn ca. 30 innspill. Nasjonalparkforvalter har hatt ansvar for å inkludere disse synspunktene i besøksstrategien.

Utkastet til besøksstrategi var på høring til referansegruppen (Rådgivende utvalg), fylkeskommunen og de tre kommunene sommeren 2019. Det kom ca. 15 innspill/uttalelser i høringsrunden og ytterligere flere tilbakemeldinger på oppsummeringsmøtet som ble avholdt 21.8.19. Innspill fra Rådgivende utvalg har i stor grad blitt implementert i besøksstrategien.

NINAs hovedkilde til informasjon i arbeidet med besøksstrategien har vært **intervjuer** med en rekke aktører i området, flest turistbedrifter men også representanter for reiseliv, landbruk, friluftsliv mm (oversikt se side kap. 4). Denne metoden var effektiv for å bli kjent med området og for å få en bredde i synspunkter knyttet til det å drive næringsvirksomhet og å bo i eller i nærheten av nasjonalparken. Ulike **befaringer** i området underveis i intervjuarbeidet var viktig for å bli kjent i området. NINA ønsket å supplere intervjuene med en spørreundersøkelse til alle bedrifter og interessenter, men det ble ikke gitt finansiering til dette.

NINA gjennomførte i 2018 en **brukerundersøkelse** i Raet nasjonalpark. Hovedfunn i denne undersøkelsen er gjengitt i besøksstrategien (kap. 5)

NINA gjennomførte i 2019 en **sårbarhetsanalyse** på tre lokaliteter: Hove, Hasseltangen-Søm og Tromlingene. Sårbarhetsanalysen vil rapporteres i egen rapport, men hovedfunn vil framgå i besøksstrategien når denne foreligger (kap. 6).

2.4 Rammeverk for besøksstrategien

2.4.1 Vernebestemmelsene

I vernebestemmelsene for Raet nasjonalpark angis formålet for vernet:

§ 1. Verneformål Raet nasjonalpark

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Aust-Agders kystområde både på land og i sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk.

I sone A er formålet å ta vare på fuglelivet, spesielt med hensyn til sjøfuglene og deres hekkplasser, jf. kart. I sone B er formålet å ta vare på sårbare naturtyper og arter, jf. kart. I sone C er formålet å ta vare på områder med særskilt vitenskapelig betydning som referanseområder i sjø, jf. kart.

Allmennheten skal gis anledning til opplevelse av naturen gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

§ 2. Verneformål Søm landskapsvernområde

Formålet med Søm landskapsvernområde er å ta vare på et særegent natur- og kulturlandskap for denne delen av Skagerrakkysten med kvartærgeologiske forekomster og den varmekjære floraen som preger landskapet.

2.4.2 Utkast til forvaltningsplan

Forvaltningsplaner skal være et praktisk hjelpemiddel for brukere av verneområdene, og for forvaltningsmyndigheten. De skal utdype vernebestemmelsene gjennom konkrete retningslinjer om bruk, skjøtsel og tilrettelegging mv., og de skal gi mål for forvaltningen av verneområdet. De skal også gi informasjon om saksbehandling og rutiner ved tiltak som er søknadspliktig eller forbudt i verneområdet. Det ble laget et utkast til "Forvaltningsplan for Raet nasjonalpark, Hove landskapsvernområde og Søm landskapsvernområde" parallelt med verneforslaget for Raet nasjonalpark. Denne bygger i stor grad på «Forvaltningsplan for friluftslivsområdene i skjærgården i Aust-Agder 2013-2018» (Aust-Agder fylkeskommune 2013). I den grad utkast til forvaltningsplan for Raet nasjonalpark ikke er detaljert nok, forvaltes områder i nasjonalparken etter retningslinjer gitt i forvaltningsplanen fra 2013.

Besøksstrategien bygger på utkastet til «Forvaltningsplan for Raet nasjonalpark, Hove landskapsvernområde og Søm landskapsvernområde», men vil samtidig være et likestilt tillegg til forvaltningsplanen. Utkastet til forvaltningsplan ble utarbeidet parallelt med verneforslaget til Raet nasjonalpark. Hove landskapsvernområde ble ikke fremmet som verneforslag den 16.12.16. Forvaltningsplanutkastet er ikke revidert pdd 01.10.2019. Utkastet til forvaltningsplan vil oppdateres av nasjonalparkforvaltningen, men vil foreligge på et mer overordnet nivå. Skjøtelsesplaner for relevante lokaliteter vil utarbeides og supplere forvaltningsplanen med et mer detaljert forvaltningsnivå.

I utkastet til forvaltningsplan gis det retningslinjer for bruken, slik at brukerne skal kunne vite hvordan de kan nytte områdene uten at det kommer i strid med verneformålene og enkeltbestemmelser i forskriftene. Retningslinjene tar utgangspunkt i de respektive forskriftene. Vernebestemmelser kan utdypes gjennom retningslinjer, men ikke endres. I retningslinjene tas det også opp tema og problemstillinger som det etter forvaltningsmyndighetens erfaring er behov for å klarlegge nærmere.

2.4.3 Forvaltningsmål

Det overordnede målet med forvaltning av verneområder er å sikre verneverdier mot uønskede inngrep og aktivitet, og på den måten opprettholde verneformålet. Bevaringsmål definerer den tilstanden man ønsker at en naturkvalitet i verneområdet skal ha. Forvaltningsmål utarbeides av forvaltningsmyndigheten og er langsiktige og strategiske mål for overordnede tema for å styrke verneformålet. Vi nevner her de forvaltningsmålene vi synes er av størst relevans for besøksstrategien (teksten er hentet fra utkast til forvaltningsplan):

Forvaltningsmål kulturminner

Kulturminnene skal forvaltes og tas vare på i et langsiktig perspektiv som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping.

Forvaltningsmål friluftsliv

Skjøtsel og drift av de sikrede friluftsområdene skal bidra til gode friluftslivsopplevelser, samtidig som områdenes verneverdier og andre kvaliteter ivaretas.

Tilrettelegging for friluftsliv og informasjon skal skje planmessig for å forebygge skader på verneverdier. Det skal samtidig legges til rette for å gi de besøkende gode opplevelser og den kunnskap som nasjonalparken har å by på.

Forvaltningsmål besøksforvaltning

Publikum skal ha god tilgang til informasjon om nasjonalparken, både i selve området og gjennom andre kanaler. Informasjonen skal bidra til å gi brukerne gode opplevelser i nasjonalparken og motvirke brudd på verneforskriftene. Informasjonen skal ha en felles grafisk profil som tydelig viser hvem som er avsender og hva som er formålet med informasjonen.

Forvaltningsmål bygg og infrastruktur

Forvaltningen av bygningene i nasjonalparken skal i størst mulig grad bidra til å ivareta og fremme verneformålet. Bygninger med kulturhistorisk verdi skal i størst mulig grad ivaretas gjennom bruk og vedlikeholdes i sin tradisjonelle stil. Bygningsmessige tiltak skal vurderes i et helhetlig og langsiktig perspektiv slik at forringelse av verneverdiene kan unngås, også forringelse som følge av mange små endringer over tid.

Forvaltningsmål landskap og kvartærgeologi

Det geologiske mangfoldet i nasjonalparken skal bevares.

Forvaltningsmål for Søm landskapsvernområde

Landskapsformene og de kvartærgeologiske forekomstene etter siste istid skal bevares på land og på sjøbunnen.

Bruk som ikke skader verneverdiene skal kunne foregå som hittil herunder jordbruk. Ferdsel skal søkes kanalisert utenom jordbruk i aktiv drift. Edelløvskogsområder og strandenger som preger landskapet, skal bevares og sikres.

2.4.4 Begrensinger på ferdsel

I utkast til forvaltningsplan heter det at det i nasjonalparken generelt legges svært få begrensninger på bruk i friluftslivssammenheng. I Raet nasjonalpark er hovedregelen at all ferdsel skal foregå varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner. Dette gjelder også for organisert ferdsel som kan foregå fritt så lenge det ikke er fare for skade på verneverdiene. Organisert ferdsel og ferdselsformer som kan skade naturmiljøet, må ha særskilt dispensasjon av forvaltningsmyndigheten, i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

Det er noen begrensninger på ferdsel som publikum må være oppmerksomme på. I sone A, områder med spesielt hensyn på fuglene og deres hekkeplasser, er det ferdselsforbud i hekkeperioden fra 15.april til 15.juli. Dette gjelder også ferdsel på sjø nærmere enn 50 m fra land. Bruk av hest og sykkel er forbudt utenfor stier og ferdselsårer og mange områder har bestemmelser om båndtvang, bålbrenning og telting. Dette er nedfelt i egne kommunale atferdsregler for friluftsområder gitt av Fylkesmannen i 1996.

Utgangspunktet for regulering av ferdsel er den frie ferdselen i utmark og på sjøen etter allemannsretten. Med ferdsel menes ikke-motorisert ferdsel på land og ferdsel på sjøen. Det er lagt til grunn for retningslinjene for ferdselsbestemmelsene at den opplevelsesverdi naturen i nasjonalparken representerer skal være grunnlag for økt turistmessig bruk og verdiskaping. Det vil derfor, innenfor rammene av verneforskriften være mulig å drive med ulike reiselivsrelaterte aktiviteter som guiding og annen organisert turvirksomhet, uavhengig av om virksomheten er kommersiell eller ikke.

Det avgjørende i forhold til verneforskriften er virksomhetens virkning på naturmiljøet- og kulturminner. Restriksjoner på visse typer organisert ferdsel er tatt inn for å sikre en dialog mellom brukere og forvaltning og gi forvaltningsmyndigheten mulighet til å styre uheldig ferdsel slik at det ikke oppstår konflikter i forhold til dyreliv, sårbar natur og kulturminner.

2.4.5 Tidligere sikring og vern i forhold til dagens nasjonalparkstatus

Ved etablering av Raet nasjonalpark 16.desember 2016 ble tidligere verneområder opphevet og innlemmet i nasjonalparken eller i Søm landskapsvernområde.

Kommunene ønsker å bruke kommunale bestemmelser nedfelt i egne forskrifter for atferdsregler som gjaldt før etablering av nasjonalpark. Disse er gyldige, men ikke tilgjengelige på lovdata sine sider. Adferdsreglene bør formidles direkte til besøkende på hvert enkelt sted dersom man skal forvente at disse følges.

2.4.6 Randsoneproblematikk

I arbeidet med besøksstrategien erfarte vi at flere personer vi intervjuet opplevde en viss frustrasjon knyttet til randsoneproblematikk. Raet nasjonalpark grenser til tett befolkete områder og er et svært kulturpåvirket landskap. Nærliggende områder vil derfor måtte omfatte mange og kanskje også motstridende interesser. Randsoner omfattes ikke av verneforskriften, men kan vedtas av kommunene etter plan og bygningsloven. Nasjonalparkstyret er i dag høringspart for alle søknader om tiltak på områder som ligger rett utenfor grensen til nasjonalparken.

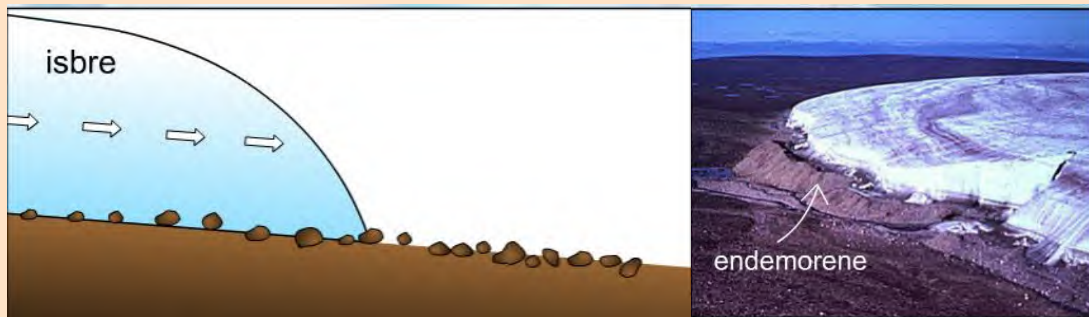
Det bør derfor vurderes om randsonen til nasjonalparken bør defineres geografisk med retningslinjer for arealbruk knyttet til spesielle hensyn der det er naturlig eller påkrevet for å ivareta verneverdiene i nasjonalparken. Arbeidet med randsoner må tas videre av nasjonalparkstyret inn mot vertskommuner og formaliseres i forvaltningsplanen for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde. Målet med en randsoneforvaltning er samspill og hensynstagning med et langsiktig perspektiv på utviklingen rundt Raet nasjonalpark.

3 Områdebeskrivelse og kunnskapsgrunnlag

3.1 Hva er egentlig et ra?

Raet nasjonalpark har navnet sitt etter et geologisk fenomen – et *ra*. Arbeidet med besøksstrategien viser at det ligger en stor utfordring i å formidle dette på en måte som er forståelig for alle. Når det gis informasjon om Raet nasjonalpark bør det *ikke* tas for gitt at leseren, tilhøreren eller den som ser en visuell framstilling vet hva for eksempel en endemorene, en israndavsetning eller løsmasser er (figur 4 - 6).

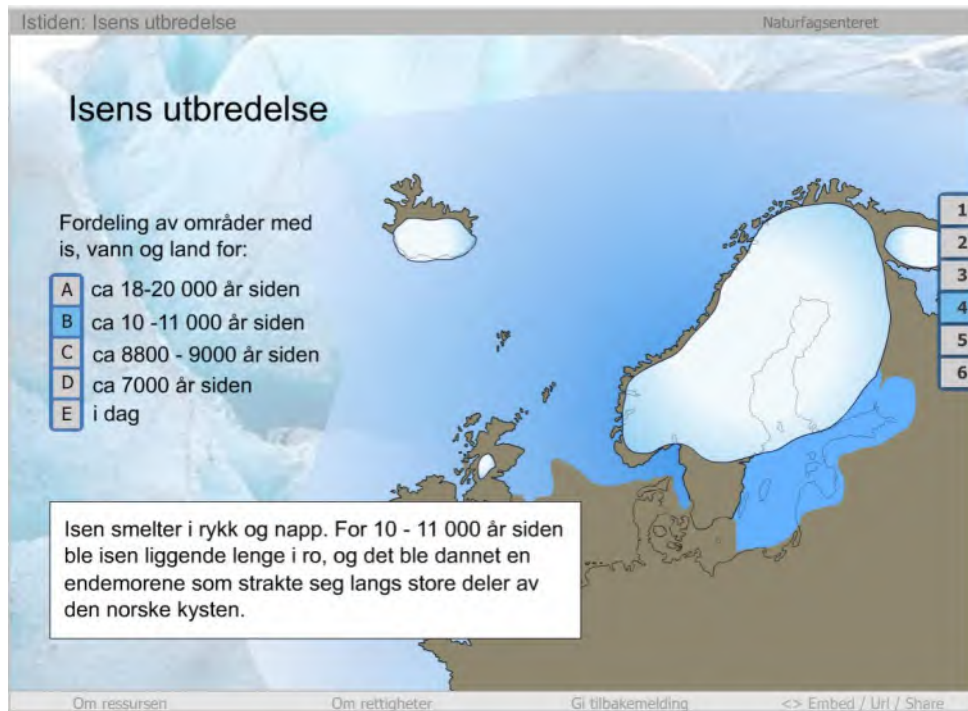
Ordet *ra* kommer fra gammelnorsk opprinnelse og betyr grusrygg. Ordet brukes generelt om endemorener, men særlig som navn på Skandinavias største endemorene, *Raet*, som Raet nasjonalpark er en del av. Men hva er egentlig en endemorene?

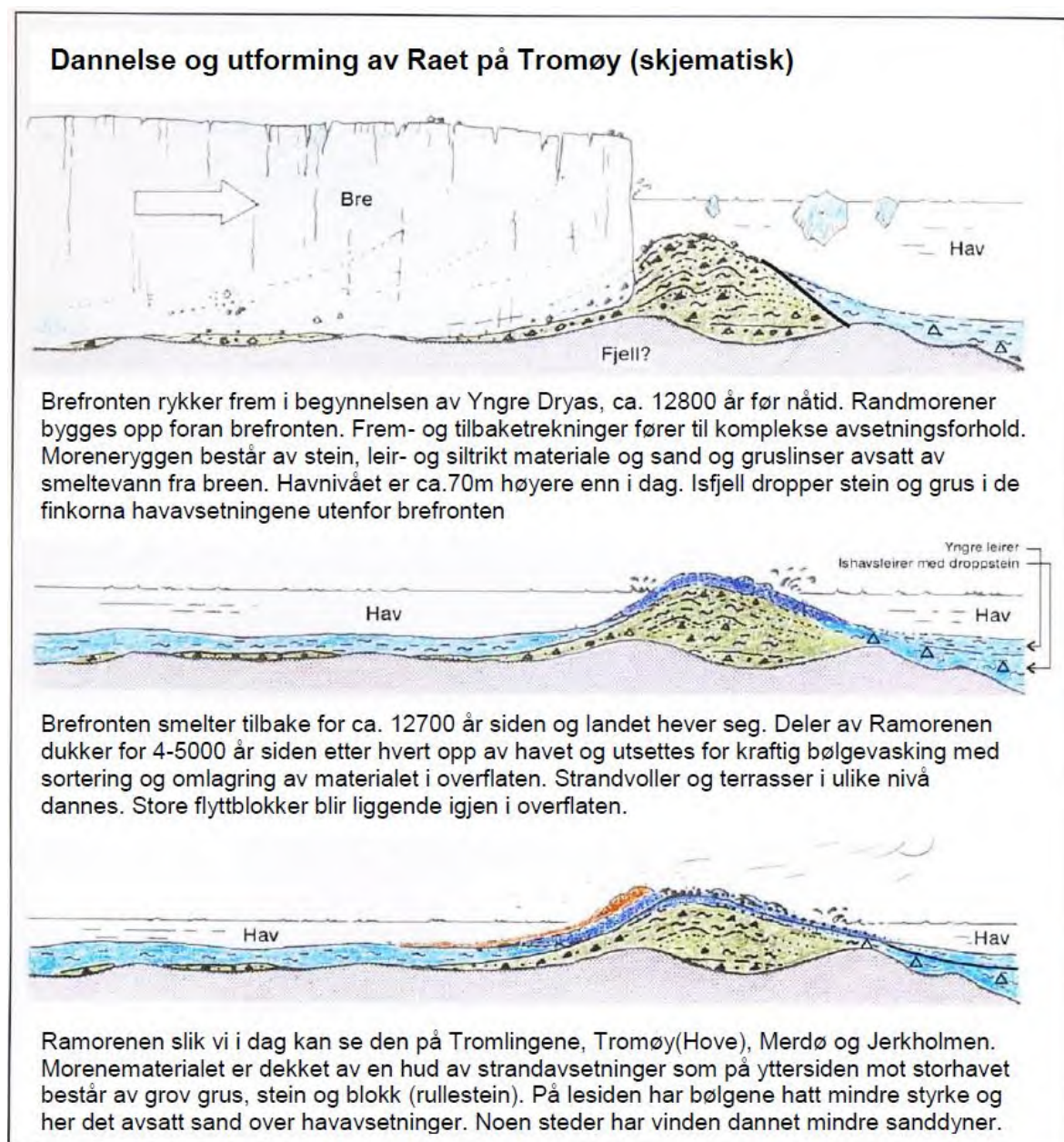
Figur 4. Eksempler på enkle, men viktige illustrasjoner av dannelse av endemorene (<https://www.viten.no/istiden>, fri tilgang).

Isbreer tar med seg store mengder stein og løsmateriale. En endemorene er en voll av stein, grus og leire satt igjen foran en isbre i en periode med stagnasjon, altså når breens tilvekst er like stor som nedsmelting i kantene. En rekke med voller kan vise hvor langt en bre har trengt fram til forskjellige tider. Endemorener kan også betegnes som israndavsetninger, altså morener avsatt langs kanten/randen av isbreen.

Under siste lengre istid lå isen som en enorm kappe over hele Skandinavia. Der iskanten ble liggende stille, samlet det seg opp materiale som isbreen førte med seg fra innlandet. På grunn av temperaturstigning ble enorme steinmasser liggende igjen i det som i dag er Østfold og Vestfold, da istiden tok slutt for ca. 10.000 år siden. Da isen trakk seg tilbake, hevet landet seg fordi vekten fra isen ble borte. Da ble disse avsetningene liggende igjen som svære voller i landskapet, både over og under havnivå. Senere har disse vollene blitt påvirket av hav og nedbør, og bare det groveste materialet (de største steinene) ligger igjen på overflaten. Disse steinene har blitt slipt ned av hverandre og sjøen til runde former, slik vi ser på rullesteinstrendene i dag.

Figur 5. Dette er en 6-trinns animasjon om hvordan isbreer dannes og ulike spor de kan sette i landskapet (<https://www.viten.no/istiden>, fri tilgang).

Figur 6. Tegning som viser dannelsen av Raet på Tromøy av Ivar Johan Jansen. Hentet fra grunnlagsrapport om Geologi i Raet Nasjonalpark, 2015.

3.2 Geologi

Berggrunnen i Raet nasjonalpark består av granittisk gneis og ved Fevik er det overgang til Grimstadgranitt (også kjent som fevikitt). Rikere diabasganger ligger som mørke striper i den ellers nokså fattige berggrunnen.

Det er tre viktige årsaker til at endemorenen Raet ble etablert der den nå ligger over havet:

- Det er fast fjell i området – gammel, vel 1.5 mrd. år. Uten berggrunnen nettopp her ville endemorenen kanskje ha ligget langt under havoverflaten eller høyt over den.

- Berggrunnen stanset siste istids «krampetrekning» i området – innlandsisens fremrykking for rundt 12 400 år siden, Innlandsisen la fra seg endemorenen da bresmeltingen begynte for alvor.
- Berggrunnen har hevet seg så mye mer enn havet har steget etter istidens slutt at det nå er tørt land i dette området.

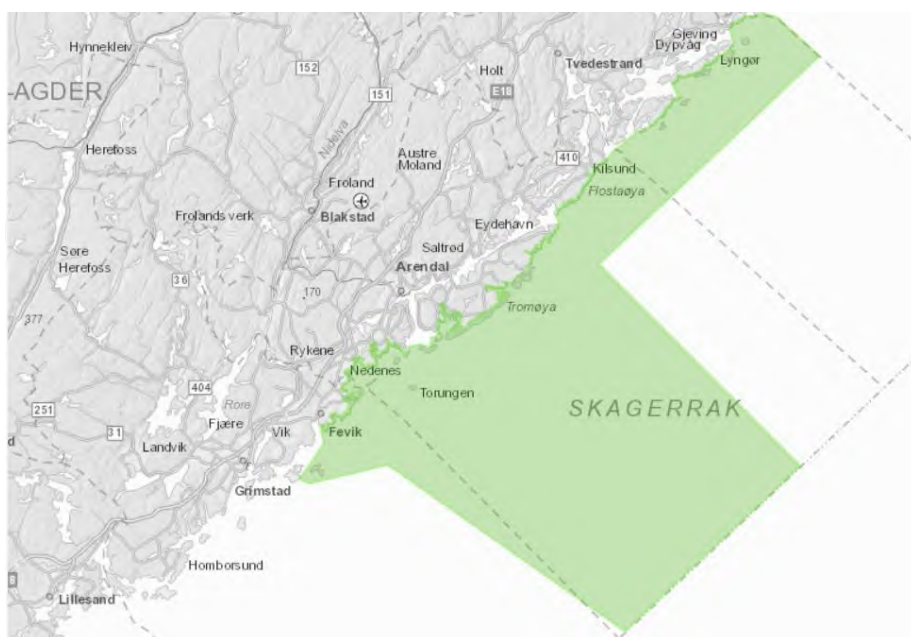
3.3 Raet nasjonalpark

Som endemorene med mye løsmasser og marin leire iblandet har Raet ideelle levesteder for en rekke marine arter og også for et rikt artsmangfold der Raet ligger opp i dagen. Raet nasjonalpark er også et viktig friluftslivsområde med et unikt og variert kystlandskap. Nasjonalparken og området innenfor er et viktig reiselivsområde med mange besøkende og i randsonen til nasjonalparken ligger mange små og større bedrifter knyttet til reiselivsvirksomhet. Nasjonalparken byr på mange muligheter for besøkende: kajakkpadling, vindsurfing, båt- og fotturer, dykking, snorkling, bading, fiske mm.

Raet nasjonalpark har et samlet areal på ca. 607 kvadratkilometer hvorav 98 % av arealet er sjø. Grensa strekker seg fra kommunegrensa mot Risør i øst til Valøyene utenfor Grimstad by kommune i vest. Yttergrensa i sjø strekker seg 12 nautiske mil utenfor grunnlinja på det bredeste området.

Søm landskapsvernområde ligger på Søm og Hasseltangen helt øst i Grimstad kommune. Landskapsvernområdet dekker et areal på 310 daa og består av både landarealer samt sjøarealer i Sømskilen. På grunn av utstrakt landbruksvirksomhet og blant annet flere boliger innenfor verneområdet kunne ikke området få status som nasjonalpark. Området ble derfor videreført som landskapsvernområde, men forvaltes i sammenheng med nasjonalparken utenfor.

Klimaet i området er typisk oseanisk med milde vintre uten mye snø. Området har forholdsvis flat topografi. Søm landskapsvernområde tilhører den nemorale vegetasjonssonen (edelløvskogssonen). Denne vegetasjonsregionen er en nordlig utløper av den europeiske edelløvskogen og er i Norge sparsomt utbredt langs Sørlandskysten.

Figur 7. Oversiktskart over Raet nasjonalpark.

3.4 Boliger og hytter

Det er ikke helårsboliger i nasjonalparken, men det finnes flere boliger i umiddelbar nærhet til den. Innenfor nasjonalparken er det derimot flere fritidseiendommer og hytter. Ifølge forvaltningsplanen er det 149 hytter/fritidsboliger i Raet Nasjonalpark og 12 boliger i Søm LVO. Noen av hyttene har veiatkomst. En del av hyttene har private brygger. Langs nasjonalparkens grense ligger et stort antall private boliger og fritidsboliger. Innenfor en radius på 500 meter er det mer enn 1500 fritidsboliger. Svært mange har brygger som blir brukt både som atkomst- og oppholdsbygger. I de aller fleste tilfellene følger nasjonalparkgrensen bryggekannten, slik at brygga ligger utenfor nasjonalparken.

I Søm landskapsvernområde finnes flere boliger og annen bebyggelse i verneområdet. Dette er tillatt i landskapsvernområder og den daglige bruken av eiendommen som pågikk på Hasseltangen skal kunne fortsette som før også i Søm landskapsvernområde. I landskapsvernområdene finnes også bilveier som sikrer atkomsten til bebyggelse og næringsvirksomhet.

3.5 Reiseliv

I forvaltningsplanen heter det at det ikke er noen reiselivsvirksomheter som fysisk er hovedlokalisert i nasjonalparken. Derimot foregår det en del aktiviteter og bruk som er næringsrelatert, og det er tilrettelagt for overnatting noen steder, blant annet i fyrene. Flere virksomheter er derimot lokalisert i randsonen, og i umiddelbar nærhet til nasjonalparken. Med få unntak er det reiseliv som dominerer denne aktiviteten. Det foregår også en del transport og frakt på sjø i, og gjennom nasjonalparken.

Hvert år arrangeres det ulike typer arrangementer som tar i bruk deler av nasjonalparken. Hovefestivalen (nå avsluttet) og Canalstreet er musikkfestivaler som til nå har vært årvisse, og Tvedestrandregattaen er et motorbåttrace som foregår i Tvedestrandsfjorden hvor deler av løypa er i nasjonalparken. Det avvikles også jevnlig andre typer sportslige arrangementer og konkurranser i nasjonalparkområdet.

På Hasseltangen i Grimstad ligger et industriområde som tidligere ble brukt til båtproduksjon. Denne produksjonen er nå nedlagt, men fortsatt er deler av industriområdet i bruk. Transport til og fra industriområdet foregår gjennom Søm landskapsvernområde, eller gjennom nasjonalparken på sjøen.

3.6 Friluftsliv

Både Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde har stor verdi for allment friluftsliv og naturopplevelse. Nasjonalparken ligger i kort avstand fra bysentrum i Tvedestrand, Arendal og Grimstad, og kan nås både via sjøveien og over land. Innenfor nasjonalparken er det 58 statlig sikrede friluftslivsområder. Flertallet av disse er holmer og skjær ute i skjærgården, men det er også en del områder på fastlandet eller på øyene med broforbindelse til fastlandet. Forvaltningsplanen beskriver Hove på Tromøya som regionens kanskje mest brukte rekreasjons- og turområde, med god vei og landforbindelse. Ferdslstillinger på Tromøya fra juni 2014 til slutten av januar 2015 viste gjennomsnittlig passeringer på 265 personer per dag. På de best besøkte dagene ble det registrert opp mot 1000 passeringer på stiene. I 2017 ble det registrert 113 000 passeringer kun på tursti. På grunn av sabotasje mangler man tall fra 2018 og 2019.

Bruken av nasjonalparken er størst om sommeren, med en topp i fellesferien. Ifølge forvaltningsplanen går det et skille i friluftslivsbruken avhengig av om områdene er landfaste, eller kun er tilgjengelige med båt. Flere av de landfaste områdene har høy bruk gjennom hele året. En viktig

del av bruken er knyttet til båt- og strandliv, og bruken av fritidsbåter i nasjonalparken er svært høy i sommerhalvåret.

En stor andel av bruken som foregår i nasjonalparken er uorganiserte aktiviteter. Folk bruker området til bading, turgåing, padling, jakt, fiske og andre aktiviteter i fritiden. Det er i tillegg mange foreninger og lag som bruker ulike deler av nasjonalparken aktivt. Barnehager, skoler, leirskoler, folkehøgskoler, idrettslag og ulike institusjoner bruker også området. Innesluttet av Rætt nasjonalpark på Hoveodden ligger også Hove camping med kort avstand og visuell kontakt med sjøen. Campingplassen har eksistert lenge, og området har vært populært for telting siden 1950-tallet. Campingområdet er nå del av en reguleringsprosess.

3.7 Motorisert ferdsel

Båtliv har i svært lang tid vært viktig i området, for transport og livsgrunnlag. I dag er det et motorisert båtliv som dominerer. Noe av båttrafikken er knyttet til transport, og noe er knyttet til kommersielt fiske og fritidsfiske. Men hoveddelen av båttrafikken er knyttet til rekreasjon. Enten med formål som bading, bruk av holmer og skjær eller fritidsfiske, eller at båtturen i seg selv er en fritidsaktivitet. Ifølge en del informanter har antall vannskutere vært økende de siste årene. Flere uttrykker at kjøremønsteret på sjøen har endret seg i takt med flere mindre, raskere og mer stillegående fartøy. Stor tetthet av raske fartøy kommer fort i konflikt med badende, padlende, og andre båter. Lyd og bevegelse kommer også i konflikt med hensyn til fugl, spesielt vår og høst. Tromlingssundet nevnes spesielt.

I dag gjelder det samme regelverket for båttrafikk innenfor som utenfor nasjonalparken. Det er behov for ytterligere regulering av motorisert ferdsel både på land og i sjø for å ivareta allmenn ferdsel og naturverdier. Dette tas videre i arbeidet med forvaltningsplan. Det bør vurderes en generell hastighetsbegrensning i soner og forbud mot vannjet/ motorbåt i langgrunne områder som er viktige for sjøfugl. I ålegrasenger bør det vurderes et ankringsforbud. Det er også kommet flere innspill om et generelt forbud mot vannjet da dette oppleves som mer støyende, forstyrrende på dyrelivet og mindre forutsigbart enn annen motorbåttaktivitet. Dette ligger utenfor forvaltningsstyrets jurisdiksjon og må meldes inn til andre etater.

3.8 Kulturminner

Kulturminner i nasjonalparken er preget av kontakten med havet. Det har vært folk i nasjonalparkområdet helt siden isen trakk seg tilbake for ca. 12000 år siden, og det finnes spor etter menneskelig aktivitet over store deler av nasjonalparkområdet. I eldre steinalder levde menneskene av jakt og fiske, i hovedsak knyttet til marine ressurser. Havet stod for høyt til at man finner sikre registreringer i nasjonalparken. I yngre steinalder ble jordbruk og tamdyrhold innført. Steinalderlokaliteter er registrert ved Alve og Bjelland.

I forvaltningsplanen heter det at alle kjente kulturminner i området er registrert i den nasjonale kulturminnedatabasen Askeladden, men at det er usikkerhet med hensyn til kvalitet på registreringer. Det er ifølge forvaltningsplanen derfor behov for å foreta en kvalitetssikring av kulturminnedata i nasjonalparkområdet, dvs. tilstand på kulturminner og kartfesting.

Forvaltningsplanen peker på at de eldste kulturminnene kan være vanskelig å oppfatte fordi det ofte kun er rester som er bevart, men også fordi de er overgrodd og ligner på det man oppfatter som natur. For å kunne oppleves som kulturminner må historiene om disse kulturminnene formidles. Skjøtsel av arkeologiske kulturminner gjør dem mer synlige og lettere å formidle.

Kulturminner knyttet til uttak av råvarer, produksjon og bosetning finnes i stor grad i regionen, men utenfor nasjonalparken. Uthavnene Merdø og Lyngør, som delvis ligger innenfor nasjonalparken, er internasjonalt viktige og svært verdifulle kulturmiljøer som er vokst frem i symbiose med seilskutetrafikken. Overskudd fra handel og sjøfart, samt inspirasjon fra kontinentet dannede et økonomisk og kulturelt grunnlag for etableringen av landsdelens karakteristiske trehusbyer. Det pågår et prosjektarbeid for å registrere uthavnene i regionen på UNESCOs World Heritage List.

Seilskutene var et dominerende innslag i kystlandskapet, men er i dag borte med unntak av båtene som forliste og som nå ligger under vann. Et eksempel er det spektakulære funnet av slaveskipet Fredensborg. Slaget ved Lyngør 1812 er også en viktig historisk hendelse.

3.9 Sensitive naturverdier

Forvaltningsplan forteller at verneverdiene i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområder er omfattende dokumentert i fagrapportene som er laget i forbindelse med verneprosessen. Store deler av landområdene var vernet fra før. I tillegg har det vært gjennomført omfattende kartleggingsarbeid både på land og i sjø i de aktuelle kommunene over de senere årene med både terrestriske og marine naturtyper av både nasjonale og regionalt viktige lokaliteter. Totalt er flere hundre naturtyper registrert, beskrevet og verdisatt i verneområdene etter DN-håndbok 19 (DN 2007) og DN-håndbok 13 (DN 2007). Dette har bidratt til at det finnes mye tilgjengelig og oppdatert informasjon om nasjonalparken i Naturbase. Nasjonalparken som helhet er ikke sonert med tanke på sensitive og mindre sensitive naturområder ettersom dette utgjør et komplekst bilde i liten skala. Alle lokaliteter i naturbase (naturtyperegistreringer), alle soneinndelingene etter verneforskrift og fluktuerende liste over viktige hekkelokaliteter for sjøfugl (A-lokaliteter) er sensitive naturverdier. Det er gjennomført en sårbarhetsanalyse for sensitive naturverdier på tre utvalgte lokaliteter i forbindelse med besøksstrategien. Dette er Hoveodden, Hasseltangen-Søm og Tromlingene, se også kap. 6 og NINA rapport 1689.

3.10 Sjeldne arter

Denne korte beskrivelsen av sensitive arter er ikke fullstendig, men bygger på noen av de mange delutredninger og kunnskapsinnhentinger som er gjort, men mange av de er stedsbundne registreringer. Av registreringer for hele nasjonalparken framkommer det at det er registrert 1530 sommerfuglarter i Raet nasjonalpark, hvorav 168 arter er rødlistet (Bakke og Bakke 2014).

Av rødlistede arter for Aust-Agder i saltvann (totalt 33), er 10 fisk (blålange, brugde, håbrann, håkjerring, nebbskate, pigghå, snabeluer, storskate, vanlig uer og ål). Av disse vil noen kunne finnes i deler av nasjonalparkområdet, særlig på større dyp. Felles for rødlistede arter av fisk er at alle er truet av høsting, enten som følge av rettet historisk fangst, eller bifangst i nåværende fiske.

Fuglelivet er et viktig særtrekk ved agderkysten, der måker, ærfugl, tjeld, makrellterne og andre er kjente og kjære vår- og sommerarter. Hele 88 arter er beskrevet av Kjøstveit og Fjærbu (2004). Mange er bekymret for sjøfuglene som er generelt i nedgang, og fuglelivet var en viktig del av grunnlaget for opprettelse av nasjonalparken. Hvis nedgangen i antall sjøfugl fortsetter vil nasjonalparken miste et viktig innslag og grunnlag for opprettelsen. Kontinuerlig langtidsovervåking er viktig for å ha et mest mulig oppdatert vern med hensyn på endringer i bestand og fuglenes områdebruk.

3.11 Marine naturverdier

Hele 98,5 % av nasjonalparken er sjøarealer hvor hele tverrsnittet er vernet – det vil si overflaten, vannsøylen og bunnen. Det biologiske mangfoldet knyttet til israndavsetninger som Raet er generelt sett dårlig kartlagt. Det undersjøiske Raet skaper et variert substrat, som er gir grobunn for et rikt plante- og dyreliv. Kombinert med kyststrømmen blir det undersjøiske Raet et høy-energetisk og artsrikt system. Stortareskog dominerer store deler av det undersjøiske Raet og skaper skjul og matfat for et rikt fiskeliv. I le av det undersjøiske Raet, finner man grunne skjellsandflater, mudderbunner og undersjøiske enger, for eksempel ålegras. Skjellsandområder er viktige leveområder for bløtbunnsfauna, som til dels lever nedi skjellsanden, og kan ha være viktige gyte- og oppvekstområde for marine fisk og krepsdyr. Det undersjøiske Raet er en kjent og skattet fiskeplass.

3.12 Geologi

Det finnes en rekke tydelige spor fra istiden i Raet nasjonalpark. Ramorenen ble i sin helhet avsatt under vann. Ettersom isen trakk seg tilbake, hevet landet seg litt etter litt. Over havnivå har bølger arbeidet i morenematerialet slik at finmaterialet er vasket ut og store mengder rullestein og steinblokker er blitt liggende igjen i overflaten. De fremtredende strandvollene som ligger som terrasser innover fra sjøen, vitner om hvordan strandlinjen har flyttet seg. Etter hvert som landet steg og havet trakk seg tilbake, ble strandlinjen flyttet utover. For eksempel i Spornesområdet mot Hove kan konturene av strandvoller følges tydelig som lange linjer i terrenget. Stedvis skjules strandvollene av tett vegetasjon. Ved besøkssenteret i Grimstad, på Dømmesmoen, ligger ramorenen godt inne på land. Besøkssenteret på Dømmesmoen ligger i tilknytning til hagebruksmuseet og ønsker å ha fokus på de gode dyrkingsbetingelsene som morenematerialet har gitt området.

Landskapet på Tromlingene og Jerkholmen karakteriseres av strandvoller av rullestein som gir øyene spesielle landskapsformer. Særegne rullesteinsformasjoner finnes også på strekningen Bjelland - Botstangen, på utsiden av Merdø og Havsøya og stedvis på Store Torungen. Kontrasten er stor fra rullesteinsbeltene ut mot havet til områdene som ligger i le på innsiden. Hovekilen er et gruntvannsområde med finmateriale på bunnen og rike skjellbanker. Langs land er det attraktive sandstrender langs hele kilen fra Hove Leirsenter til Hoveodden. Selv om Hovekilen ligger i le fra havet, er det tydelig at bølgeaktivitet påvirker strandsonen også her med utvasking og utrasing av sandskreinter.

3.13 Fiskeri

Yrkesfiske har alltid vært viktig i dette sjøområdet, men aktiviteten har variert med ressurstilgangen. Det foregår flere former for fiske innenfor nasjonalparken. Reke- og krepstråling utgjør den viktigste delen av fisket og det finnes flere trålingsfelter innenfor nasjonalparken. I referanseområdene i sjø (sone C) vil ikke tråling kunne fortsette.

I tillegg til trålingsfiske finnes også et betydelig fiske med passivt redskap. De vanligste redskapstypene som brukes i nasjonalparken er garn, ruser og teiner. Hummer og krabbefiske er spesielt utbredt. Slikt kystnært fiske domineres av fritidsfiskere. De senere årene har også fiske etter leppefisk fått en kommersiell verdi fordi den selges til fiskeoppdrettere som bruker den til avlusing av laks i oppdrettsanlegg. Enkelte grunneiere har også rettigheter til å fiske laks i sjøen med faststående redskap, men så langt vi kjenner til er det ingen som praktiserer denne aktiviteten lenger.

Det finnes ingen aktivitet innenfor akvakultur i nasjonalparken i dag.

Det er tre områder i nasjonalparken med forbud mot trålefiske (Sone C) og her finnes dypvanns-korallrev ifølge lokale fiskere. Utenfor Hisøy og Lyngør er det hummerreservater med forbud mot fast fiskeredskap.

3.13 Landbruk

Det foregår lite aktiv landbruksdrift innenfor nasjonalparken, men aktiv jordbruksdrift i Søm landskapsvernområde og i tilknytning til nasjonalparken, ikke minst på Tromøya i Arendal.

Det er lange tradisjoner for beiting på øyene langs kysten av Aust-Agder (mest sau og geit, noe storfe), og flere gårder har beiterettigheter i skjærgården. Det er en målsetting at de beite-avhengige naturtypene på øyene opprettholdes, og at deler av skjærgården fremstår som åpen. Beiting er et viktig hjelpemiddel i landskapspleien for å ivareta landskapets åpne preg og skjøtsel av flere naturtyper, herunder havstrand, strandenger, kystlynghei og enkeltarter. I nasjonalparken er det ønskelig med beiting flere steder og verneforskriften åpner for det..

Gjerder og regler knyttet til beiting står ganske detaljert omtalt i utkast til forvaltningsplan fordi inngjerding av beiter kan være problematisk i forhold til andre verneverdier i nasjonalparken. Det vil for eksempel alltid måtte sørges for at stier og andre ferdselsårer gjøres tilgjengelige ved bruk av porter, gjerdeklyv og lignende løsninger. Beiting i områder med stort konfliktpotensial mot andre verneinteresser bør unngås.

I tidligere tider var det vanlig å hente tang i fjæra til gjødsling og jordforbedring. Men selve tang- og tarevollene er i seg selv verdifulle, og gir opphav til et spesielt plante- og insektliv. Vegetasjonen på land og i sjø er vernet, men tillatelse til uttak av ilanddrevet tang og tare i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan kan gis ved dispensasjon unntatt i sone B. Lakseretter som fiske med kilenot består i nasjonalparken.

Ordinær skogsdrift og hogst av ved for salg er ikke tillatt i nasjonalparken. Hogst av ved til eget bruk er derimot aktuelt. Også mer tilfeldig fjerning av trær og busker rundt bebyggelsen for å «åpne opp» rundt bygninger og slippe inn mer lys og sol, eller bare holde det ryddig, såkalt «trivselshogst», er ønskelig. All brenning av hogstavfall skal fortrinnsvis utføres i den kalde årstiden og på en skånsom måte som ivaretar natur- og kulturmiljøet og ikke ødelegger verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet.

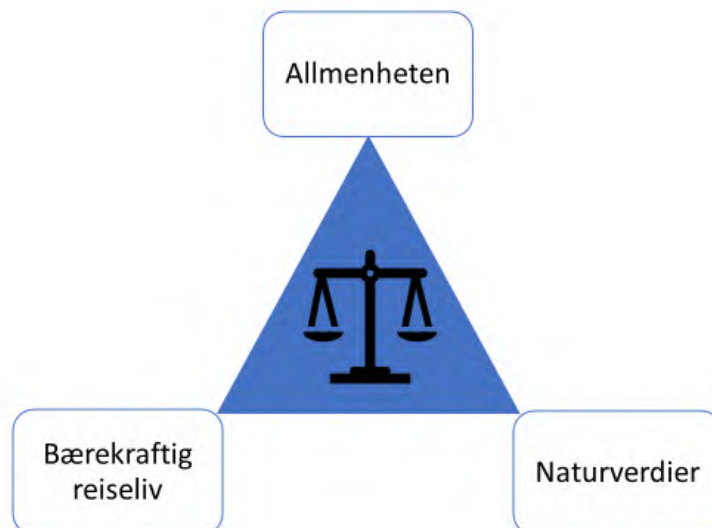
Eiketrær nevnes spesielt i forvaltningsplanen. I nasjonalparken er det ønskelig at eiketrærne får utvikle seg til å bli store, flotte og viktige trær for naturmangfoldet. Også andre spesielt store, vakre eller hule trær som preger landskapet skal bevares i nasjonalparken.

4 Interessentanalyse

4.1 Lokalt reiseliv med naturverdier som bærebjelke

Raet nasjonalpark skiller seg fra mange andre nasjonalparker fordi den ligger i et tett befolket område med mange reiselivsbedrifter i eller i nærheten av nasjonalparken. Bredden og mangfoldet av deltakere og interessenter er stort. Regionen har, spesielt om sommeren, mange besøkende både til sjøs og på land. Man kan gå ut fra at de besøkende delvis oppsøker nasjonalparken fordi den representerer urørt natur, men også på grunn av reiselivsbedriftenes tilbud. I dette kapittelet gis en oversikt over ulike næringsaktører knyttet til nasjonalparken, interesseorganisasjoner, lag og foreninger. Denne interessentanalysen har vært viktig i arbeidet med besøksstrategien, men bidrar også til å vise vei inn i framtida: hva slags aktiviteter kan bidra til et suksessfullt og bærekraftig reiseliv?

Et viktig mål med besøksstrategien er å vise vei mot et bærekraftig næringsliv der naturverdiene utgjør en bærebjelke, og hvor allmenheten er sikret en fornuftig tilgang i balanse mot ivaretagelse av naturverdiene. I områder hvor naturverdiene utgjør selve reiselivskonseptet, slik som i Raet nasjonalpark, er balansen mellom lokal verdiskaping, allmenhetens interesser og naturvern en utfordring – men en veldig spennende utfordring! For å sikre allmenhetens tilgang til nasjonalparken er det nødvendig med tiltak som ønsker velkommen, men også tiltak for å kanalisere menneskelig ferdsel bort fra sårbar natur. En sosial tålegrense for når det blir for mange besøkende bør også tas med i dette bildet. De bilfrie øyene er gode eksempler på at man, ved å stimulere til et (for) stort antall besøkende, kan risikere å sage av den greina man faktisk sitter på. Dette gjelder også hensyn til sårbar natur. Uten å sikre for eksempel fuglene gode hekkeplasser, vil man risikere at Raet nasjonalpark også mister et viktig kvalitetsstempel i sitt reiselivsprodukt. Kunsten blir da å finne den riktige balansen mellom allmenhetens interesser, et bærekraftig reiseliv og naturverdier.

Figur 8. Næringsdrivende i og ved verneområdene må bevege seg i skjæringspunktet mellom bevaring av naturverdier, allmenhetens interesser, og bærekraftig verdiskaping.

4.2 Hva preger næringslivet knyttet til nasjonalparken?

Tabell 1 gir en oversikt over mer enn 70 bedrifter som på ulike måter knytter sine produkter til nasjonalparken, mens tabell 2 angir lag og foreninger i området, i tillegg til offentlig forvaltning. Under følger kortfattede vurderinger av situasjonen for ulike typer næringer og tilbud.

Flest bedrifter knyttet til bespisning og overnatting

Som vi ser av tabell 1 og 2 dekker reiselivsbedriftene over et stort spekter av tilbud, men med flest bedrifter knyttet til bespisning og overnatting. Det finnes tilbud om bespisning og/eller overnatting i nærheten av nasjonalparken i alle tre kommunene, og med ulike konsepter og prisnivå.

Aktivitetstilbud i nasjonalparken

Flere bedrifter er etablert og etableres med aktivitetstilbud i nasjonalparken. Dette er viktig for at både lokale og besøkende skal få et eieforhold til nasjonalparken gjennom å bruke den aktivt.

Salg av mat og andre produkter fra nasjonalparken

Noen bedrifter tilbyr mat og produkter som er hentet fra kultur- og naturlandskapet i og ved nasjonalparken, men her ligger det et potensial for å tilby enda mer og flere produkter knyttet til nasjonalparken.

Båttransport ut i nasjonalparken

I en marin nasjonalpark som dette er båttransporttilbud viktig. På tross av utfordringer knyttet til krav om sertifikater, størrelse på båter, sertifiseringskrav, store investeringskostnader mm er nå flere aktører i ferd med å etablere tilbud om ulike typer båttransport i nasjonalparken. Det er likevel behov for en helhetlig gjennomgang av tilbud, behov og eventuelle stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet.

Buss/kollektivtransport

På samme måte som for båttransport er det behov for en helhetlig gjennomgang av tilbud, behov og eventuelle stimuli for å bedre tilbudet av offentlig busstransport til innfallsporene til nasjonalparken.

Målrettet markedsføring og produktutvikling viktig

Et mål med besøksstrategien er å tiltrekke seg flere besøkende (med unntak av de mest sårbare naturområdene) og bidra til vekst og positiv utvikling for det lokale næringslivet i regionen. Dette målet må balanseres mot et annet mål om å bevare verneområdene som områder med liten grad av tilrettelegging, hvor verneverdiene ikke påvirkes negativt av besøkende. For å få det til, må reiselivssatsing i tilknytning til nasjonalparken til enhver tid balanseres mot verneformålet. En mest mulig målrettet markedsføring og produktutvikling er viktig for å bevare naturverdiene og for å bevare områdenes karakter som attraktive naturområder. Dette er viktig også for å bevare sosiale tålegrenser- dvs den mengde ferdsel som den enkelte er komfortabel med. I noen områder bør dagsbesøkende være hovedmålgruppe for markedsføring av reiselivsprodukter, i andre områder andre grupper som bofaste og hyttefolk.

Brukerundersøkelsen viser at Raet nasjonalpark har en lavere andel internasjonale gjester enn mange andre nasjonalparker. Nasjonalparkforvaltningen har som målsetting at Raet nasjonalpark skal være del av en internasjonal nasjonalparkstrategi der man knytter seg opp til internasjonale og bilaterale nettverk for å utveksle erfaringer og ivareta verneverdiene.

Utvidelse av sesong

I dag er det stort besøkstrykk i juli og helger i mai-juni, men utover dette er besøkstrykket lavt. Produktutvikling og markedsføring kan rettes spesielt mot utvidelse av sesong, for å fordele besøkstrykket i tid. En slik strategi må også hensynta fuglehensyn vår og høst.

Bærekraftig reiseliv

Naturen utgjør råvaren i reiselivstilbudet i og rundt Raet nasjonalpark. Kun ved å bevare naturverdiene for framtida vil reiselivet være bærekraftig. En måte å sikre dette på er å utvikle «etiske retningslinjer for reiselivet i Raet nasjonalpark». Slike retningslinjer bør være bærende for reiselivsvirksomheten generelt, og kan være grunnlag for godkjenningsordningen «Nasjonalparkprodukt». Bærekraftprinsippet må bygge på lavt fotavtrykk, lave utslipp og økologi.

Et bærekraftig reiseliv i Raet nasjonalpark er avhengig av besøkende som ønsker å ta hensyn til naturverdiene. Måter å stimulere til dette på er å gi tilstrekkelig, god og forståelig informasjon om verneformålet og besøksverdiene. Informasjon om atferdsregler bør både ønske gjestene velkommen og informere om årsaker til begrensinger og hensyn. Aktivitetstilbud kan med fordel rettes direkte mot naturverdiene, slik som aktiviteter i og ved havet, naturguiding, naturopplevelser, søppelplukking og opplevelser og formidling knyttet til kystkultur.

Tabell 1. Oversikt over næringsdrivende i eller i nærheten av nasjonalparken pr. april 2019.

** = bedrifter og andre som er intervjuet i arbeidet med besøksstrategien.*

Næringsdrivende i og ved verneområdene		
Landbruk/hagebruk	Produkter/tilbud	Kommune
Bondens valg	Landbruk/hagebruk/produktsalg	Tvedestrand
Løvøens Lam	Strikkede ullprodukter	Tvedestrand, Sandøya
Hesnes Gartneri	Gartneri, gårdsbutikk, kafé	Grimstad
Ragg*	Kulturlandskapspleie på øyer, sau og geit – norske raser	Tvedestrand
Trond Helle	Villsau og ølbrygging	Arendal, Merdø
Stall Bjelland	Storfe og kulturlandskapspleie	Arendal, Tromøy
Tromøy gulrot og potet	Landbruk/hagebruk/produktsalg	Arendal
Kunst, håndverk og kultur	Produkter/tilbud	Kommune
Hove galleri	Galleri	Arendal
Ellen Lobb, Sandøya	Galleri og grafikkverksted	Tvedestrand, Sandøya
MOSE design, Sandøya	Klesdesign og interiørdesign	Tvedestrand, Sandøya
Linns lysstøperi*	Utsalg av lys mm. Spisested, opplevelser	Tvedestrand, Sandøya
Kjenna Kunst & Håndverk	Produktsalg, kunst med kystmotiver	Arendal
Björg Lauvrak*	Kunst, aktiviteter/kurs. Produktene er direkte knyttet til NP	Arendal
Matproduksjon og spisesteder	Produkter/tilbud	Kommune
Brød og Vind*	Bakeri	Tvedestrand, Sandøya
Morgenfugl	Catering, lokal mat	Arendal
Smag og Behag	Spisested	Grimstad
Ragnwalds pølsemakeri	Spisested, matproduksjon, utsalg, opplevelser	Tvedestrand, Sandøya
Basthaven	Spisested med mat fra havet. Fisk, skjell, fugl, hval, tang og urter	Tvedestrand, Sandøya
Hagefjorden Brygge	Spisested og kiosk	Tvedestrand
Hove catering	Catering	Arendal
Hjemme hos Wenche*	Spisested, arrangement, lokal matambassadør	Arendal
Merdø Café*	Spisested, overnatting	Arendal
Bjellandstrand Gård* (Smag og Behag)	Spisested, arrangement	Arendal
Bringsverd Kongsgård	Spisested, arrangement	Grimstad
Julianes kokebok	Kurs, event, blogg. Kunnskapsdeling om NP, grønne matopplevelser	Tvedestrand, Sandøya

Studio Spornes*	Kafé, hjemmelaget mat, konserter	Arendal
Overnatting mm.	Produkter/tilbud	Kommune
Aust-Agder Turistforening DNT, Aktiviteter og overnatting	Overnatting	Arendal og Tvedestrand
Nidelv Camping	Overnatting	Arendal
Krøgeneslåven	Overnatting	Arendal
Arendal Herregård	Overnatting, spisested	Arendal
Strand Hotell*	Overnatting, spisested	Grimstad
Tvedestrand Fjordhotell	Overnatting, spisested	Tvedestrand
Hotel Lyngørporten	Overnatting, spisested, aktiviteter og kunnskapsformidling	Tvedestrand
Bagatell Camping	Overnatting	Grimstad
Moysand familiecamping	Overnatting	Grimstad
Marivold camping	Overnatting	Grimstad
Kokkeplassen Familieferie	Overnatting	Arendal, Hisøya
Canvas Hove	Overnatting, aktivitet, restaurant	Arendal, Hove
Sandå Hytteutleie	Overnatting	Arendal, Alve
Canvas Hove	Overnatting, spisested, aktiviteter og kurs	Arendal, Hove
Hove Leirsenter*	Aktiviteter og overnatting. Kurs, klatrepark	Arendal, Hove
Risøya folkehøyskole*	Overnatting	Tvedestrand
Aktiviteter	Produkter/tilbud	Kommune
Stall Bjelland	Ridekurs og hestearrangementer	
Wannado*	Aktiviteter. Rideturer, kajakkurer, kajakkurs, båtturer mm.	Arendal
Kote Null*	Aktiviteter. Kajakkurer, kajakkurs, båtturer mm.	Tvedestrand, Sandøya
Fevik Maritime Leirskole	Aktiviteter, leirskole.	Grimstad
Risøy folkehøyskole*	Folkehøyskole, sommerskole.	Tvedestrand
Troll Aktiv Klatrepark Hove	Åpnes mai 2019. Ligger i tilknytning til leirskolen.	Arendal
Hove Leirsenter/leirskole*	Aktiviteter og overnatting. Kurs, klatrepark.	Arendal
Natur- og kulturformidling	Produkter/tilbud	Kommune
Vitensenteret i Arendal	Besøkssenter	Arendal
Hagebruksmuseet- besøkssenter Raet*	Museum og besøkssenter	Grimstad
Kuben	Aktiviteter, Aust-Agder museum og arkiv	Arendal
Gjeving kystkultursenter - Besøkssenter Raet*	Museum/maritim samling. Møteplass, foredrag, skolebesøk. Kunnskapsbasert formidling av kystkultur.	Tvedestrand
IMR Flødevigen	Havforskningsinstituttet	Arendal
Linking Tourism & Conservation	GRID Arendal	Arendal
Christiane Marum Guide	Naturguiding	Arendal
Båttransport/båtvirksomhet	Produkter/tilbud	Kommune
Sørlandets Maritime	Rutebåt, taxibåt, charterturer.	Tvedestrand
MS Amor*	Fiskeskøyte. Båtsightseeing i skjærgården. Charterturer. Fisketurer. Inntil 12 personer.	Arendal/Tvedestrand
Merdøfergene MF Trau og MS Pellern	Rutebåter mellom Arendal og Merdø. Charterturer. Inntil 20 og 38 passasjerer.	Arendal
Skilsøferga. M/F Merdø.	Rutebåt mellom Arendal og Merdø. Charterturer.	Arendal
Boy Leslie	Turer og charter, ca. 50 personer. Kabinplass til 12 på overnatting.	Arendal

MS Torungen AS båttransport*	Transport til fyrene Lille og Store Torungen. Båtturer etter ønske i Raet nasjonalpark, sightseeing med båt og guiding. Inntil 8 personer.	Arendal
Wannado*	RIB-turer i Raet nasjonalpark. Rask forflytting mellom steder. Samarbeid mellom Våre Strender, Sjøløve Plastfangst og Wannado om plukking av plast.	Arendal
MS Nidelv	Båtsightseeing i skjærgården. Charterturer. Inntil 80 personer.	Arendal
Grimstad taxibåt	Transport, sightseeing, dags- og fisketurer. Inntil 10 personer.	Grimstad
Badebåden Østerøy	Rundtur i skjærgården, tre dager i uka om sommeren.	Grimstad
Foreningen Skonnerten Solrik	Seilskute. Fisketurer, lange og korte båtturer. 50/ 70 personer	Grimstad
Kystlaget Terje Vigen, MS Østerøy	Båtturer. 48 fots fiskeskøyte.	Grimstad
Holmen5 Båttutleie	Båttutleie. Fisketurer, dykketurer, krabbesanking	Arendal
Fevik Båthavn	Båthavn	Grimstad
Arendal Havn	Båthavn	Arendal
Gjestehavnene	Båthavn	Arendal
Sandøy Båtbyggeri	Båtbyggeri	Tvedestrand, Sandøya
Agder Båttutleie*	Båtsalg, kurs.	Grimstad
Diverse	Produkter/tilbud	Kommune
Tromøy Frivillighetssentral	Frivillighetssentral	Arendal
Spornes gårdsbarnehage	barnehage	Arendal, Spornes
Lokalavisen Geita	Avis	Arendal
Kilsund Bensinstasjon/Nærbutikk	Butikk	Arendal
Nærbutikken Vestre Sandøya	Butikk	Tvedestrand, Sandøya

Tabell 2. Oversikt over lag og foreninger, offentlig forvaltning pr. april 2019.

Lag og foreninger	
Velforeninger	
Merdø vel	
Øyna Vel	
Sandøya vel	
Skare Vel	
Kilsund vel	
His Vel	
Haugenes Vel	
Gjeving vel	
Gjervoldsøy Vel	
Dypvåg vel	
Lyngør vel	
Fevik Vel	
Sandum og omegn velforening	
Grunneierlag	
Alve grunneierlag	
Raet grunneierlag Tromøya*	
Lyngør grunneierforening	
Tromlingene og Alve Grunneierlag	

Venneforeninger	
Møkkalassets venner	
Torungens venner	
Hoves venner	
Med hjerte for Arendal mfl	

Interesseforeninger	
Torungen Havfiskeklubb	
Skagerrak Dykkerklubb	
Båttforeninger	Søm båttforening
Motorbåttforeninger	Tvedestrand motorbåttforening, Tvedestrand racingklubb, Grimstad Båtsport Klubb
Aust-Agder Idrettskrets	
Fjære Sjøspeidergruppe	
Sørlandets Geologiforening	
Undervannsklubben Triton	
Arendal Undervannsklubb	
Våre strender	
Norges Bondelag Agderkontoret*	
Naturvern- og friluftslivsorganisasjoner	
Naturvernforbundet i Agder*	
NOF avd. Aust-Agder*	
Aust-Agder Jeger og Fisk	
Forum for natur og friluftsliv Agder	
Friluftsrådet Sør	
Aust-Agder Turistforening*	
Næringsforeninger	
Made on Sandøya*	
Grimstad Næringsforening	
Blått kompetansesenter Sør	Faglig nettverk
Norsk nettverk for blå skog	Faglig Nettverk
Marine nasjonalparker	Faglig og administrativt nettverk
Reiselivsorganisasjoner	
Blå Vekst Agder	
Visit Sørlandet/Usus*	
Innovasjon Norge, Agder*	
Offentlig forvaltning	
Næringssjef Grimstad*	Grimstad kommune
Næringssjef Arendal	Arendal kommune
Næringssjef Tvedestrand*	Tvedestrand kommune
Turistsjef Grimstad*	Grimstad kommune
Turistsjef Arendal	Arendal kommune
Turistsjef Tvedestrand	Tvedestrand kommune
Agder fylkeskommune	Agder fylkeskommune
Fylkesmannen i Agder	Fylkesmannen i Agder
Plan og miljø	Arendal kommune
Plan og miljø	Grimstad kommune
Plan og miljø	Tvedestrand kommune

5 De besøkende

Det ble sommeren 2018 gjennomført en brukerundersøkelse i Raet nasjonalpark (Selvaag og Wold 2019). Undersøkelsen inkluderte en kasseundersøkelse der de besøkende i området ble oppfordret til å fylle ut et kortfattet spørreskjema da de var på tur. Spørreskjemaene var plassert i kasser på 21 ulike lokaliteter (tabell 5.1). I etterkant ble de av brukerne som hadde oppgitt e-postadresse på kassekortet invitert til å delta i en internettbasert etterundersøkelse. Det ble samlet inn svar fra 1667 brukere i kasseundersøkelsen og 235 av disse deltok også i etterundersøkelsen. Nøkkeltall for de som besvarte kasseundersøkelsen er vist i tabell 5.2. Andel lokalt bosatte i kasseundersøkelsen var 58 %, mens 23 % var førstegangsbesøkende. Tre av fire (76 %) oppga å være på dagstur og turens varighet var i gjennomsnitt 3 timer. Blant de som var på flerdagerstur, varte turen i gjennomsnitt 4,6 dager. 92 % av de besøkende i Raet nasjonalpark var norske, mens 8 % var utenlandske.

Tabell 5.1. Liste over lokaliteter med selvregistreringskasser nummerert fra nord til sør. Selvregistreringskassene var utplassert fra slutten av juni til slutten av september.

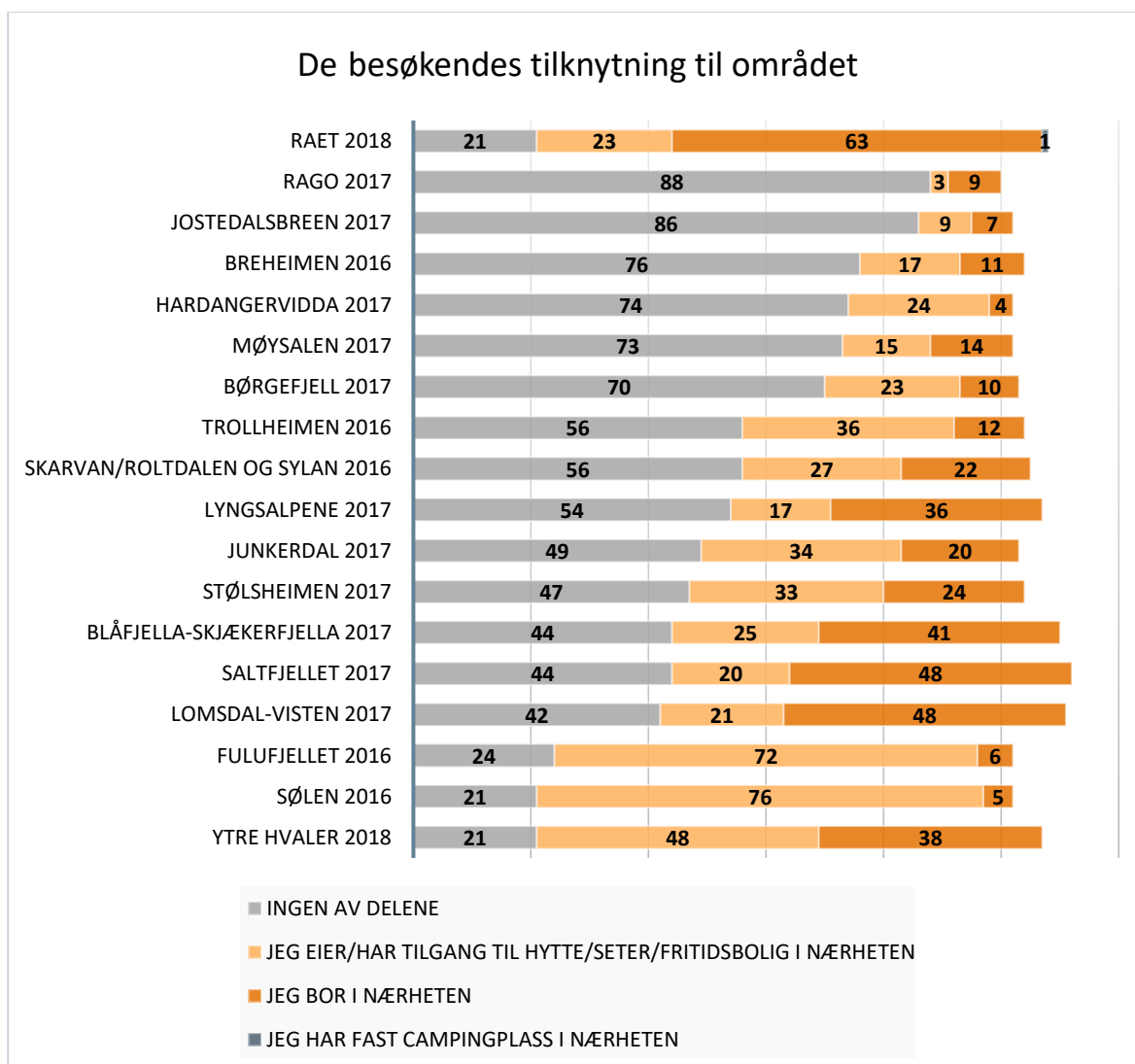
Lokalitet	Antall skjema (n)	Tidspunkt utplassering
1. Lyngør fyr	25	Uke 26-40
2. Speken	52	Uke 26-40
3. Nautholmene	99	Uke 26-40
4. Håholmene	56	Uke 26-40
5. Hagefjord brygge	27	Uke 26-40
6. Seilerhytta	25	Uke 26-40
7. Grundesholmen/Skinnefellen	63	Uke 26-40
8. Tromlingene	47	Uke 26-40
9. Bjellandstrand	125	Uke 26-40
10. Spornes	45	Uke 26-40
11. Hove Amfi	376	Uke 26-40
12. Hove Camping	140	Uke 26-40
13. Gjessøya	65	Uke 26-40
14. Merdø	97	Uke 26-40
15. Store Torungen	84	Uke 26-40
16. Jerken	41	Uke 26-40
17. Hasseltangen	99	Uke 26-40
18. Kvennebekken	59	Uke 26-40
19. Storesand	80	Uke 26-40
20. Ryvingen	30	Uke 26-40
21. Valøyene	32	Uke 26-40
Totalt	1667	

Tabell 5.2. Nøkkeltall/indikatorer for de besøkende i Raet nasjonalpark sommeren 2018 som fylte ut svarskjema ved en av de 21 lokalitetene.

RAET NASJONALPARK			
Antall innsamlede skjema 2018: 1667			
Andel nordmenn (n=1623)	92 %	Andel førstegangsbesøkende (n=1544)	23 %
Andel lokalt bosatte (Grimstad, Arendal, Tvedestrand, Froland eller Risør) (n=1623)	58 %	Kvinneandel (n=1637)	57 %
Andel som er på dagstur (n=1575)	76 %	Alder, gjennomsnitt (n=1488)	47 år
Varighet dagstur (gj. snitt timer) (n=1124)	3,0 t.	Andel som går med barn under 15 år i følget (n=1638)	37 %
Varighet flerdagerstur (gj. snitt dager) (n=380)	4,8 d.	Andel som er med på organisert tur (n=1644)	3 %

Det har ikke vært foretatt systematiske tellinger av besøkende for å estimere besøkstrykk i området, for eksempel gjennom automatiske tellere. Antall besvarte spørreskjema de ulike stedene gir i beste fall kun indikasjoner på besøkstrykk. Dersom vi antar at antall svar fra kasseundersøkelsen reflekterer antall besøkende er det spesielt to områder som peker seg ut som godt besøkt, Bjellandstrand og Hove (Hove amfi og Hove Camping). Deretter er det Nautholmene, Hasseltangen, Merdø, Store Torungen og Storesand som har fått inn flest skjema (Tabell 5.1). I etterundersøkelsen er det derimot Spornes (38 %), Hoveodden (38 %), Hove amfi (32 %), Merdø (28 %) og Hasseltangen (23 %) som oppgis å være mest brukt. Deretter er det 20 % som oppgir å ankomme «via sjøen fra retning øst».

I etterundersøkelsen oppga 63 % å bo i nærheten, mens 23 % oppga å ha tilgang til hytte/fritidsbolig i nærheten. Dette skiller brukerne av Raet nasjonalpark fra brukerne av andre verneområder, altså at Raet har en stor andel brukere med lokal tilknytning til området (Figur 5.1).

Figur 5. 1. Hvilken tilknytning til de besøkende har til Raet nasjonalpark oppgitt i prosent (n=235) sammenlignet med tilsvarende fordeling for andre norske verneområder. Samlet prosent er høyere enn 100 fordi det var mulig å krysse av for flere alternativer. Fast campingplass i nærheten var kun et alternativ i Raet.

«Å oppleve den flotte skjærgården», «å oppleve helt spesiell natur» og «fine badeplasser» var de viktigste årsakene til å besøke Raet. De besøkende verdsatte også fysiske tilretteleggingstiltak, spesielt informasjonstavler og parkeringsplasser ved innfallsportene, søppelkasser i området og tradisjonelle tiltak for å lette fremkommeligheten. Fottur var den aktiviteten flest oppga at de hadde bedrevet i området siste år og en stor andel hadde også badet/svømt eller vært på båttur. En større andel besøkende viste interesse for motoriserte utendørsaktiviteter.

En relativt lav andel brukere hadde innhentet informasjon om Raet nasjonalpark før de besøkte området. Dette kan henge sammen med at mange av de besøkende er godt kjent i området fordi de er bosatt her eller har hytte i nærheten. De som innhentet informasjon fikk den i hovedsak fra internett eller venner/slektninger/bekjente. Dersom de besøkende skulle motta mer informasjon fra forvaltningsmyndigheten er de foretrukne stedene enten på parkeringsplasser/innfallsportene til området i form av informasjonstavler, eller inne i selve området gjennom natursti eller mobiltelefon (app).

En stor overvekt av brukerne, ca. 90 %, visste at området var vernet som nasjonalpark før de besøkte området. At området er vernet påvirket likevel i liten grad valget om å besøke Raet. Brukerne var relativt godt fornøyd med tilretteleggingen for friluftsliv, men noen mente at stier er dårlig merket og at det burde plasseres ut flere søppelkasser på populære lokaliteter og lages flere båtplasser/ankringspunkt i Raet nasjonalpark.

For å oppsummere det som er relevant inn i en besøksstrategi, er det først og fremst at andel brukere med lokal tilknytning er høy. Videre er det mest dagsbesøk, og at andel utenlandske besøkende er lav (8 %) sammenlignet med andre verneområder i Norge. Dette viser et potensial i å markedsføre Raet nasjonalpark for å få flere utenlandske gjester til nasjonalparken, men det betyr også at tilrettelegging og informasjonstiltak bør målrettes mot den store andelen «faste» brukere av området, det vil si lokalbefolkning og hytteiere. Bedre merking av stier, flere søppelkasser på populære lokaliteter og flere ilandsstigningsplasser for båter er de mest ønskete tilretteleggingstiltakene i brukerundersøkelsen. Blant andre tiltak viser brukerundersøkelsen at informasjonstavler og gode parkeringsmuligheter ved innfallsportene er viktig.

6 Sårbarhetsanalyse

Nasjonalparkstyret for Raet ønsket å få gjennomført sårbarhetskartlegging av utvalgte lokaliteter (på land) i forbindelse med besøksstrategi-arbeidet. Resultatene er rapportert i NINA rapport 1689 (Stokke, B. G., Evju, M., Vistad, O. I. & Dillinger, B.N. 2019).

Metoden for sårbarhetsvurdering inkluderer fagområdene dyreliv (fugl, pattedyr), vegetasjon og friluftsliv/ferdsel, dvs. at sårbarhetsvurdering av f.eks. kulturminner, kulturmiljø, geologi og entomologi ikke er inkludert. Vurderingen er basert på eksisterende kunnskap og supplert med feltarbeid i de aktuelle lokalitetene.

Oppdraget omfattet:

- Avgrensning av lokalitetene (turrutene) som skal sårbarhetsvurderes.
- Sammenstilling av eksisterende data om viktige naturverdier, areal- og bruksdata (artsregistreringer, naturtyper, stier) og tilgjengelig kunnskap om bruk bl.a. stinett.
- Gjennomføre sårbarhetsvurdering basert på feltregistreringer for vegetasjon/terreng og dyreliv (primært fugl), eksisterende kartlegging/artsobservasjoner av dyreliv og vegetasjon, og kunnskap om dagens ferdsel eller planer for framtidig bruk i de definerte lokalitetene.
- Der det er aktuelt, gi eksempler på hvordan konkrete avbøtende tiltak kan redusere sårbarhet i lokalitetene.

Metodikken for vurdering av sårbarhet for vegetasjon omfatter kun terrestriske naturtyper. Ferdsel på sjøen kan potensielt ha negative effekter på marine naturtyper, spesielt av typen saltvannsbunns-systemer (dvs. marine bunnsystemer, naturtyper som forekommer på/nært bunnen i havet, fjorder, poller og littoralbasseng; Halvorsen mfl. 2015). Det er imidlertid ikke utviklet metodikk for å vurdere slitasje fra ferdsel på sjøen (Eide mfl. 2018). Effekter fra ferdsel på sjøen inngår imidlertid i vurderingene av sårbarhet for dyrelivet.

NINA har på bestilling fra Miljødirektoratet laget metodikk og modeller for å sårbarhetsvurdere lokaliteter i verneområder, relatert til ferdselslokaliteter. Forvaltningen for Raet nasjonalpark ønsket å få vurdert hvor sårbar vegetasjon og dyreliv er for friluftslivsferdsel på tre lokaliteter: 1) Hoveodden, 2) Tromlingene og 3) Søm-Hassel-tangen. Første steg for sårbarhetsvurderinga er å kartlegge sensitive enheter innafor lokaliteten. Disse blir så vektet ut fra faste kriterier. Kjente funn av rødlista og andre spesielt sensitive arter blir med som supplerende. Beskrivelsene i rapporten baseres på feltobservasjoner, eksisterende kunnskap, og brukerdata. Ferdselen i Raet NP er stor og mangfoldig (turgåing, bading, telting, strand- og båtliv, og ulike vann- og brettaktiviteter), og med svært mange lokale brukere.

Sensitiv og sårbar?

En sensitiv art/ naturtype er kjennetegnet ved at den kan bli negativt påvirket av ferdsel eller andre forstyrrelser. Der som arten/naturtypen blir utsatt for slike forstyrrelser, så blir den vurdert som sårbar.

For eksempel så vil makrellterne (EN på Rødlista 2015) i Hovekilen være sårbar for forstyrrelser fra land og sjø, mens den ikke er sårbar på Lille Torungen hvor den er skjermet fra ferdsel i hekketiden på mesteparten av øya.

6.1 Hovedfunn

Hoveodden – den mest brukte lokaliteten i Raet NP – er lett tilgjengelig via Hove Amfi, og har en lang historie med campingplass og med dagsbesøk fra land og sjø. I dag omkranser NP den tidligere Hove camping, som det nå lages ny reguleringsplan for. Brukstype/-mønster på Hoveodden vil være noe avhengig av hva som skjer med Hove camping, men bruken vil uansett forbli høy, særlig i form av stibruk (fot, hest, sykkel), strandopphold og sjø/-båttaktivitet i/fra Hovekilen. De merke stiene rundt Hoveodden er godt tilrettelagt i robust vegetasjon. Men et stort nettverk av uformelle stier og «diffus» ferdsel berører sensitiv vegetasjon som sandstrender og skog på

sandsubstrat. Strendene i området er preget av mye bruk over lang tid, vegetasjonen har utviklet seg til å bli relativt robust, men en bør følge med på eventuelle økninger i slitasje og erosjon. Mye av skogen ligger på sandsubstrat; der det er mye bruk utenom opparbeida sti, blir det fine substratet eksponert, og vegetasjonen mer sensitiv. Skogen på spissen av Hoveodden og langs kysten på sørsida er avgrensa som en sensitiv enhet. Gruntvannsområdene i Hovekilen er viktige rasteområder for bl.a. vade-, måke- og andefugl (vår, høst, vinter). Måker og terner hekker på holmer og skjær i kilen. Dersom en skulle tilbakeføre Hove camping til grøntområde og fjerne eksisterende parkeringsplass, kan det minke presset på fuglelivet gjennom vanskeligere tilgang fra landsiden. Strandbruk sommerstid synes uproblematisk. Tiltak for å unngå ferdsel til hekkekolonier av måker og terner anbefales.

Tromlingene har ikke landforbindelse eller båtanløp. Øya har en lang historie med sauebeiting og telt-feriering (utfordrende å praktisere 2-dagers regelen for teltslaging). Øya har mange fornminner/gravhauger på rullesteinsryggen i sør-vest. Øya gror til og omfattende skjøtsel med riving av einer er gjennomført. Vegetasjonen er lite sensitiv for ferdsel. Tromlingene er svært viktig som raste- og hekkeområde for vade- og andefugl. En bør oppfordre til å holde avstand i kritiske perioder (vår- og høsttrekk, samt vinter); gjelder særlig ferdsel til sjøs og helt i vannkanten på landsida. Båndtvangen (hele året) må overholdes. Kjente hekkeplasser for sandlo bør skjermes. Stier bør legges unna vannkanten, eller enda mer drastisk: kanalisere ferdsel bort fra områdene sørvest for Vabukta. På sjøsiden kan man oppfordre til ferdsel i sundet nord for Sankt Helena og Haringsholmen (bort fra mudderflatene).

Søm-Hasseltangen har et universelt utforma friluftsområde med asfaltstier og pikniktiltak. Det er planer om å videreføre Kyststien sørover, forbi Ruakerkilen. Her er store verne- og friluftsinntersser. Bruken er særlig knytta til punktbesøk på Hasseltangen og framtidig Kyststi-vandring. Behov for tiltak for sensitiv vegetasjon vil avhenge av hvilken stitrase som velges. Rundt Ruakerkilen ble det identifisert flere fuktige områder, og noen bør klopplegges om de inngår i traseen. Ruakerkilen er et viktig raste- og hekkeområde for ande- og vadefugler samt spurvefugler. Det bør unngås å legge til rette for ferdsel ved den nordlige delen av kilen. Ferdsel til vanns bør unngås i trekk- og hekketida. Stipartiet på sørsiden av Ruakerkilen bør, om mulig, trekkes lenger opp i terrenget for å ikke forstyrre fugler som søker føde ved kilen (særlig vår og høst).

Ferdsel med båt i gruntvannsområder kan potensielt ha effekter på vegetasjon og dyreliv knyttet til bunnsystemene. Slike forstyrrelser fanges, som nevnt, ikke opp av metodikken for denne sårbarhetsvurdering, som kun er utviklet for å vurdere slitasjeeffekter på terrestriske naturtyper (Haugen mfl. 2019). På Rødlista for naturtyper forekommer to gruntvannsnaturtyper som kan være relevante å ha forvaltningsfokus på i Raet: 1) Sørlig sukkertareskog (EN). Naturtypen er ikke systematisk kartlagt, men de viktigste påvirkningene i Skagerrak antas å være avrenning og kloakk (Gundersen mfl. 2018a). 2) Eksponert blåskjellbunn (VU). Denne naturtypen er heller ikke systematisk kartlagt, og det er lite kunnskap om omfanget av og årsakene til nedganger i blåskjellbestander (Gundersen mfl. 2018b). Imidlertid vurderes ikke ferdsel som en viktig påvirkningsfaktor. Andre, ikke rødlista naturtyper, er marine undervannsenger, som ålegrasenger. Disse vurderes ikke som trua eller nær trua nasjonalt (Gundersen mfl. 2018c). Det kan imidlertid være fare for at lokale forekomster blir redusert (Aalberg Haugen mfl. 2019). Båthavner og flytebrygger, som skygger for lystilgang for ålegraset, samt mudring eller annen utbygging, er blant de faktorene som kan påvirke ålegrasenger negativt. Et utkast til handlingsplan for ålegraseng er utarbeidet (Direktoratet for naturforvaltning 2011).

7 Besøksforvaltning i utenlandske nasjonalparker

7.1 Noen viktige erfaringer fra andre land

En viktig forskjell mellom norske og utenlandske verneområder er allemannsretten. Når man besøker nasjonalparker eller andre former for verneområder i andre land er det ikke uvanlig å betale inngangspenger. Typiske eksempler på at besøkende må betale inngangspenger finner man i Afrika og Amerika. Inntektene fra de besøkende går til drift og forvaltning av verneområdene. Ellers i Europa er det mer vanlig med statlige tilskudd/finansiering av verneområder.

Nordisk ministerråd har utarbeidet en veileder for besøksforvaltning i Nordiske nasjonalparker. Veilederen er laget for å bidra til å utvikle nasjonalparker og lokalsamfunn på en mer bærekraftig måte med tanke på miljøkvaliteter, lokalsamfunn og verdiskaping. Det gis flere eksempler på hvordan besøksforvaltningen kan forbedres og noen generelle råd er følgende.

- Adaptiv forvaltning (lærende forvaltning)
- På stedet kommunikasjon og/eller guiding
- Informasjon på nettet (online)
- Steds-spesifikke retningslinjer og adferdsregler
- Kvalitetsstandarder
- Stakeholder (interessentgrupper) partnerskap
- Overvåking (naturlilstand og besøkende)

Mange av disse anbefalingene er allerede implementert, eller skal implementeres i Raet nasjonalpark. Et godt eksempel på adaptiv forvaltning er de fluktuerende A-lokalitetene for sjøfugl, som tilpasses fuglenes variasjoner i hekkemønster. Denne forvaltningsformen er avhengig av kontinuerlig overvåking av sjøfugl, altså en kunnskapsbasert forvaltning. Et forhold som ikke ble nevnt i arbeidet med besøksstrategien er kvalitetsstandarder for sensitive naturområder. En slik standard kan eksempelvis beskrive hvordan naturlilstanden i et gitt område minimum bør være (f.eks. med tanke på slitasje på vegetasjon, eller med tanke på gjengroing). Andre eksempler på kvalitetsstandarder kan være hvor mange personer det maksimalt bør være i sensitive områder per dag eller gitte perioder for å redusere forstyrrelser på sensitive naturtyper eller arter, Område- eller stedsspesifikke kvalitetsstandarder (f.eks. for Tromlingene eller Store Torungen) er noe man bør vurdere å inkludere i forvaltningsplanen og eventuelle skjøtelsplaner.

En kvalitetsstandard kan eksempelvis beskrive hvordan naturlilstanden i et gitt område bør være, f.eks. med tanke på slitasje på vegetasjon, eller med tanke på gjengroing. Viser overvåking at naturlilstanden er utenfor det kvalitetsstandard beskriver, må tiltak iverksettes. Andre eksempler på kvalitetsstandarder kan være hvor mange personer det maksimalt bør være i sensitive områder per dag eller periode for å redusere forstyrrelser på sensitive naturtyper eller arter, eller at mengden (for mange) mennesker på samme sted fører til en følelse av trengsel og negative opplevelser for de besøkende.

Dette praktiseres allerede i dag i Raet nasjonalpark ved at man ivaretar fluktuerende hekkelokaliteter for sjøfugl (A-Lokaliteter) i behandling av vedtak og at man tilpasser ferdselsrestriksjoner utover 15.4-15.7 ved dispensasjoner til organisert ferdsel og arrangementer.

7.2 Erfaringer med gradienter av tilrettelegging og overvåking av naturlilstand

Gundersen mfl. (2011) gjorde en litteraturgjennomgang der de studerte ulike modeller for besøksforvaltning i andre land, men relevans for forvaltning av norske verneområder. Forfatterne foreslo to tilnærminger til større grad av målstyring av bruken av verneområder i Norge. Først: Strategisk planlegging på overordnet nivå bør ta utgangspunkt i modellen Recreation Opportunity Spectrum (ROS) og innebærer identifisering av arealer i både den mest urørte og i de mest

tilrettelagte arealene i verneområdet. ROS-modellen er en brukerorientert modell, da den har som utgangspunkt å tilby arealer/aktiviteter/opplevelser i landskapet til et bredt spekter av besøkende og som spenner fra urørt natur til strekt tilrettelagte områder.

Deretter bør man inkludere elementer fra en modell kalt «Limits of acceptable change» (LAC). LAC -modellen er med sine grunnleggende prinsipper og deltagende/ integrerte prosesser den mest lovende modellen for håndtering av forvaltningsrettede beslutninger under norske forhold. Nivået for medvirkning må spesifiseres for det enkelte sted og for den enkelte problemstilling, gjerne gjennom formøter og dialogprosesser. På mange måter er man allerede i gang med en slik prosess i Raet gjennom arbeidet med besøksstrategi og forvaltningsplan.

Det er viktig at det settes klare bevaringsmål for hvordan man skal håndtere disse arealene for fremtiden. Innfallsårene til verneområdet kan ofte reduseres til et fåtall viktige steder og det er helt avgjørende hvordan man tenker seg at verneområdene skal kommunisere med omverdenen akkurat der. Samtidig må man ha klare mål for ønsket utvikling av de viktigste innfallsårene. Det andre forvaltningsnivået er benevnt med operativ planlegging i fokusområder og er relatert til mer spesifikke arealer med definerte problemstillinger. For disse arealene foreslås det en forenklet LAC prosess i tre hovedfaser:

Fase I er den objektive og beskrivende delen av prosessen, der eksisterende kunnskap systematiseres i en situasjonsbeskrivelse med prioritering av problemstillinger, synliggjøring av årsaksvirkningsforhold og definisjon av indikatorer med tilhørende forslag til forvaltningstiltak. Prosessen med forvaltningsplanen for Raet er vel omtrent i sluttfasen av fase I.

Fase II handler om de verdivalgene man gjør for å definere akseptable nivåer for påvirkning. Denne fasen bør ledes av vernemyndigheter i aktiv samhandling og medvirkning fra involverte eller sentrale aktører. Modellene for medvirkning må tas stilling til i hvert enkelt tilfelle.

Fase III handler om implementering av forvaltningstiltakene og registrering av videre utvikling av tilstanden i forhold til de målene som er satt. Den siste fasen må også ha rom for korreksjon av tiltakene. SNO antas å få en sentral rolle i fase III i samarbeid med lokale aktører. Prosessen gjentas etter behov.

7.3 Prosjekter i Raet nasjonalpark som knytter seg til erfaringer nasjonalt og internasjonalt

Styret i Raet nasjonalpark har en langsiktig ambisjon om å løfte vernet til internasjonal standard på sikt. Arbeidet med nasjonalparkprodukter og partnerskap er et ledd i dette arbeidet. Styret har utarbeidet lokale kriterier og veileder for nasjonalpark-sertifisering – inspirert av tilsvarende arbeid i England, Tyskland og Danmark. Den kommersielle logoen for Raet nasjonalpark er klar og ligger på designmanualen for nasjonalparker (Miljødirektoratet).

En annen viktig del av dette arbeidet er forsterkning av verneverdiene i verneområdet gjennom forskrifter. Aktuelle temaer er soner med fiskeforbud, soner med forbud mot dregging, soner med motorforbud i sjø, soner med forbud mot bålbrekking, teltslagningsområder, prioriterte beiteområder,

Det arbeides også med ivaretagelse av kystlynghei gjennom Lyngnett og det europeiske nettverket

(http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/platform/organizations/0101_en.htm) og utarbeidelse av skjøtelsesplaner for områdene med spesielt fokus på rike edellauvskoger, artsrike enger og kratt, og kystlynghei.

Styret har planlegger studieturer for å hente inspirasjon fra utenlandsk nasjonalparkforvaltning, og lokalpolitikere og kommunenes administrasjon var underveis i prosessen på studietur til flere verneområder i Nord-Europa.

Nasjonalparkforvaltningen samarbeider tett med andre marine verneområder i Norge: Ytre Hvaler nasjonalpark, Færder nasjonalpark, Jomfruland nasjonalpark, Vega landskapsvernområde og Oksøy-Ryvingen og Farsund landskapsvernområde er de viktigste.

Det er også etablert et tett samarbeid mellom vertskommuner og vertsfylker for de fire norske nasjonalparkene der man ser på både utfordringer og muligheter for næringsutvikling/ markedsføring. Forvaltere deltar på disse samlingene som rådgivere for at tiltak skal tilpasses verneområdene.

Nasjonalparkforvaltningen har samarbeid med Center for Coastal Research (CCR), Universitetet i Agder (UiA), Norsk institutt for vannforskning (NIVA) og Institute for Marine Research (IMR) Havforskningsinstituttet Flødevigen. Forvalter bidrar i undervisningsopplegg på NMBU og UIA, og det pågår arbeid med en masteroppgave om artsmangfold på fisk i Raet gjennom miljø-DNA.

I tillegg er nasjonalparkforvaltningen knyttet til flere nordiske og internasjonale nettverk:

Nasjonalparkstyret ved forvalter deltar i et prosjekt i regi av Nordisk ministerråd; «Nye veje for det blå friluftsliv». Prosjektet ser på utfordringer og tiltak knyttet spesielt til sjøfugl og blått friluftsliv. Blått friluftsliv omfatter friluftsliv tett ved eller på vannflaten, for eksempel fotturer, vannjet, kiting, kajakk/padling, seiling, motorbåtsport, triatlon osv. Raet nasjonalpark i Norge, Koster nasjonalpark i Sverige og Nationalpark Skjoldungernes land i Danmark er deltakere, og nasjonale forskningsinstitusjoner er bidragsyttere.

Cold coast collective er et nettverk under etablering for kommuner med marine verneområder og verdensarvlokalteter. Det pågår et prosjekt med å søke uthavnene i Agder inn på UNESCOs verdensarvliste. Merdø og Lyngør er med i prosjektet.

Linking tourism and conservation er en internasjonal organisasjon som jobber med bærekraftig turisme og fremmer gode eksempler der turisme bidrar til å bevare og ivareta verneverdier gjennom f.eks. plastplukking og bidrag til kunnskapsinnhenting (<https://www.ltandc.org/>)

GRID (UN) har kontor i Arendal og metoder for vurdering av ressurser (natur og sosioøkonomiske verdier) er benyttet på Raet nasjonalpark i 2014 og 2019. Revidert rapport vil foreligge sommeren 2019.

Nasjonalparkstyret vurderer å bli medlem i Europarc Federation (<https://www.europarc.org/>), det største europeiske nettverket for verneområder.

8 Forvaltningstiltak

I dette kapittelet presenterer vi i kortform de ulike tiltakene knyttet til de ulike bærende elementene i besøksstrategien. Figuren under illustrerer dette.

8.1 Hva er egentlig Raet – og hva er besøksverdiene?

- All formidling om dannelsen av Raet bør skje med utgangspunkt i at folk flest i utgangspunktet vet lite om kvartærgeologiske prosesser.
- Enkle skisser av endemorener og animasjoner av isbredannelse vil bidra til en bedre forståelse av hva Raet er for noe.
- QR-koder på for eksempel informasjonstavler ved innfallsportene kan gi vei til mer plasskrevende informasjon om Raet på nasjonalparkens nettportal.
- Skape en felles forståelse av besøksverdiene i Raet nasjonalpark med fokus på naturverdier og bredden og mangfoldet av deltakere og interessenter.

8.2 Raet nasjonalpark – i balanse mellom naturverdier, et bærekraftig reiseliv og allmenhetens interesser

Besøksstrategien har som formål å legge til rette for at nasjonalparken skal bli et viktig og positivt element i det å bo i eller besøke denne regionen. For å få det til må nasjonalparkforvaltningen balansere mellom tiltak som sikrer naturverdiene, tiltak som stimulerer til et bærekraftig reiseliv og tiltak som sikrer allmenhetens tilgang til nasjonalparken. Hvis det er konflikt mellom disse interessene, skal tiltak som sikrer verneverdiene mot uønskete inngrep og aktivitet, prioriteres (Miljødirektoratet 2015). Verneverdiene utgjør selve råvaren i reiselivssammenheng og er grunnlaget for langsiktig verdiskaping.

8.2.1 Et bærekraftig reiseliv: vertskapsrollen

➤ Nasjonalparkkurs for vertene

Et «nasjonalparkkurs» bør tilbys alle som har en vertskapsrolle i nasjonalparken. Kurset bør ta utgangspunkt i besøksverdiene og balansen mellom naturverdier, et bærekraftig reiseliv og tilrettelegging for bruk.

➤ Ferdigprodusert informasjon om nasjonalparken

Mange verter etterlyser ferdigprodusert informasjon om nasjonalparken som de kan tilby de besøkende. Dette kan for eksempel være montere med informasjon og linker (QR koder) til nasjonalparkens nettportal.

➤ Hvor kan en gjøre hva i nasjonalparken?

Vertene er avhengig av informasjon om tilbudene som finnes i og i tilknytning til nasjonalparken. På nasjonalparkens nettportal bør en kunne finne lett tilgjengelig og oppdatert informasjon om ulike tilbud i ulike sesonger, og denne informasjonen bør oppdateres fortløpende.

➤ Nasjonalpark-sertifisering

Fortsette arbeidet med nasjonalparksertifisering. Informere om ordningen til alle aktuelle aktører. Ordningen kan med fordel basere seg på «etiske retningslinjer» (bærekraftige prinsipper) for virksomheter i nasjonalparken og gir mulighet til å markedsføre seg med nasjonalparkens kommersielle logo for partnere og eventuelt ambassadører.

8.2.2 Naturverdier: med naturen for framtida

- Alle forvaltningstiltak skal ta utgangspunkt i bevaring av naturverdiene og verneformålene for nasjonalparken.
- Når naturverdiene utfordres skal det gjøres avbøtende tiltak.
- Forvaltningstiltak skal kanalisere besøkende bort fra de mest sensitive naturområdene for å skjerme sensitive verneverdier. Dette omfatter Sone A sjøfugl og andre viktige områder for sjøfugl (blant annet de fluktuerende A-lokalitetene), sårbare naturtyper, områder med stort artsmangfold og kulturminner.
- Forvaltningstiltak skal sikre noen godt tilrettelagte lokaliteter for allmennheten med vekt på universell utforming, mens majoriteten av nasjonalparkens øyer skal ha liten grad av tilrettelegging. Det er først og fremst de utvalgte innfallsportene (kap. 9) som vil ha stor grad av tilrettelegging.
- Kartfeste sensitive naturverdier på nettsiden.
- Med utgangspunkt i verneforskriftens formålsparagraf (fuglelivsfredning og tilrettelegging for enkelt friluftsliv) bør det utarbeides regelverk for motorisert ferdsel som avklarer begrensninger på for eksempel vannskutere, atv, elsykkel, rullestoler o.l. og som ivaretar hensyn til fugleliv og et enkelt friluftsliv i nasjonalparken og i nasjonalparkens tilknyttede områder. I dag utgjør spesielt vannskuternes kjøremønster en utfordring for disse interessene. Nasjonalparkstyret må ta tak i dette i samarbeid med Fylkesmannen i Agder og Miljødirektoratet.
- Forvaltning skal skje basert på forvaltningsplanen. Det trengs en avklaring av de ulike forvaltningsplanenes status i forhold til hverandre (tidligere forvaltningsplaner før etablering av nasjonalpark og utkast til forvaltningsplan for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde).
- Som supplerings til kommende, oppdatert forvaltningsplan skal det utarbeides skjøtelsesplaner for utvalgte områder. I besøksstrategien henviser vi til erfaringer med sonering og overvåking av tilstand fra nasjonalparker i utlandet.

8.2.3 Allmenhetens interesser: tilgang til nasjonalparken

- Besøksstrategien har en målsetting om å bedre brukerens opplevelse av parken og legge til rette for bærekraftig reiseliv i verneområdet. Det er viktig å målrette produktutvikling og markedsføring slik at en også bevarer stedenes karakter som attraktive steder å besøke og bo. På mange steder ligger stedenes attraktivitet nettopp i at det er stille og rolig uten altfor mange mennesker og trafikk.
- Det er behov for en helhetlig gjennomgang av tilbud, behov og eventuelle stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet.
- Vurdere forbedringsmuligheter der parkeringsbegrensninger og tilgang på kollektivtransport utgjør en flaskehals for besøk i nasjonalparken.
- Målrette produktutvikling og markedsføring for å øke antall besøkende utover sommersesongen ved formidling av andre opplevelser.
- Gi informasjon om teltingsmuligheter, helst via oversikt på kart over gode/tilrettelagte teltplasser. Bedret kontroll av 2-døgnsregelen i Friluftsløven.
- Peke ut områder hvor universell utforming av tiltak gjennomføres.
- Målrette informasjonen som gis, for eksempel på nasjonalparkens nettportal og ved innfallsportene, mot aktuelle målgrupper. Dette kan være barn, barnefamilier, historieinteresserte, geologiinteresserte, båtfolk eller turgåere.

8.3 Informasjon om Raet nasjonalpark

- Det bør «alltid» gis kortfattet og forståelig informasjon om verneverdiene og atferdsregler som gjelder for nasjonalparken
- Det er stort behov for å oppdatere Raets nettportal (mye verdifull informasjon er borte etter sammenslåing av fylkesmannsembetet og man venter på ny nettside for nasjonalparkstyrene fra Miljødirektoratet).
- Fortsette utviklingen av de tre besøkssentrene og nasjonalparksenter
- Gjennomføre tiltak knyttet til innfallsportene
- Utarbeide en skiltstrategi
- Utarbeide informasjonsmateriell for brukere og verter
- Alt informasjonsmateriell bør ta utgangspunkt i at folk flest har lite kunnskap om kvartærgeologiske prosesser
- Utvikle nasjonalparkens nettportal (bla. kortversjon av atferdsregler, oppdatert oversikt over tilbud, visualiseringer av kvartærgeologiske prosesser)
- Supplere nasjonalparkens nettportal med informasjon via mobil og bruk av QR koder
- Supplere nasjonalparkens nettportal med informasjon via sosiale medier

9 Innfallsporter

Denne delen av besøksstrategien omfatter 15 innfallsporter som ligger spredt over den landfaste delen av nasjonalparken. I tillegg til en kort beskrivelse av innfallsportene angis mål for tilrettelegging, målgruppe og i tillegg konkrete tiltak på kort og lang sikt.

En innfallsport er en lokalitet nær grensen av nasjonalparken der den besøkende minimum får informasjon om nasjonalparken gjennom en informasjonstavle. Informasjonen bør si noe om verneformålet, vernebestemmelsene og muligheter/begrensinger for opphold og ferdsel. Et viktig mål for innfallsportene er å motivere besøkende for å gå videre inn i nasjonalparken. I flere av innfallsportene legges det i tillegg til rette for opphold på stedet, for eksempel i form av benker og enkle bord, toalett, eventuelt søppeldunker eller tilrettelegging for bading. En innfallsport kan på mange måter ses på som et utfartssted. Offentlig transport, parkeringsmuligheter og ilandstigningsmuligheter er derfor viktig å vurdere.

Opprusting og etablering av innfallsporter vil være et svært viktig arbeid i besøksstrategien framover. I kap. 8.8.2 heter det at «Det er først og fremst de utvalgte innfallsportene som vil ha stor grad av tilrettelegging». Innfallsportene er viktig for en helhetlig informasjonsstrategi. Noen av tiltakene er like for alle innfallsportene, mens andre er lokalt tilpassete. Spesielt er Hove og Hasseltangen allerede tilrettelagt noe for universell utforming, og det er mål få videreutvikle disse to innfallsportene til også å kunne gi gode opplevelser til besøkende med funksjonsnedsettelse. Tiltak vil variere i omfang, og først og fremst er det offentlige midler fra Miljødirektoratet gjennom oppfølging av besøksstrategien som vil dekke kostnadene. Drift må avklares med statlig/kommunal og eventuelt private grunneiere.

Siden Raet Nasjonalpark er en marin nasjonalpark med 98 % sjøareal bør mange av innfallsportene ha form av en utovervendthet mot havet. Muligheter for ferdsel med utsikt mot havet, informasjon om disse mulighetene, muligheter for båttransport, muligheter for ilandstigning og muligheter for opplevelse av landskapsformasjoner, plante- og dyreliv er viktige tiltak for å sikre besøkende tilgang til opplevelser av Raet nasjonalpark. Slike tiltak må balanseres mot verneformålet. I noen områder av nasjonalparken tilsier forholdene (grad av sårbarhet) at det må legges mer begrensinger på ferdsel enn i andre områder. Felles mål for alle innfallsportene er å øke bevisstheten om Raet nasjonalpark på land og til sjøs.

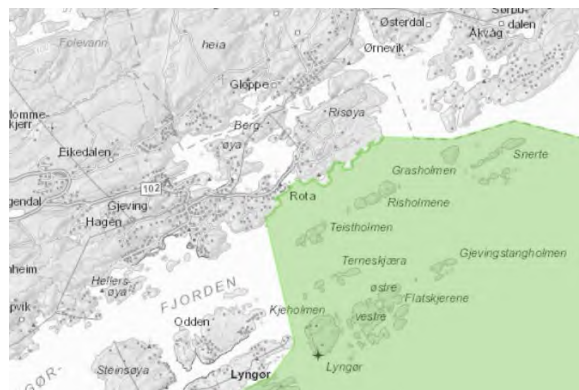
Det er en utfordring å formidle hva verneformålet er på en forståelig måte. Det er hevet over enhver tvil at folk flest ikke vet hva en endemorene eller israndavsetning er, slik at en ikke må ta denne kunnskapen for gitt når en introduserer Raet nasjonalpark i ulike informasjonsmedier.

En måte å imøtekomme informasjonsplakatenes begrensede format er å legge inn QR koder som henviser brukeren videre til nasjonalparken sin hjemmeside, for eksempel til en oversikt over aktivitetstilbud eller til en kort animasjon som forklarer raet som naturfenomen.

De 15 innfallsportene er:

1. Risøy	9. Spornes
2. Lyngør	10. Hove
3. Gjeving	11. Merdø
4. Hagefjord brygge	12. Store Torungen
5. Sandøya	13. Hasseltangen
6. Kilsund	14. Valøyene
7. Tromlingene	15. Dømmesmoen
8. Bjelland	

Risøy

Risøy ligger i den helt østligste delen av nasjonalparken og nasjonalparkgrensa ligger helt inntil øya. Øya har veiforbindelse, og er også ganske lett tilgjengelig fra sjøen. Øya har mange fine utsiktspunkter ut til nasjonalparken og et etablert stinettverk. Øya har også gammelt kultur- og beitelandskap som holdes i hevd av beitedyr. Det er mye aktivitet på øya om sommeren med festivaler, kystleirskole mm.

Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot å bevare stedets karakter som kystlandskap, med marine verdier og skjøttet kulturlandskap i randsonen av nasjonalparken.

Målgruppe: Turgåere, skoleklasser, barn og unge, besøkende ellers fra vei og sjø.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Ikke etablert.	Finne egent lokalitet i samarbeid med folkehøyskolen	
Infotavle	Finnes ikke i dag.	Sette opp ved valgt lokalitet. Fokus på barnevennlig info, løfte fram lokale forhold.	
Parkeringsplasser biler	Finnes i dag.	Størrelse må vurderes i samarbeid med grunneier/ og folkehøyskolen.	
Bussforbindelse	Finnes i dag.	Undersøke behov og muligheter for evt. endringer.	
Offentlig båttransport	Sørlandets maritime (rutebåt, taxi- og chartervirksomhet).	Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet.	
Gjestebrygger	Finnes i dag.	Vurdere om antall gjestebrygger er tilfredsstillende. Tilrettelegging universell utforming og for kajakk utsetting.	Vurdere flere gjestebrygger som supplement til veiforbindelse.
Toalettanlegg	Finnes ikke i dag.	Settes opp.	
Søppeldunker	Finnes ikke i dag.	Settes opp.	

Kultur- og natursti, Kyststi og andre stier.	Finnes ikke i dag.	Merke turstier og vurdere muligheter for kyststi merking fra Risør.	Samarbeid med Risøy fol- kehøyskole om etablering av natur- og kultursti.
Annet			
Kulturlandskap	Beitedyr følges opp av RAGG.	Fortsette arbeidet med beitedyr/kul- turlandskapspleie.	
Leirskole og festivaler	Mye aktivitet på sommeren og i skuldersesong	Viktig å fortsette aktiviteten.	
Bord, sitteplasser, an- net	Finnes ikke	Vurdere på innfallsport. Vurdere pad- lehuk på Risøy i samarbeid med grunneier.	

Lyngør

Lyngør er en gammel uthavn midt mellom Risør og Tvedestrand, og ble i 1991 kåret til Europas best bevarte tettsted. Tettstedet ligger fordelt over flere øyer hvorav noen er bebodd med omtrent 80 fastboende. Lyngøya og holmene sørøst for Askerøya ligger i nasjonalparken, mens Holmen, Odden, Steinsøya og selve Askerøya ligger utenfor. Det er ingen biltrafikk på øyene, men oppmurte gangveier. Lyngør nås lettest med båtskyss fra Gjeving.

En stor del av husene på Lyngør brukes som feriesteder i sommerhalvåret. Mange små virksomheter er lokalisert her, inkludert Lyngør kulturhistoriske samlinger. I tillegg til kulturmiljøet representerer Lyngør viktige naturverdier, blant annet hekker makrellterna i området.

Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot å bevare stedets karakter som kulturlandskap, historisk kulturmiljø og rolig øysamfunn. I tillegg må det tas hensyn til naturverdier som fuglehekkning.

Målgruppe: Dagsbesøkende, hyttefolk og fastboende, besøkende ellers fra vei og sjø.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Ikke etablert.	Finne egnete lokalitet i samarbeid med lokale. Felles info ved brygga, kart som viser andre steder hvor en vil finne info om nasjonalparken.	
Infotavle	Finnes ikke i dag.	Infotavle om nasjonalparken ved brygga + flere .	
Parkeringsplasser biler	Svært få plasser ved Kystkultursenteret (HC-plasser). Noen plasser ved kaia, ellers p-plasser 500 meter unna. Fullt på sommeren.	Løpende vurdering av behov.	Løpende vurdering av behov.
Bussforbindelse	Er denne god nok i kombinasjon med offentlig båttransport?	Undersøke behov og muligheter for evt endringer.	
Offentlig båttransport	Sørlandets maritime (rutebåt, taxi- og chartervirksomhet).	Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken	

		som helhet. Testet ut bedre tilbud sommeren 2019.	
Gjestebrygger	Finnes delvis i dag, ingen offentlige	Stort behov for flere, Vurdere i Lyngør eller i bukt innenfor nasjonalparken med universell utforming. Tilrettelegging for kajakk og Padleled	
Toalettanlegg	Finnes ikke i dag.	Settes opp på utvalgte steder	
Søppeldunker	Finnes ikke i dag.	Settes opp på utvalgte steder	
Kyststi og turstier		Merke turstier og etablere rundløype frå Sandbukta til speken. Etablere kyststi i same trase.	
Benker, bord	Finnes ikke i dag.	Vurderes for å gjøre innfallsporten også til et oppholdssted.	Vurdere padlehuk.
Annet			
Kulturlandskap	Beitedyr følges opp av RAGG.	Fortsette arbeidet med beitedyr/kulturlandskapspleie.	

Gjeving

Gjeving er valgt som lokalitet for et av tre velkomstsentre i Raet nasjonalpark. Lyngør fjorden kystkultursenter er etablert på tomte til Lyngør båtbyggeri for å huse sjøfartssamlingen Lingard Skuteminne, og vil inkludere Raet velkomstsenter. Kystkultursenteret åpnet sommeren 2019. Velkomstsenteret skal leie plass i bygget og Tvedestrand kommune skal ha ansvar for å drive det. Planen er å vise informasjonsfilmer om nasjonalparken og markedsføre ulike aktiviteter.

Gjeving ligger på fastlandet rett innenfor Lyngør. Gjeving har offentlig båtforbindelse med Lyngør og Tvedestrand og veiforbindelse med Tvedestrand og Risør.

Mål for tilrettelegging: Formidle Raet nasjonalpark som del av kystkulturhistorien og gi informasjon om Raet som egen del av velkomstsenteret. Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot verneformål.

Målgruppe: Alle besøkende i området fra vei og sjø. Gjester til Kystkultursenteret og på utfart til Lyngør og omegn med ferje/båttaxi. Fastboende og hyttefolk.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Inne på kystkultursenteret og utenfor bygget på brygga.	Åpner 2019. Video, brosjyrer, stands, plakater, salgsvare mm.	Bidra til økt åpningstid og tilgjengelighet.
Infotavle	Finnes ikke i dag.	Sette opp infotavle også utenfor kystkultursenteret i tillegg til portal. Målrette informasjonen mot historisk kystkulturinteresserte (hytteeiere, pensjonister, skoleklasser).	
Parkeringsplasser biler	Ikke tilfredsstillende. HC plasser utenfor kystkultursenter, ellers på kaia (svært fullt) og på øvrige plasser lengre unna.	Vurdere behov fortløpende	

Bussforbindelse	Finnes i dag.	Undersøke behov og muligheter for evt. endringer.	
Offentlig båttransport	Sørlandets maritime (rutebåt, taxi- og chartervirksomhet).	Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet.	
Tursti, kultursti og kyststi	Kultursti finnes i dag	Re-merke eksisterende kulturløype og koble Kystkultursenteret sammen med kyststi. Merke sti ut til Tjuvspranget.	
Gjestebygger	Finnes delvis i dag.	Undersøke behov og muligheter for evt. Endringer, for eksempel universell utforming Slipp av kajakk vurderes.	
Annet			

Hagefjord brygge

Hagefjord brygge er et naturlig utgangspunkt for båtturer ut til (eller ut mot) nasjonalparken. Hagefjord brygge er også anløpssted for rutebåter. Det er i dag et spisested/kiosk der, toalettanlegg, venterom, drivstoffylling og gjestebrygge. Stedet har i dag potensial for å rustes opp slik at det får et mer helhetlig og hyggelig preg som utfartssted for nasjonalparken, men også som oppholdssted. Stedet har mange private parkeringsplasser, men for få allment tilgjengelige plasser. Dette bidrar til å hemme videre næringsutvikling for eksempel på Sandøya. Det går rutebuss til Hagefjord brygge.

Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot verneformål og det å bevare stedenes karakter, for eksempel på Sandøya. Gjøre Hagefjord brygge til et attraktivt utfartssted og oppholdssted.

Målgruppe: Besøkende til Hagefjord brygge og reisende ut i nasjonalparken.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Delvis etablert.	Finne egnet lokalitet.	
Infotavle	Finnes ikke i dag.	Utplasseres i samarbeid med grunneier, evt i kombinasjon med sitteplasser.	
Parkeringsplasser biler	For få offentlige parkeringsplasser er flaskehals for besøk til nasjonalparken.	Vurdere ulike tiltak: oppkjøp av eiendom, samarbeid med grunneier for utvidelse av eksisterende P-areal, skyttelbuss.	Vurdere å anlegge P-hus i nærheten av brygga.
Bussforbindelse	Finnes i dag.	Er dagens busstilbud godt nok i kombinasjon med offentlig båttransport? Undersøke behov og muligheter for evt. endringer.	
Offentlig båttransport	Taxibåt og rutebåt. For dårlig tilbud i sommerferien, særlig om ettermiddag/kveld.	Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken	

		som helhet. Universell utforming. Økt kapasitet ble testet ut i 2019.	
Gjestebrygger	Finnes i dag.	Vurdere behov. Tiltak for universell utforming, Slipp av kajakk.	Vurdere kajakkslipp.
Toalettanlegg	Tilfredsstillende. I tillegg finnes tømmeanlegg for båter.		
Søppeldunker	Finnes i dag.		
Benker, bord	Finnes delvis i dag.	Vurdere å sette ut flere for å gjøre innfallsporten også til et innbydende oppholdssted.	
Tursti og Kyststi	Kyststi er under etablering på Borøy	Koble Hagefjord Brygge til Kyststi	
Badeplass	Finnes i dag.	Skilte fra brygga til badeplass.	
Annet			
Opprustning av stedet	Vurdere om stedet er innbydende nok til å fungere som et viktig utfartssted til nasjonalparken.	Ryddet området. Forbedring av grøntanlegg, flere benker og sitteplasser, badeplass mm for å øke attraktiviteten.	

Sandøya

På Sandøya kommer man tett på nasjonalparken samtidig som man kan oppleve et levende kystsamfunn med et stort antall bedrifter rettet mot besøkende. Mange av turistbedriftene er med i nettverket «Made on Sandøya» som bla. har felles markedsføring av tilbudene sine. Sandøya er spesiell fordi det ikke er bilforbindelse hit, samtidig som det er ca. 175 fastboende på øya. I tillegg er det en god del hytter her. Sommermånedene og spesielt juli er en travel periode med mange dagsbesøkende, mens det ellers i året er få dagsbesøkende. Øya har et variert kystlandskap. Det er i dag båtstopp i Sandøykilen, Hauketangen og Haven, i tillegg til taxibåt.

Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken og Sandøya i balanse mot å bevare stedets karakter som bilfritt øysamfunn, og bidra til å løfte det lokale næringslivet.

Målgruppe: Dagsbesøkende, hyttefolk og fastboende.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur			
Lokalisering av innfallsport(er)	Ikke etablert.	Finne egnete lokaliteter i samarbeid med lokale (Sandøy Vel).	
Infotavle	Finnes ikke i dag.	Utplasseres på stedene som velges som innfallsporter.	
Parkeringsplasser biler	For få offentlige parkeringsplasser på Hagefjord brygge er en flaskehals for besøk til Sandøya og dermed nasjonalparken.	Se Hagefjord brygge.	
Offentlig båttransport	Tilstrekkelig i vinterhalvåret, men ikke i sommerhalvåret.	Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet. Universell utforming.	
Gjestebrygger	Finnes ikke i dag. Må vurderes i balansen mellom å	Under regulering: 1-2 gjestebrygger i dialog med lokale	

	bevare stedets karakter som et rolig og bilfritt øysamfunn og det å stimulere til flere besøkende	(vekk fra bebyggelsen, men i nærhet til eksisterende næringsliv). Vurdere å anlegge gjestebrygge også i nasjonalparken som en friluftsbrygge for små og middels store båter, f.eks. i området ved Hella, Daumannsvika, Fiskevika. Inkludert kajakk.	
Toalettanlegg	Finnes ikke i dag.	Settes opp, aktuell lokalisering ved det kommunale pumpehuset.	
Søppeldunker	Finnes i begrenset grad.	Settes opp ved gjestebrygger og toalettanlegg.	
Tursti og Kyststi	Turstier finnes	Skilte og merke eksisterende turstier, vurdere Kyststi.	
Benker, bord	Finnes i begrenset grad.	Bør vurderes i samarbeid med lokale for å gjøre innfallsporten(e) også til innbydende oppholdssteder, der det er plass.	
Annet			
Kulturlandskap	Beitedyr på nærliggende øyer følges opp av RAGG.	Fortsette arbeidet med beitedyr/kulturlandskapspleie.	Skjøtselsplan for områder som ligger i nasjonalparken.

Kilsund

Kilsund ligger helt øst i Arendal kommune mellom Tverrdalsøya og Flosterøya. Området er landfast via bru over Kilsund. Nasjonalparkgrensa går tett inntil øya og tettstedet Kilsund. Stedet er aktuelt som innfallsport på grunn av nærheten til nasjonalparken, det er lett tilgjengelig og mye brukt.

Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot verneformålene.

Målgruppe: Dagsbesøkende fra sjø og land, hyttefolk og fastboende.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport(er)	Ikke etablert.	Finne egnet lokalitet i samarbeid med lokale.	
Infotavle	Finnes ikke i dag.	Utplasseres på sted som velges som innfallsport. Butikkveggen, evt. suppleres om man velger å etablere oppholdssted.	
Parkeringsplasser biler	Tilstrekkelig.		
Offentlig busstransport	Ikke tilstrekkelig. Få avganger, mangler i turistsesongen.	Undersøke behov og muligheter for evt. endringer.	
Offentlig båttransport	Finnes taxibåt.	Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet. Universell utforming.	
Gjestebygger	Finnes i dag.	Vurdere behov og kapasitet. Tilrettelegge for kajakk.	Universell utforming, eventuelt samkjørt med kajakktilpasning.
Toalettanlegg	Finnes ikke i dag.	Settes opp.	
Søppeldunker	Finnes ikke i dag.	Settes opp.	

Benker, bord	Fines delvis i dag.	Vurderes for å gjøre innfallsporten også til et innbydende oppholdssted.	
Annet			
Turstier	Finnes i dag, men lite skiltet.	Potensial for å skilte i tråd med Kyststi og merkehåndboka i samarbeid med lokale mot Tverdalsøya og Flosterøya. Inkludere Kalvøysund, Valåsen og Øygardsåsen med viktige kulturminner.	

Tromlingene

Tromlingene er en øygruppe utenfor Tromøya som ligger i Raet nasjonalpark. Vestsiden ligger i nasjonalparksone A. Tromlingene er det første stedet Raet kommer opp av sjøen sør-vest for Jomfruland (med unntak av den bevegelige grunnen Målen), og rullesteinstrender dominerer landskapet. Topografien er relativt flat med høyeste nivå på ca. 14 m.o.h. Mudderbankene på Tromlingene er viktige for bl.a. flere arter fugl. Det vokser noe trær på øya, men det er registrert rundt 200 plantearter og rundt 130 fuglearter her, deriblant rundt 30 forskjellige arter med vadefugler (wikipedia). Ifølge forvaltningsplan for Tromlingene 2013-2018 er Tromlingene sannsynligvis den lokaliteten i Aust-Agder som har størst artspotensiale når en tar med fuglearter som tilfeldig gjester området. Tromlingene representerer også et historisk kulturlandskap med einerbakker/gammelt beitelandskap og gravrøyser. Beiting med sau har vært vanlig også i nyere tid, med dyr fra gårdene på Alve inne på Tromøya.

Tromlingene har stor verdi både på grunn av geologiske og kulturhistoriske forekomster og fordi området har et spesielt rikt plante- og dyreliv. Som hekkeplass er Tromlingene spesielt viktig. I tillegg er Tromlingene et viktig utfartsområde for båtfolk, både motoriserte båter og kajakk/kano. Det er et etablert stinett her, og enkelte strekninger har sand/skjellsand som gjør dem spesielt egnet for bading. Gressbakker på Melkevollen og på innsiden mot sundet er spesielt egnet for telting. På østre del er det foretatt omfattende einerrydding.

Tromlingene ble sikret til friluftslivsformål gjennom servituttavtale for skjærgårdsparken allerede i 1977. Senere har den østre delen vært vernet som landskapsvernområde med plante- og fuglelivsfredning, mens vestre del har vært vernet som naturreservat (våtmark). I dag er Tromlingene definert som sone A i Raet nasjonalpark (fuglelivsfredning). I følge § 5 i verneforskriften er all jakt og bruk av skytevåpen forbudt på Tromlingene (mens jakt og fangst i samsvar med viltloven ellers er tillatt i nasjonalparken). § 5 forteller også at det er båndtvang hele året på Tromlingene. Området er viktig for fugl både i hekkesesong og som rasteområde under trekk.

§ 7 i verneforskriften forteller at «I sone A med unntak av Tromlingene er det i perioden fra og med 15. april til og med 15. juli forbud mot all ferdsel på land og i sjø nærmere enn 50 meter fra land.». Det er altså ikke ilandstigningsforbud i hekkesesongen på Tromlingene slik det ellers er i sone A.

§ 7 forteller også at «I sone A og B er camping, teltslagning og oppsetning av kamuflasjeinnretninger for fotografering er forbudt med unntak av på Ramsøya i Nidelva i Arendal.» Det er altså ikke anledning til å telte på vestsiden av Tromlingene (sone A), mens det på østsiden er anledning til ilandstigning og telting (maks to døgn) hele året.

Ureglementert camping og løse hunder har vært en utfordring både for forvaltning og beitedyrholdere, og det finnes episoder med sabotasje av beitedyrholdet.

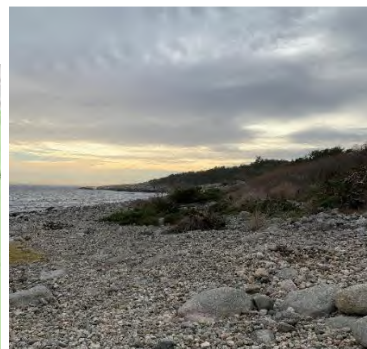
Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler, i tillegg til aktiv håndhevelse av båndtvang og oppfølging av fri-luftslivloven (telting/overnatting). På Tromlingene er målet å stimulere til begrenset og kanalisert bruk fordi dette er et sårbart naturområde.

Målgruppe: Dagsbesøkende og teltende med båt.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Delvis etablert.	Samlokalisering med eksisterende toalett og brygge for Skjærgårds-tjenesten på Melkevollen. Unngå forstyrrelse av fugl.	
Infotavle	Finnes ikke i dag?	Utplasseres på sted som velges som innfallsport. Informasjon om nasjonalparken generelt men også om hensynten til naturforekomster på Tromlingene. Viktig med adferdsregler.	
Offentlig båttransport	Taxibåt.	Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport opp mot verneformål (fuglelivsfredning).	Universell utforming
Gjestebrygger	Kommunen har fått innvilget søknad om flytebrygger.	Etablere gjestebrygger på Buvollen/Melkevollen med universell utforming. Vurdere om dagens løsning er riktig tilretteleggingsnivå for å hensynta fugl. Gjennomgang av fortøyningsboltene med ønske om færrest mulig bolter.	Vurdere bruk og behov.
Toalettanlegg	Finnes på Buholmen, men er lite egnet pga dårlig tilgjengelighet.	Universelt utformet toalett settes opp på Melkevollen når gjestebrygge anlegges.	
Søppeldunker	Finnes på Buholmen, men for få.	Settes opp på Melkevollen når gjestebrygge anlegges.	
Benker, bord	Tilrettelagte bålplasser, benker og bord mangler.	Kan vurderes for å gjøre innfallsporten også til et innbydende oppholdssted og slik samle ferdsel til et område.	
Annet			
Turstier	Umerkete stier går både på vestre og østre del.	Potensial for å skille i tråd med merkehåndboka og	Etablere naturlige «sperre» med einer i områder

		Kyststi. – evt kanalisering for å ta hensyn til fugleliv ved å trekke stier unna strandområder.	hvor ferdsel bør begrenses. Vurdere å stenge for ferdsel på vestligste del av øya i høysesong for å skjerme beitedyr og fugl.
Telting	Utfordring med permanent telting.	Følge opp 2-døgns regel aktivt. Skilte med teltforbud i vestre del. Avgrense/samle teltområder.	
Kulturlandskap	Gjengroing pågår.	Tiltak med ytterligere fjerning av einer starter opp i 2019. Avhengig av ekstensivt beite og brenning. Skjøtselsplan utarbeides. Vurdere å merke og skjerme drikkevannskilder.	
Fuglekikkertårn	Finnes ikke		Etablere fuglekikkertårn på landsiden (Abusland) med utsyn mot mudderflatene i Basebukta og Vabukta.

Bjelland

I området ved Bjelland på Tromøya har en havet rett ut samtidig som en har flotte turmuligheter langs sjøkanten. Her kan man gå i timer på rullestein og svaberg. På Bjellandstrand gård tilbys gårds kafé og selskapslokale. Bjelland er lett tilgjengelig med bil og et opphold her kan kombineres med besøk andre steder på Tromøya.

Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot verneformålene. Fungere som avlastningsområde for Hove-området lenger vest, som er svært mye besøkt av turgåere. Bidra til å stimulere det lokale næringslivet på stedet.

Målgruppe: Dagsbesøkende fra land, turgåere/de som ønsker å oppholde seg ved eller gå langs havet. Vannsport (kiting og windsurfing), ridning og sykling er populært i området.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Delvis etablert.	Finne egnet lokalitet i samarbeid med lokale. Trekkes ned mot sjøen.	
Infotavle	Midlertidig tavle.	Oppgradere eksisterende tavle og supplere nede ved sjøen.	
Skilting	Finnes delvis.	Skilting med NP-symbol ned til sjøkanten nødvendig for å kanalisere turgåere mot nasjonalparken og havet.	
Parkeringsplasser biler	Finnes ikke, kun i vegkant eller på Bjellandstrand Gårds areal.	Etablere p-plass i samarbeid med grunneiere i området. Sykkelparkering.	
Offentlig busstransport	Tilstrekkelig, men lang avstand 1,2 km.	Undersøke behov og muligheter for evt. endringer	
Offentlig båttransport	Ikke tilbud i dag,	Ikke egnet	
Gjestebygger	Finnes ikke i dag.	Ikke aktuelt fordi det er for utsatt fra sjøen.	
Toalettanlegg	Finnes ikke i dag.	Bør etableres i samarbeid med grunneiere i forbindelse med p-plass.	

Søppeldunker	Finnes ikke i dag?	Bør etableres.	
Turstier og Kyststi	Finnes, ikke merket. En del hindringer.	Merke og tydeliggjøre sammenhengende Kyststi fra Spornes til Botne og Alvekilen.	Vurdere trase for ridning og sykling på grunn av brukerkonflikt.
Benker, bord, bålpanne	Kan vurderes for å gjøre innfallsporten også til et innbydende oppholdssted. Etablert sted for Sankthansbål.	Må avklares med grunneier. Evt etableres nede ved sjøen.	
Annet			
Kulturlandskap	Gjengroing pågår.	Skjøtselsplan bør utarbeides i samarbeid med grunneierne der beitedyr trolig bør inn som tiltak.	Fjerne ubrukte private båtslipp og båter.

Spornes

Spornes ligger på utsiden av Tromøya og grenser til Hove langs sjøen mot vest. Spornes har vært sikret som friluftslivsområde fra 1965 og som landskapsvernområde med planteliv og fuglelivsfredning fra 2006. Spornes er et viktig raste- og hvileområde vår og høst for trekkfugl. I tillegg er området en viktig insektsbiotop. Området er viktig i kvartærgeologisk sammenheng.

I likhet med nærliggende Bjellandstrand har man også på Spornes havet rett ut, samtidig som en har flotte turmuligheter langs sjøkanten. Åpningen av nasjonalparken var på Spornesstranda. NP-logoen er også satt opp i stort format ved parkeringsplassen, som en installasjon i landskapet. Her er også informasjonstavle i tillegg til rasteplass, parkeringsplass og en sti ned til rullesteinsstranda. Det er skiltet hit med skilt «Raet nasjonalpark» fra Krøgenes. Spornes er lett tilgjengelig med bil og et opphold her kan kombineres med besøk andre steder på Tromøya. Det opplyses at mange besøkende som oppholder seg andre steder på Spornes ikke vet om den flotte utsikten som er her nede.

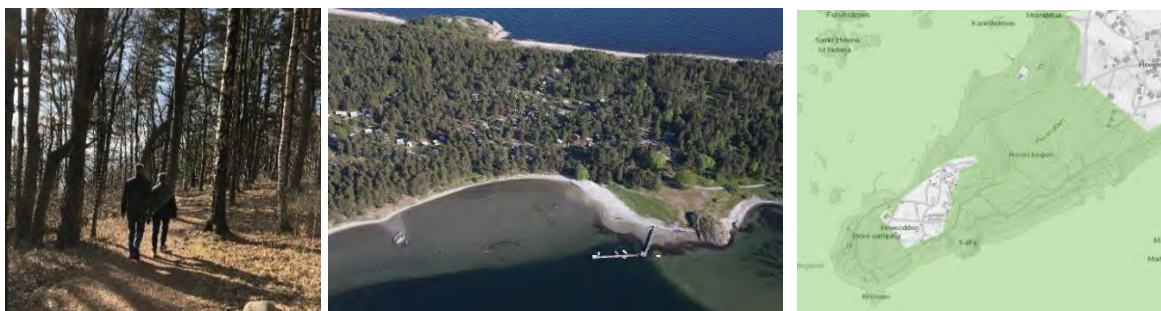
Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformålene og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot verneformålene. Tilretteleggingstiltak og skjøtsel målrettes mot å forbedre sjøutsikten, øke artsmangfoldet spesielt knyttet til insekter, og hensynta trekkfugl. Spornes har potensial som avlastningsområde for det tilgrensende Hove-området, som er svært mye besøkt av turgåere. Innfallsporten på Spornes bør inspirere i utformingen også av andre innfallsporter.

Målgruppe: dagsbesøkende fra land, turgåere/de som ønsker å oppholde seg ved eller gå langs havet.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Etablert.		
Infotavle, portal	Midlertidig infotavle.	Kan suppleres med flere tavler. Infotavle på Spornes café kombinert med skilt ned til sjøkanten og infotavle	

		langs stien fra Arendal Herregård. Geologiutstilling.	
Skilting	Finnes delvis i dag.	Skilte med NP-symbol fra veien og ned til sjøkanten nødvendig for å kanalisere turgåere mot nasjonalparken og havet.	
Turstier og kyststi	Finnes delvis i dag.	Skilte Kyststi til Hoveodden og mot Bjelland.	
Parkeringsplasser biler	Tilstrekkelig. Lite sikt inn på p-plass, vanskelig å navigere med buss.	Ryddet i vegetasjon langs vei.	
Offentlig busstransport	Finnes.	Undersøke behov og muligheter for evt. endringer.	
Offentlig båttransport	Ikke anløp i dag.	Ikke egnet. Nærmeste er Hovekilen.	
Gjestebrygger	Ikke aktuelt.		
Toalettanlegg	Dobbel utedo, men kun åpen 3 måneder i året.	Toaletter med universell utforming må etableres.	
Søppeldunker	Kun åpne 3 måneder i året.	Helårsåpne søppeldunker.	
Benker, bord	Finnes i dag, også bålpanner.		Videreutvikle
Annet			
Kulturlandskap	Sterk gjengroing og tap av arts- mangfold de siste 15-20 årene.	Skjøtselsplan vil lyses ut i 2019.	

Hoveodden

Hoveodden er ett av de mest kjente og brukte turområdene i Arendal. Halvøya ligger som ett stort leir- og friluftsområde på vestsiden av Tromøya, ca. 11 km fra sentrum.

Ytre del av Hoveodden ble kjøpt av Tromøy kommune (nå Arendal) på 1930-tallet som friområde. Hove Leir ble anlagt av tyskerne under 2. verdenskrig og omfattet arealet både på Hovehalvøya og selve leirområdet. Etter krigen ble Hove Leir brukt av det norske forsvaret frem til 1962. Deretter var Statsbygg eier og forvalter inntil Arendal kommune overtok som eier i 1998. En rekke bygninger og rester etter okkupasjonsmakten finnes fortsatt i området. Flere bygninger er restaurert og brukes til innkvartering under sommerleirer og arrangementer i Hove Leirsenters regi. Eiendommene er nå slått sammen til en stor kommunal eiendom, med unntak av en privat fritidsbolig.

Hove drift og utvikling AS (HDU) står for driften av friluftslivsområdet på vegne av Arendal kommune. Hoves Venner utfører skjøtselstiltak etter anvisning fra HDU i samsvar med forvaltningsplanen fra 2012, «Forvaltningsplan for Raet landskapsvernområde, Tromlingene naturreservat og Store Torungen naturreservat». Her heter det at flere tiltak som skal gjennomføres eller er utført for å fremme vernet, også er tiltak som er til gode for allment friluftsliv. Fjerning av fem eldre hytter har økt tilgjengeligheten til strendene langs Hovekilen. Det er også gjort tiltak for å fremme tilgjengeligheten til funksjonshemmede, og «Strandhuset» (Handicapstranda) og «Folkestien» er tilgjengelige for rullestolbrukere.

Folkestien og Kyststien (ca. 3 km) utgjør hovedstinettet på Hove og går som to til dels sammenfallende rundløyper i randsonen mot sjøen. Opparbeidelsen ble ferdigstilt våren 2011 etter mangeårig innsats av Hoves Venner. Det er også etablert en egen ridedsti. Selv om turgang i furuskogen og/eller langs stranda er den vanligste aktiviteten, er det mange muligheter for å være aktiv her ute. Bading, opphold ved havet, lekeplass, riding, trening, fiske mm.

Hoveodden har vært sikret som friluftslivsområde siden Arendal kommune tok over området i 1998. Området inngikk i Raet landskapsvernområde etablert i 2006. Hove Camping inngikk i tidligere i Raet landskapsvernområde og var foreslått som en del av Hove landskapsvernområde i verneprosessen fra 2013-2016. Hove camping ble så tatt *ut* i verneprosessen fram mot 2016 fordi man ikke ønsket tung infrastruktur inne i verneområdet av Klima og Miljødepartementet. Nasjonalparken har strengere vern og kriterier enn det tidligere landskapsvernet.

Hove er også kjent for arrangementer av ulik type og omfang. Hovefestivalen, var på sitt største Norges største musikkfestival. I tillegg arrangeres det flere større og mindre leirer på området, blant annet en idrettsleir med nærmere 1000 deltakere i uke 28.

HDU AS og Arendal kommune tok for noen år siden initiativ for å utvikle ny næring på Hoveodden. Høsten 2018 ble det tegnet kontrakt mellom LowCamp og HDU AS om konseptet Canvas Hove på arealet til nåværende Hove Camping.. Det har vært mye offentlig debatt rundt utviklingen av Hoveodden det siste året. Det ble i 2019 vedtatt å utarbeide reguleringsplan for det

området på Hoveodden som *ikke* inngår i nasjonalparken. Nasjonalparkstyret vil være høringspart for denne reguleringsplanen. Det er de også for andre søknader om tiltak på områder som ligger rett utenfor grensen til verneområdene.

Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot verneformålene (hekke- og rasteplasser for fugl, viktige marine naturtyper, sårbarhet knyttet til rullestein) og bevaring av stedets karakter som rekreasjonssted for allmenheten. Atferdsregler knyttet til bålbrekking og hogst i verneskog må tydeliggjøres.

Målgruppe: dagsbesøkende fra land, turgåere, de som ønsker å oppholde seg ved eller gå langs havet, båter, havkajakk, windsurfing, besøkende som ønsker å benytte aktivitetstilbud i området.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Delvis etablert.	To innfallsporter etableres: Hove leir og Hove camping.	
Infotavle	Hove camping og Hove Leir har midlertidig tavle.	Oppdaterte tavler plasseres ut. Gi info spesielt rettet mot brukere med funksjonsnedsettelse.	
Skilting	Potensial for å skilte mer.	Forsiktig skilting med NP-standard i samarbeid med lokale. Dynamisk skilt med info om hekke/rastefugl spesielt rettet mot blått friluftsliv ved Hove Camping	Kanaliserer ferdsel bort fra strendene/mudderflåtene i trekkperioder.
Parkeringsplasser biler	Tilstrekkelig.	Etablere HC-plasser nærmest stranden og i Hove Leir	
Offentlig busstransport	Finnes, men lang avstand til busstopp, ca. 2 km fra Hove Camping.	Undersøke behov og muligheter for evt. endringer.	
Offentlig båttransport	(Faste) ferjeanløp til Hove camping i sommerferien og båttaxi	Utvides til anløp ved Hove leir i sommersesongen. Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet. Universell utforming	
Gjestebrygger	Finnes ved Hove camping, Hove leir og ved Strandhuset (Handikapstranda).	Vurdere behov for flytebrygger. Skifte ut gamle brygger med nye. Universell utforming. Tilrettelegge for kajakk o.l. inkludert kajakkslipp/rampe for vannsport.	
Badeplasser	Finnes i dag, varierende kvalitet	Etablere gode baderamper og mobimatter på Hove	Vurdere badetårn/stupestuener. Vurdere rampe til

		Camping og ved Strandhuset. Opplyse om tilgang på nøkkel for HC-brukere. Fylle på sand ved behov.	windsurfere m.m. i midtre del av kilen for å skåne sjøfugl innerst.
Toalettanlegg	Finnes på Hove camping og Hove leir.	Vurdere om toaletttilbud er tilfredsstillende og godt nok skiltet. Universell utforming.	
Søppeldunker	Finnes Hove leir.	Vurdere om søppeldunkene er tilfredsstillende og godt nok skiltet. Etablere bedre (offentlige) søppeldunker ved Hove camping.	Vurdere stativ med hundeposer/dunker langs tursti.
Tursti og kyststi	Finnes Kyststi, Folkesti (UU) og ridedsti	Opprettholde standard på stier i samarbeid med Hoves Venner og HDU. Merke kyststi til Spornes og mot Sandum.	Vurdere sykkeltrase på grunn av brukerkonflikter
Benker, bord, rasteplasser, bålplasser	Finnes i dag i varierende kvalitet og utforming.	Området trenger en gjennomgang/ helhetlig plan for bålplasser og benker/rasteplasser. Etablere gode bålplasser for å hindre vill-bål.	
Annet			
Kulturlandskap	Hoves venner er aktive og forvalter etter eksisterende forvaltningsplan/skjøtselsplan.	Skjøtselsplan utarbeides.	
Bålbrenning	Mye diskutert i offentligheten.	Området trenger en gjennomgang/ helhetlig plan for bålplasser og benker/rasteplasser.	
Båndtvang	Løse hunder vedvarende utfordring.	Vurdere å gjerde inn områder for lufting av hund i eller utenfor nasjonalparken.	

Merdø

Merdø er en bilfri øy utenfor Arendal med historie som gammel uthavn med vertshus, tollstasjon, skipsverft, losstasjon og butikk en periode. Øya er i dag et populært område å besøke om sommeren, med fin gammel bebyggelse, stinett, sandstrender, Merdøgaard skjærgårdsmuseum, muligheter for telting og ikke minst en populær sommerkafé. På utsiden av øya er det rullesteinstrand og det finnes gravrøyser to steder på øya. Museet er åpent i skolens sommerferie, med omvisninger hver hele time. Merdø har egen gjestebrygge og det går ferger flere ganger om dagen hver dag i høysesongen. Deler av Merdø er nasjonalpark.

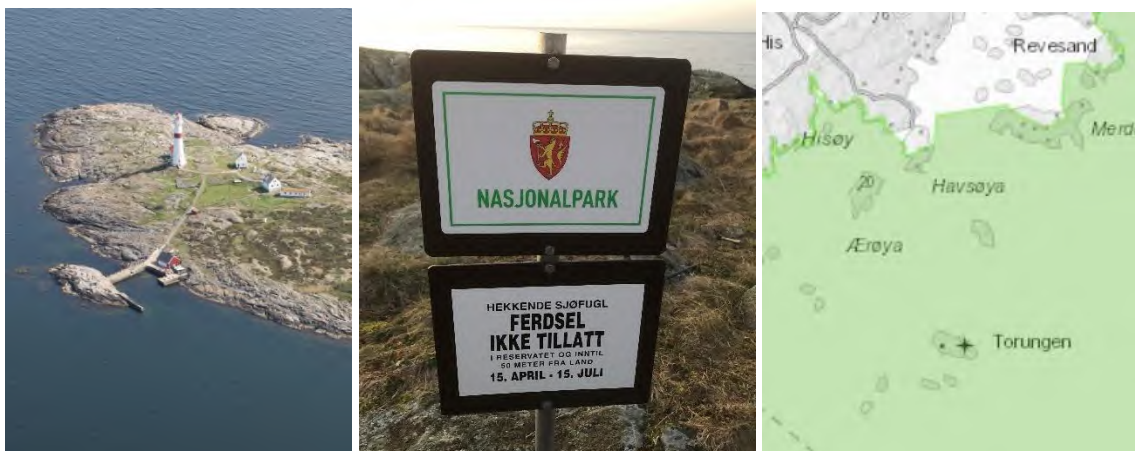
Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk i balanse mot verneformålene og bevaring av stedets karakter som bilfri øy, som rekreasjonssted for allmenheten og hytteiere og som gammel uthavn med verneverdig bebyggelse.

Målgruppe: dagsbesøkende i båt, hytteiere og teltere.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Ikke etablert.	Finne egnet sted i samarbeid med lokale.	
Infotavle	Finnes ikke i dag.	Sette ut infotavle på brygge med et felles skilt som viser til andre steder med supplerende info (for eksempel Merdøgaard, gravene, rullesteinstranda). Infotavle uten-dørs bør suppleres med infotavle på kaféen.	
Skilting	Svært lite skilting i dag.	Skilte turmål, også for å unngå avstikkere til private hytter.	
Turstier og kyststi	Finnes, ikke merket	Merke en eller flere rundturer som kyststi i samarbeid med Merdø vel/grunneiere. Legge om traseer bort fra hytter.	

Offentlig båttransport	Finnes, men det mangler transporttilbud om kvelden. Brygge i dårlig stand.	Flere avganger et mål. Arbeide for å få felles løsning på billettene til ulike ferger til Merdø. Bidra til bedre kollektivbrygge enten på Museet, Nabben, Pælebrygga eller Gravene med universell utforming.	
Gjestebrygger	Dagens brygge er i dårlig stand. For liten kapasitet for å kunne ta imot flere besøkende.	Utbedring av gjestebrygge og flere båtplasser. Tilrettelegge for universell utforming og tilgjengelighet for kajakk o.l.	
Toalettanlegg	Tilfredsstillende, men ikke universelt utformet. Toaletter på museet ikke tilfredsstillende	Bidra til bedre toaletter på museet/Cafeen	Vurdere utbedring av toalettanlegg.
Søppeldunker	Tilfredsstillende.		
Benker, bord, grilling	Finnes delvis i dag.	Bør vurderes for å gjøre innfallsporten også til et innbydende oppholdssted. Etablere bål/ grillplasser på Gravene.	
Annet			
Kulturlandskap	Gjengroing pågår.	Skjøtselsplan bør utarbeides i samarbeid med grunneiere der beitedyr trolig opprettholdes som tiltak.	Øke antall beitedyr
Telting	Langtidstelting er en utfordring.	Aktiv håndheving av 2-døgns regelen. Tydelig merke teltområder.	
Båndtvang og gjerder	Deler av utsiden er inngjerdet med stor innsats fra Merdø Vel (dugnad) og midler fra Raet NP.	Gjerde inn hele utsiden og informere om båndtvang.	
Samhandling	Ulike interessekonflikter i området	Merdø vel, Merdøgaard museum, Arendal kommune, Arendal havn, Uthavner og Raet nasjonalpark må samhandle om gode løsninger. Unngå skiltjungle.	

Store Torungen

På Store Torungen har man kysthistorie og natur tett på. Det majestetiske fyret har stått der siden 1844 og lyser fortsatt. Man er omgitt av hav i selskap med mange sjøfugl, noen sauer og om man er heldig, også nasjonalparkfyrførvalteren. Store Torungen fyr er et viktig landemerke å feste blikket på både fra hav og fra land, samtidig er det et unikt besøksmål og et sted mange velger å komme tilbake til. Øya er tilgjengelig med taxibåt eller egen båt, men ilandstigning er avhengig av bra nok vær. Enkel overnatting er mulig i den gamle fyrvokterboligen eller annekset som leies ut via Den Norske Turistforeningen (DNT). Deler av øya ligger i sone A og har ferdsels- og ilandstigningsforbud mellom 15.april – 15. juli.

Store Torungen er et viktig sted i Raet nasjonalpark. Stedet har viktige kulturhistoriske verdier, det er viktig som landemerke, besøksmål og ikke minst som hekkeplass for mange typer sjøfugl. Havhest er forhåpentligvis i gang med reetablering av hekkeplasser. Spærholmene, Lille- og Store Torungen er omtalt som «det gylne triangel» og utgjør den viktigste hekkelokaliteten i Agder med over 3000 hekkende par.

Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. På Store Torungen er målet å stimulere til begrenset og kanalisert bruk fordi dette er et sårbart naturområde i hekkeperioden.

Målgruppe: dagsbesøkende og overnattingsgjester i kystledhyttene/DNT-hyttene.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Delvis etablert i dag.		
Infotavle	Ikke oppdatert infotavle i dag.	Sette ut ny og supplere med tavle i fyret, eventuelt også fyrvokterboligen.	
Skilting	Noen mindre skilt markerer områder med ferdselsbegrensning, men det kan være uklart hvor grensa går.	Vurdere bedre skilting, eventuell annen avgrensning for å kanalisere besøkende bort fra fuglesonen. Vurdere gjerdet i hekkesesongen.	

Offentlig båttransport	Taxibåt.	Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet.	
Gjestebrygger	Begrenset plass innenfor molo. Utrygg båtplass	Vurdere brygge med universell utforming og økt adgang for kajakk.	Vurdere å etablere trygge båttilløp og brygger.
Toalettanlegg	Tilfredsstillende.		
Søppeldunker	Tilfredsstillende.		
Benker, bord	Tilfredsstillende, eventuelt supplere.	Vurdere supplering for å gjøre innfallsporten til et innbydende oppholdssted.	Vurdere kikkert for å redusere ferdsel ut mot hekkeområder
Annet			
Verneformål	Spesielt viktig fuglehekkingsområde.	Etablering av hensynsone rundt område med ferdselsforbud. Begrense antall besøkende.	
Kulturlandskap	Gjengroing pågår.	Skjøtselsplan, vurdere beitedyr /skjøtsel opp mot hensyn til fuglehekking.	

Hasseltangen/Søm landskapsvernområde

Hasseltangen landskapsvernområde ligger helt øst i Grimstad kommune og ble opprettet i 2006. Deler av det tidligere landskapsvernområdet ble innlemmet i Raet nasjonalpark, mens en vesentlig del av det ble videreført som Søm landskapsvernområde. Landskapsvernområdet dekker et totalareal på ca. 310 da, hvorav ca. 64 da er sjøareal. Det er på Hasseltangen det store raet går inn på fastlandet. Verneverdier er knyttet til kvartærgeologi men også edelløvskog, våtmark, fuglelivshensyn, kulturlandskap, strandenger, havstrender og grunne og skjermede saltvannspoller. Det er flere gravrøyser fra stein-/bronsealder i området.

Hasseltangen er et lett tilgjengelig og familievennlig område med badestrand, rikelig med gressarealer og gode sjørretplasser. Området er tilpasset handikappede med asfalterte rullestolstier ned til strand og utsiktspunkt mot havet.

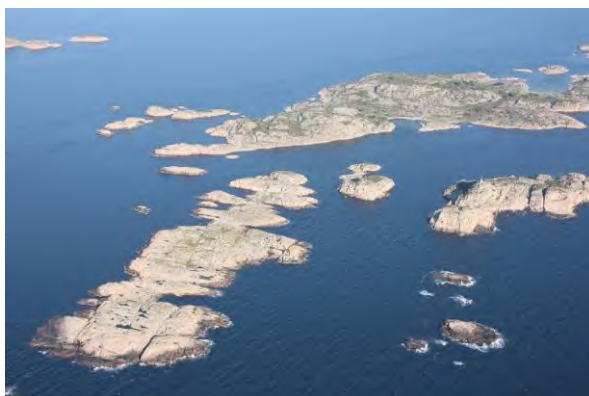
Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk i balanse mot verneformålene og bevaring av stedets karakter som rekreasjonssted for allmenheten og hensyn til bebyggelse.

Målgruppe: dagsbesøkende, turgåere, de som ønsker å oppholde seg ved eller gå langs havet, sportsfiskere.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Delvis etablert i dag.	Hovedparkeringsplass, eventuelt indre p-plass som supplement. Gjøre innfallsporten mer attraktiv og tydelig.	
Infotavle	Ikke oppdatert infotavle i dag.	Sette ut ny tavle på hovedparkeringsplass, eventuelt indre p-plass som supplement.	
Skilting	Området er lite skiltet i dag. Kyststi er under etablering.	Forsiktig skilting i samarbeid med lokale og i tråd med NP-standard. Tydeliggjøre innfallsporten for besøkende.	

Turstier og Kyststi	Turstier finnes med ulik utforming	Merke kyststi i henhold til av-taler	Vurdere alternative dekke på UU turvei.
Parkeringsplasser biler	Tilstrekkelig.		
Offentlig busstransport	Tilstrekkelig.		
Offentlig båttransport	Grimstad taxibåt nyetablert (tilbringer og hentetjenester, dagsturer/sightseeing og fisketurer). En brygge finnes på Hasseltangen for av/pålasting.	Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet.	Universell utforming av brygge for fiske og av/påstigning.
Gjestebrygger	Ikke aktuelt.		Gjestebrygger vurderes.
Toalettanlegg	Tilfredsstillende.		Utbedres til universell utforming.
Søppeldunker	Tilfredsstillende.	Vurdere behov.	
Benker, bord, rasteplasser	Finnes i dag. God utforming, mye benyttet	Vurdere om eksisterende skal suppleres.	
Annet			
Kulturlandskap	Gjengroing pågår.	Skjøtselsplan er ønskelig.	

Valøyene

Valøyene er nasjonalparkens vestligste øygruppe og ligger utenfor Grimstad. Valøyene ble sikret til friluftslivsformål gjennom servituttavtale for skjærgårdspark i 1977. Øygruppa ligger i dag i nasjonalparken. Verneverdier er ifølge forvaltningsplan fra 2013-2018 knyttet til kulturminner (gravrøys og «Hesnes merke») og ålegrasforekomster. Det er et populært utfartsområde på dager som St.Hans, og ellers ved godt vær. Valøyene var en del av tidligere Skjærgårdsparken, og består av store øyer med berggrunn av grovkornet rød granitt, «Fjæregranitten». Øyene har flere små sandstrender, svaberg og rullesteinstrand. Vegetasjonen består av bl.a. selje, roser, hegg, furu, einer, lyng og strand-enger. Tidligere var øyene mye brukt for sauebeite. Valøyene er fri for bebyggelse og det er gode fiskemuligheter i området, både fra svabergene og fra båt.

Havnen ligger litt utsatt til, og ved sterk vind blir det fort mye sjødrag her. Det finnes fortøyningsringer, men ingen gjestebrygge. Grimstad kommune sitt tilbud om badebåt inkluderer turer til Valøyene. Øyene har gressletter egnet for telting, og det er toalett her.

Sjømerket «Hesnes merke» er et innseilingsmerke til Hesnes uthavn og står på holmen Kallen. Det ble etablert som en trebåke på Kvaløya i 1825 og flyttet til nåværende lokalitet på Valøyene i 1833.

Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot verneformål og bevaring av stedets karakter som rekreasjonssted for allmenheten.

Målgruppe: dagsbesøkende i båt, kajakk, teltende, de som ønsker å oppholde seg ved havet.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Ikke etablert.	Lokalisering avklares.	
Informasjonstavle	Finnes ikke.	Settes ut, lokalisering avklares. Plakett fra åpningen skal monteres.	
Skilting	Finnes ikke.		
Offentlig båttransport	Badebåttilbud med kommunal underskuddsgaranti. Grimstad taxibåt nyetablert	Sikre badebåttilbud. Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet. Vurdere å sette	

	(tilbringer og hentetjenester, dagsturer/sightseeing og fisketurer).	av areal til ankomst av offentlig transport og merke/tilrettelegge dette.	
Gjestebrygger	Fines ikke i dag.	Gå igjennom forankringsboltene og fjern/forny disse.	Vurdere gjestebrygge.
Toalettanlegg	Tilfredsstillende.		Vurdere universelt utformet toalett.
Søppeldunker	Tilfredsstillende.		
Benker, bord, rasteplasser	Selvetablerte plasser	Vurdere sitteplasser/ gapahuk. Ikke ønskelig med mye infrastruktur. Vurdere å fjerne private tiltak.	
Annet			
Kulturlandskap	Tidligere beitet, eksponert for gjengroing. Beitet årlig av noen få sauer.	Vurdere behov for skjøtselsplan.	

Dømmesmoen

På Dømmesmoen kommer raet opp på land. Morenejorda har bidratt til et svært godt jordsmonn i området. Det har lenge vært en utstrakt hagebrukstradisjon i området, inkludert videreføring av frukt og grønnsaker og næringsvirksomhet knyttet til det. På Dømmesmoen har det også ligget en hagebruksskole, men som ikke lenger er i drift. Dømmesmoen hagebruksmuseum har en permanent, men sommeråpen utstilling om hagebrukshistorie, vinproduksjon og økologi kombinert med sommerkafé.

Dømmesmoen inkluderer et mye brukt friluftsområde med gode parkeringsmuligheter, og mange bruker dette området til hundelufting, mosjonering og turgåing, eventuelt kombinert med et besøk på sommerkaféen. På Dømmesmoen er det også et åpent parkanlegg i tilknytning til den tidligere hagebruksskolen.

Dømmesmoen Hagebruksmuseum er valgt som lokalitet for velkomstsenter for Raet nasjonalpark i Grimstad kommune og åpner 16. juni 2019. Tanken bak lokalisering av et velkomstsenter her, såpass langt fra sjøen og raet ellers, er at fokuset på hagebruk og næringsutvikling vil supplere de to andre velkomstsenterne og et ellers marint fokus. De som driver museet ser et potensial i å ruste opp hele utstillingen og utstillingslokalet nå som også velkomstsenteret skal lokaliseres her.

Mål for tilrettelegging: Formidle Raet nasjonalpark som del av hagebrukshistorien og kvartærgeologien på stedet, som egen del av hagebruksmuseet. Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot verneformål.

Målgruppe: alle besøkende i området, hagebruksinteresserte.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Under opparbeidelse.	Velkomstsenter åpnes 16. juni som del av hagebruksmuseet.	
Infotavle, portal	Finnes ikke i dag.	Målrrette infotavle om hagebruk og kvartærgeologi Infotavle på velkomstsenteret suppleres med infotavle utendørs. Vurdere å sette	

		opp portal på moreneryggen med skilting dit.	
Skilting	Ikke tilfredsstillende.	God nok skilting mangler både til Dømmesmoen og på stedet mellom de ulike områdene/lokalitetene. Skilting med NP-symbol for å assosiere Dømmesmoen med Raet og nasjonalparken.	
Turstier og Kyststi	Turstier finnes	Re-merke som tursti rundløyper over moreneryggen.	
Toalettanlegg	Tilfredsstillende, men på sommeråpen kafé/Hagebruksmuseet.	Vurdere toalettmuligheter utenom sommersesongen.	
Søppeldunker	Tilfredsstillende.		
Benker, bord	Lite av dette utendørs.	Sette opp i tilknytning til informasjon om nasjonalparken utendørs	
Annet			

10 Ansvar for tiltak

Tiltak	Ansvar for gjennomføring	Kostnader	Vedlikehold/Drift
Toaletter – med universell utforming	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg og SNO	Raet nasjonalpark /Miljødirektoratet	Kommunene på offentlig grunn og skjærgårdspark. Evt etter avtale med private grunneiere
P-plasser -inkl HC-plasser	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg og SNO	Raet Nasjonalpark/ Miljødirektoratet og grunneier (privat eller offentlig)	Kommunene på offentlig grunn og skjærgårdspark. Evt etter avtale med private grunneiere
Skilt / Infoplakater	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg og SNO. Bistand fra Øivind Berg.	Raet nasjonalpark/ Miljødirektoratet	Raet nasjonalpark
Portaler	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg og SNO. Bistand fra Øivind Berg.	Raet nasjonalpark/ Miljødirektoratet	Raet nasjonalpark
Vegskilt	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg og SNO. Statens vegvesen	Statens vegvesen	Statens vegvesen
Brygger inkl fritidsbrygger, kajakslipp, badebrygger med universell utforming	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg og SNO. Havnevesenet/ Kystverket konsulteres.	Raet nasjonalpark/ Miljødirektoratet	Kommunene, eventuelt avtale med private drivere.
Båtanløp med universell utforming	Havnevesenet /kommunene	Havnevesenet/ Spleiselag	Havnevesenet
Rasteplasser/ bålplasser	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg og SNO.	Raet nasjonalpark/ Miljødirektoratet	Kommunene i samarbeid med SNO og Raet Nasjonalpark.
Søppeldunker	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg, Skjærgårdstjenesten/ Rrenovasjonsselskapene og SNO. Private drivere konsulteres der det er aktuelt.	Raet nasjonalpark/ Miljødirektoratet sammen med renovasjonsselskapene ved vegforbindelse.	Kommunene på offentlig grunn og skjærgårdspark. Evt etter avtale med private grunneiere
Buss/ferge – tilbud og samkjøring + info om Raet NP. Økt fokus på ferietrafikk.	Agder fylkeskommune følger opp lokale kollektivtransportfirma.	Raet nasjonalpark dekker kostnader til små plakater. Agder fylkeskommune har ansvar for kollektivtrafikk	Raet Nasjonalpark og Agder Fylkeskommune.
Kyststi, Turstier og kultursti. Merkes med gradering.	Friluftsrådet sør sammen med Raet nasjonalpark og administrativt kontaktutvalg og SNO. Grunneiere/velforeninger involveres.	Kommunene og Raet nasjonalpark. Kyststi er finansiert av kommunene.	Kommunene
Tilrettelegging for funksjonsnedsatte: Mobimatter, baderampe, brygger m.m. Stier med fast nok dekke.	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg og SNO. Bistand fra brukerutvalget for funksjonsnedsatte i Arendal.	Raet nasjonalpark/ Miljødirektoratet	Kommunen på offentlig grunn og skjærgårdspark. Primært Hoveodden og Hasseltangen. Eventuelt avtale med private drivere.
Fulgekikkertårn (Innsiden av Tromlingene)	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg og SNO. Privat grunneier.	Raet nasjonalpark/ Miljødirektoratet	Avtale med privat grunneier eller forening (for eksempel NOF)
Vedlikehold og rydding av offentlige strender (fylle på lokal sand og fjerntang)	Grunneier (kommunene) eller private drivere.	Miljødirektoratet/ kommunene.	Grunneier (kommunene) eller private drivere.
Kanalisering av ferdsel (omlegging av sti, gjerder, alternative traseer på land og sjø)	Raet nasjonalpark med administrativt kontaktutvalg og SNO i samråd med grunneiere/ velforeninger. Havnevesen og kystverket.	Raet nasjonalpark/ Miljødirektoratet	Kommunene på offentlig grunn og skjærgårdspark. Kystverket i sjø. Evt etter avtale med private grunneiere

11 Litteratur

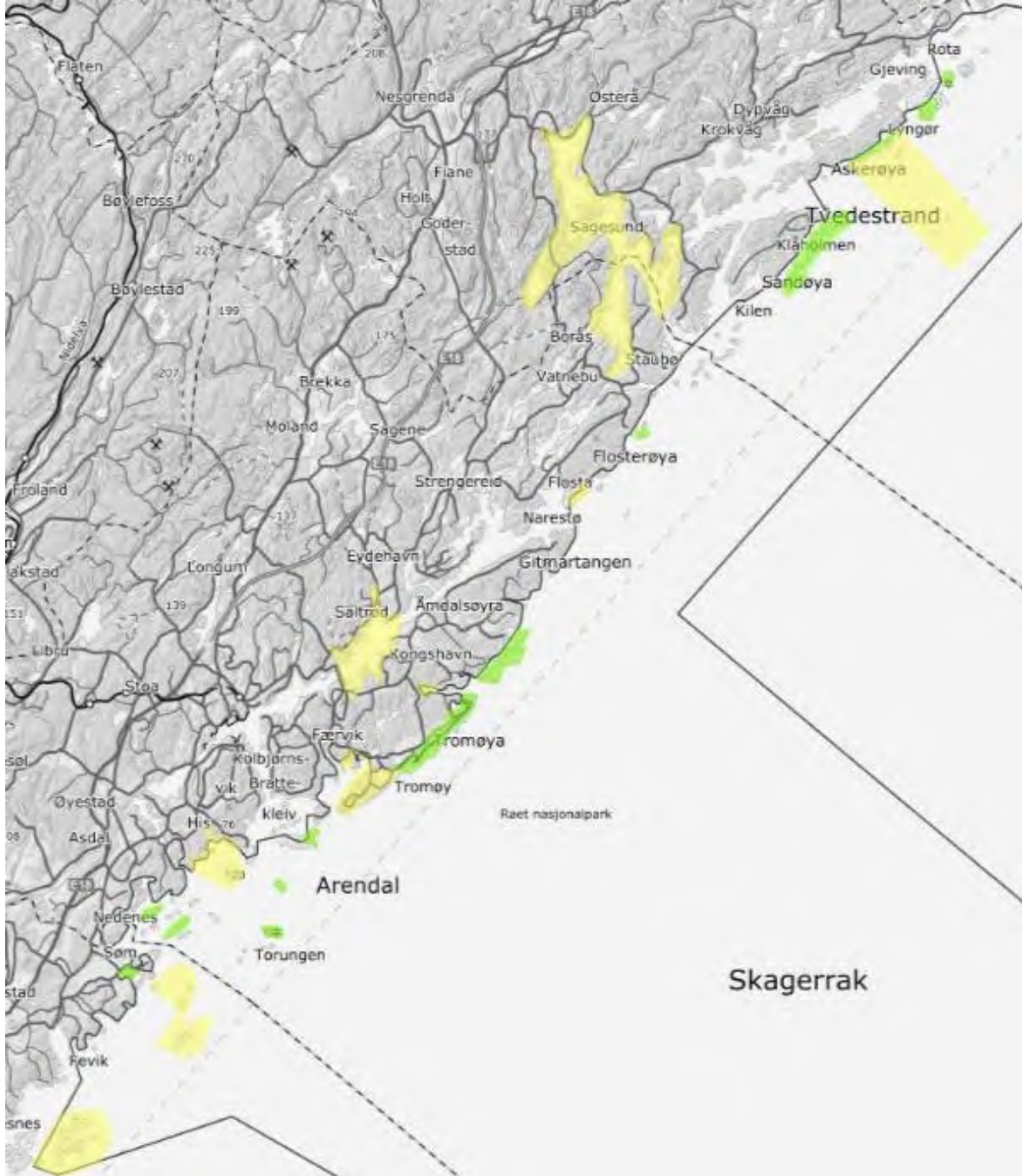
- Aust-Agder fylkeskommune 2013. Forvaltningsplan for friluftslivsområdene i skjærgården i Aust-Agder, 2013-2018. RISØR, TVEDESTRAND, ARENDAL, GRIMSTAD OG LILLESAND KOMMUNER. Friluftslivsområder med tiltak og kostnader for perioden 2013-2018.
Link:file:///P:/17878000_rammeavtale_forvaltningsplan_og_besoksstrategi_r/KU_DELUTREDNINGER/Forvaltningsplan_2013-2018.pdf
- Bakke, S. & Bakke, A. 2014. Insekter i Raet nasjonalpark. Biotoper og sommerfugler
- Direktoratet for naturforvaltning. 2011. Handlingsplan for ålegraseng (Zostera marina). DN-rapport XX, utkast 14.12.2011
- Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper - verdisetting av biologisk mangfold. DN- Håndbok 13. Link: <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2007/Kartlegging-naturtyper-verdisetting-biologisk-mangfold/>
- Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av marint biologisk mangfold. DN-Håndbok 19. Link: <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2007/kartlegging-av-marint-biologisk-mangfold/>
- Eide, N.E., Evju, M., Hagen, D., Vistad, O.I., Stokke, B.G. og Rød-Eriksen, L. 2018. Sårbarhetsvurdering av utvalgte lokaliteter i Ytre Hvaler nasjonalpark. Asmaløy, Kirkøy og Akerøya. NINA Rapport 1499. Norsk institutt for naturforskning
- Fylkesmannen i Aust-Agder. Forvaltningsplan for Raet landskapsvernområde, Tromlingene naturreservat og Store Torungen naturreservat 2012-2020
Link:file:///P:/17878000_rammeavtale_forvaltningsplan_og_besoksstrategi_r/KU_DELUTREDNINGER/B%20-%20Raet%20NP%20-%20Forvaltningsplanutkast%20som%20følger%20vernevedtaket_Raet%20nasjonalpark_16122016.pdf
- Fylkesmannen i Aust-Agder. Forvaltningsplan for Hasseltangen landskapsvernområde og Søm-Ruakerkilen naturreservat 2010-2019.
file:///P:/17878000_rammeavtale_forvaltningsplan_og_besoksstrategi_r/KU_DELUTREDNINGER/G%20-%20Vedtatt_fvp_Hasseltangen_Søm_Ruaker_juni2011_WEB7.pdf
- Fylkesmannen i Agder. Utkast til forvaltningsplan for Raet nasjonalpark, Hove landskapsvernområde og Søm landskapsvernområde. Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner.
<https://docplayer.me/38043532-Raet-nasjonalpark-hove-landskapsvernomrade-og-som-landskapsvernomrade.html>
- Gundersen, H., Bekkby, T., Norderhaug, K. M., Oug, E., Rinde, E. og Fredriksen, F. 2018a. Sukkertareskog i Nordsjøen og Skagerrak, Marint gruntvann. Norsk rødliste for naturtyper 2018. Artsdatabanken, Trondheim. Hentet 02.09.2019 fra: <https://artsdatabanken.no/RLN2018/342>
- Gundersen, H., Bekkby, T., Norderhaug, K. M., Oug, E., Rinde, E. og Fredriksen, F. 2018b. Litt til svært eksponert bergknaus i landstrand, Marint gruntvann. Norsk rødliste for naturtyper 2018. Artsdatabanken, Trondheim. Hentet 02.09.2019 fra: <https://artsdatabanken.no/RLN2018/14>
- Gundersen, H., Bekkby, T., Norderhaug, K. M., Oug, E., Rinde, E. og Fredriksen, F. 2018c. Marin undervannseng, Marint gruntvann. Norsk rødliste for naturtyper 2018. Artsdatabanken, Trondheim. Hentet 02.09.2019 fra: <https://artsdatabanken.no/RLN2018/18>

- Gundersen, V., Andersen, O., Kaltenborn, B. P., Vistad, O. I. & Wold, L. C. 2011. Målstyrt forvaltning - Metoder for håndtering av ferdsel i verneområder. – NINA Rapport 615. 107 s
- Hagen, D., Eide, N.E., Evju, M., Gundersen, V., Stokke, B., Vistad, O.I., Rød-Eriksen, L., Olsen, S.L. & Fangel, K. 2019. Håndbok. Sårbarhetsvurdering av ferdselslokaliteter i verneområder, for vegetasjon og dyreliv. NINA Temahefte 73. Norsk institutt for naturforskning
- Halvorsen, R., Bryn, A., Erikstad, L. & Lindgaard, A. 2015. Natur i Norge - NiN. Versjon 2.0.0. Artsdatabanken, Trondheim.
- Kjøstveit, J. H. & Fjørbu, R. J. 2004. Rapport om fuglelivet i Raet nasjonalpark, Grimstad, Arendal og Tvedestrand kommuner, Aust-Agder. – en del av det faunistiske kunnskapsgrunnlaget for Raet nasjonalpark utarbeidet på oppdrag fra Fylkesmannen i Aust-Agder.
- Lovdata. Forskrift om vern av Raet nasjonalpark, Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner, Aust-Agder Link: <https://lovdata.no/dokument/LF/forskrift/2016-12-16-1632?q=raet>
- Merkevarestrategi for norske nasjonalparker. <https://designmanual.norgesnasjonalparker.no/>
- Miljødirektoratet 2015. Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder. M-415. Link:file:///P:/17878000_rammeavtale_forvaltningsplan_og_besoksstrategi_r/Besoksstrategier_veileder_eksempler/E%20-%20M415%20Veileder%20besøksforvaltning.pdf
- Nordisk Ministerråd. 2019. Visitor Management in Nordic National Parks. Link til publikasjon: <http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1296532&dswid=6058>
- Selvaag, S. Og Wold, L.C. 2019. Brukerundersøkelse i Raet nasjonalpark sommeren 2018. NINA Rapport 1606. Norsk institutt for naturforskning. NINA Rapport 1606.
- Stokke, B. G., Evju, M., Vistad, O. I. & Dillinger, B.N. 2019. Sårbarhetsvurdering av utvalgte lokaliteter i Raet Nasjonalpark: Hoveodden, Tromlingene og Søm-Hasseltangen. NINA Rapport 1689. Norsk institutt for naturforskning.
- Aalberg Haugen, I.M., Kyrkjeeide, M.O., Bjerke, J.W, Brandrud, T.E., Hegre, H., Jokerud, M., Vange, V., Westergaard, K.B., Øien, D.-I., Myklebost, H., Hanssen, O., Hassel, K., Järnegren, J., Endrestøl, A., Lyngstad, A., Nordén, J., Dervo, B., Evju, M., Mjelde, M., Nordén, B., Christie, H., Gjershaug, J.O., Pedersen, B., Austrheim, G., Mattison, J., Ødegaard, F., Handberg, Ø.N, Magnussen, K, Dombu, S.V., Ruano, M., Daverdin, M., Jackson, C.R., Hanssen, F., Dervo, B., & Singsaas, F.T. 2019. Tiltak for å ta vare på truet natur: Kunnskapsgrunnlag for 90 truede arter og 33 truede naturtyper. NINA Rapport 1646. Norsk institutt for naturforskning.

12 Vedlegg

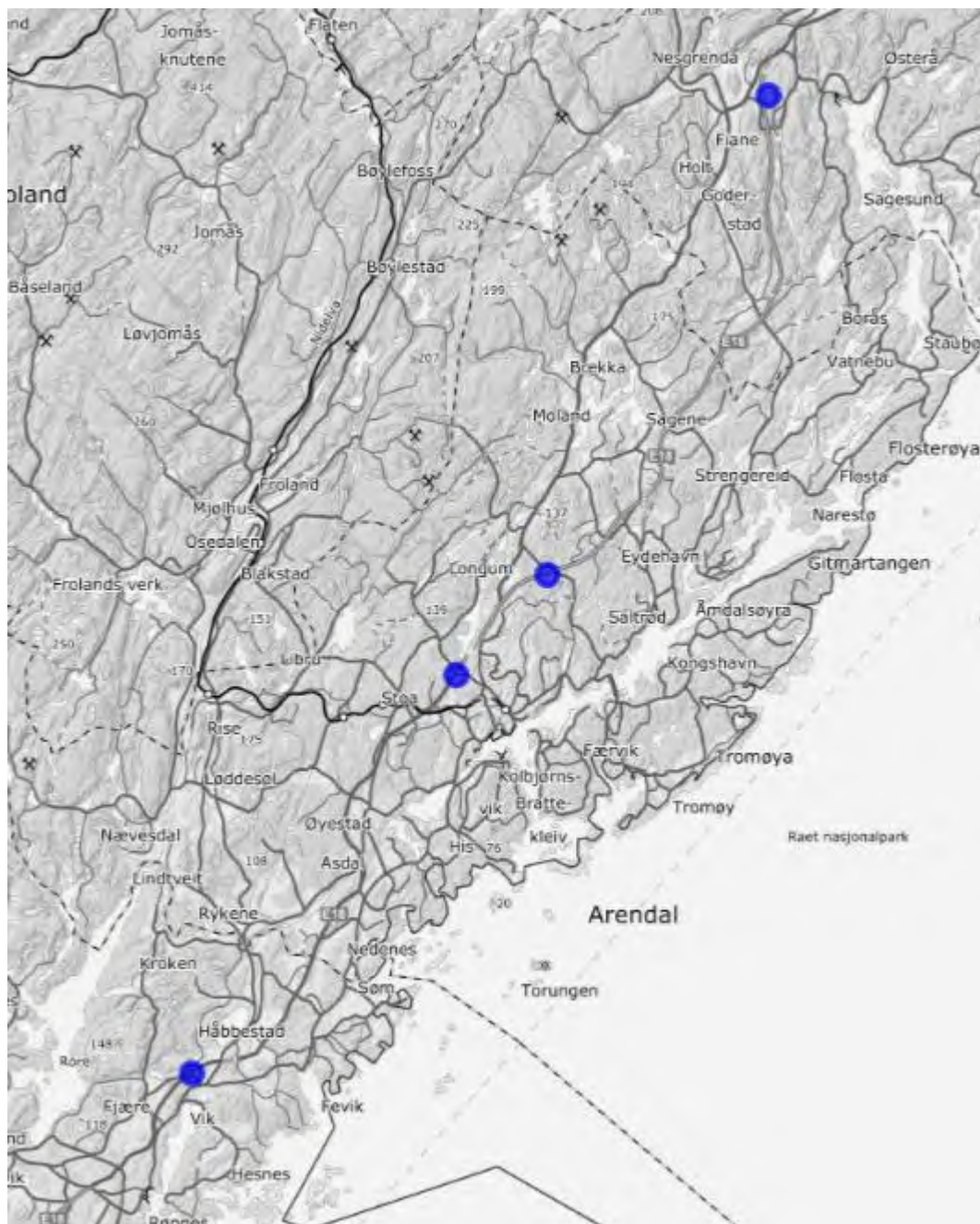
Vedlegg 1

Kart over hensynssoner beitedyr (grønn) og aktuelle områder med begrensninger i marint miljø eksisterende MPA Hisøy og Lyngør, samt forslag til soner med dreggeforbud, fiskeforbud, motorbåt/vannjet forbud (bading og sjøfugl).

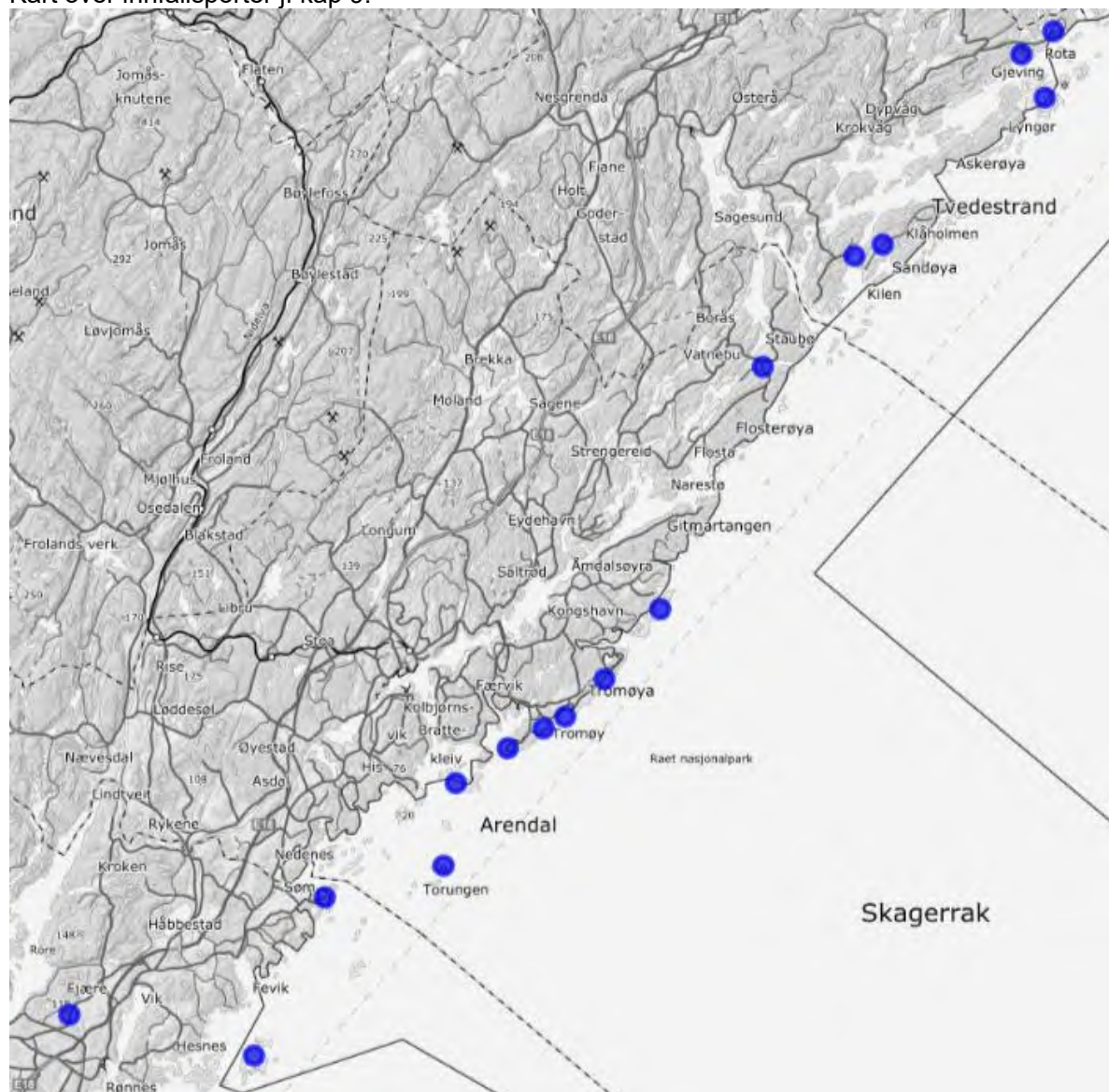
Vedlegg 2

Kart med påtegnet rasteplasser langs ny E-18 der man vil gi informasjon om Raet nasjonalpark

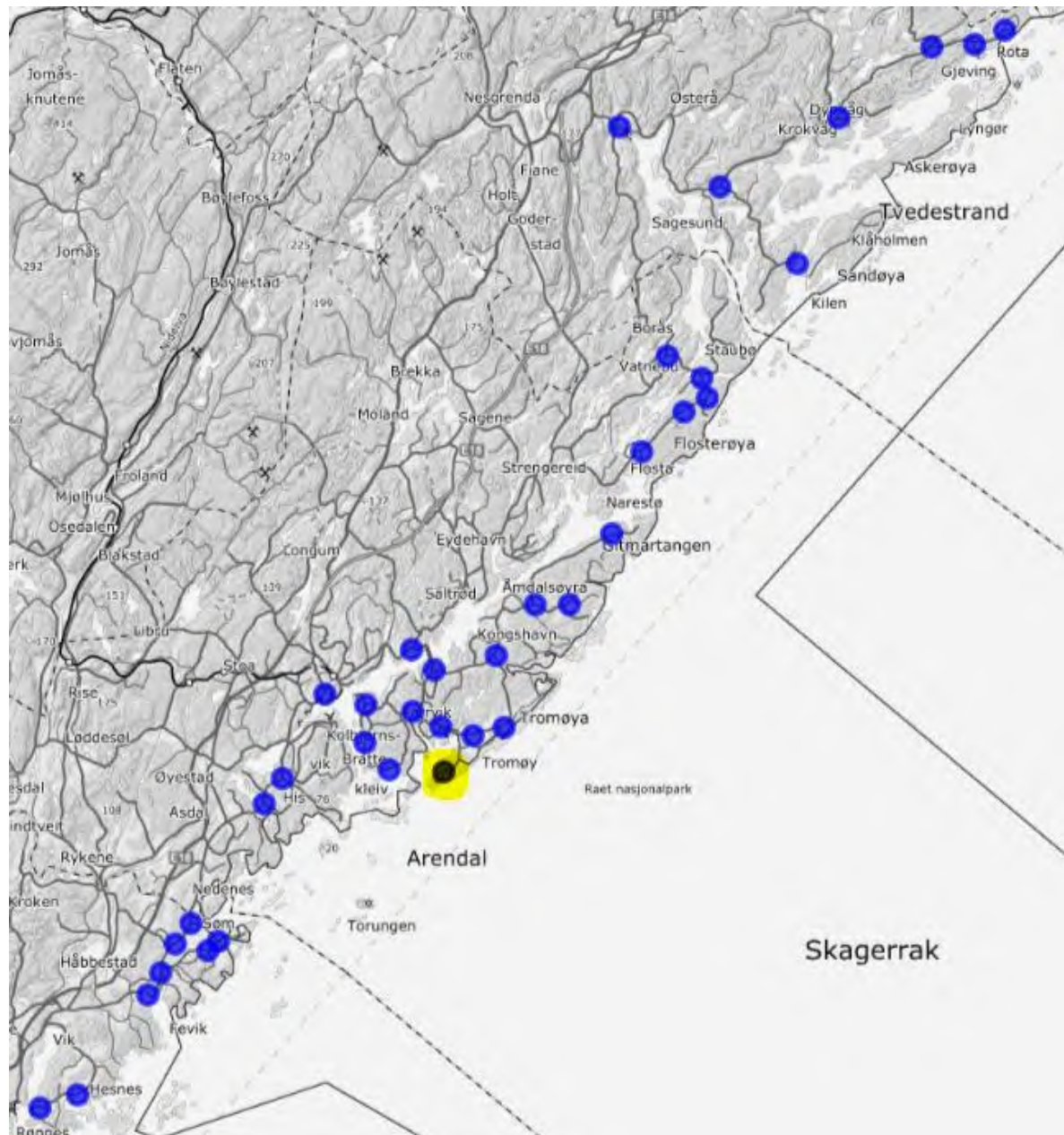
Vedlegg 3

Kart over innfallsporter jf kap 9.

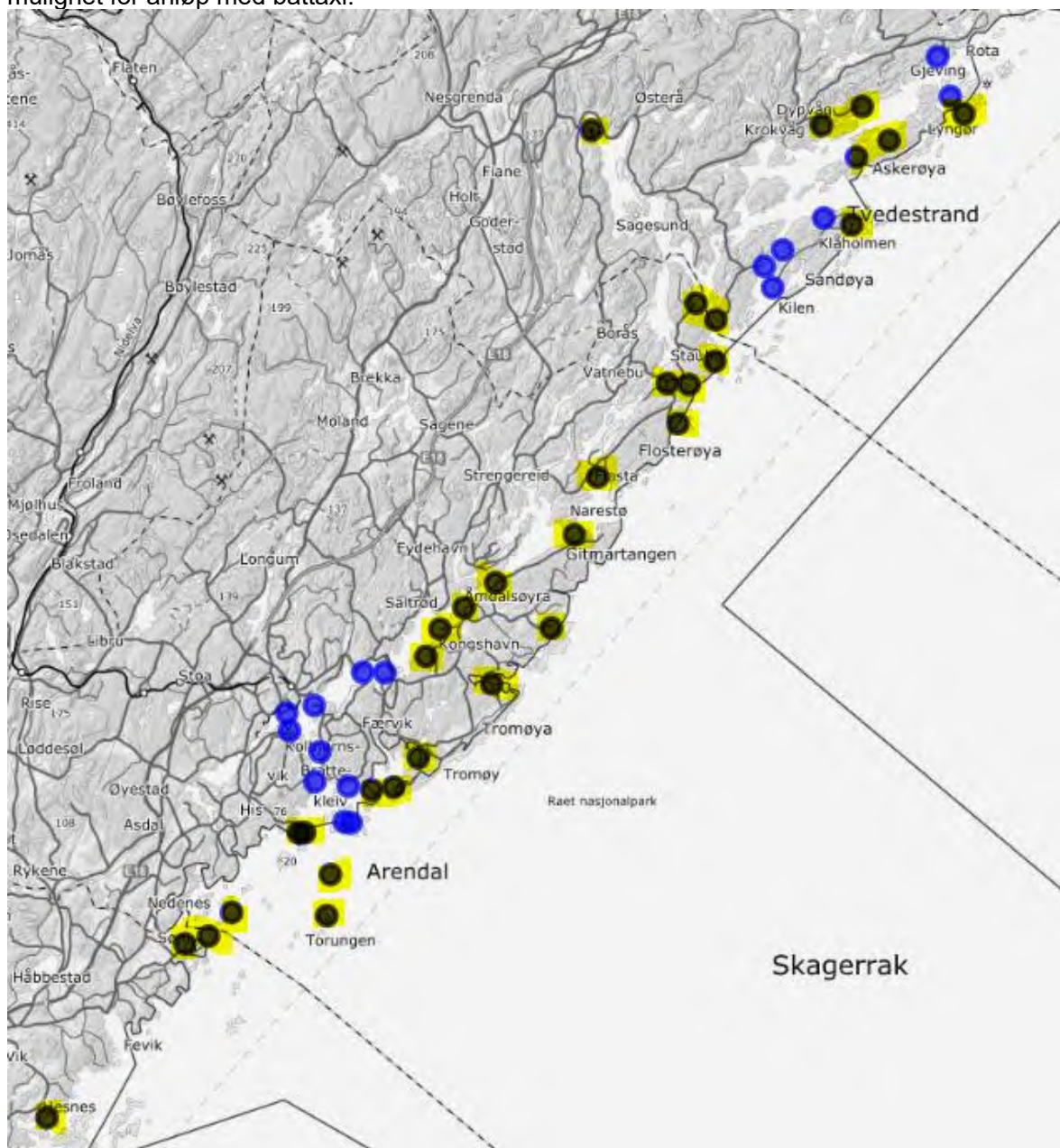
Vedlegg 4

Kart over buss – Hoveodden/Hove Leir uthevet som ønske om nytt stopp

Vedlegg 5

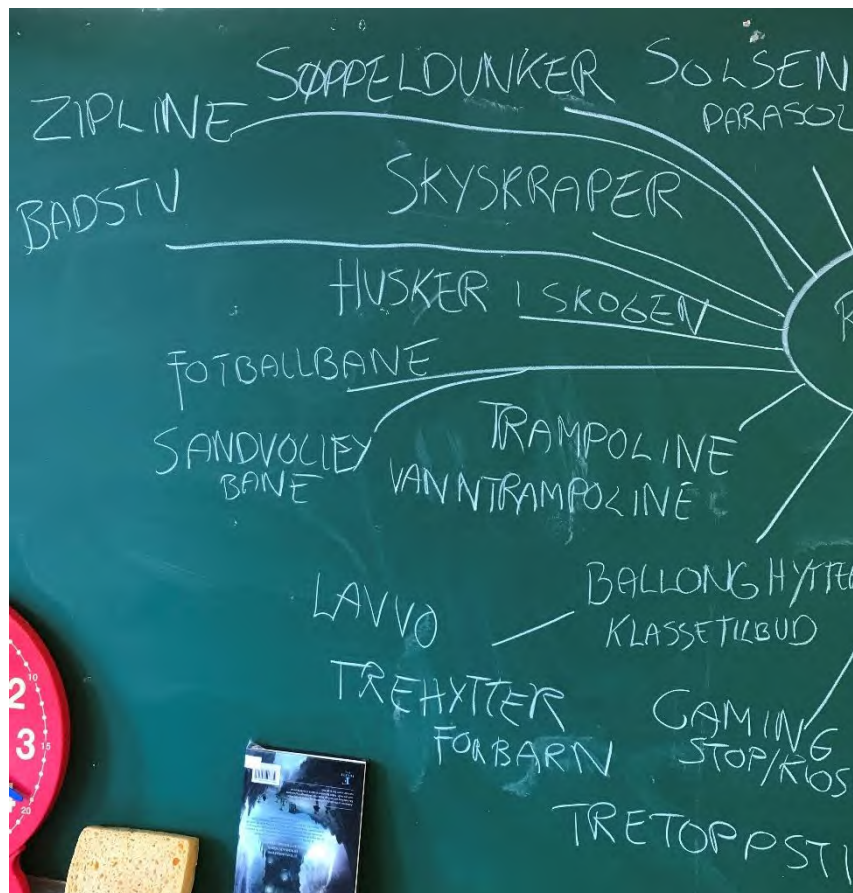
Kart over eksisterende fergetilbud (hverdager- skole/arbeidstid) – blå.
Ønske om båtforbindelse er uthevet med sort/gult. Mesteparten av disse har allerede kai og mulighet for anløp med båttaxi.

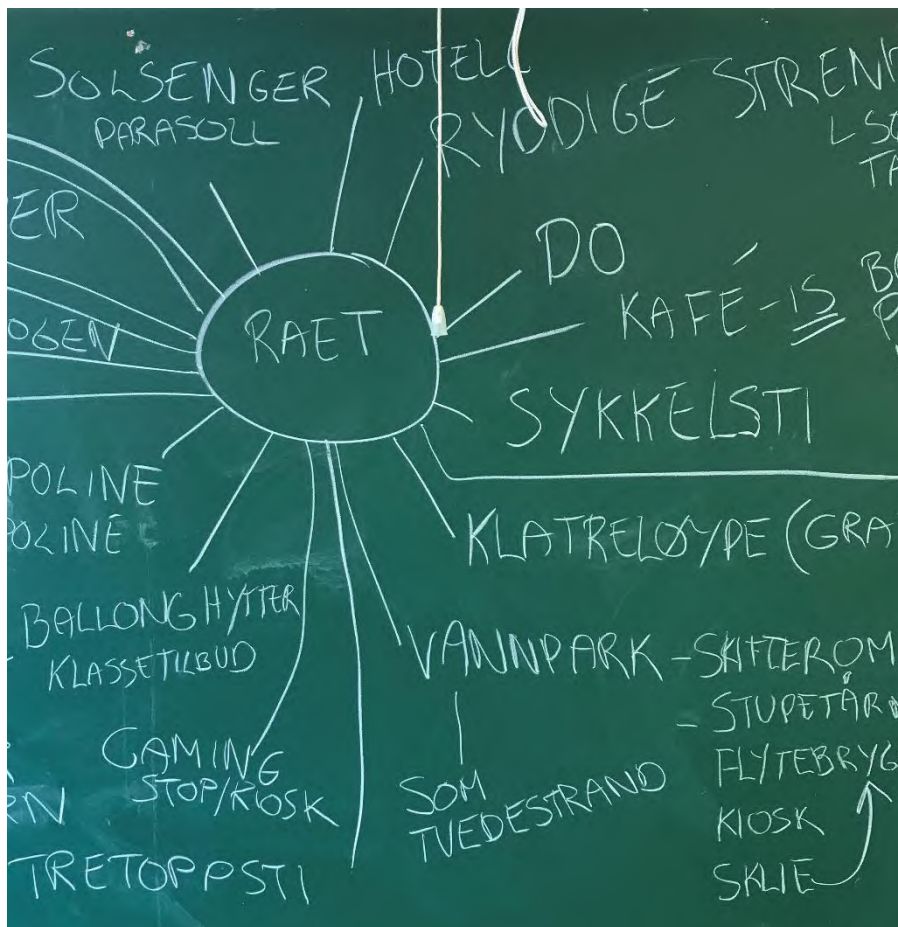

Vedlegg 6

Innspill fra 4.klasse 2018/2019 ved Roligheden skole

Hva ønsker dere på en badeplass/turområde i Raet Nasjonalpark? For eksempel Hoveodden (der hadde alle vært.)

DO
- KAFE-IS
SYKKELSTI

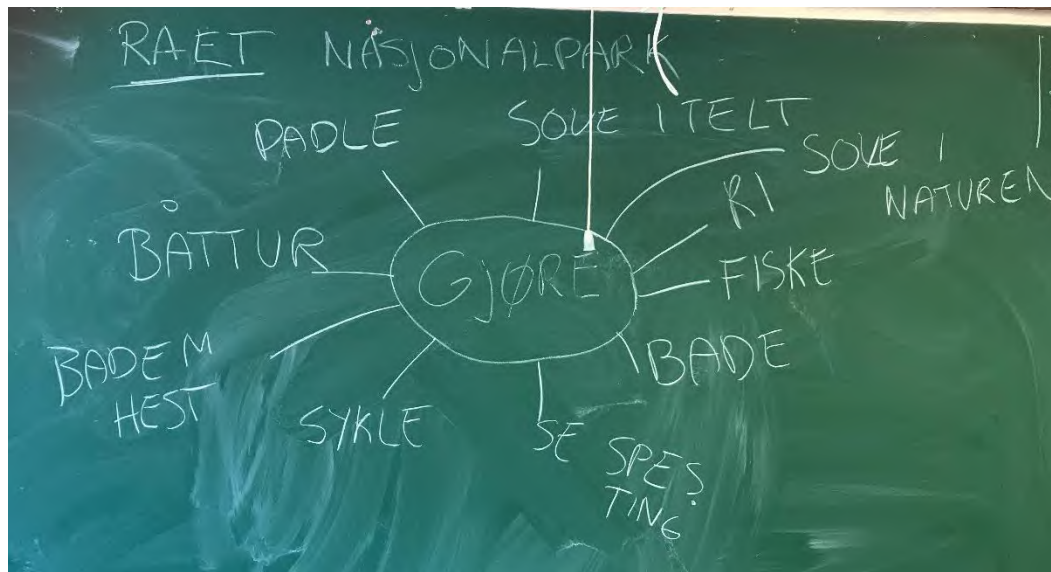
BRUS REKE
PIZZA
MILKSHAKE KRABBE
KAKE
BLASKJELL KEBAB
POMMES FRITES

KLATRELØYPE (GRATIS) FULLFØRTE LEKEPLASS
PARKOUR

VANNPARK-SKIFTEROM/SKAP
- STUPEÅR
FLYTEBRYGGE / VANNPLATTFORM

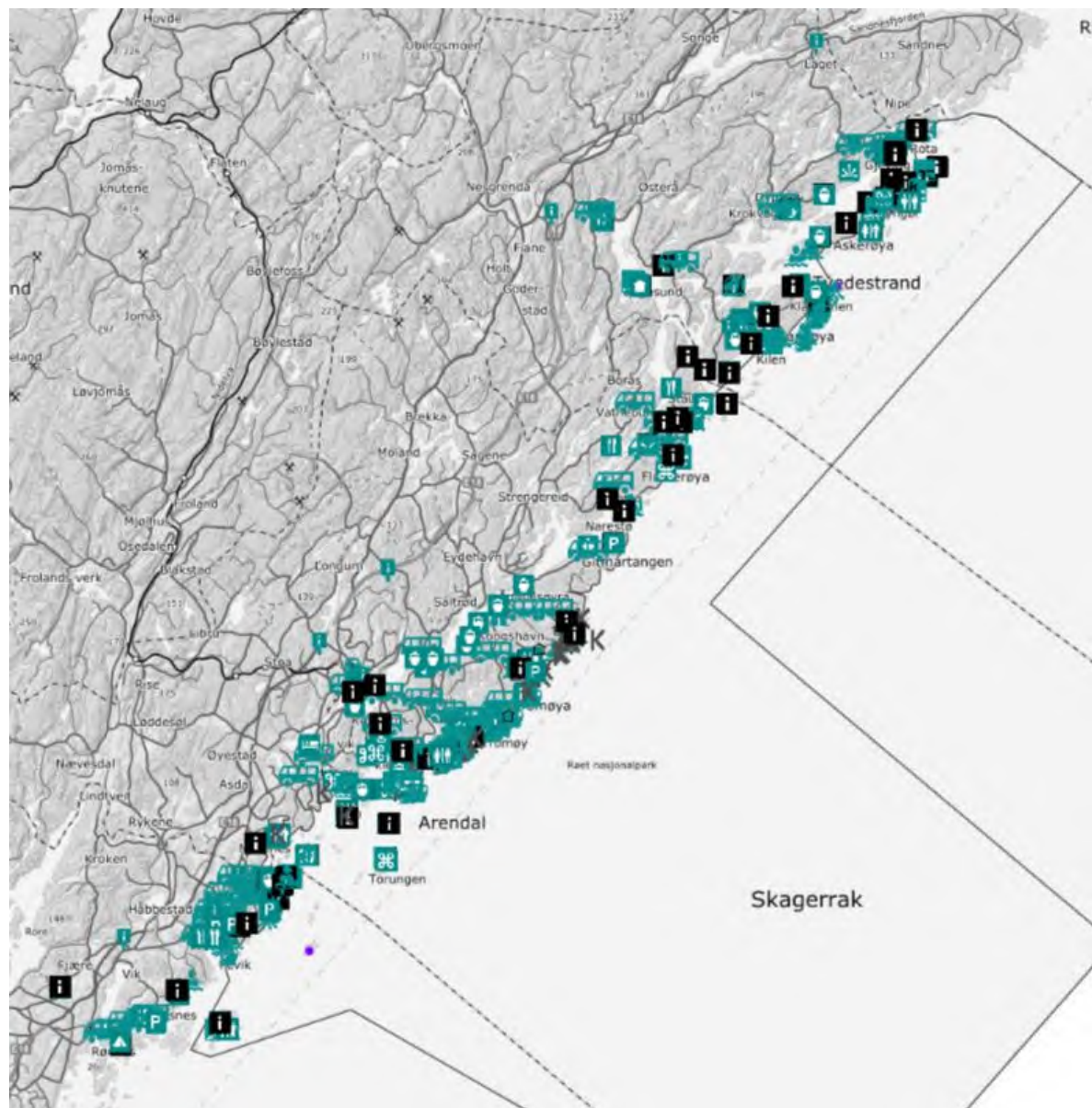
STRAND
KIOSK
SKIE

Hva ønsker dere å gjøre når dere er på tur med venner/familie i Raet nasjonalpark?

Vedlegg 7

Totalt antall innspill ca 750 Ulike symboler er benyttet – ikke alle er merkevare.

Dato: 04.10.22

Skilt: kun inkludert fundamentering og montering , ikke selve skiltet

				Steinutstilling og utbedring eks oppholds plass		Gangvei UU inkl boardwalk		utbedring gangvei til utsiktspunkt	
	Enhet	Enh.pris	Antall		Antall		Antall		
71	FJERNING/ RIVING OG BEARBEIDET TERRENG								
	Fjerne eks WC bygg	RS			204 250		260 000		65 000
	Vegetasjonsrydding/ luking komplett inkl transport og tippavgift - bord og benker ved p-plass	RS	10 000	1	10 000		-	1	10 000
	Vegetasjonsrydding komplett inkl transport og tippavgift - steinutstilling	RS	10 000	1	10 000				
	Vegetasjonsrydding komplett inkl transport og tippavgift - UU gangsti	RS	10 000		-	2	20 000		
	Flytte HC skilt på parkeringsplass	RS	3 000	1	3 000				
	Uttrauing for fundament - WC bygg	m2	250	65	16 250		-		-
	Uttrauing -, inkl avtaking av topplag jord - lagring på stedet - steinutstilling	m2	250	300	75 000				-
	Uttrauing til gangsti UU, inkl avtaking av topplag jord - lagring på stedet.	m2	250			250	62 500	220	55 000
	Uttrauing til eseltrapp	m2	250			150	37 500		
	Bærelag tilført , eks gangsti omgjort til eseltrapp	m2	250			150	37 500		-
	Arrondering, terrengtilpassing	m2	200	200	40 000	250	50 000		
	Bærelag tilført , steinutstilling - justert høyde på terreng	m2	250	200	50 000		-		-
	Eks grillplasser: fjerne masse og vegetasjon	m2	150			100	15 000		
	Grunnarbeid boardwalk	m2	250			150	37 500		
	UTENDØRS KONSTRUKSJONER				245 000		-		
	Ensidig ledd natursteinsmur , inkl fundament med drenerledning - ved steinutstilling.	m2	3 500	50	175 000				
	Steinelementer til utstilling	stk	5 000	8	40 000		-		
	Skiltplater til steinutstilling	stk	1 000	30	30 000		-		
73	UTENDØRS ELKRAFT								
	Kabelgrøft til nytt WC bygg	lm	200	10	2 000		-		-
	VEGER OG PLAGGER				64 400		675 000		84 000
	Grusdekke gangsti steinutstilling inkl. bærelag, forsterkningslag og fiberduk	M2	280	200	56 000		-		
	Grusdekke gangsti UU inkl bærelag, forsterkningslag og fiberduk	m2	280			250	70 000	300	84 000
	Grusdekke gangsti med eseltrapp inkl bærelag, forsterkningslag og fiberduk	m2	280			150	42 000		
	Grusdekke gangsti wc bygg inkl bærelag, forsterkningslag og fiberduk	m2	280	30	8 400		-		
	Eseltrapp trinn - materiale ?	stk	1 500			10	15 000		
	Grusdekke rundt eks grillplasser	m2	280			100	28 000		
	Boardwalk med opphøyd kant	m2	4 000			130	520 000		
					-		-		
76	PARKER OG HAGER								
					104 000		118 000		-
	Plantearbeider og trær				-		-		-
	Grasbakke/ eng inkl vekstjord og tilsåing, stegede masser tilbakeføres.	m2	60	200	12 000	200	12 000		-
					-		-		-
	Møbler og utstyr				-		-		-
	Avfallsbeholdere	stk	12 000	1	12 000	1	12 000		-
	Benk+stoler uu tilgjengelig	stk	12 000		-		-		-
	Benker	stk	10 000	3	30 000	2	20 000		-
	Ryggstø	stk	4 000		-	6	24 000		-
	Sykkelparkering	stk	3 500		-		-		-
	Skilt (eget program) - fundamentering og montering(IKKE SELVE SKILTET)	stk	10 000	5	50 000	1	10 000		-
	Grill	stk	20 000			2	40 000		-
	sum eks mva				619 650	-	1 053 000	-	149 000
	Garantitid 3 år (1,5 % pr år)				27 884		47 385		6 705
	Rigg og drift 10%				61 965		105 300		14 900
	Prisstigning materialkostnader - 25%				154 913		263 250		44 700
	Uforutsett 10%				61 965		105 300		14 900
	sum eks mva				926 377		1 574 235		230 205
	mva 25%				231 594		393 559		57 551
	SUM				1 157 971		1 967 794		287 756

Antall skilt / RS mont
Type grill?

Hasseltangen - Innfallsport Raet nasjonalpark
Kostnadsoverslag

Dato: 04.10.22

Priser vil avhenge av gjennomføringen til prosjektet. Flere poster må økes dersom delprosjekter gjennomføres til ulike tidspunkt.

WC bygg: Kun inkludert uttrauing til fundament og kabelgrøfter

Ikke inkludert: Vannuttak og belysning på fasade

Skilt: Kun inkludert fundamentering og montering , ikke selve skiltet

						P-plass/innfallsport vest		Utsiktspunkt øst		Liten p-plass+ revegetering nord		Sti på stolper øst		Baderampe nord	
	Enhet	Enh.pris	Antall	SUM BT1	Antall	SUM BT2	Antall	SUM BT3	Antall	SUM BT4	Antall	SUM BT5	Antall	SUM BT6	
FJERNING/ RIVING OG BEARBEIDET TERRENG															
Fjerning av asfalt inkl tippavgift	m2	100	3 100	310 000				53 500		109 500		35 000		93 250	
Fjerning av asfalt inkl tippavgift	m2	200		-	100	20 000	100	20 000				-		-	
Fjerning av stein, betongblokker -lagres på stedet	RS	5 000	1	5 000							1	5 000			
Fjerne eks WC bygg	RS							1							
Vegetasjonsrydding komplett inkl transport og tippavgift	RS	10 000	1	10 000			-	-		3	30 000			-	
Arrondering/ delvis flåspengring av terreng til riktig nivå	m2	250	200	50 000			-	-		-	-		100	25 000	
Uttrauing for fundament - WC bygg	m2	250	65	16 250			-	-		-	-		65	16 250	
Uttrauing til gangsti, vegetasjon - behov og omfang må tilpasset på stedet.	m2	250	120	30 000			-	100	25 000	250				-	
Justert bærelag, forutsetter ok eksisterende underbygning	m2	100	1 700	170 000	100	10 000	270	27 000		-	-			-	
Bærelag , kun supplering 15-20 % (ikke asfaltdekke)	m2	250	300	75 000	50	12 500	150	37 500		-	-			-	
Underbygning for forhøyninger i terreng- sams masse	m3	500	25	12 500			-	-		-	-			-	
Utgraving til baderampe, inkl fjerning av stein , inkl arbeider i sjø.	m2	400		-			-	-		-	-		130	52 000	
Riving av betongkant -ytterkant ny gangsti vestside	lm	120		-	50	6 000		-		-	-			-	
Riving av rekkverk	RS	5 000		-	1	5 000		-		-	-			-	
UTENDØRS KONSTRUKSJONER															
Ensidig lodd natursteinsmur - type stedegne - ref typiske snitt, inkl fundament med dreinsledning	m2	3 500	70	245 000			-	-		-	-			-	
UTENDØRS ELKRAFT															
Belysning inklusiv fundament , pullertlys -	stk	10 000	10	100 000			-	-		-	115 000			10 000	
Belysning inklusiv fundament , pullertlys -	stk	15 000		-			-	-		5	75 000			-	
Kabelgrøfter for utendørs belysning.	lm	200	400	80 000			-	-		200	40 000	50		10 000	
Luftstrekk strøm i bakken?	RS	25 000	2	50 000			-	-		-	-			-	
VEGER OG Plasser															
Grusdekke qanosti , parkering inkl. bærelag, forsterkningslag og fiberduk	m2	280	460	128 800	100	28 000	270	75 600	250		2 456 000		20	5 600	
Asfaltdekke inkl. bærelag, forsterkningslag og fiberduk,	m2	320	450	144 000			-	-		-	-			-	
Sivertdekke, bruddheller skifer satt i sand, støpt ytterkant	m2	3 100	160	496 000			-	-		-	-			-	
OPSJON: Armeret gress kjerbert -type Hølsøve referanse Fjære kirke	m2	650		-			-	-		-	-			-	
Grusarmert gress	m2	150	1 300	195 000			-	-		-	-			-	
Storgatestein, kun parkeringsoppmerking	lm	600	90	54 000			-	-		-	-			-	
Utsiktspunkt tredekke inkl tilpasset fjell og inkl trinn/ rampe / UU markering	m2	5 000		-	60	300 000		-		-	-			-	
Utsiktspunkt fundamentering , stål, boring, gysing ...	m2	5 000		-	30	150 000		-		-	-			-	
Nettingjerde - spesialnett syrefast, med T stål stendere./ + håndløper eik. Langs utsiktspunkt og rampe	lm	4 000		-	30	120 000		-		-	-			-	
Sti på påler, tredekke (hvis hele runden skal være på påler)	m2	2 000		-		-		-		420	840 000			-	
Sti på påler konstruksjon (hvis hele runden skal være på påler)	lm	2 000		-		-		-		400	800 000			-	
Sti på påler, trappe	m2	4 000		-		-		-		4	16 000			-	
Sti på påler, Gjerdet/ håndløper (hvis hele runden skal være på påler)	lm	2 000		-		-		-		400	800 000			-	
Baderampe - betongdekke stødstøpt inkl armering, brettstøpt inkl underbygning	m2	6 500		-		-		-		-	-		120	780 000	
Rekkverk baderampe	lm	3 000		-		-		-		-	-		135	405 000	
Ervestein langs plantefelter osv	m2	250	35	8 750			-	-		-	-			-	
Utlussing av eksisterende stein	stk	300	10	3 000			-	20	6 000		-			-	
PARKER OG HAGER															
				796 000		34 000		256 000		90 000		155 000			
Plantearealer og trær															
Grasbakke/ eng inkl vekstjord og tilsåing	m2	60	1 000	60 000			-	-		-	-			-	
Staudfelt inkl vekstjord. Gjennomsnittlig antall planter pr m 8 stk inkl noe reetablering av takrør	m2	550	600	330 000			-	-		-	-			-	
Eksisterende vegetasjon - tytning	m2	150	300	45 000			-	-		-	-			-	
Trær, SO 18-20 inkl. vekstjord, vanningsrør, oppstøtting.	stk	7 000	23	161 000			-	5	35 000		-			-	
Trær, SO 18-20 inkl. vekstjord, vanningsrør, oppstøtting.	stk	8 000		-			-	-		-	-			-	
Reetablering av vegetasjon gammel parkeringsplass	m2	300		-			-	600	180 000		-			-	
				-			-	-		-	-			-	
				-			-	-		-	-			-	
Møbler og utstyr															
Avfallsbeholdere	stk	12 000	1	12 000			-	1	12 000		-	1	12 000		
Benk+stoler uu tilgjengelig	stk	12 000	6	72 000	2	24 000			-		-	3	36 000		
Benker	stk	10 000		-		-		-		4	40 000	4	40 000		
Ryggstø	stk	4 000		-		-		-		-	-	4	16 000		
Sykkelparkering	stk	3 500	10	35 000			-	4	14 000		-	6			
Skilt (eget program) - fundamentering og montering(IKKE SELVE SKILTET)	stk	10 000	4	40 000	1	10 000	1	10 000	5	50 000	1	10 000			
Bom, eksisterende flyttes	RS	5 000		-		-	1	5 000		-	-			-	
Grillkongen	stk	41 000	1	41 000			-	-		-	-	1	41 000		
sum eks mva															
Garantitid 3 år (1,5 % pr år)				2 979 300		685 500		441 100		2 696 000		1 443 250		SUM	
Rigg og drift 10%				134 069		30 848		19 850		121 320		64 946			
Prisstigning materialkostnader - 25%				297 930		68 550		44 110		269 600		144 325			
Uforutsett 10%				744 825		171 375		110 275		674 000		360 813			
sum eks mva				297 930		68 550		44 110		269 600		144 325			
mva 25%				4 454 054		1 024 823		659 445		4 030 520		2 157 659			
SUM				1 113 513		256 206		164 861		1 007 630		539 415			
				5 567 567		1 281 028		824 306		5 038 150		2 697 073			

Kommentarer

hvor skal det lagres?
skal dette med her?

BT1-Kun ny sti mot s
BT3- noe terrengsut

Avhenger av løsning

BT1-Kun tegnet inn 6
OPSJON?
Luftstrekk frem til pn
OPSJON/ UTGAR? i

BT2-kun utkikkspunk
Kun ny snuplass
OPSJON? Høy kogr
Forslått talt ut mhp b

Utforming må sees p

OPSJON : 50% sti p
OPSJON : 50% sti p
OPSJON : 50% sti p
OPSJON : 50% sti p

BT1 trær langs vestr

Antall skilt / RS mont
Eksisterende bom gje

RAET NASJONALPARKSTYRE
Fløyveien 14
4838 ARENDAL

Trondheim, 27.02.2025

Deres ref.:
25S45415
Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2025/5147
25010410

Saksbehandler:
Ingrid Vaagland Stav

Avslag på søknad om tilskudd - Enkle universelle toaletter ved innfallsporter

Vi viser til søknaden datert 15.01.2025 med referansenummer 25S45415 om tilskudd på kr 1 300 000 til "Enkle universelle toaletter ved innfallsporter". Søknaden er avslått.

Begrunnelse for avslaget

Miljødirektoratet har gjort vurderinger av søknadene basert på følgende tre føringer:

1. Beskrivelse av hvilke tiltak som kan få tilskudd jf. Forskrift om tilskudd til verdiskaping basert på naturarven.
2. Beskrivelsen i søknaden av tiltaket, gjennomføringen og organiseringen av prosjektet.
3. Beløpet som er til fordeling.

I år har vi fått inn 57 søknader og et samlet omsøkt beløp på ca 16,1 millioner kroner til ordningen "Tilskudd til verdiskaping basert på naturarven". Vi har 4,2 millioner kroner til fordeling på denne tilskuddsordningen i 2025, jamfør Prop. 1 S. (2024 –2025) for Klima- og Miljødepartementet. Noen søkere har fått tilskudd som de har søkt om, andre har fått et mindre tilskudd enn omsøkt, og noen har fått avslag.

Med vurderinger opp mot budsjetttrammene på tilskuddsposten og antall gode søknader har Miljødirektoratet ikke prioritert søknaden høyt nok til å kunne gi tilskudd.

Klagerett

Du/dere kan klage på vedtaket, jf. forvaltningsloven kap. VI. Fristen for å klage er tre uker fra du/dere har mottatt dette brevet. Klagen sendes til Miljødirektoratet.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Terje Qvam
seksjonsleder

Ingrid Vaagland Stav
saksbehandler

Arkivsaksnummer: 2025/2929-3

Saksbehandler: Jenny Marie Gulbrandsen

Dato: 14.03.2025

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Raet nasjonalparkstyre	9/25	21.03.2025

Prioritering av tiltak i 2025

Innstilling fra forvalter

Basert på møte med Miljødirektoratet og forvalter 19.3.25 så går forvalter videre med et utvalg søknader.

--- slutt på innstilling ---

Dokumenter i saken

Vedlegg:

- 1 Behovsinnmelding Raet Nasjonalpark til Miljødirektoratet 2025
- 2 Prioritering av tiltak som søkes gjennomført i 2025
- 3 Tiltak_Eksport (4)
- 4 Tiltak_Eksport (3)
- 5 Tiltak_Eksport (1)
- 6 Informasjon om årets tildelinger til nasjonalpark - og verneområdestyrer

Saksopplysninger

Det ble søkt om midler til Miljødirektoratet som vedtatt på styremøtet 15.11.24.

Miljødirektoratet har i år hatt en mer omfattende rutine for behandling av søknader (se vedlagt epost), og både Raet nasjonalparkstyre og andre verneområder har fått mange saker på «Avventer»- dette gjelder for Raet blant annet naturrestaurering, marin kartlegging (Bevar Raet) og de fleste av tiltakspostene. Begrunnelsen på for eksempel skjøtsel på Spornes viser til fravær av skjøtelsesplan, noe som ikke er tilfelle. Miljødirektoratet åpner per epost opp for at noe skjøtsel kan utføres på klart skjøtelsesavhengige områder.

Styret har fått innvilget totalt 450 000 kr på tiltaksmidler i 2025, i tillegg til midler til Mink (Statens naturoppsyn). Det er prosjektering av innfallsporter som er godkjent i 1. runde. Forvalter har spurt Miljødirektoratet per epost om det er formålstjenelig å benytte 450 000 kr

på prosjektering av innfallsporter hvis man ikke kan regne med å få finansiert realisering av tiltak på innfallsporter. Dette har ikke Miljødirektoratet svart på.

Styret har også fått avslag på søknad om toaletter på portalen «Naturarven som verdiskaper». Kravet om 50% egenfinansiering som ikke kan være midler fra Miljødirektoratet og en total pott på bare 4,5 mill kroner gjør det utfordrende å søke her.

Styret har fått avslag på søknad om midler til skjøttsplaner i 2025.
Søknad om marin kartlegging har fått avslag på driftsmidler.

Styret har fått totalt 400 000 til drift, der 100 000 er til drift av verneområdet, for eksempel toaletter/renovasjon.

Miljødirektoratet har i eget brev (referatsak) vist til at både tiltaksmidler og styrets driftsmidler kan benyttes til å dekke forvalters utgifter knyttet til jobbreiser osv.
Forvalters utgifter knyttet til reiser er på 25 000 - 45 000 kroner per år, avhengig av antall reiser utenlands. Budsjettet fra SFAG er på 10 000 kr for 2025.

SFAG får dekket ca 1,3 mill per forvalterstilling.

Forvalter skal ha møte med Miljødirektoratet den 19.mars og vil da adressere:

1. naturkartlegging i 2025,
2. revidering av skjøttsplan på Spornes,
3. skjøttsplaner generelt,
4. hvilke avventende tiltak vi bør ta videre
5. hvorfor Spornes restaurering/skjøtsel er satt på avventende til tross for at det foreligger skjøttsplan

Forvalter vil gi en oppsummering fra møtet på styremøtet 21.3.25.

BEHOVSINNMELDING STATSFORVALTEREN - 2024

Organisasjonsnummer: 926840495

Foretaksnavn RAET NASJONALPARKSTYRE

Adresse: Fløyveien 14, 4809 ARENDAL

E-postadresse: sfagpost@statsforvalteren.no

Kontaktperson

Navn: Jenny Marie Gulbrandsen

Telefonnummer: 98460618

E-postadresse: jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no

Utfyller

Navn: Jenny Marie Gulbrandsen

Mottaker: Miljødirektoratet

SØKNAD

REFERANSENØ.: 24S5B632

Om søknaden

Er søker verneområdeforvalter eller statsforvalter? Verneområdeforvalter

Hvilken statsforvalter hører du til? Statsforvalteren i Agder

Tiltak

Oversikt over alle tiltak					
Navn	Kapittelpost	Fagområde	Kostnadsart	Ansvarlig	Beløp
Drift av styret	142021 - 21-post Spesielle driftsutgifter Miljødirektoratet	Forvaltning verneområder	Driftskostnader, Kjøp av tjenester	Jenny Marie Gulbrandsen	330 000
Utarbeidelse av skjøtselsplaner	142021 - 21-post Spesielle driftsutgifter Miljødirektoratet	Forvaltning verneområder	Kjøp av tjenester	Jenny Marie Gulbrandsen	300 000
Reise til marine verneområder (Lyme Bay UK)	142021 - 21-post Spesielle driftsutgifter Miljødirektoratet	Verneplaner marint	Driftskostnader	Jenny Marie Gulbrandsen	50 000
					680 000

Drift av styret

Navn på tildeling/prosjekt/tiltak: Drift av styret

Beskrivelse av tildeling/prosjekt/tiltak:

Diverse driftsutgifter til reise, møtehonorar, faglig oppdatering, materiell osv

Referanse til tildelingsbrev/VØI:

Kapittelpost: 142021 - 21-post Spesielle driftsutgifter Miljødirektoratet

Fagområde: Forvaltning verneområder

Underområde: Drift av nasjonalpark- og verneområdestyrer

Kostnadsart:

- Driftskostnader
- Kjøp av tjenester

Ansvarlig saksbehandler hos statsforvalteren: Jenny Marie Gulbrandsen

Omsøkt beløp: Kr 330 000

Er tiltaket flerårig? Nei

Er tiltaket geografisk nærliggende relevante verneområder, naturtyper, leveområder for trua arter etc.:

Nei / Ikke relevant

Utarbeidelse av skjøtselsplaner

Navn på tildeling/prosjekt/tiltak: Utarbeidelse av skjøtselsplaner

Beskrivelse av tildeling/prosjekt/tiltak:

Flere områder er i behov for skjøtselsplaner

Referanse til tildelingsbrev/VØI:

Kapittelpost: 142021 - 21-post Spesielle driftsutgifter Miljødirektoratet

Fagområde: Forvaltning verneområder

Underområde: Forvaltningsplaner og besøksstrategier for nasjonalparker og andre store verneområder

Kostnadsart:

- Kjøp av tjenester

Ansvarlig saksbehandler hos statsforvalteren: Jenny Marie Gulbrandsen

Omsøkt beløp: Kr 300 000

Er tiltaket flerårig? Nei

Er tiltaket geografisk nærliggende relevante verneområder, naturtyper, leveområder for trua arter etc.:

Nei / Ikke relevant

Reise til marine verneområder (Lyme Bay UK)

Navn på tildeling/prosjekt/tiltak: Reise til marine verneområder (Lyme Bay UK)

Beskrivelse av tildeling/prosjekt/tiltak:

Oslofjorden/Skagerak er i dårlig forfatning. Gjennom helhetlig plan for Oslofjorden jobbes det systematisk med mange tiltak. Nasjonalparkstyret ser at det utfordringer knyttet til forvaltningen av de marine områdene og ønsker å bidra til bedre forståelse mellom fiskeri, næringsutvikling og forvaltning. På sikt ønsker verneområdene å jobbe for styrket marint vern, slik at økosystemene blir styrket og man kan høste bærekraftig av havet også i fremtiden.

Lyme Bay i England er et område hvor forvaltningen og fiskeri har jobbet fram gode løsninger. Sammen med de øvrige marine nasjonalparkene er det svært ønskelig med besøk for å høre deres erfaringer, og hva de

har lyktes med. Det jobbes tett sammen med Havforskningsinstituttet.

Mellom 95 og 98% av nasjonalparkene er under vann. Likevel er det det marine vernet i nasjonalparkene veldig svakt. Vi ønsker å finne ut hvordan man kan styrke det marine vernet nasjonalparkene, samtidig som man tar hensyn til andre brukerinteresser.

Vi søker midler til en felles studietur med nasjonalparkstyrene i Ytre Hvaler, Færder, Raet og Jomfruland for å se nærmere på hvordan man har lyktes med marint vern i samspill med fiskeri og annen næringsutvikling i verneområdet.

Vi ønsker å besøke et område som har arbeidet med og skaffet erfaring med:

- Gjenoppbygging økosystemfunksjoner, og gjennom dette styrke potensial for bærekraftig høsting.
- Igangsetting av relevante tiltak for å redusere negativ påvirkning i utvalgte områder.
- Oppbygging av kunnskap om effektene av marine bevaringsområder som tiltak for mer robuste og produktive økosystemer.

Søknad ses i sammenheng med søknader fra Færder, Ytre Hvaler og Jomfruland.

Referanse til tildelingsbrev/VØI:

Kapittelpost: 142021 - 21-post Spesielle driftsutgifter Miljødirektoratet

Fagområde: Verneplaner marint

Underområde: Marint vern

Kostnadsart:

- Driftskostnader

Ansvarlig saksbehandler hos statsforvalteren: Jenny Marie Gulbrandsen

Omsøkt beløp: Kr 50 000

Er tiltaket flerårig? Nei

Er tiltaket geografisk nærliggende relevante verneområder, naturtyper, leveområder for trua arter etc.:

Nei / Ikke relevant

Vedlegg

 Møteinnkalling .pdf (Annet)

 Møteprotokoll .pdf (Annet)

 Jenny Marie Gulbrandsen for RAET NASJONALPARKSTYRE

Leveret 10.01.2024

Arkivsaksnummer: 2024/1017-0

Saksbehandler: Jenny Marie Gulbrandsen

Dato: 09.11.2024

Utvalg

Raet nasjonalparkstyre

Utvalgssak Møtedato

Prioritering av tiltak som søkes gjennomført i 2025

Innstilling fra forvalter

Forvalter ber styret prioritere tiltak til søknad om midler Tiltak i verneområder for 2025. Listen er satt opp ihht prioritering for henholdsvis tiltaksmidler og naturrestaurering for 2024.

--- slutt på innstilling ---

Dokumenter i saken

Saksopplysninger

Forslag til tiltak basert på pågående tiltak og prioriteringer gjort tidligere. Post 142031 Tiltak i verneområde og naturrestaurering har ca 50 millioner fordelt på alle store verneområder med eget styre. To ulike undelegg: Tiltak og naturrestaurering.

Naturrestaurering (se eget skriv i referatsaker 36/23) var i 2024 avsatt til kun terrestriske tiltak og det fremgår nokså tydelig at det er våtmark og myr som ble prioritert. Forvalter har adressert dette både til Miljødirektoratet og til statssekretæren i KMD. Det har ikke kommet brev fra Miljødirektoratet med rammer og opplegg for 2025 som forventet inne styremøtet.

Forvalter legger til grunn at vilkårene blir likelydende med 2024, men vil oppfordre styret til å søke om midler også til marine tiltak.

Nr	Type tiltak	Beskrivelse	Beløp	Post
1	Skjøtsel av (tre) vegetasjon	Beitedyr, tilsyn og rydding av fase 3 Spornes	400 000	142031
2	Beiting og lyngbrenning	Kystlynghei brenning og beiting - Utvalgt Naturtype	300 000	142031
3	Tilrettelegging	Montering av innkjøpte skilt på innfallsporter og andre informasjonstiltak, brosjyrer, film etc	500 000	142031

4	Uttak av introduserte arter fauna	Pågående prosjekt med Mink i regi av SNO som bør videreføres	200 000	142031
5	Slått	Ruagerkilen strandeng	70 000	142031
6	Uttak av introduserte arter flora	Hele Raet NP og Søm LVO	500 000	142031
7	Skjøtsel av (tre) vegetasjon	Hele Raet NP og Søm LVO	500 000	142031
8	Beiting og lyngbrenning	Gjerder/ gjerde løsninger	100 000	142031
9	Informasjon	Plakater om ferdsel og kartplakater til innfallsporter	200 000	142031
10	Tilrettelegging	Prosjektering Innfallsport Spornes	100 000	142031
11	Tilrettelegging	Tiltak Spornes: Toalett, skilt, utstilling	5 000 000	142031
12	Tilrettelegging	Prosjektering Innfallsport Hove	200 000	142031
13	Tilrettelegging	Ferdigstilling Prosjektering Innfallsport Hasseltangen	150 000	142031
14	Tilrettelegging	Tiltak Hasseltangen: Toalett, skilt, rasteplass	5 000 000	142031
15	Naturrestaurering	Steingjerder	500 000	142031
16	Naturrestaurering	Fjerning av trevegetasjon og fremmede arter Tromlingene	0	142031
17	Naturrestaurering	Kartlegging av marine bunnhabitater og økt kunnskapsgrunnlag	500 000	142031
18	Naturrestaurering	Molo ved Haslebukta, marin restaurering av bløtbunn tidevannssone.	1 500 000	142031
19	Naturrestaurering	Fjerne lekter i sjø ved Rødøya	500 000	142031
20	Naturrestaurering	Fjerning av uønskete inngrep på havbunn	500 000	142031
21	Naturrestaurering			
22	Naturrestaurering			

Sum totalt **16 720 000 kr**

Vurdering

Styret har tidligere uttalt at de vil ha en tydelig bevisstgjøring av behovet for midler til verneområdet. Forslaget legger opp til ønsket målsetning.

Tidligere tildeligner fra Miljødirektoratet anslår at vi kan forvente mellom 2-3 mill.

Midler til tiltak i verneområder (kap 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
1	Beitedyr, tilsyn og rydding på Spornes Fase 1-3	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Avvent bruk av midler på tiltaket. Ref. Miljødirektoratets anbefalinger om å avvente gjennomføring av skjøtselstiltak til det er gjennomført basiskartlegging av områdene, resultatene fra denne er klar og det deretter er vurdert behov for og evt. utarbeidet skjøtelsplaner for aktuelle områder.
2	Kystlynghei- utvalgt naturtype	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Avvent bruk av midler på tiltaket. Ref. Miljødirektoratets anbefalinger om å avvente gjennomføring av skjøtselstiltak til det er gjennomført basiskartlegging av områdene, resultatene fra denne er klar og det deretter er vurdert behov for og evt. utarbeidet skjøtelsplaner for aktuelle områder.
3	Montering av skilt på innfallsporter og andre info	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Søknaden inneholder for lite informasjon og er for generell til at vi kan
Antall: 16			650 000		

Midler til tiltak i verneområder (kap 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
					vurdere den slik den foreligger. Vi trenger en konkret beskrivelse av de tiltakene som er nevnt i denne søknaden om montering av skilt ulike steder i nasjonalparken. Avvent bruk av midler på tiltaket til nærmere beskrivelse av prosjektet er levert og vurdert av Miljødirektoratet. Det vil så vurderes tildeling av midler til tiltaket over supplerende tildeling.
4	Minkbekjempelse i viktige hekkeområder	OK	200 000	Lokalt SNO	Innvilger penger til tiltak mot mink i verneområdet, men ikke til sosial samling da det er utenfor postformål.
5	Slått og rydding av strandengen på Ruager	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Avvent bruk av midler på tiltaket. Ref. Miljødirektoratets anbefalinger om å avvente gjennomføring av skjøtselstiltak til det er gjennomført basiskartlegging av områdene og deretter vurdert behov for og utarbeidelse av
Antall: 16			650 000		

Midler til tiltak i verneområder (kap 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
					skjøtselsplaner for aktuelle områder. Dette er imidlertid et tiltak av mindre omfang. Dersom det er avgjørende for naturtilstanden at denne skjøtselen blir gjennomført i 2025, kan det vurderes på supplerende tildeling. Det forutsetter en konkret beskrivelse av de enkelte tiltakene som er nevnt i denne søknaden knyttet til slått og rydding av strandeng.
6	Bekjempelse av fremmede invasive arter	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Søknaden inneholder for lite informasjon og er for generell til at vi kan vurdere den slik den foreligger. Søknaden dekker mange tiltak samtidig. For at vi skal kunne vurdere søknad om slike tiltak er vi avhengig av en konkret og presis beskrivelse av det enkelte tiltaket. Avvent bruk av midler på tiltaket til nærmere beskrivelse av prosjektet er levert og vurdert av
Antall: 16			650 000		

Midler til tiltak i verneområder (kap 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
					Miljødirektoratet. Det vil så vurderes tildeling av midler til tiltaket over supplerende tildeling.
7	Gjerde/gjerdeløsninger	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Avvent bruk av midler på tiltaket. Ref. Miljødirektoratets anbefalinger om å avvente gjennomføring av skjøtselstiltak til det er gjennomført basiskartlegging av områdene, resultatene fra denne er klar og det deretter er vurdert behov for og evt. utarbeidet skjøtelsplaner for aktuelle områder.
8	Plakater om ferdsel og kartplakater	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Søknaden inneholder for lite informasjon og er for generell til at vi kan vurdere den slik den foreligger. Vi trenger en konkret beskrivelse av de tiltakene som er nevnt i denne søknaden om montering av skilt ulike steder i nasjonalparken. Avvent bruk av midler på tiltaket til nærmere beskrivelse av prosjektet
Antall: 16			650 000		

Midler til tiltak i verneområder (kap 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
					er levert og vurdert av Miljødirektoratet. Det vil så vurderes tildeling av midler til tiltaket over supplerende tildeling.
9	Ferdigprosjektering innfallsport Spornes	OK		Forvaltningsmyndighet	Det er viktig å prioritere prosjektering av innfallsportene før videre tiltak iverksettes. Prioriterer derfor å gi midler til prosjektering nå og så må styret legge ved prosjekteringsrapporten i søknad om eventuelle supplerende tildelinger gjennom året før de kan iverksette prosjekterte planer. Ref. strategi for bruk av tiltaksmidler: "I forkant av innmeldingen må formaliteter rundt tiltaket være avklart, som planavklaringer og innhenting av nødvendige tillatelser for gjennomføring av tiltaket. I tillegg måeierforhold og tilsyns-/drift- og vedlikeholdsavtaler være avklart. "
10	Innfallsport Spornes	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Avvent bruk av midler til
Antall: 16			650 000		

Midler til tiltak i verneområder (kap 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
					prosjektering er utført. Når prosjektering er utført skal prosjekteringsrapporten legges ved søknader til utføring av tiltak på de aktuelle innfallsportene. Viser til strategi for bruk av tiltaksmidler der det er beskrevet at formaliteter rundt tiltaket samt eierforhold og tilsyns-/drift og vedlikeholdsavtaler må være avklart i forkant av innmeldingen.
11	Prosjektering innfallsport Hoveodden	OK		Forvaltningsmyndighet	Det er viktig å prioritere prosjektering av innfallsportene før videre tiltak iverksettes. Prioriterer derfor å gi midler til prosjektering nå og så må styret legge ved prosjekteringsrapporten i søknad om eventuelle supplerende tildelinger gjennom året før de kan iverksette prosjekterte planer. Ref. strategi for bruk av tiltaksmidler: "I forkant av innmeldingen må formaliteter rundt
Antall: 16			650 000		

Midler til tiltak i verneområder (kap 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
					tiltaket være avklart, som planavklaringer og innhenting av nødvendige tillatelser for gjennomføring av tiltaket. I tillegg måeierforhold og tilsyns-/drift- og vedlikeholdsavtaler være avklart. "
12	Ferdigprosjektering innfallsport Hasseltangen	OK		Forvaltningsmyndighet	Det er viktig å prioritere prosjektering av innfallsportene før videre tiltak iverksettes. Prioriterer derfor å gi midler til prosjektering nå og så må styret legge ved prosjekteringsrapporten i søknad om eventuelle supplerende tildelinger gjennom året før de kan iverksette prosjekterte planer. Ref. strategi for bruk av tiltaksmidler: "I forkant av innmeldingen må formaliteter rundt tiltaket være avklart, som planavklaringer og innhenting av nødvendige tillatelser for gjennomføring av tiltaket. I tillegg måeierforhold og tilsyns-/drift- og
Antall: 16			650 000		

Midler til tiltak i verneområder (kap 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
					vedlikeholdsavtaler være avklart. "
13	Innfallsport Hasseltangen	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Avvent bruk av midler til prosjektering er utført. Når prosjektering er utført skal prosjekteringsrapporten legges ved søknader til utføring av tiltak på de aktuelle innfallsportene. Viser til strategi for bruk av tiltaksmidler der det er beskrevet at formaliteter rundt tiltaket samt eierforhold og tilsyns-/drift og vedlikeholdsavtaler må være avklart i forkant av innmeldingen.
14	Geologiutstilling og geokart	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Søknaden inneholder for lite informasjon og er for generell til at vi kan vurdere den slik den foreligger. Vi trenger en konkret beskrivelse av de tiltaket som er nevnt i denne søknaden om geologiutstilling. Avvent bruk av midler på tiltaket til nærmere beskrivelse av prosjektet er levert og
Antall: 16			650 000		

Midler til tiltak i verneområder (kap 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
					vurdert av Miljødirektoratet. Det vil så vurderes tildeling av midler til tiltaket over supplerende tildeling.
15	Mindre skjøtseltiltak i Raet NP og Søm LVO	Avvent		Forvaltningsmyndighet	Søknaden inneholder for lite informasjon og er for generell til at vi kan vurdere den slik den foreligger. Søknaden dekker mange tiltak samtidig. For at vi skal kunne vurdere søknad om slike tiltak er vi avhengig av en konkret og presis beskrivelse av det enkelte tiltaket. Avvent bruk av midler på tiltaket til nærmere beskrivelse av prosjektet er levert og vurdert av Miljødirektoratet. Det vil så vurderes tildeling av midler til tiltaket over supplerende tildeling. Det står beskrevet at det er "mindre skjøtselstiltak", men omsøkt sum er stor. Det er derfor vanskelig på nåværende tidspunkt å avgjøre om dette er tiltak som bør avvente
Antall: 16			650 000		

Midler til tiltak i verneområder (kap 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
					basiskartlegging og skjøtselsplaner eller om dette er tiltak som kan vurderes over supplerende tildelinger.
16	Samlet pott	OK - inngår i pott	450 000	Forvaltningsmyndighet	
Antall: 16			650 000		

Midler til naturrestaurering (kap. 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
1	Restaurering av steingjerder i Søm LVO	Annet		Forvaltningsmyndighet	Vedlegg ikke mottatt.
2	Bevar Raet marint vern+ restaurering	Annet		Forvaltningsmyndighet	Vedlegget som er ettersendt sier ingen ting om hva de omsøkte kr. 500 000 skal benyttes til. Ingen prosjektbeskrivelse. Hvis dette er generell kartlegging av sjøområdene i Raet, og ikke knyttet til et bestemt tiltak, faller tiltaket utenfor postformålet.
3	Fjerne Molo Haslebukta - lage bru	Annet		Forvaltningsmyndighet	Ettersendte vedlegg gir ingen dokumentasjon på behovet for tiltaket knyttet opp mot verneformålet. Vil økt vannutskiftning bedre den økologiske tilstanden? Hvordan? Kan ikke se at miljørettsprinsippene er vurdert.
4	Fjerne lekter i sjø ved Rødøya	Annet		Forvaltningsmyndighet	Ingen prosjektbeskrivelse er vedlagt.
5	Fjerne fyllmasser i Haslebukta	Annet		Forvaltningsmyndighet	Finner ingen prosjektbeskrivelse for tiltaket i ettersendte
Antall: 5					

Midler til naturrestaurering (kap. 1420 post 31) - 2025

Pri.	Navn	Status	Innvilget beløp	Øk. ansvarlig	Kommentar
					vedlegg til søknaden.
Antall: 5					

Behovsinnmelding statsforvalteren - 2025

Navn	Status	Innvilget beløp	Kommentar
Drift av styret	Innvilget	400 000	Innvilget 300 000,- til drift av styret + 100 000,- i grunnstøtte drift.
Skjøtselsplaner	Avslag		Ønsker at styret avventer utarbeidelse av skjøtselsplaner til det er gjennomført basiskartlegging av nasjonalparken i 2025 og resultatene er klare.
Marint vern- kartl. og oppfølging. Brukermedv	Avvent		Vi har behov for mer informasjon om tiltaket før vi kan vurdere tildeling over årets budsjett. Gjerne ettersend nærmere informasjon til Ingrid Moe Dahl eller Egil Roll i Miljødirektoratet, så vil det bli vurdert for eventuell supplerende tildeling gjennom året.
Ny forvalterstilling	Avslag		
		400 000	

Fra: Ingrid Moe Dahl[ingrid.moe.dahl@miljodir.no]
Sendt: 17.02.2025 09:49:29
Til: Ingrid Moe Dahl[ingrid.moe.dahl@miljodir.no]
Kopi: Line-Kristin Larsen[Line-Kristin.Larsen@miljodir.no]; Kim Daniel Hansen[kim.daniel.hansen@miljodir.no]; Ingrid Vaagland Stav[Ingrid.Vaagland.Stav@miljodir.no]; Kjell Tore Hansen[kjell.tore.hansen@miljodir.no]; Gaute Sønstebo[gaute.sonstebo@miljodir.no];
Tittel: Informasjon om årets tildelinger til nasjonalpark - og verneområdestyrer

Hei, alle

Tildelinger på tiltaksposten 1420.31 og driftsmidlene på 1420.21 er nå tilgjengelige for dere i ESS.

Det skal også være publisert på styringsportalen til statsforvalterne i løpet av dagen.

Post 1420.21:

For tildelingene over driftsposten er budsjettrammen stram også i år, da særlig knyttet til midlene som kan brukes til planarbeid, kartlegginger, infoarbeid (som ikke dekkes over 31-post) mm.

Grunnstøtten som tildeles over post 1420.21 er fordelt på tilsvarende måte som i 2024. Summen for grunnstøtten er, for de fleste, bakt inn i det beløpet som er tildelt "drift styrene" i ESS. Det fremkommer i kommentaren til tildelingen hva som er beløpet tildelt drift av styret og hva som utgjør beløpet for grunnstøtte drift som styret disponerer etter eget behov. Enkelte av dere la inn en egen søknadslinje for grunnstøtten, da vil dere se i ESS om den er tildelt som en del av driftsposten eller på egen linje.

Der dere har søkt midler over eksempelvis 1420.31 til tiltak som er utenfor postformål, men som kunne vært omsøkt over 1420.21 er disse vurdert også der (eller omvendt). Men ettersom budsjettet på driftsposten er stramt er det derfor lite av dette som får tildeling i år.

For tildelinger på driftsposten, utover drift av styrene, har vi i år også lagt vekt på søknader knyttet til forvaltningsplaner og kartlegginger el.l. i forbindelse med dette. Det betyr at flertallet av de øvrige søknadene derfor har fått lite uttelling, tross gode formål.

Post 1420.31:

På tiltaksposten er omsøkt beløp også i år omtrent det dobbelte av budsjettet vi har hatt til tildeling.

Skjøtselstiltak fortsatt høyt prioritert, jf. strategien.

En del av dere har også fått en merknad med "avvent" på enkelte tiltak med bakgrunn i at vi ønsker mer informasjon om tiltaket før vi eventuelt tildeler midler. For de av dere dette gjelder kan dere om ønskelig ta kontakt, så kan vi snakkes nærmere om det aktuelle tiltaket og så vil det bli vurdert for supplerende tildeling og evt. forhåndsklarering til dette.

For dere som har tiltak der SNO er økonomisk ansvarlig på post 1420.31 blir disse direkte tildelt til SNO og kommer i tillegg til den samlede potten dere får til prioriterte tiltak.

Noen av dere har søkt om og fått tildeling til restaureringstiltak fra rammen for restaureringsmidler. Det er fortsatt rom for flere gode restaureringstiltak dersom de kan gjennomføres i løpet av 2024. Send oss i så fall gjerne en e-post med prosjektbeskrivelse.

Supplerende tildeling eller omfordeling av midler:

Ettersom budsjettene ikke gir rom for å tildele midler til alle gode tiltak i denne runden, er det flere styrer og forvaltere som kan få gjennomført sine tiltak dersom de kan få tildelt supplerende tildelinger. Ber derfor om at dere gir beskjed så snart som mulig dersom dere ser at dere ikke får benyttet hele potten dere har fått tildelt. På den måten kan vi omfordele midler til de som har mulighet til å iverksette tiltak andre steder som står på vent.

Minner om at omfordeling av midler til tiltak som ikke allerede er omsøkt skal avklares med oss. Statsforvalteren har anledning til å omfordele midler mellom styrer tilknyttet samme embete dersom det er muligheter for det, men da ønsker jeg en beskjed om dette enten via dere eller via Statsforvalterens rapportering.

Vi har supplerende tildelinger i april, juni, september og desember. Vi antar at vi også i år vil ha en reserve på denne posten slik at det er mulig å søke om midler i løpet av året, ta kontakt med meg eller kontaktpersonen deres i direktoratet dersom det er aktuelt for deres styrer.

Mvh Ingrid

Hilsen

Ingrid Moe Dahl

seniorrådgiver, seksjon for verneområder

mobil: 414 70 633

ingrid.moe.dahl@miljodir.no

www.miljodirektoratet.no | www.miljostatus.no

sentralbord: 73 58 05 00

Arkivsaksnummer: 2025/3324-1

Saksbehandler: Jenny Marie Gulbrandsen

Dato: 17.03.2025

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Raet nasjonalparkstyre	10/25	21.03.2025

Søknad om tiltak på Hoveodden - Hoves Venner - Raet nasjonalpark

Innstilling fra forvalter

Raet nasjonalparkstyre gir med hjemmel i verneforskriften for Raet nasjonalpark gir tillatelse til tiltak for å ivareta innfallsporten Hoveodden i tråd med forvaltningsplan og besøksstrategi med hjemmel i verneforskriften § 3 fjerde ledd g).

Det gis tillatelse til kjøring med materialer under arbeidet jf verneforskriften § 9 4.ledd c). Tillatelsen er gitt på følgende vilkår:

- Det skal utarbeides planer som avklares med forvalter i forkant av gjennomføring av tiltak. Disse skal revideres hvert halvår (januar og august).

Godkjente tiltak:

- Vedlikeholde grusvei med påfylling av grus ved behov, ca hvert 5. år på de mest utsatte stedene. Sjeldnere ellers.
- Vedlikeholde skogstier med å legge på flis fra rent stedegent virke for å redusere tråkkslitasje
- Legge små stikkrenner, rør og klopper i områder med mye vann som skaper erosjon/tråkkskade.
- Sette ut, reparere og vedlikeholde rasteplasser inkl sette ut/vedlikeholde bålpanner, benker, vedkasser og bord.
- Fjerne aske og søppel fra området.
- Vedlikeholde skilt/stimerking
- Rydde etablerte stier og holde disse åpne. Inkludert ta ned knekte trær og trær som utgjør en risiko tett på grusvei og hovedstier.
- Fylle på vedkasser med ved fra uttak av for eksempel fremmede arter, uønsket trevegetasjon, tynning/skjøtsel på området eller tilkjørt utenfra.
- Rydde gravrøyser for vegetasjon i tråd med instruks fra Agder Fylkeskommunes arkeologer.
- Slått av engarealer som for eksempel ved Røde-kors hytta og strandenger.
- Fjerne fremmede arter

Klage på vedtak

Vedtaket kan påklages av en part eller annen med rettslig klageinteresse jf. Forvaltningsloven § 28. Frist for å klage er tre uker fra vedtaket er mottatt. En eventuell klage stiles til Miljødirektoratet, men sendes Raet Nasjonalparkstyre.

--- slutt på innstilling ---

Dokumenter i saken

Vedlegg:

1 Svar på spørsmål om stans i pågående skjøtsel og tiltak - Raet nasjonalpark - forvaltning

Saksopplysninger

Hoves Venner utfører oppgaver knyttet til vedlikehold og skjøtsel av innfallsporten på Hoveodden i Raet nasjonalpark. Venneforeningen har siden 2002 utført oppdrag i Raet landskapsvernområde på Hove og fortsatte med dette da området ble nasjonalpark i 2016.

Hoveodden har flere hundre tusen besøkende per år, med stor aktivitet hele året. EN del er tilreisende, men svært mange er lokale innbyggere. Hove ble kåret til Aust-Agders viktigste rekreasjonsområde for noen år siden.

Hoves venner søker om tillatelse til å vedlikeholde området på følgende måter:

- Vedlikeholde grusvei med påfylling av grus ved behov, ca hvert 5. år på de mest utsatte stedene. Sjeldnere ellers.
- Vedlikeholde skogsstier med å legge på flis fra rent stedegent virke for å redusere tråkkslitasje
- Legge små stikkrenner, rør og klopper i områder med mye vann som skaper erosjon/tråkkskade.
- Sette ut, reparere og vedlikeholde rasteplasser inkl sette ut/vedlikeholde bålpanner, benker, vedkasser og bord.
- Fjerne aske og søppel fra området.
- Vedlikeholde skilt/stimerking
- Rydde etablerte stier og holde disse åpne. Inkludert ta ned knekte trær og trær som utgjør en risiko tett på grusvei og hovedstier.
- Fylle på vedkasser med ved fra uttak av for eksempel fremmede arter, uønsket trevegetasjon, tynning/skjøtsel på området eller tilkjørt utenfra.
- Rydde gravrøyser for vegetasjon i tråd med instruks fra Agder Fylkeskommunes arkeologer.
- Slått av engarealer som for eksempel ved Røde-kors hytta og strandenger.
- Fjerne fremmede arter
- Motorisert ferdsel ifm med tiltak.

Hoves Venner ønsker også å utføre skjøtsel på området dersom dette blir aktuelt jf kartlegging og skjøtelsplaner, men dette inngår ikke i søknaden.

Hjemmelsgrunnlag

Verneformål – forskrift

Raet nasjonalpark ble vernet ved kgl.res. av 16.12.2016. For verneområdet gjelder Forskrift om vern av Raet nasjonalpark, i Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner i Aust-Agder fylke, heretter kalt verneforskriften.

Formålet med Raet nasjonalpark fremgår av verneforskriften § 1, som lyder:

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Aust-Agders kystområde både på land og i sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, taeskov og gyteområder for fisk.

Verneforskriften § 3 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger, tilbygg, brygger, gjerder, anlegg og innretninger (..) o.l. Oppstillingen av tiltak er ikke uttømmende.

§ 3 fjerde ledd *Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til: a) ombygging av, og mindre utvidelser samt bruksendring av eksisterende bygninger, i samsvar med retningslinjer i forvaltningsplanen.*

Forvaltningsplan

I utkast til forvaltningsplan for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde av 16.12.17, punkt 3.3.6 er det gitt retningslinjer for tilrettelegging for friluftsliv:

- **Friluftsliv**
 - Tilrettelegging i enkelte utvalgte områder
 - Få på plass avtaler med kommunene
 - Tiltak fra forvaltningsplan skjærgårdsparken
 - Få på plass avtaler
 - Bålplasser
 - Jevnlig oppfølging, vedlikehold og opprettelse hvor nødvendig

Valgfrihet og verneverdier Friluftslivsutøveren skal i størst mulig grad kunne velge hvor han/hun vil ferdes innenfor nasjonalparken. Samtidig skal ikke friluftslivsaktiviteten være til skade for verneverdiene. Ved behov skal derfor forvaltningsmyndigheten søke å styre ferdselen bort fra spesielt sårbare områder.

Hensynsfull forvaltning Forvaltningstiltak skal i størst mulig grad utformes slik at brukeren ikke opplever at ferdselen blir unødig regulert. Nødvendig styring av ferdselen skal fortrinnsvis skje gjennom informasjon eller kanalisering gjennom positive tiltak. Strengere håndheving og reaksjoner skal først og fremst benyttes i forbindelse med bevisste overtredelser av reglene i sårbare områder. Merk likevel ferdselsforbudet i sone A.

Tilrettelegging All tilrettelegging for friluftsliv og ferdsel skal være i tråd med DN-håndbok 27 Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv (2006) og Merkehandboka (2009). Nasjonalparken forvaltes i to hovedgrupper av øyer/områder med tanke på tilrettelegging: Tilrettelagte og ikke tilrettelagte. Graden av tilrettelegging vil variere. Ved all tilrettelegging skal det vurderes konkret om tiltaket kan og bør ha universell utforming. Der universell utforming ikke er forenelig med verneformål og/eller verneverdier, skal det tilstrebes så god tilgjengelighet som mulig.

Vedlikehold Vedlikehold omfatter ikke ombygging og utvidelse, og skal skje på en slik at måte at stier, skilt, bruer og løyper opprettholdes uten å endre karakter. Dette innebærer bruk av materialer, løsninger og teknikker som ikke vesentlig skiller seg fra det som tidligere er benyttet.

Nye konstruksjoner og innretninger for friluftsliv Bestemmelsen åpner for å søke om tiltak i områder som er offentlig sikret til friluftsmål eller hvor allmenn ferdsel ellers er tillatt. Nye bygninger, brygger og innretninger representerer endringer i skjærgårdslandskapet. Det er derfor viktig at behovet vurderes nøye før de etableres. Ved behandling av søknader skal det legges vekt på at nye bygninger, brygger og innretninger for allment friluftsliv skal etableres på en skånsom måte som ivaretar natur- og kulturmiljøet og ikke ødelegger verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet. Innenfor denne hovedrammen skal man tilstrebe bygninger, brygger og innretninger med gode visuelle kvaliteter, både i seg selv og i forhold til omgivelsene.

Midlertidige markeringsbøyer for seilspport: I forbindelse med trening og regatta kan det legges ut bøyer. Bøyene kan legges ut kort tid før seilasen og fjernes umiddelbart etterpå.

Hoveodden er en utvalgt innfallsport der styret har vedtatt å ha god tilrettelegging.

Fra Besøksstrategi:

Mål for tilrettelegging: Stimulere til økt bevissthet om nasjonalparken gjennom informasjon om verneformål og atferdsregler. Stimulere til økt bruk av nasjonalparken i balanse mot verneformålene (hekke- og rasteplasser for fugl, viktige marine naturtyper, sårbarhet knyttet til rullestein) og bevaring av stedets karakter som rekreasjonssted for allmenheten. Atferdsregler knyttet til bålbrekking og hogst i vernskog må tydeliggjøres.

Målgruppe: dagsbesøkende fra land, turgåere, de som ønsker å oppholde seg ved eller gå langs havet, båter, havkajak, windsurfing, besøkende som ønsker å benytte aktivitetstilbud i området.

	Vurdering	Tiltak kort sikt	Tiltak lang sikt
Infrastruktur og informasjon			
Lokalisering av innfallsport	Delvis etablert.	To innfallsporter etableres: Hove leir og Hove camping.	
Infotavle	Hove camping og Hove Leir har midlertidig tavle.	Oppdaterte tavler plasseres ut. Gi info spesielt rettet mot brukere med funksjonsnedsettelse.	
Skilting	Potensial for å skilte mer.	Forsiktig skilting med NP-standard i samarbeid med lokale. Dynamisk skilt med info om hekke/rastefugl spesielt rettet mot blått friluftsliv ved Hove Camping	Kanaliserer ferdsel bort fra strendene/mudderflåtene i trekkperioder.
Parkeringsplasser biler	Tilstrekkelig.	Etablere HC-plasser nærmest stranden og i Hove Leir	
Offentlig busstransport	Finnes, men lang avstand til busstopp, ca. 2 km fra Hove Camping.	Undersøke behov og muligheter for evt. endringer.	
Offentlig båttransport	(Faste) ferjeanløp til Hove camping i sommerferien og båttaxi	Utvides til anløp ved Hove leir i sommersesongen. Vurdere behov og stimuli for å bedre tilbudet av offentlig båttransport i nasjonalparken som helhet. Universell utforming	
Gjestedrygger	Finnes ved Hove camping, Hove leir og ved Strandhuset (Handikapstranda).	Vurdere behov for flytedrygger. Skifte ut gamle drygger med nye. Universell utforming. Tilrettelegge for kajakk o.l. inkludert kajakkslipp/rampe for vannsport.	
Badeplasser	Finnes i dag, varierende kvalitet	Etablere gode baderamper og mobimatter på Hove	Vurdere badetårn/stupestårn. Vurdere rampe til

		Camping og ved Strandhuset. Opplyse om tilgang på nøkkel for HC-brukere. Fyller på sand ved behov.	windsurfere m.m. i midtre del av kilen for å skåne sjøfugl innerst.
Toalettanlegg	Finnes på Hove camping og Hove leir.	Vurdere om toaletttilbud er tilfredsstillende og godt nok skiltet. Universell utforming.	
Søppeldunker	Finnes Hove leir.	Vurdere om søppeldunkene er tilfredsstillende og godt nok skiltet. Etablere bedre (offentlige) søppeldunker ved Hove camping.	Vurdere stativ med hundeposer/dunker langs tursti.
Tursti og kyststi	Finnes Kyststi, Folkesti (UU) og ridenti	Opprettholde standard på stier i samarbeid med Hoves Venner og HDU. Merke kyststi til Spornes og mot Sandum.	Vurdere sykkeltrase på grunn av brukerkonflikter
Benker, bord, rasteplasser, bålplasser	Finnes i dag i varierende kvalitet og utforming.	Området trenger en gjennomgang/ helhetlig plan for bålplasser og benker/rasteplasser. Etablere gode bålplasser for å hindre vill-bål.	
Annet			
Kulturlandskap	Hoves venner er aktive og forvalter etter eksisterende forvaltningsplan/skjøtselsplan.	Skjøtselsplan utarbeides.	
Bålbrenning	Mye diskutert i offentligheten.	Området trenger en gjennomgang/ helhetlig plan for bålplasser og benker/rasteplasser.	
Båndtvang	Løse hunder vedvarende utfordring.	Vurdere å gjerde inn områder for lufting av hund i eller utenfor nasjonalparken.	

Naturmangfoldloven

Raet nasjonalpark ble vernet ved kgl. res. av 16.12.2016. For verneområdet gjelder Forskrift om vern av Raet nasjonalpark, i Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner i Aust-Agder fylke, heretter kalt verneforskriften.

Formålet med Raet nasjonalpark fremgår av verneforskriften § 1, som lyder:

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Aust-Agders kystområde både på land og i sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta

vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk. Verneforskriften § 3 pkt. 1.1 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger, tilbygg, brygger, gjerder, anlegg og innretninger (...)

Bestemmelsene i første og annet ledd er ikke til hinder for:

b.vedlikehold av eksisterende stier og gamle ferdselsårer, skilt, bruer og lignende, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Forvaltningsmyndigheten kan etter § 3 fjerde ledd bokstav

g.bygging av nye konstruksjoner og installasjoner, oppsetting av nye skilt og merking av stier, for å legge til rette for friluftsliv i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen

Forvaltningsmyndigheten vurderer at omsøkte tiltak faller inn under disse spesifiserte unntaksbestemmelsene.

Forvaltningsmyndigheten kan etter § 9 Motorisert ferdsel gi tillatelse til motorferdsel i forbindelse med transport av materialer til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, brygger og lignende (jf verneforskriften § 9 fjerde ledd c)).

Presedens

Det er lite rom for presedens. De få frivillige initiativgruppene som finnes på for eksempel Hove og Stølsviga har god dialog med forvaltningen.

Vurdering

Det er forvalters vurdering at tiltaket faller inn under verneforskriften § 3 fjerde ledd g) som gir anledning til å søke om tiltak for å legge til rette for friluftsliv. Tiltakene er i stor grad innenfor det som kan anses som ikke søknadspliktig jf verneforskriften § 3 tredje ledd b, men også noe som anses som søknadspliktig jf fjerde ledd g.

Tiltakene er i tråd med retningslinjer i forvaltningsplanen og besøksstrategien.

Verneverdiene i dette området er godt dokumentert gjennom verneprosess. Videre beslutninger bygger på informasjon hentet fra utredningsrapporter fra verneprosessene, utkastet til forvaltningsplan som fulgte vernevedtaket, naturbase samt kunnskap gjennom forvaltning av Raet LVO siden år 2000.

Forvalter har vært befarer i området flere ganger per år med Hoves venner, og det er gjort omfattende naturkartlegginger i området- både av naturtyper og artsregistreringer. Nye kartleggninger skal utføres i 2025. Kunnskapsgrunnlaget anses dermed som godt jf nml § 8.

Det er tørr blåbærlyng furuskog og strender med enten rullestein eller sanddyner som dominerer på Hoveodden. Enkelte områder har godt innslag av eik og lik rikere og fuktigere områder med plantet granskog. Det er en del forekomster av fremmede arter.

Mange av artene som er funnet i området er knyttet til åpne seminaturlige naturtyper som er i ferd med å gro igjen. Videre skjøtsel bør avvente en skjøtelsesplan og utsettes inntil dette foreligger.

Føre-var-prinsippet (nml. § 9) tillegges derfor vekt i vurderingen. I enighet med Hoves venner utsettes søknad om skjøtselstiltak til skjøtelsesplan foreligger.

Omsøkt tiltak anses i dette tilfellet, som i tråd med prinsippet om å benytte miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (nml. § 12).

Nml. § 11 synes mindre vesentlig for vurderingene av dispensasjonsspørsmålet i denne saken.

Konklusjon

Forvalter anbefaler Nasjonalparkstyret i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde å gi tillatelse til omsøkt tiltak med hjemmel i verneforskriften § 3 fjerde ledd g). og motorferdsel i tråd med verneforskriften § 9.

RAET NASJONALPARKSTYRE
Postboks 504
4804 ARENDAL

Trondheim, 18.02.2025

Deres ref.:

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2025/5705

Saksbehandler:
Tone Lise Alstad Eid

Svar på spørsmål om stans i pågående skjøtsel og tiltak i Raet nasjonalpark

Vi viser til brev av 12.02.2025 fra nasjonalparkforvalter Jenny Marie Gulbrandsen med spørsmål knyttet til Miljødirektoratets brev av 31.01.2025.

I vårt brev av 31.01.2025 ber vi Raet nasjonalparkstyre stanse all pågående skjøtsel og tiltak i Raet nasjonalpark inntil styret har innhentet tilstrekkelig faggrunnlag for å vurdere aktuelle skjøtselstiltak i nasjonalparken, vurdert tiltakene etter naturmangfoldloven og verneforskriften, og ferdigstilt forvaltningsplan for nasjonalparken.

Skjøtsel av verneområder er en oppgave som ligger hos forvaltningsmyndigheten for verneområder, dvs. nasjonalparkstyret. Vårt brev innebærer at vi ber styret stanse pågående skjøtsel. Bakgrunnen for dette er tidligere dialog med styret hvor vi har stilt spørsmål ved faggrunnlaget for skjøtselstiltak som gjennomføres i nasjonalparken.

Vi ber i tillegg nasjonalparkstyret om å stanse tiltak som utføres av andre på oppdrag fra eller etter avtale med styret. I tidligere dialog med styret har vi påpekt at noen av tiltakene som omtales som skjøtselstiltak krever dispensasjon fra vernebestemmelsene.

Miljødirektoratet har ikke bedt styret om å iverksette stans av tiltak som ikke reguleres av verneforskriften. Tiltak som ikke er forbudt i verneforskriften er tillatt uten særskilt søknad. Sjøfuglregistrering og rydding av søppel er ikke forbudt etter vernebestemmelsene og kan fortsette som før.

Miljødirektoratet har heller ikke bedt styret å stoppe arrangementer eller tiltak som har dispensasjon fra verneforskriften. Dette er tiltak som har vært gjennom søknadsbehandling og som allerede er vurdert etter verneforskriften.

Dersom det skal utføres tiltak i nasjonalparken som er forbudt etter verneforskriften, for eksempel hogst av vegetasjon, må tiltaket enten være innenfor rammen av naturmangfoldloven § 47, eller ha dispensasjon fra verneforskriften.

Nasjonalparkstyret må som tidligere påpekt gjøre en konkret vurdering av om vilkårene i § 47 er oppfylt for de tiltakene styret ønsker å iverksette i nasjonalparken. Det er styret som har myndighet til å beslutte iverksetting av skjøtselsstiltak. Miljødirektoratet forventer videre at styret fortsatt utfører sin oppgave med å behandle innkomne søknader.

Miljødirektoratet mottok utkast til forvaltningsplaner for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde til faglig gjennomgang 16.2.2024 (vår ref. 2024/2561) og vil som tidligere nevnt fortsette gjennomgangen av forvaltningsplanene når nye utkast oversendes.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Terje Qvam
seksjonsleder

Tone Lise Alstad Eid
seksjonsleder

Arkivsaksnummer: 2025/2205-2

Saksbehandler: Jenny Marie Gulbrandsen

Dato: 17.03.2025

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Raet nasjonalparkstyre	11/25	21.03.2025

Søknad om oppgradering av VA anlegg Merdø - Arendal - Raet NP

Innstilling fra forvalter

Nasjonalparkstyret i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde gir med hjemmel i verneforskriften § 3 fjerde ledd I) tillatelse til nedleggelse av VA til/fra pumpehuset på Gravene i eksisterende trase (utskiftning fra sommerledning til helårsledning) – Merdø i Arendal kommune.

--- slutt på innstilling ---

Dokumenter i saken

Saksopplysninger

Eirik Lingaardsøker på vegne av Merdø Avløp AS (sameiet som eier avløpsnett) om tillatelse til å skifte ut eksisterende ledningsnett (sommerledninger) med helårsledninger. Disse ligger dypere ned i grunnen for å være frostsikre. Sommerledninger ligger ca 30-40 cm dypt, mens helårs ligger ca 1-1,3 meter dypt. Alt arbeid foregår i eksisterende traseer.

Gule streker er kun informasjonslinjer. Grå traseer blir beholdt, Rød, grønn og blå skal oppgraderes.

vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk. Verneforskriften § 3 pkt. 1.1 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger, tilbygg, brygger, gjerder, anlegg og innretninger (...)

Bestemmelsene i første og annet ledd er ikke til hinder for:

d. nødvendig istandsetting av eksisterende ledningsanlegg for vann, avløp, og kommunikasjon ved akutt utfall. Ved bruk av motorisert transport til lands skal det i ettertid sendes melding til forvaltningsmyndigheten.

Forvaltningsmyndigheten kan etter § 3 fjerde ledd bokstav l) gi tillatelse til; innlegging av strøm, vann og avløp til boliger og fritidsboliger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Forvaltningsmyndigheten vurderer at omsøkte tiltak faller inn under disse spesifiserte unntaksbestemmelsene.

Forvaltningsmyndigheten kan etter § 9 Motorisert ferdsel gi tillatelse til motorferdsel i forbindelse med transport av materialer til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, brygger og lignende (jf verneforskriften § 9 fjerde ledd c)).

Forvaltningsplan

Fra Utkast til forvaltningsplan for Raet NP og Søm LVO:

Strøm, vann og avløp

Søknader om innlegging av strøm, vann og avløp skal vurderes strengt med stor vekt på kvartærgeologiske verdier som formasjoner og avsetninger samt landskapshensyn. Nærhet til tilknytningspunkt til offentlig VA og andre inngrep/installasjoner kan tillegges vekt i vurderingen. Fortrinnsvis bør det søkes løsninger der tiltaket legges i masser som allerede er berørt av tidligere tiltak, eksempelvis eksisterende veier, grøfter og lignende.

Naturmangfoldloven

Etter § 7 i naturmangfoldloven (nml) skal prinsippene i §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, bl.a. når forvaltningsmyndigheten fatter vedtak om dispensasjon etter verneforskriften. Dette gjelder prinsippet om kunnskapsgrunnlaget (§ 8), føre-var-prinsippet (§ 9), prinsippet om økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10), prinsippet om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver (§ 11) og prinsippet om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§12).

Presedens

Det er behandlet flere tilsvarende saker med innleggelse av VA i terreng og på sjøbunn i verneområdet de siste årene. Dette omfatter Havsøya, Fevikodden og flere områder på Tromøy. Styrets vurdering har vært at forstyrrelsene på havbunn og geologi er mindre enn de positive effektene dette har på reduserte utslipp i verneområdet. Dette forutsetter at det ikke finnes særlige verneverdier som blir berørt av tiltaket.

Vurdering

Det er forvalters vurdering at tiltaket faller inn under verneforskriften § 3 fjerde ledd l) som gir anledning til å søke om innlegging av strøm, vann og avløp til boliger og fritidsboliger. Verneverdiene i dette området er godt dokumentert gjennom verneprosess. Videre beslutninger bygger på informasjon hentet fra utredningsrapporter fra verneprosessene,

utkastet til forvaltningsplan som fulgte vernevedtaket, naturbase samt kunnskap gjennom forvaltning av Raet LVO siden år 2000.

Forvalter har vært befaring i området, og det er gjort omfattende naturkartlegginger i området- både natur, kulturminner og geologi. Kunnskapsgrunnlaget anses dermed som godt jf nml § 8.

Det er ikke registrert naturtyper eller rødlistede arter i det berørte havområdet mellom pumpehuset og øvrig ledningsnett utenfor verneområdet. Det tørr fattig saltpåvirket eng på fossile sanddyner med noe tresjikt.

Føre-var-prinsippet (nml. § 9) tillegges derfor vekt i vurderingen.

Forvaltningsplanens retningslinjer for bygge- og VA-tiltak er bl.a. laget for å sikre kontroll med samlet belastning fra en bit for bit utbygging i nasjonalparken. Eiendommene i verneområdene har i dag ulike lokale løsninger. Avløpssystem og tømning av disse er ikke regulert, men opp til den enkelte hytte-eier. Det er trolig en del avrenning av både gråvann og svart-vann fra fritidsboliger i nasjonalparken. Graving og legging av VA-anlegg er et omfattende tiltak, men forvalters vurdering er at dette veies opp av en kontroll med utslipp ut i verneområdet. Merdø Avløp AS har i lang tid hatt utfordringer med ledningsnettet som delvis skyldes omfattende andel gjester til verneområdet.

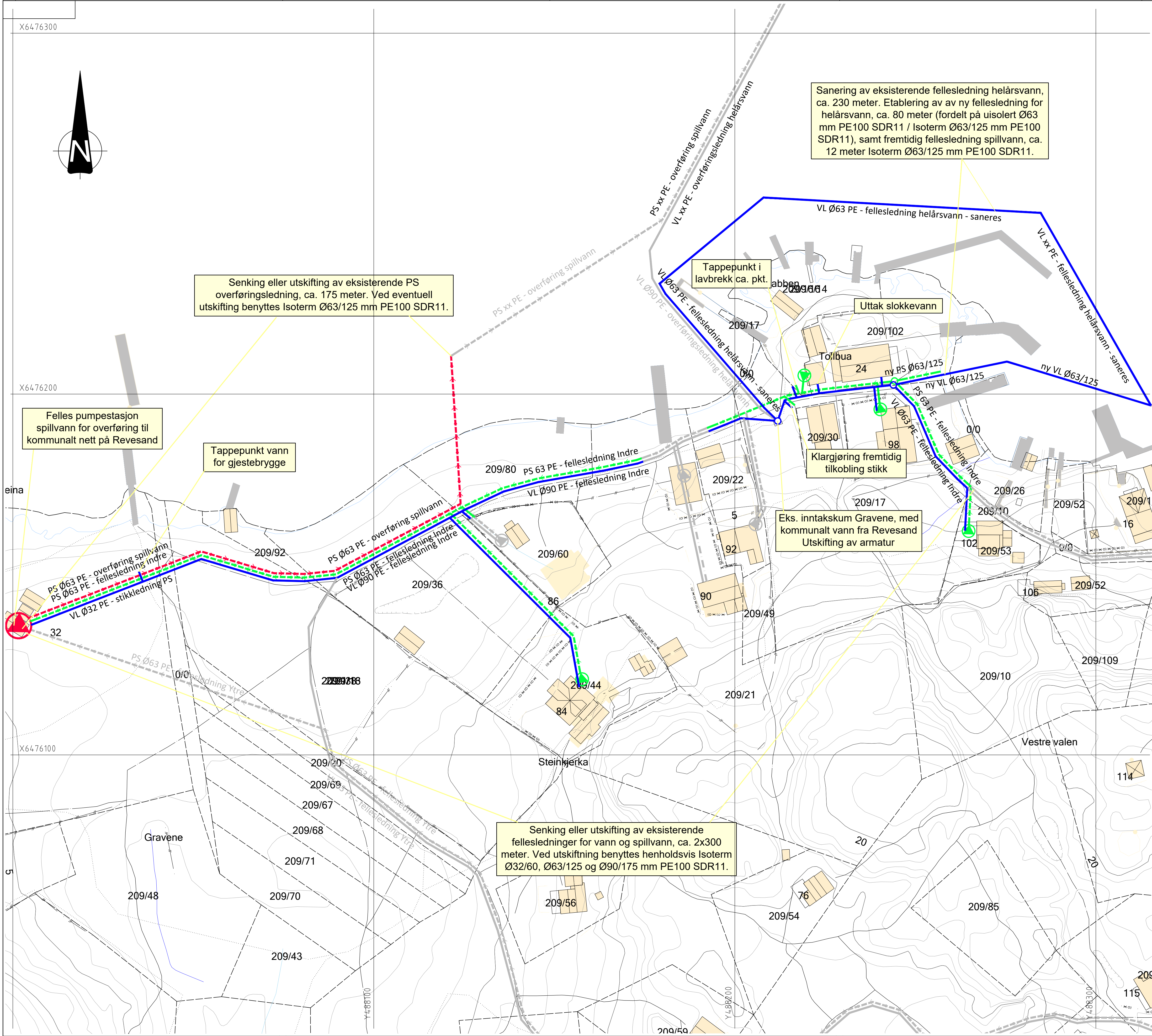
Utkastet til forvaltningsplan, som fulgte nasjonalparkvernevedtaket, skal være retningsgivende for bruken av unntaksbestemmelsene i verneforskriften som viser til forvaltningsplanen. Avvik fra disse vil på sikt føre til en uønsket nedbygging og degradering av verneverdiene, og en stor samlet belastning på verneverdiene (nml. § 10). I henhold til retningslinjene og etablert forvaltningspraksis skal man primært legge tiltak i masser som allerede er forstyrret og uten å påvirke viktige verneverdier.

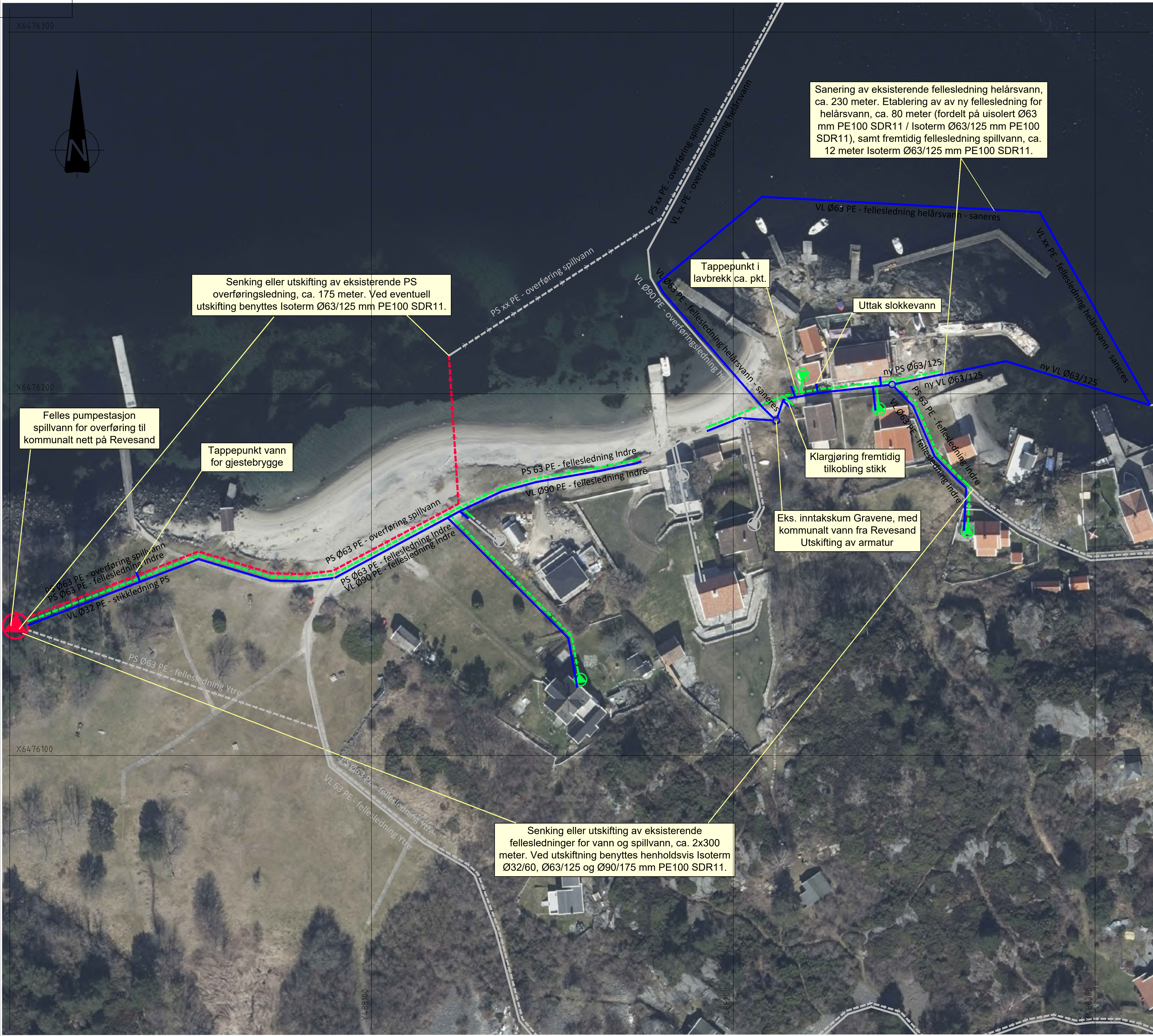
Omsøkt tiltak anses i dette tilfellet, som i tråd med prinsippet om å benytte miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (nml. § 12).

Nml. § 11 synes mindre vesentlig for vurderingene av dispensasjonsspørsmålet i denne saken.

Konklusjon

Forvalter anbefaler Nasjonalparkstyret i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde å gi tillatelse til omsøkt tiltak med hjemmel i verneforskriften § 3 fjerde ledd l).

Arkivsaksnummer: 2024/11042-0

Saksbehandler: Jenny Marie Gulbrandsen

Dato: 17.03.2025

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Raet nasjonalparkstyre	12/25	21.03.2025

Søknad om tilbygg på fritidsbolig Botneveien 54- Arendal-Raet NP

Innstilling fra forvalter

Raet nasjonalparkstyre gir med hjemmel i verneforskriften for Raet nasjonalpark gir tillatelse til det opprinnelig omsøkte tiltaket på 16 m² på Botneveien 54 i henhold til verneforskriften § 3 fjerde ledd a).

Det gis tillatelse til kjøring med materialer under arbeidet jf verneforskriften § 9 4.ledd c). Tillatelsen er gitt på følgende vilkår:

- Det kan bygges ut et tilbygg som øker FBA med inntil på av eksisterende fritidsbolig.
- Grunnarbeider skal utformes med enten ringmur eller plate støpt på morenemasser. Det tillates graving inntil 50 cm ned for planering og støping av ringmur.
- Det skal benyttes panel/kledning og tak som passer til fritidsbolig/bod for øvrig.
- Mønehøyde skal ikke overstige den som er på eksisterende fritidsbolig
- Alt avfall skal fjernes fra nasjonalparken og leveres på egnet avfallsmottak.
- Frakt og tilkjøring av materialer skal foregå så skånsomt som mulig uten å skade vegetasjon og geologi. Traseen for VA bør fortrinnsvis benyttes.

Tiltaket skal være igangsatt senest tre år fra denne dispensasjonen ble gitt. Tiltaket kan kreve tillatelser etter annet lovverk.

Klage på vedtak

Vedtaket kan påklages av en part eller annen med rettslig klageinteresse jf. Forvaltningsloven § 28. Frist for å klage er tre uker fra vedtaket er mottatt. En eventuell klage stiles til Miljødirektoratet, men sendes Raet Nasjonalparkstyre.

--- slutt på innstilling ---

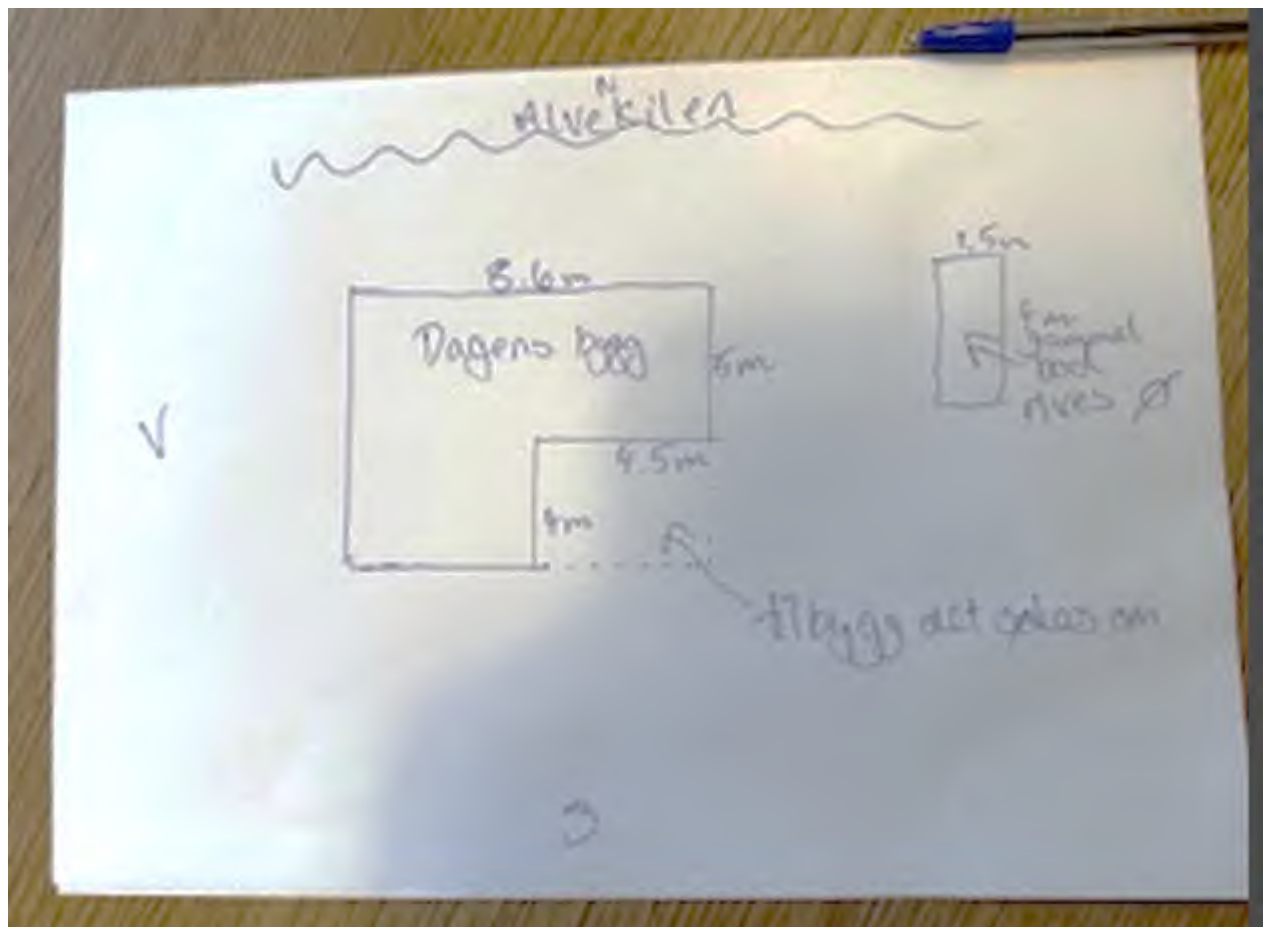
Dokumenter i saken

Saksopplysninger

Lisa Gabrielsen søker på vegne av sine foreldre om et tilbygg til Botneveien 54 i Arendal kommune. Eier er Glen Gabrielsen.

Fritidsboligen ligger i et eldre hyttefelt sør for Alvekilen og består av bod på 5,2 m², hytte på 61,4 m² og veranda på 18 m². Totalt er dette 84 m².

Søker ønsker å rive bod på 5,2 m² og oppføre et tilbygg på 20 m² jf retningslinjene. (Opprinnelig søknad var på 16 m², men dette ble endret til 20 m² jf retningslinjene per epost 28.2.25.)

Hjemmelsgrunnlag

Verneformål – forskrift

Raet nasjonalpark ble vernet ved kgl.res. av 16.12.2016. For verneområdet gjelder Forskrift om vern av Raet nasjonalpark, i Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner i Aust-Agder fylke, heretter kalt verneforskriften.

Formålet med Raet nasjonalpark fremgår av verneforskriften § 1, som lyder:

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Aust-Agders kystområde både på land og i sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk.

Verneforskriften § 3 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger, tilbygg, brygger, gjerder, anlegg og innretninger (..) o.l. Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende.

§ 3 fjerde ledd Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til: a) ombygging av, og mindre utvidelser samt bruksendring av eksisterende bygninger, i samsvar med retningslinjer i forvaltningsplanen.

Forvaltningsplan

I utkast til forvaltningsplan for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde av 16.12.17, punkt 3.3.6 er det gitt retningslinjer for byggetiltak for fritidsbolig:

Eksisterende FBA på eiendommen	FBA-grense for nytt tiltak
Ca.20-30 m ²	Ca.30 m ²
Ca.30-50 m ²	Ca.25 m ²
Ca.50-70 m ²	Ca.20 m ²
Ca.70-90 m ²	Ca.10 m ²
>90 m ²	<2 m ²

Fritidseiendommer – utforming

Dispensasjonssøknader vil fortsatt gjennomgå skjønnsmessige vurderinger, hvor de faktiske forhold i hver enkelt sak som: eksponering, beliggenhet, terrengvurderinger og landskapsvurderinger mv. vil være avgjørende for utfallet. Retningslinjene er ment å gi signaler som kan styre søknader inn mot hva som er realistisk å oppnå dispensasjon for på den enkelte eiendom.

- Tiltak der man utnytter allerede bebygd areal er å foretrekke. Fotavtrykket av den totale bygningsmassen bør bli minst mulig. Det vil si at man kan søke om å ombygge en type bebygd areal til et annet formål. Eksempel nr.1: Rive anneks for å oppføre tilbygg. Eksempel nr. 2: Fjerne deler av veranda for å oppføre mindre tilbygg. Arealregnskapet vurderes i den enkelte sak.
- På de større hyttene (hytter over gjennomsnittet FBA 90-350 m²) er FBA-grensen på <2 m² ment som en "sikkerhetsventil" som kan vurderes i spesielle tilfeller.
- Ved påbygg skal bygget fremstå lavest mulig i terrenget. Mønehøyden på eksisterende hytte skal være retningsgivende.
- Takvinkel og takdekke, gavl og raft skal være i tråd med bygningen ellers.
- Dispensasjon til bygging av terrasse, levegg eller skillevegg utendørs, kan normalt ikke påregnes.
- Det skal alltid tilstrebes å bygge minst mulig eksponert. Dette vil i mange tilfeller være på baksiden av bygget, bort fra sjøsiden, stier, åpne områder osv.
- Bruk av store blanke flater (som vinduer) bør begrenses for å unngå stor landskapspåvirkning.
- Det anbefales bruk av jordfarger og/eller grånende tre for å begrense kontrasten mellom bygninger og terrenget.
- Terrenginngrep som sprengning og graving mv. skal unngås

Naturmangfoldloven

Etter § 7 i naturmangfoldloven (nml) skal prinsippene i §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, bl.a. når forvaltningsmyndigheten fatter vedtak om dispensasjon etter verneforskriften.

Presedens

Alle utvidelser og byggetiltak vil bidra til en økt nedbygging av verneområdet. Det er lagt inn et 10% handlingsrom som er ivarettatt med retningslinjene i forvaltningsplanen. Det er lite grunnlag for presedens såfremt disse følges.

Vurdering

Verneforskriften § 3 slår fast at alle inngrep inkludert tilbygg og varige/midlertidige bygninger i utgangspunktet er forbudt. Det er i ledd 4 a) gitt en åpning for å søke om ombygging og/eller utvidelser av eksisterende bygninger i samsvar med retningslinjer i forvaltningsplanen.

Det omsøkte tiltaket faller inn under §3 4.ledd a)

Totalt FBA på eiendommen er $61,4 + 5,2 + 18 = 84 \text{ m}^2$. Ved å fjerne boden på $5,2 \text{ km}^2$ så blir søknadens utgangspunkt 79 m^2 . Jf retningslinjene for FBA kan man da søke om ca 10 m^2 . Søknaden ber om 20 m^2 , noe som kan tyde på at man har tolket retningslinjene feil.

Tilbygg bidrar til en bit-for-bit nedbygging av nasjonalparken og kan påvirke landskap, friluftsliv, geologi, naturmiljø m.fl. Retningslinjene er vedtatt for å avgrense denne nedbyggingen, men hvert enkelt tiltak skal vurderes separat. På denne eiendommen er tilbygget satt på et areal som fyller ut et «hulrom i eksisterende bygg, og etter hva forvalter kan se så vil 16 m^2 utfylle dette hulrommet. Et tilbygg på 20 m^2 vil gå ut over de ytre rammene for eksisterende fritidsbolig, og 10 m^2 vil være mindre enn «rammen» på fritidsbolig. Det fjernes annet nedbygd areal som en del av søknaden, men ikke nok til å gi en utvidelse på 20 m^2 . Forvalter vurderer at 16 m^2 , til tross for at dette er noe over ca 10 m^2 jf retningslinjer, er innenfor det som kan tillates for å få en rydding struktur på fritidsboligen.

Det er en noe opparbeidet naturtomt der det er gjort vedtak om innføring av VA anlegg i forbindelse med en samlet søknad til hyttene i området. Det er heller ingen turstier som krysser eiendommen og den er ikke synlig fra sjøsiden.

Samlet belastning får betydningen gjennom en gradvis nedbygging, men er tatt høyde for gjennom retningslinjene. Økosystembelastning (jf nml § 10) anses som begrenset ettersom tiltaket utnytter hagetomt, og vurderes oppveid av reduksjon av utslipp ved påkobling til VA anlegg på fritidsboligen.

Kunnskapsgrunnlaget (§ 8) i området er godt og basert på feltbefaringer samt innhenting av kunnskap fra verneprosess, kartlegginger og offentlige funn. Det er ingen registrerte naturtyper i området. Det er registrert flere rødlistede arter i området og en del arter av stor forvaltningsinteresse. Dette er hovedsakelig småfugl, men området er også kjent for flaggermus.

Føre-var-prinsippet (§ 9) er vurdert å være mindre aktuelt ettersom kunnskapsgrunnlaget er godt.

§ 11 forutsettes ivaretatt gjennom vilkår for gjennomføring og § 12 vurderes som lite aktuell i saken.

Det vil være behov for tilkjøring og frakt til og fra eiendommen i forbindelse med tiltaket, fremkommet i dialog med eier på befaring.

Forvalter anbefaler derfor at det gis en dispensasjon jf § 9 4.ledd c) i verneforskriften. Det er en enkel adkomst fra Botneveien til fritidsbolig, men deler av traseen er smal og man bør ta hensyn til dette under transport.

Konklusjon

Forvalter anbefaler at søknaden gis tillatelse til et tilbygg noe mindre enn omsøkt med vilkår. Det bør også gis tillatelse til motorisert ferdsel for frakt av materialer med vilkår.

Arkivsaksnummer: 2020/3723-0

Saksbehandler: Jenny Marie Gulbrandsen

Dato: 14.03.2025

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Raet nasjonalparkstyre	13/25	21.03.2025

Søknad om ny godkjenning for tilbygg på Botneveien 96- Arendal- Raet NP

Innstilling fra forvalter

Raet nasjonalparkstyre gir med hjemmel i verneforskriften for Raet nasjonalpark gir tillatelse til det omsøkte tiltaket på totalt 22 m² på Botneveien 96 i henhold til verneforskriften § 3 fjerde ledd a).

Det gis tillatelse til kjøring med materialer under arbeidet jf verneforskriften § 9 4.ledd c). Tillatelsen er gitt på følgende vilkår:

- Det kan bygges ut et tilbygg som øker FBA med inntil på av eksisterende fritidsbolig.
- Grunnarbeider skal utformes med enten ringmur eller plate støpt på morenemasser. Det tillates graving inntil 50 cm ned for planering og støping av ringmur.
- Det skal benyttes panel/kledning og tak som passer til fritidsbolig/bod for øvrig.
- Mønehøyde skal ikke overstige den som er på eksisterende fritidsbolig
- Alt avfall skal fjernes fra nasjonalparken og leveres på egnet avfallsmottak.
- Frakt og tilkjøring av materialer skal foregå så skånsomt som mulig uten å skade vegetasjon og geologi. Traseen for VA bør fortrinnsvis benyttes.

Tiltaket skal være igangsatt senest tre år fra denne dispensasjonen ble gitt. Tiltaket kan kreve tillatelser etter annet lovverk.

Klage på vedtak

Vedtaket kan påklages av en part eller annen med rettslig klageinteresse jf. Forvaltningsloven § 28. Frist for å klage er tre uker fra vedtaket er mottatt. En eventuell klage stiles til Miljødirektoratet, men sendes Raet Nasjonalparkstyre.

--- slutt på innstilling ---

Dokumenter i saken

Vedlegg:

- 1 Planer Endelig versjon tilbygg i Botneveien 96 Gnr 218 Bnr 41.jpg
- 2 Fasader Endelig versjon tilbygg i Botneveien 96 Gnr 218 Bnr 41.jpg
- 3 Situasjonsskart Endelig versjon tilbygg i Botneveien 96 Gnr 218 Bnr 41.jpg
- 4 Raet - Alvekilen - Botneveien 96 - svar på søknad om påbygg

Saksopplysninger

Søker Svein Kaare Brodtkorb har tidligere fått tillatelse til tilbygg på Botneveien 96, men tiltaket ble ikke godkjent av Arendal kommune. Søker har derfor endret søknad og søker derfor om et redusert tiltak som kommunen allerede har behandlet og godkjent.

Tiltaket er en begrenset versjon av tiltaket som ble godkjent i 2020. Totalt areal som inngår i tiltakene er 22 m2.

Hjemmelsgrunnlag

Verneformål – forskrift

Raet nasjonalpark ble vernet ved kgl.res. av 16.12.2016. For verneområdet gjelder Forskrift om vern av Raet nasjonalpark, i Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner i Aust-Agder fylke, heretter kalt verneforskriften.

Formålet med Raet nasjonalpark fremgår av verneforskriften § 1, som lyder:

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Aust-Agders kystområde både på land og i sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk.

Verneforskriften § 3 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger, tilbygg, brygger, gjerder, anlegg og innretninger (..) o.l. Oppstillingen av tiltak er ikke uttømmende.

§ 3 fjerde ledd *Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til: a) ombygging av, og mindre utvidelser samt bruksendring av eksisterende bygninger, i samsvar med retningslinjer i forvaltningsplanen.*

Forvaltningsplan

I utkast til forvaltningsplan for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde av 16.12.17, punkt 3.3.6 er det gitt retningslinjer for byggetiltak for fritidsbolig:

Eksisterende FBA på eiendommen	FBA-grense for nytt tiltak
Ca.20-30 m ²	Ca.30 m ²
Ca.30-50 m ²	Ca.25 m ²
Ca.50-70 m ²	Ca.20 m ²
Ca.70-90 m ²	Ca.10 m ²
>90 m ²	<2 m ²

Fritidseiendommer – utforming

Dispensasjonssøknader vil fortsatt gjennomgå skjønnsmessige vurderinger, hvor de faktiske forhold i hver enkelt sak som: eksponering, beliggenhet, terrengvurderinger og landskapsvurderinger mv. vil være avgjørende for utfallet. Retningslinjene er ment å gi signaler som kan styre søknader inn mot hva som er realistisk å oppnå dispensasjon for på den enkelte eiendom.

- Tiltak der man utnytter allerede bebygd areal er å foretrekke. Fotavtrykket av den totale bygningsmassen bør bli minst mulig. Det vil si at man kan søke om å ombygge en type bebygd areal til et annet formål. Eksempel nr.1: Rive anneks for å oppføre tilbygg. Eksempel nr. 2: Fjerne deler av veranda for å oppføre mindre tilbygg. Arealregnskapet vurderes i den enkelte sak.
- På de større hyttene (hytter over gjennomsnittet FBA 90-350 m²) er FBA-grensen på <2 m² ment som en "sikkerhetsventil" som kan vurderes i spesielle tilfeller.
- Ved påbygg skal bygget fremstå lavest mulig i terrenget. Mønehøyden på eksisterende hytte skal være retningsgivende.
- Takvinkel og takdekke, gavl og raft skal være i tråd med bygningen ellers.
- Dispensasjon til bygging av terrasse, levegg eller skillevegg utendørs, kan normalt ikke påregnes.
- Det skal alltid tilstrebes å bygge minst mulig eksponert. Dette vil i mange tilfeller være på baksiden av bygget, bort fra sjøsiden, stier, åpne områder osv.
- Bruk av store blanke flater (som vinduer) bør begrenses for å unngå stor landskapspåvirkning.
- Det anbefales bruk av jordfarger og/eller grånende tre for å begrense kontrasten mellom bygninger og terrenget.
- Terrenginngrep som sprengning og graving mv. skal unngås

Naturmangfoldloven

Etter § 7 i naturmangfoldloven (nml) skal prinsippene i §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, bl.a. når forvaltningsmyndigheten fatter vedtak om dispensasjon etter verneforskriften.

Presedens

Alle utvidelser og byggetiltak vil bidra til en økt nedbygging av venreområdet. Det er lagt inn et 10% handlingsrom som er ivaretatt med retningslinjene i forvaltningsplanen. Det er lite grunnlag for presedens såfremt disse følges.

Vurdering

Verneforskriften § 3 slår fast at alle inngrep inkludert tilbygg og varige/midlertidige bygninger i utgangspunktet er forbudt. Det er i ledd 4 a) gitt en åpning for å søke om ombygging og/eller utvidelser av eksisterende bygninger i samsvar med retningslinjer i forvaltningsplanen.

Det omsøkte tiltaket faller inn under §3 4.ledd a)

Totalt FBA på eiendommen er $45+23+1+6 = 75$ m². Av dette er 24 m² felleseiendom som eier ikke har råderett over. Brodtkorb vil rive boden på 6 m².

Tilbygg bidrar til en bit-for-bit nedbygging av nasjonalparken og kan påvirke landskap, friluftsliv, geologi, naturmiljø m.fl. Retningslinjene er vedtatt for å avgrense denne nedbyggingen, men hvert enkelt tiltak skal vurderes separat. På denne eiendommen er tilbygget i tråd med eksisterende byggestil, og det fjernes annet nedbygd areal som en del av søknaden. Det er en noe opparbeidet naturtomt der det er gjort vedtak om innføring av VAanlegg i forbindelse med en samlet søknad til hyttene i området. Det er heller ingen turstier som krysser eiendommen og den er ikke synlig fra sjøsiden. Det er forvalters vurdering at 22 m² er innenfor handlingsrommet i retningslinjene og vurdert opp mot at fritidsboligen har et lavt FBA så bør det vurderes å gi tillatelse til et tilbygg som omsøkt.

Samlet belastning får betydningen gjennom en gradvis nedbygging, men er tatt høyde for gjennom retningslinjene. Økosystembelastning (jf nml § 10) anses som begrenset ettersom tiltaket utnytter hagetomt, og vurderes oppveid av reduksjon av utslipp ved påkobling til VAanlegg på fritidsboligen.

Kunnskapsgrunnlaget (§ 8) i området er godt og basert på feltbefaringer samt innhenting av kunnskap fra verneprosess, kartlegginger og offentlige funn. Det er ingen registrerte naturtyper i området. Det er registrert flere rødlistede arter i området og en del arter av stor forvaltningsinteresse. Dette er hovedsakelig småfugl, men området er også kjent for flaggermus.

Føre-var-prinsippet (§ 9) er vurdert å være mindre aktuelt ettersom kunnskapsgrunnlaget er godt.

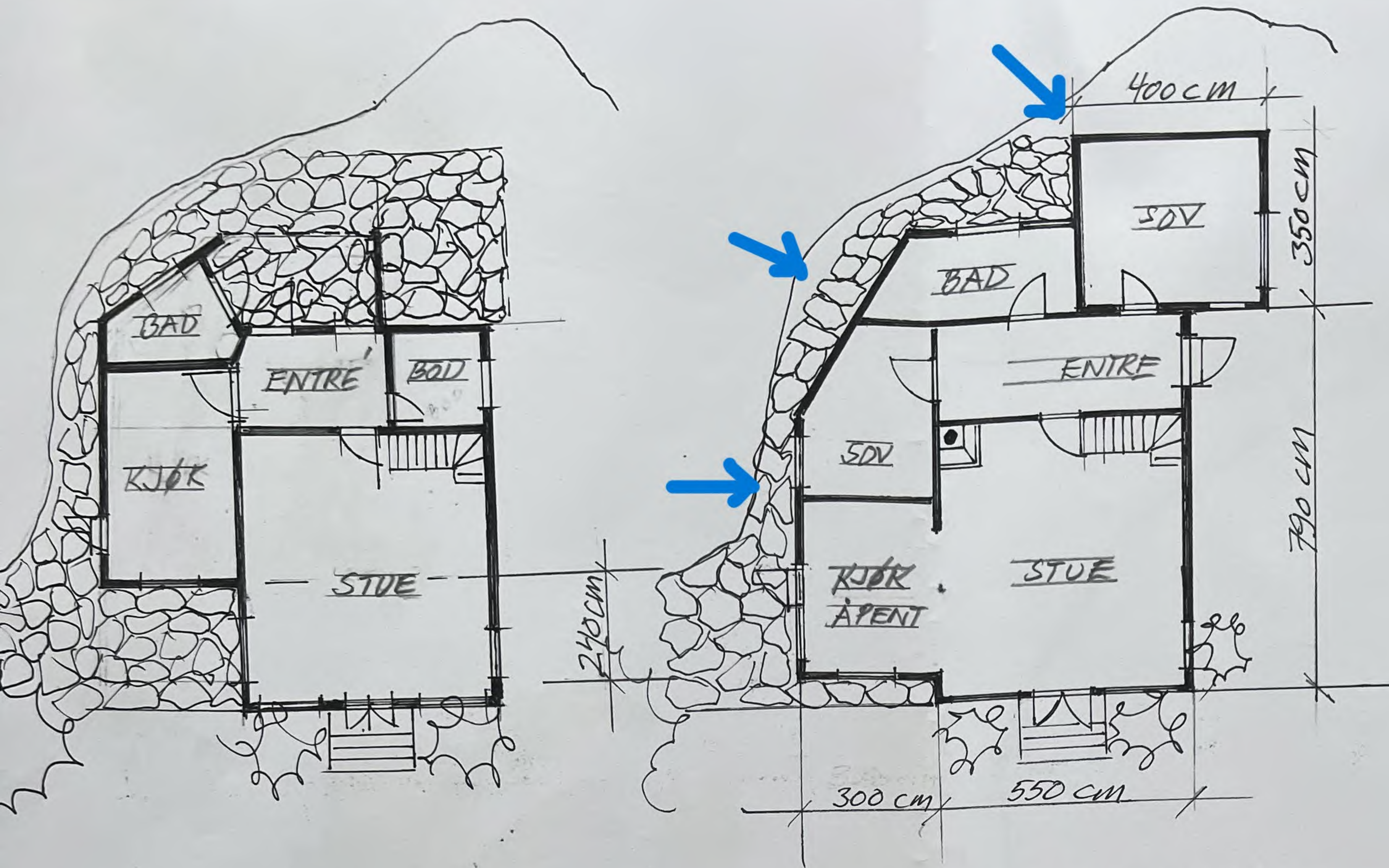
§ 11 forutsettes ivaretatt gjennom vilkår for gjennomføring og § 12 vurderes som lite aktuell i saken.

Det vil være behov for tilkjøring og frakt til og fra eiendommen i forbindelse med tiltaket, fremkommet i dialog med eier på befaring.

Forvalter anbefaler derfor at det gis en dispensasjon jf § 9 4.ledd c) i verneforskriften. Det er en enkel adkomst fra Botneveien til fritidsbolig, men deler av traseen er smal og man bør ta hensyn til dette under transport.

Konklusjon

Forvalter anbefaler at søknaden gis tillatelse til et tilbygg som omsøkt med vilkår. Det bør også gis tillatelse til motorisert ferdsel for frakt av materialer med vilkår.

PLANTEGNINGER 1:100
 BOTNEVEIEN 96

ALT 3 (SISTE)

FASADE NORD 1:100
MOT SØ

FASADE VEST 1:100
MOT RENNEBEKKEN

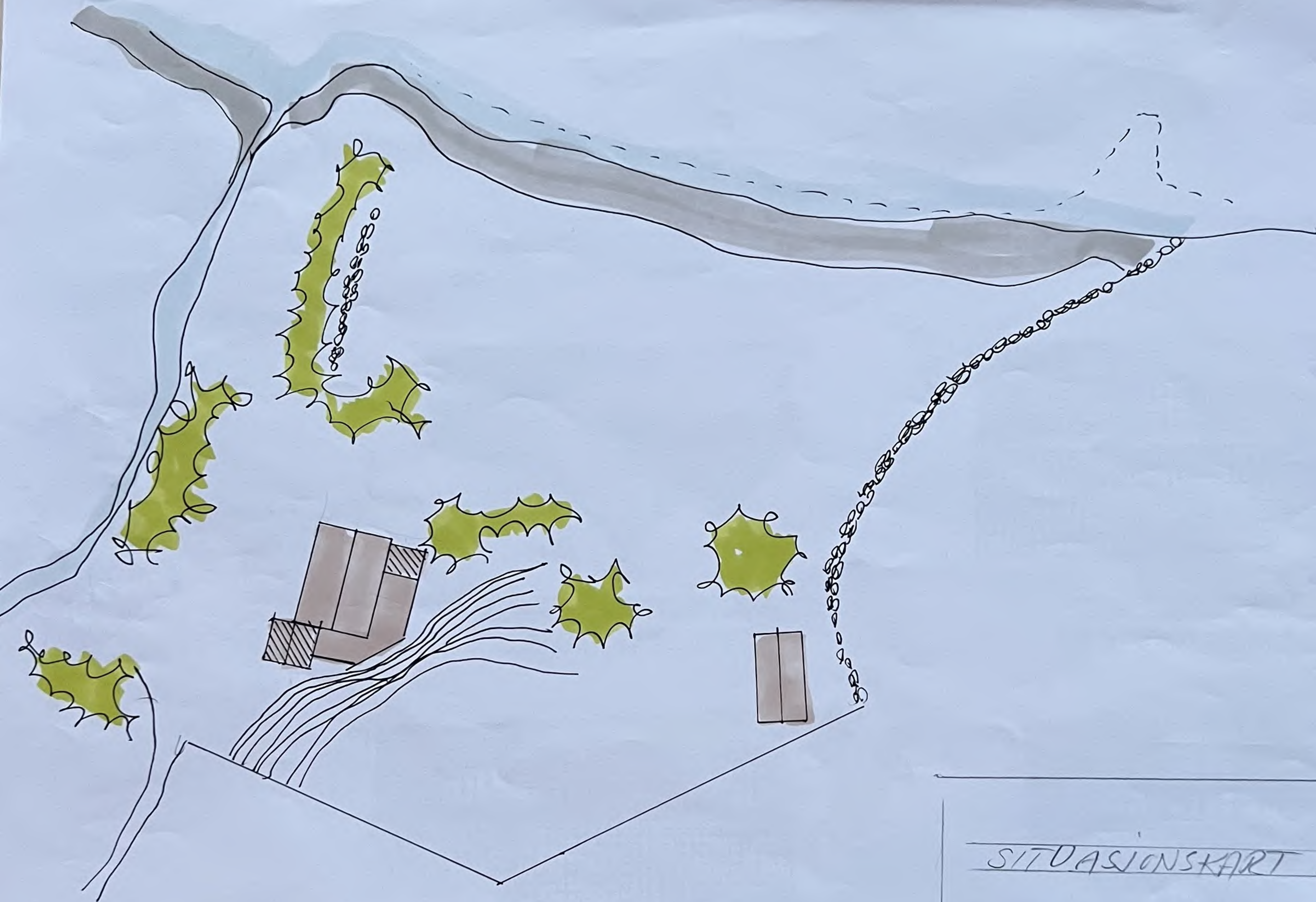
FASADE ØST 1:100
DELVIS MOT FJELL

FASADE SYD 1:100
MOT FJELL

TILBYGG BOTNEVEIEN 96

MALESTOKK 1:100

SITUASIONSKART BOTNEV. 96

BASERT PÅ NORGESKART

Svein Brodtkorb

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2020/3723-0
PRIMÆRKLASSERING

Deres ref.

Dato 12.05.2020

Svar på søknad om tilbygg Botneveien 96- Raet nasjonalpark

Arbeidsutvalget for Raet Nasjonalparkstyre har behandlet søknaden og den er innvilget med vilkår.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

(VEDLEGG)

(MOTTAKERLISTE)

Kopi til:
Fylkesmannen i Agder
Statens naturoppsyn
Arendal kommune
(KOPITILTABELL)

Postboks 788 Stoa	4809	ARENDAL
Pb 525	4605	KRISTIANSAND S
Postboks 123	4891	GRIMSTAD

Saksfremlegg

Arkivsaksnr: 2020/3723-0

Saksbehandler: Jenny Marie Gulbrandsen

Dato: 24.04.2020

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
AU i nasjonalparkstyret for Raet	13/20	08.05.2020

Søknad om tilbygg Botneveien 96- Raet nasjonalpark

Forvalters innstilling

Nasjonalparkstyret i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde gir med hjemmel i verneforskriften for Raet nasjonalpark gir tillatelse til det omsøkte tiltaket i henhold til verneforskriften § 3. Det gis tillatelse til kjøring med materialer under arbeidet jf verneforskriften § 9 4.ledd c).

Tillatelsen er gitt på følgende vilkår:

- Det gis tillatelse til fortrinnsvis alternativ 1.
- Det gis tillatelse til alternativ 2 dersom det av andre instanser fastsettes at alternativ 1 ikke er innenfor gjeldende regelverk.
- Tiltaket etableres i tråd med beskrivelsene i og tegningene vedlagt søknad, det vil si at bod på 6 m2 og levegger rives, og det kan oppføres et tilbygg på inntil 22 m2. Dette gjelder uavhengig av hvilket alternativ som realiseres.
- Grunnarbeider skal utformes med enten ringmur eller plate støpt på morenemasser. Det tillates graving inntil 50 cm ned for planering og støping av ringmur. Alternativt kan man støpe ned påler/jordspyd for å kompensere for ujevn tomt (alternativ 1)

- Det skal benyttes vinduer, panel/kledning og tak i samme stil som fritidsbolig.
- Mønehøyde skal ikke overstige 4 meter.
- Alt avfall skal fjernes fra nasjonalparken og leveres på egnet avfallsmottak.
- Frakt og tilkjøring av materialer skal foregå så skånsomt som mulig uten å skade vegetasjon og geologi.
- Rennebekkens vannflate skal ikke påvirkes av tiltaket og masser må ikke forskyves ut i bekken.
- En skånsom hogst for å rydde plass til tilbygget på inntil 8 meters lengde langs Rennebekken tillates.
- Det skal benyttes kjøretøy som ikke overstiger etablerte hjulspor i traseen ut til eiendommen, dvs liten traktor, bil med tilhenger eller atv så langt det er mulig.

Det gis også tillatelse til innlegging av vann og avløpsledning med pumpe jf verneforskriften § 3 i eksisterende veitrase til fritidsbolig dersom dette blir aktuelt innenfor dispensasjonens tidsrom. Vilåårene er at disse legges i overflate på vegtraseen og at all graving/nedgraving av pumpe/tank etableres på fritidsboligens opparbeidete tomt mellom fritidsbolig og p-plass.

Tiltaket skal være igangsatt senest tre år fra denne dispensasjonen ble gitt.

Klage på vedtak

Vedtaket kan påklages av en part eller annen med rettslig klageinteresse jf. Forvaltningsloven § 28. Frist for å klage er tre uker fra vedtaket er mottatt. En eventuell klage stiles til Miljødirektoratet, men sendes Raet Nasjonalparkstyre

Saksprotokoll i AU i nasjonalparkstyret for Raet - 08.05.2020

Vedtak

Forvalters innstilling er enstemmig vedtatt.

Saksopplysninger

Svein Brodtkorb søker om oppføring av anneks på Botneveien 96. Eiendomsforholdene er noe komplekse ettersom deler av bygningsmassen er et felleseie mellom flere søsken som eier fritidsboliger i samme område.

218/73 er en tomt som er bebygd med fire fritidsboliger: Svein Brodtkorb sine søsken/familie. Denne eiendommen har ikke båt plass- dette er løst ved rettigheter på 218/41,72. 218/107, 218/91 og 218/41,72 er eiendommer som eies av Svein Brodtkorb, men hvor øvrig familie har rettigheter til felles brygge og lagerbygg/uteplass og utedo.

Søskenes eiendom inntegnet med gul ramme. Svein Brodtkorbs eiendom helfarget gul.

Søsken har rettigheter til lagerbod 23 m², utedo ca 1 m², uteplass og bryggeplass på eiendommen.

Svein har en fritidsbolig på 45 m² og en bod på ca 6 m² som han disponerer selv. Det er også satt opp en levegg (7 x 1,7 meter) ved boden som brukes til å skjule sykler og redskap.

Brodtkorb ønsker å rive boden og leveggen, og erstatte dette med et tilbygg. Det er fra tidligere fjernet et mindre skur nede ved bryggen (ca 1 m²).

Alternativ 1 er et frittstående tilbygg på 22 m² der hvor bod/levegg er i dag. Bygget vil rammes inn av vegetasjon og være lite synlig fra sjø og offentlig p-plass. Ferdsel vil måttet gå mellom byggene (tilsvarende i dag).

Alternativ 2 er et tilbygg til eksisterende fritidsbolig. Tilbygget vil være synlig fra sjø og offentlig p-plass. Ferdsel vil måttet gå tett på tilbygget.

Naturmangfoldloven og verneforskrift

Raet nasjonalpark ble vernet ved kgl. res. av 16.12.2016. For verneområdet gjelder *Forskrift om vern av Raet nasjonalpark, i Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner i Aust-Agder fylke*.

Formålet med Raet nasjonalpark fremgår av verneforskriften § 1, som lyder:

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Aust-Agders kystområde både på land og i sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, taeskog og gyteområder for fisk.

I sone A er formålet å ta vare på fuglelivet, spesielt med hensyn til sjøfuglene og deres hekkeplasser, jf. kart.

I sone B er formålet å ta vare på sårbare naturtyper og arter, jf. kart.

I sone C er formålet å ta vare på områder med særskilt vitenskapelig betydning som referanseområder i sjø, jf. kart.

Allmennheten skal gis anledning til opplevelse av naturen gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

Verneforskriften har følgende nedfelt;

§ 3 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger, tilbygg(..) o.l. Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende.

§ 3 ledd 4 Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til:

a) ombygging av, og mindre utvidelser samt bruksendring av eksisterende bygninger, i samsvar med retningslinjer i forvaltningsplanen.

I utkast til forvaltningsplan for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde av 16.12.17, punkt 3.3.6 er det gitt retningslinjer for Privat eiendom og tekniske inngrep.

Byggetiltak:

Fotavtrykk bebygd areal (FBA):

Følgende størrelsesbegrensninger på FBA anbefales ved søknader om nye tiltak. Dagens FBA på eiendommen er utgangspunktet ved søknad, og alle former for bygningsmasse skal medregnes i dette. Søknader om byggetiltak på fritidseiendom bør holdes innenfor disse arealrammene:

Eksisterende FBA på eiendommen	FBA-grense for nytt tiltak
Ca.20-30 m ²	Ca.30 m ²
Ca.30-50 m ²	Ca.25 m ²
Ca.50-70 m ²	Ca.20 m ²
Ca.70-90 m ²	Ca.10 m ²
>90 m ²	<2 m ²

Fritidseiendommer – utforming

Dispensasjonssøknader vil fortsatt gjennomgå skjønnsmessige vurderinger, hvor de faktiske forhold i hver enkelt sak som: eksponering, beliggenhet, terrengvurderinger og landskapsvurderinger mv. vil være avgjørende for utfallet. Retningslinjene er ment å gi signaler som kan styre søknader inn mot hva som er realistisk å oppnå dispensasjon for på den enkelte eiendom.

- Tiltak der man utnytter allerede bebygd areal er å foretrekke. Fotavtrykket av den totale bygningsmassen bør bli minst mulig. Det vil si at man kan søke om å ombygge en type bebygd areal til et annet formål. Eksempel nr.1: Rive anneks for å oppføre tilbygg. Eksempel nr. 2: Fjerne deler av veranda for å oppføre mindre tilbygg. Arealregnskapet vurderes i den enkelte sak.
- På de større hyttene (hytter over gjennomsnittet FBA 90-350 m²) er FBA-grensen på <2 m² ment som en "sikkerhetsventil" som kan vurderes i spesielle tilfeller.
- Ved påbygg skal bygget fremstå lavest mulig i terrenget. Mønehøyden på eksisterende hytte skal være retningsgivende.
- Takvinkel og takdekke, gavl og raft skal være i tråd med bygningen ellers.
- Dispensasjon til bygging av terrasse, levegg eller skillevegg utendørs, kan normalt ikke påregnes.
- Det skal alltid tilstrebes å bygge minst mulig eksponert. Dette vil i mange tilfeller være på baksiden av bygget, bort fra sjøsiden, stier, åpne områder osv.
- Bruk av store blanke flater (som vinduer) bør begrenses for å unngå stor landskapspåvirkning.
- Det anbefales bruk av jordfarger og/eller grånende tre for å begrense kontrasten mellom bygninger og terrenget.
- Terrenginngrep som sprengning og graving mv. skal unngås

* Boligeiendommer

Det er ingen boliger i nasjonalparken eller i HLVO. I SLVO er situasjonen i forhold til samlet belastning mer oversiktlig. Det er registrert 12 boliger, og vurderinger rundt samlet belastning vil gjøres fra sak til sak sammen med vurderingene av tiltaket opp mot verneforskriften. Spesifikke retningslinjer for boligeiendommer er:

- Maks 1 stk. garasje pr. eiendom.
- Antall byggenheter pr. eiendom skal holdes på et minimum.

Strøm, vann og avløp

Søknader om innlegging av strøm, vann og avløp skal vurderes strengt med stor vekt på kvartærgeologiske verdier som formasjoner og avsetninger samt landskapshensyn.

Nærhet til tilknytningspunkt til offentlig VA og andre inngrep/installasjoner kan tillegges vekt i vurderingen. Fortrinnsvise bør det søkes løsninger der tiltaket legges i masser som allerede er berørt av tidligere tiltak, eksempelvis eksisterende veier, grøfter og lignende.

Etter § 7 i naturmangfoldloven (nml) skal prinsippene i §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, bl.a. når forvaltningsmyndigheten fatter vedtak om dispensasjon etter verneforskriften. Dette gjelder prinsippet om kunnskapsgrunnlaget (§ 8), føre-var-prinsippet (§ 9), prinsippet om økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10), prinsippet om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver (§ 11) og prinsippet om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§12).

Vurdering

Verneforskriften § 3 slår fast at alle inngrep inkludert tilbygg og varige/midlertidige bygninger i utgangspunktet er forbudt. Det er i ledd 4 a) gitt en åpning for å søke om ombygging og/eller utvidelser av eksisterende bygninger i samsvar med retningslinjer i forvaltningsplanen.

Det omsøkte tiltaket faller inn under §3 4.ledd a), men det må gjøres en skjønnsmessig vurdering av hvilket FBA som skal legges til grunn.

Totalt FBA på eiendommen er $45+23+1+6 = 75$ m². Av dette er 24 m² felleseiendom som eier ikke har råderett over. Brodtkorb vil rive boden på 6 m² og fremholder alternativ 1 som det foretrukne.

Det er forvalters vurdering at man med bakgrunn i de særegne rettighetene som båndlegger fellesbygg, så kan de bygningene som Brodtkorb disponerer selv legges til grunn for søknaden. En noe tilsvarende vurdering ble gjort i sak 47/17 vedrørende Bjellandveien 82 der et nybygg ble etablert frittstående på grunn av sameiets installasjoner på husvegg.

Fritidsbolig er på 45 m² og bod på 6 m². Ved riving av bod vil eiendommens FBA være 45 m² og det kan søkes om tilbygg på inntil 25 m².

Det er forvalters vurdering at tiltaket er i tråd med verneforskriften og forvaltningsplanen ved at

Det er en mye brukt p-plass til Botne og LilleDanmark ovenfor eiendommen, og en krysser eiendommen for å gå tur langs kysten. På tiliggende eiendommer er det satt opp en del hindringer for ferdsel (steiner og kratt7avhugde busker), men det er fortsatt mulig å ferdes der. Det er ingen hindringer for ferdsel på Brodtkorbs eiendom, men en del vil nok føle at de går inn i en privat sone. tursti nord for eiendommen. Det er forvalters vurdering at ved å velge alternativ 1 så vil påvirkningen av friluftslivet påland og sjø bli minst mulig. Forvalter anbefaler likevel at det gis en ramme for begge alternativene ettersom det kan ligge føringer i

plan- og bygningsloven samt reguleringsplaner for området som vil sette føringer for hvilket alternativ som er mulig å realisere. Alternativ 1 vil trolig komme svær nær eiendomsgrensen til 218/59- det kan endatil se ut til at boden er bygd delvis på 218/59.

Det renner en bekk «Rennebekken» med velutviklet kratt mellom 218/97 og 218/59. Denne er et utløp fra Botnetjenn og er en gytebekk for sjøørret. Det er viktig at bekkens tilstand som habitat for sjøørret og kantkrattets betydning for fugl bevares.

Kunnskapsgrunnlaget (§ 8) i området er godt og basert på feltbefaringer samt innhenting av kunnskap fra verneprosess, kartlegginger og offentlige funn. Det er ingen registrerte naturtyper i området. Det er ikke registrert noen rødlistede arter på lokaliteten.

Føre-var-prinsippet (§ 9) er vurdert å være mindre aktuelt ettersom kunnskapsgrunnlaget er godt. Samlet belastning og økosystembelastning (§10) forutsettes ivaretatt gjennom vilkår. Den samlede belastningen er ivaretatt gjennom forvaltningsplanen som setter rammer for samlet belastning ved utvidelser av bygningsmasse /FBA i verneområdet. § 11 forutsettes ivaretatt gjennom vilkår for gjennomføring og § 12 vurderes som lite aktuell i saken.

Det vil trolig være behov for tilkjøring og frakt til og fra eiendommen i forbindelse med tiltaket. Forvalter anbefaler derfor at det gis en dispensasjon jf § 9 4.ledd c) i verneforskriften. Det er en kjørbare og robust trase fra Spornesveien og fritidsbolig.

Konklusjon

Forvalter anbefaler at søknaden gis tillatelse som omsøkt med vilkår og at det gis en åpning for begge alternativene i påvente av saksbehandling i Arendal kommune etter pbl. Det bør også legges inn tillatelse til motorisert ferdsel for frakt av materialer med vilkår.

Arkivsaksnummer: 2023/3948-24

Saksbehandler: Jenny Marie Gulbrandsen

Dato: 14.03.2025

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Raet nasjonalparkstyre	14/25	21.03.2025

Klage- avslag på søknad om fiberledning gjennom Raet NP- N0r5ske Fibre AS

Innstilling fra forvalter

Raet nasjonalparkstyre tar ikke klagen til følge og opprettholder dermed avslaget på fiberkabel. Saken sendes til Miljødirektoratet for endelig avgjørelse.

--- slutt på innstilling ---

Dokumenter i saken

Vedlegg:

- 1 Klage til Miljødirektoratet - Raet nasjonalpark - sjøkabel - ny fibertrase mellom Bergen og Oslo - N0r5ke Fibre AS
- 2 Klage til Miljødirektoratet - Vedtak Saksframlegg - revidert søknad om fiberledning - Raet nasjonalpark - sjøkabel - ny fibertrase mellom Bergen og Oslo - N0r5ke Fibre AS 2023/3948-0 432.3
- 3 Saksframlegg med vedtak.pdf
- 4 Vedtak Saksframlegg - revidert søknad om fiberledning - Raet nasjonalpark - sjøkabel - ny fibert.pdf
- 5 Raet nasjonalpark 12.07.24.pdf

Saksopplysninger

N0r5ke Fibre AS (heretter NF) har klaget på avslaget på søknad om sjøkabel med datafiber som ble behandlet på styremøtet 15.11.2024. Vedtaket ble sendt ut 25.11.24 og klagen ble sendt inn 11.12.24.

Saksframlegg og søknad ligger vedlagt.

Klager viser til at forvalter har uttalt at det vil være mer aktuelt å gi en tillatelse i allerede påvirket trase, og at NF derfor endret sin søknad til å mest mulig sammenfalle med fiberledning som allerede ligger gjennom verneområdet og såm ble godkjent i 2022. Avstanden mellom traseene er 250-1000 meter.

NF har allerede brukt ressurser på bunnkartlegging gjennom Norkyst AS, og en ny bunnkartlegging vil være veldig kostbart, og tilsvarende å kjøpe tilgang til Tampnet sine data før man har en tillatelse. NF mener at den økonomiske risikoen da blir for høy og at man kunne fått tillatelse med vilkår om bunnundersøkelser.

Tampnett sin fiber ble gitt dispensasjon med bakgrunn i hjemmelen i § 48 knyttet til samfunnskritisk infrastruktur. NF har fått avslag som blant annet bruker argumenter om at det allerede foreligger fiberkabel som dekker behovet. Dette vil NF motstride ettersom fiberkabelen fra NF primært dekker behovet for kritisk infrastruktur mellom norske tettsteder til forskjell fra Tampnet sin som primært dekker forbindelser mellom Norge og utlandet. NF viser til at deres fiberkabel vil dekke behovet belyst i NoUen 2015:3 Utvalget om digitale sårbarheter.

Klagen lister opp 8 punkter som viser hvorfor denne typen fiber er samfunnskritisk og viser til at det er gitt tillatelser andre steder i landet med utgangspunkt i et samfunnskritisk behov.

Klagen har også 6 punkter som viser behovet for alternative traseer knyttet til redundans og diversitet i fiberkabletilbudet, for å sikre seg mot blant annet brudd i tjenester og økt beredskap knyttet til nødsituasjoner og naturkatastrofer.

Videre har klagen vist til fordeler og ulemper med de ulike trasene og om det er gunstig å legge dem i samme trase mtp samfunnskritiske situasjoner.

Klager ber Miljødirektoratet omgjøre klagen.

Hjemmelsgrunnlag

Verneformål – forskrift

Raet nasjonalpark ble vernet ved kgl. res. av 16.12.2016. For verneområdet gjelder *Forskrift om vern av Raet nasjonalpark, i Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner i Aust-Agder fylke*, heretter kalt verneforskriften.

Formålet med Raet nasjonalpark fremgår av verneforskriften § 1, som lyder:

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Aust-Agders kystområde både på land og i sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, taeskog og gyteområder for fisk.

§ 3 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger(...), anlegg og innretninger herunder anlegg for energiproduksjon og oppdrett/akvakultur, sleping av redskap på sjøbunnen, (...), fremføring av luft-, vann-, sjø- og jordledninger, gass- eller oljeledninger, (...). Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende.

Fjerde ledd:

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

l. innlegging av strøm, vann og avløp til boliger og fritidsboliger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

m. oppgradering samt fornying av kraftlinjer for heving av spenningsnivå og økning av linjetverrsnitt for virksomheter innenfor nasjonalparken.

§ 11. Generell dispensasjonsbestemmelse

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra forskriften dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig, jf. naturmangfoldsloven § 48.

Forvaltningsplan

I utkast til forvaltningsplan for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde av 16.12.17, punkt 3.3.6 er det ikke gitt retningslinjer for denne typen tiltak.

Naturmangfoldloven

Etter § 7 i naturmangfoldloven (nml) skal prinsippene i §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, bl.a. når forvaltningsmyndigheten fattet vedtak om dispensasjon etter verneforskriften. Dette gjelder prinsippet om kunnskapsgrunnlaget (§ 8), føre-var-prinsippet (§ 9), prinsippet om økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10), prinsippet om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver (§ 11) og prinsippet om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§12).

§ 48.(dispensasjon fra vernevedtak)

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

I avveiningen mellom øvrige vesentlige samfunnsinteresser og hensynet til verneområdet skal det særlig legges vekt på verneområdets betydning for det samlede nettverket av verneområder og om et tilsvarende verneområde kan etableres eller utvikles et annet sted. Tiltakshaveren kan pålegges å bære rimelige kostnader ved ivaretagelsen, opprettelsen eller utviklingen av et slikt tilsvarende område.

Trenger et tiltak tillatelse både etter verneforskriften og etter annet lovverk, kan tiltakshaver velge å søke om tillatelse parallelt. Vedtak skal i slike tilfeller først fattes etter verneforskriften, dersom ikke annet følger av verneforskriften eller forvaltningsmyndighetens samtykke.

Søknad om dispensasjon etter første ledd skal inneholde nødvendig dokumentasjon om tiltakets virkning på verneverdiene. I dispensasjon etter første ledd skal begrunnelsen for vedtaket vise hvordan forvaltningsmyndigheten har vurdert virkningene som dispensasjonen kan få for verneverdiene, og hvilken vekt det er lagt på dette.

Presedens

Det er noen grad av presedens på denne typen saker ettersom det har kommet inn to separate søknader i løpet av 2022-23. Det kan trolig komme flere ettersom for eksempel havvind og andre typer installasjoner er planlagt i Skagerak, og flere aktører vil ha eget nettverk.

Vurdering

Forvaltningen må først ta stilling til hvorvidt klagen er gyldig, og det er satt tre krav jf forvaltningsloven kap 5 §§ 28-32.

Klagen må være fremsatt innen klagefristen som er tre uker fra vedtaket ble utsendt. Videre må klager ha en rettslig klageinteresse og klagen må være relevant i forhold til vedtaket. Vedtaket er fattet 15.11.24 og vedtakets utsendelse var 25.11.24

Forvalter og arkiv mottok epost med klage på vedtaket den 11.12.24. Klagen er fremsatt innen fristen.

Klager er part i saken og har dermed rettslig klageinteresse. Klager ønsker vedtaket omgjort for å få en dispensasjon etter verneforskriften og naturmangfoldsloven til å legge fiber, og er dermed relevant ihht vedtaket.

Klagen er adressert til Nasjonalparkstyret i Raet Nasjonalpark, og dersom den ikke tas til følge vil klagen oversendes til Miljødirektoratet for endelig vurdering.

Klagens innhold

Klager har lagt frem begrunnelse for at tiltaket er samfunnskritisk og viser til en rekke punkter der mørk fiber beskrives som viktig for norsk sikkerhet, økonomi og kommunikasjon. Installasjonen skal videre utføres med minimale inngrep. Den skal spyles ned i smal grøft.

Forvaltningen har de siste årene hatt to søknader om mørk fiber til behandling. I utgangspunktet er denne typen installasjoner forbudt og berører en allerede sterkt påvirket havbunn som ikke bør utsettes for ytterligere belastninger. For begge er det en eventuell samfunnskritisk verdi som allikevel kan medføre at det gis dispensasjon. Begge har argumentert med at tiltaket er samfunnskritisk, og Miljødirektoratet har i Ytre Hvaler Nasjonalpark overprøvd styrets avslag i en sak og viser til samfunnskritisk behov for mørk fiber. Imidlertid drøfte Miljødirektoratet at:

Vi har videre gjort en vurdering av om en tillatelse i dette tilfellet skaper presedens for senere saker, slik at den samlede belastning øker som følge av ytterligere behov for legging av sjøkabler fra andre aktører, jf. naturmangfoldloven § 10. Dette er et hensyn som har vekt i den skjønnsmessige vurderingen av om tillatelse bør gis. Vi vurderer at faren for presedens er mindre enn i mange andre tilfeller ettersom terskelen for dispensasjon generelt er høy og om vilkårene er oppfylt må bero på en konkret vurdering av samfunnsinteressen i det enkelte tilfellet. Når vilkårene for å kunne gi dispensasjon i denne saken vurderes å være oppfylt, bygger det på en konkret vurdering av denne saken. Eventuelle senere søknader må vurderes ut fra nødvendigheten av ytterligere sjøkabler når det blir lagt ned en kabel som omsøkt.

Forvaltningen har også etterspurt kartlegging og undersøkelser av havbunn i den omsøkte traseen, og dette har ikke blitt utført ifm søknadsbehandling. Havbunnskartlegging ble satt som vilkår ved dispensasjonen som ble gitt Tampnet, der både aktuell trase og en del andre data ble gjort tilgjengelig. Tilsvarende kartlegging utført av Tampnet i Færder nasjonalpark kom over et område med svært sårbare naturtyper og traseen ble derfor lagt utenfor verneområdet.

Dialog med Tampnet har vist at det er mulig å leie seg inn på deres kabelkapasitet for eksterne og at de er villige til å dele på havbunnsdata mot en dekning av deres utgifter. Klager har så vidt forvaltningen er kjent med ikke ønsket å benytte seg av noe av dette.

Søknadsbehandlingen tatt ytterligere lang tid fordi man har ventet på vurderinger fra Miljødirektoratet i tilsvarende saker fra de andre marine nasjonalparkene i området.

Forvalter mener at det samfunnskritiske behovet er dekket av fiberkabel fra Tampnet lagt ned etter omfattende kartlegginger, og at nye søknader derfor bør avslås. En dispensasjon vil åpne opp for flere aktører som skal ha egen mørk fiber for å være konkurransedyktige, og medføre en stor forstyrrelse på svært sårbar og allerede hardt belastet havbunn.

Konklusjon

Forvalter opprettholder sin vurdering, og ber styret avslå klagen og oversende den til Miljødirektoratet for endelig avgjørelse.

Miljødirektoratet
Postboks 5672 Torgarden
7485 Trondheim

Avsender:
N0r5ke Fibre AS
Sørkedalsveien 6
0369 OSLO

Klage avvist søknad for fiberkabel i Raet nasjonalpark

Henviser til Saksfremlegg med vedtak om avvist søknad (2 stk) mottatt oss den 25.11.24 fra Raet Nasjonalparkstyre. Herved følger klage på vedtak med bakgrunn i oversendte avslag.

Det fremgår av avslaget, samt undertegnades telefonsamtale med Jenny Marie Guldbrandsen at Nasjonalparkstyret ikke anser N0r5ke Fibre AS (N0r5ke) sin fiberutbygging for å være av samfunnskritisk art. Samtidig er det lagt til grunn at ved N0r5ke sin oppdaterte søknad oversendt nasjonalparkstyret sommeren 2024, er traseen lagt parallelt med Tampnet sin eksisterende trasé, og at dette videre taler for at traseen ikke kan anses som samfunnskritisk.

Bakgrunn for valg av oppdatert trase langs Tampnet sin eksisterende trasé var Nasjonalparkstyrets tidligere uttalelser om at det ville være enklere å få godkjent en trase som fulgte eksisterende infrastruktur. Som et resultat av at søknadsprosessen inn mot Raet Nasjonalpark har tatt ekstremt lang tid, ble derfor traseen flyttet, slik at den følger Tampnet sin hovedkabel i sjø (designmessig svært forskjellig fra N0r5ke sitt anlegg, mer om dette lenger ned). Traseene ligger 250-1000 meter i fra hverandre gjennom nasjonalparken for å legge til rette for å opprettholde redundansen og diversiteten mellom de to anleggene (+50 meter mellom fiber kabler tilfredsstiller krav om redundans og diversitet).

Det er tidligere kommet uttalelser om at Tampnet og Cecon har gjennomført utstrakt bunnkartlegging, samt punktvis bunnsedimentanalyser i forbindelse med utvelgelsen av sin endelige trasé. Dette er igjen bakgrunnen for at N0r5ke i sin siste dialog med Raet Nasjonalparkstyre, før avslaget ble mottatt, uttalte at det vil være aktuelt å gå i dialog mer Tampnet for deling av deres bunnkartleggingsdata for området der N0r5ke sin kabel er tenkt lagt, dette med bakgrunn i at det vil medføre unødvendig tid og pengebruk å gjennomføre de eksakt samme undersøkelsene på nytt for samme trasé-område. Det vil imidlertid være svært kostbart å gå til innkjøp av denne typen data uten at det foreligger noen form for tillatelse (med forbehold) fra Nasjonalparken – Eksempelvis: Forbehold om at ytterligere undersøkelser av natur må gjennomføres før gjennomføring. Det understrekes videre at N0r5ke har betalt NorKyst AS for gjennomføring av bunnkartlegging for den opprinnelig omsøkte traseen gjennom Nasjonalparken, men med bakgrunn i Nasjonalparkstyrets ønske om minimalt inngrep i havbunnen innenfor nasjonalparkens grenser, ble denne traseen skrinlagt til fordel for traseen langs Tampnet sin kabel.

Når det gjelder Nasjonalparkstyrets tilbakemelding om at det stilles tvil til om tiltaket er å regnes som samfunnskritisk, så ønsker vi å understreke at N0r5ke Fibre, i motsetning til

andre tilbydere av sjøkabler, bygger sin infrastruktur for å styrke redundansen og diversiteten i Norge, fremfor å legge til rette for transportkabler til utlandet (se avsnitt om Trasévalg og design). Traseen gjennom Raet nasjonalpark er en veldig liten del av et stort prosjekt som er designet og utarbeidet med N0r5ke sine partnere for å skape best mulig redundans og diversitet i det norske telekomnettet. Den ~2 500 kilometer lange fiberringen mellom Trondheim, Oslo, Kristiansand og Bergen, vil langs veien knytte sammen en rekke kommuner, byer, tettsteder, datasenterregioner, samt universitets- og høyskolelokasjoner. I samarbeid med N0r5kepartnere er traseene derfor lagt opp til å kunne danne store nettverk mellom denne typen lokasjoner, for å styrke forskning, nødnettet, datatransport, speiling av datasentre, styrket 5G nett m.m.

N0r5ke er en uavhengig og nøytral tilbyder av mørk fiber og telelosji i Norge. Dette gjør at N0r5ke kan tilby mørk fiber, som er den underliggende råvaren for datatransport (internett, skytjenester, mobiltelefoni, o.l.), til alle aktører på like vilkår, uten å selv gå i konkurranse med sine partnere og kunder. Dette bedrer konkurransesituasjonen i regionene, som igjen fører til økt kvalitet på leveransene og innholdsproduksjonen. Det er også viktig å fremheve at fiberringen i stor grad vil fylle de mangler som ble avdekket for snart 10 år siden i NOU 2015:13 (Lysneutvalget 'Utvalget om digitale sårbarheter'

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-13/id2464370/?ch=1>)

Samfunnskritisk infrastruktur og viktigheten av prosjektet:

1. Fiberinfrastruktur som samfunnskritisk ressurs

- **Digital rygggrad:** Transportfiber er en del av Norges digitale infrastruktur, som er like essensiell som veier, strømmnett og vannforsyning. Det muliggjør kommunikasjon, styrker næringsliv, offentlig tjenesteyting og nasjonal sikkerhet.
 - **Avhengighet av fiber:** Sektorer som helsevesen, politi, beredskap og forsvar er sterkt avhengige av stabile datalinjer for å kunne operere effektivt. En feil i dagens nett kan ha meget alvorlige konsekvenser.
- <https://www.nrk.no/nyheter/nodnett-fortsatt-nede-1.15740182> (2021)
- <https://www.nrk.no/norge/nodnumrene-var-nede--uakseptabelt-at-det-skjer-igjen-1.17124753> (2024)

2. Redundans og beredskap

- **Beskyttelse mot avbrudd:** Dagens fiberinfrastruktur i Norge mangler tilstrekkelig redundans da hoveddelen av Norges transportfiber ligger langs jernbane og kraftlinjer. N0r5ke Fibres transportfiberring er designet for å sikre alternative ruter ved brudd eller skade på eksisterende forbindelser, noe som er avgjørende for nasjonal beredskap.
- **Ekstreme hendelser:** Naturkatastrofer, graveulykker eller cyberangrep kan raskt lamme datatrafikk. En robust og redundant fiberring bidrar til å styrke og sikre kommunikasjonen selv i kritesituasjoner.

3. Nasjonal økonomi og verdiskaping

- **Digitalisering av næringslivet:** Fiberinfrastrukturen er en forutsetning for digital transformasjon i industri og handel. Dette gjelder spesielt for eksportrettet næringsliv og distriktsbedrifter, som er avhengige av rask og stabil kommunikasjon for å være konkurransedyktige.

- **Datasentre og teknologi:** Norges vekst som vertsland for datasentre (som krever høyhastighetsforbindelser) avhenger av moderne og redundant fiberinfrastruktur. Uten transportfiberringens sikkerhet og kapasitet risikerer Norge å tape investeringer til andre land.

Norge har en strategi om å bli en datasenter nasjon basert på bærekraft

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/norske-datasenter/id2867155/>

4. Distriktsutvikling og digital inkludering

- **Reduksjon av digital ulikhet:** Transportfiberringen bidrar til å knytte sammen distriktene med de store byene, og gjør høyhastighets internett mer tilgjengelig for små lokalsamfunn. Dette er en nødvendighet for skoler, helsevesen og småbedrifter i distriktene.
- **Nasjonal sammenkobling:** Prosjektet sikrer kommunikasjon på tvers av regioner og styrker Norge som en digitalt integrert nasjon.

5. Internasjonal konkurransekraft

- **Europas nordlige knutepunkt:** Norge er geografisk posisjonert til å være et knutepunkt mellom Europa og Nord-Amerika. En sterk nasjonal fiberinfrastruktur gir en strategisk fordel i internasjonale markeder.
- **Redusert utenlandsk avhengighet:** Transportfiberringen reduserer Norges avhengighet av utenlandske fiberforbindelser og styrker nasjonal suverenitet over datatrafikk.

6. Miljømessige hensyn og minimal påvirkning

- **Bærekraftig løsning:** Fiberkabler har lav miljøpåvirkning under drift og støtter overgangen til en mer digital og bærekraftig økonomi, ved å redusere behovet for fysisk transport og papirbaserte prosesser.
- **Skånsom installasjon:** NOR5ke har erfaring med å legge kabelen på en måte som minimerer inngrep i naturen, for eksempel ved bruk teknologier som reduserer skade på miljøet (ROV og video). Som igjen er bakgrunnen for valgt trase i Raet nasjonalpark. – Ved nedspyling av kabel og tilstrekkelig avstand som nevnt, vil diversiteten være tilstrekkelig.

7. Nasjonal strategi og politiske mål

- **I tråd med politiske mål:** Regjeringen har uttalt mål om å styrke Norges digitale infrastruktur, inkludert høyhastighets internett til hele landet. Prosjektet er i direkte tråd med denne strategien.
 - NOR5ke er en NKOM-registrert ekom-tilbyder, og er i jevnlig dialog med NKOM (Norsk kommunikasjonsmyndighet) for å legge til rette for transportfibertraseen som kommer samfunnet til nytte.
- **Nødvendig modernisering:** Mange av Norges eksisterende transportfibertraseer er over 20 år gamle og/eller mangler tilstrekkelig kapasitet for fremtidens behov.

8. Fiber som samfunnskritisk infrastruktur – presedens

- **Internasjonal standard:** Med økende avhengighet av digitale tjenester anses fiberinfrastruktur som samfunnskritisk i mange andre land, inkludert EU, hvor det er

en sentral del av kritisk infrastruktur. Norge bør ikke stille lavere krav til digital beredskap.

- **Presedens i Norge:** Andre prosjekter i Norge har tidligere blitt godkjent med lignende begrunnelser, noe som viser at fiber betraktes som samfunnskritisk i andre regioner.

Redundans og diversitet:

1. Sikkerhet mot avbrudd i tjenesten

- **Redundans** sørger for alternative ruter og kanaler for dataoverføring, noe som betyr at selv om én forbindelse skulle gå ned på grunn av fysisk skade (som gravemaskiner eller naturkatastrofer), vil trafikken kunne omdirigeres uten avbrudd i tjenesten.
- **Diversitet** i ruter, der fibreene er lagt i ulike geografiske områder og/eller følger forskjellige traseer, minimerer risikoen for samtidig skade på alle fiberlinjer i et område.

2. Høyere pålitelighet for kunder

- En robust infrastruktur med redundans og diversitet gir kundene større trygghet. Dette er særlig viktig for kunder med kritisk avhengighet av internettforbindelser, slik som finansinstitusjoner, sykehus, og offentlige etater.
- Fiberdiversitet er et krav for mange datasenterkunder som krever høyere standarder for pålitelighet og oppetid i sine tjenesteleveranser.

3. Bedre beredskap for nødsituasjoner og naturkatastrofer

- Norges varierende klima og geografi kan føre til naturfenomener som jordras, flom, og kraftig uvær, som potensielt kan skade infrastruktur. Ved å bygge redundans og diversitet er transportnettet bedre rustet til å håndtere slike situasjoner uten at nettverket faller ut.

4. Redusert risiko for økonomiske tap

- Nedetid kan være svært kostbart, både for NOR5KE og deres kunder. Ved å investere i redundans reduseres risikoen for betydelige økonomiske tap som følge av avbrudd, som både kan påvirke kunder og selskapets omdømme negativt.
- Et nettverk med høy oppetid bedrer Norges renommé og bidrar til å gjøre regjeringens datasenter strategi en suksess.

5. Styrking av samfunnets digitale infrastruktur

- Et redundant og diversifisert fibernettverk styrker Norges nasjonale infrastruktur ved å tilby en sikker og stabil plattform for digital kommunikasjon. Dette er spesielt viktig i en verden der stadig flere kritiske samfunnsfunksjoner digitaliseres.
- Robust digital infrastruktur er en viktig del av nasjonal beredskap og gir myndighetene bedre kontroll og trygghet.

6. Fleksibilitet for fremtidige utvidelser og oppgraderinger

- Redundans og diversitet gjør også nettet mer fleksibelt og muliggjør fremtidige oppgraderinger uten behov for å ta hele eller deler av systemet offline. Dette gir mer smidig vedlikehold og bedre skalerbarhet for vekst og teknologiske endringer.

Ved å inkludere redundans og diversitet kan NOR5KE bygge et mer pålitelig, skalerbart og resilient fibernettverk som tåler belastning, uventede hendelser, og dekke fremtidige behov.

Trasévalg og design

1. To separate sjøkabler med to ilandføringspunkter (diverse traséer) – NOR5ke Fibre sitt design for transportfibernetttverk:

Fordeler:

1. **Redundans:**
To uavhengige sjøkabelruter sikrer at én kabel fortsatt fungerer hvis den andre blir skadet. Dette er avgjørende i områder med høy risiko, som fiskerisoner eller skipsfartsområder.
2. **Fysisk diversitet:**
Ved å ha to ilandføringspunkter plassert i ulike geografiske områder (for eksempel ulike kystlinjer eller byer), reduseres risikoen for at en enkelt hendelse (som jordskjelv, storm eller ankerhugg) skader begge traséer samtidig.
3. **Høyere pålitelighet for samfunnskritiske tjenester:**
En robust løsning som er spesielt viktig for sykehus, nødtjenester eller datasentre som krever kontinuerlig oppetid.
4. **Bedre lastbalansering:**
To traséer kan også brukes samtidig for å håndtere økt datatrafikk, noe som gir høyere kapasitet og fleksibilitet.

Ulemper:

- **Kostnader:**
To separate kabler og ilandføringspunkter medfører høyere investerings- og vedlikeholdskostnader.
- **Kompleksitet i installasjon:**
Krever flere ressurser og flere tillatelser fra myndigheter.

2. En hovedtrasé i sjøen med én enkelt avtapping til et område:

Fordeler:

1. **Lavere kostnad:**
En enkelt kabel med én ilandføring er billigere å legge og vedlikeholde.
2. **Enklere installasjon:**
Krever færre ressurser, mindre planlegging og færre tillatelser.
3. **Passer for mindre kritiske områder:**
Hvis området allerede har alternativ tilkobling, kan dette være en tilstrekkelig løsning.

Ulemper:

1. **Ingen redundans:**
Hvis hovedtraséen blir skadet, mister hele området tilkoblingen. Dette er spesielt problematisk i områder som er avhengige av denne forbindelsen.
2. **Risiko for enkeltpunktsfeil:**
Siden kabelen bare har én avtapping, kan lokale skader (f.eks. fra bunntåling eller ankerhugg) lamme hele forbindelsen til området.
3. **Lav pålitelighet for kritisk infrastruktur:**
Mangelen på diversitet gjør det lite egnet for samfunnskritiske tjenester eller steder hvor stabil tilkobling er avgjørende.

Konklusjon:

- **To sjøkabler med to ilandføringspunkter:** Gir høy sikkerhet, pålitelighet og redundans. Dette alternativet er best for samfunnskritiske forbindelser eller høyrisikoområder, men koster mer.

- **En hovedtrasé med én avtapping:** En enklere og rimeligere løsning, men med betydelig høyere risiko for driftsavbrudd. Passer for mindre kritiske applikasjoner eller områder med lav risiko.

I situasjoner der tilkoblingen skal betjene samfunnskritiske funksjoner eller opprettholde nasjonal infrastruktur, vil det være nødvendig å prioritere diversitet med to sjøkabler og ilandføringspunkter.

Basert på ovennevnte ber vi om at Miljødirektoratet ser på saken og omgjør vedtaket. Videre ber om at NOR5ke kontaktes snarest dersom det skulle være noen usikkerheter eller avklaringer tilknyttet saken.

Med vennlig hilsen

Dato: 11.12.24

Rasmus Tømmerås Vik

Portfolio Manager

NOR5ke Fibre AS

Tlf. 415 67 576

E-post: rasmus@nor5ke.com

Vedlegg:

- Dispensasjonssøknad oversendt Raet nasjonalparkstyre den 12.07.24
- Vedtak Saksframlegg - revidert søknad om fiberledning - Raet nasjonalpark - sjøkabel - ny fibertasé
- Saksframlegg med vedtak

Fra: Rasmus Tømmerås Vik[rasmus@n0r5ke.com]
Sendt: 11.12.2024 11:06:17
Til: Postmottak SFAG[sfagpost@statsforvalteren.no]
Tittel: Klage til Miljødirektoratet - Vedtak Saksframlegg - revidert søknad om fiberledning - Raet nasjonalpark - sjøkabel - ny fibertrase mellom Bergen og Oslo - N0r5ke Fibre AS 2023/3948-0 432.3

Henviser til mottatt saksframlegg med vedtak vedr. avvist søknad for legging av fiberledning i Raet nasjonalpark, mottatt oss den 25.11.24.

Vedlagt følger klage på vedtak, ref. saksframlegg.
Videre vedlegges saksframleggene, samt søknad datert 12.07.24.

Ber om at samtlige dokumenter oversendes Miljødirektoratet for videre behandling.

På forhånd takk!

Mvh

Rasmus Tømmerås Vik
Portfolio Manager
+47 415 67 576
rasmus@n0r5ke.com
www.n0r5ke.com | www.n0r5kefibre.com

Arkivsaksnummer: 2023/3948-0

Saksbehandler: Jenny Marie Gulbrandsen

Dato: 09.09.2024

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Raet nasjonalparkstyre	39/24	15.11.2024

Revidert søknad om fiberledning - Raet nasjonalpark - N0r5ke Fibre AS

Innstilling fra forvalter

Nasjonalparkstyret i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde gir ikke tillatelse til søknad om tillatelse til legging av fiberkabel i sjø etter verneforskriften § 11.

Klage på vedtak

Vedtaket kan påklages av en part eller annen med rettslig klageinteresse jf. Forvaltningsloven § 28. Frist for å klage er tre uker fra vedtaket er mottatt. En eventuell klage stiles til Miljødirektoratet, men sendes Raet Nasjonalparkstyre.

--- slutt på innstilling ---

Saksprotokoll i Raet nasjonalparkstyre - 15.11.2024

Behandling

Styret vurderte at det er mangelfull plan for kartlegging av natur. Det er også usikkert om dette er samfunnskritisk.

Vedtak

Forvalters innstilling er enstemmig vedtatt.

Dokumenter i saken

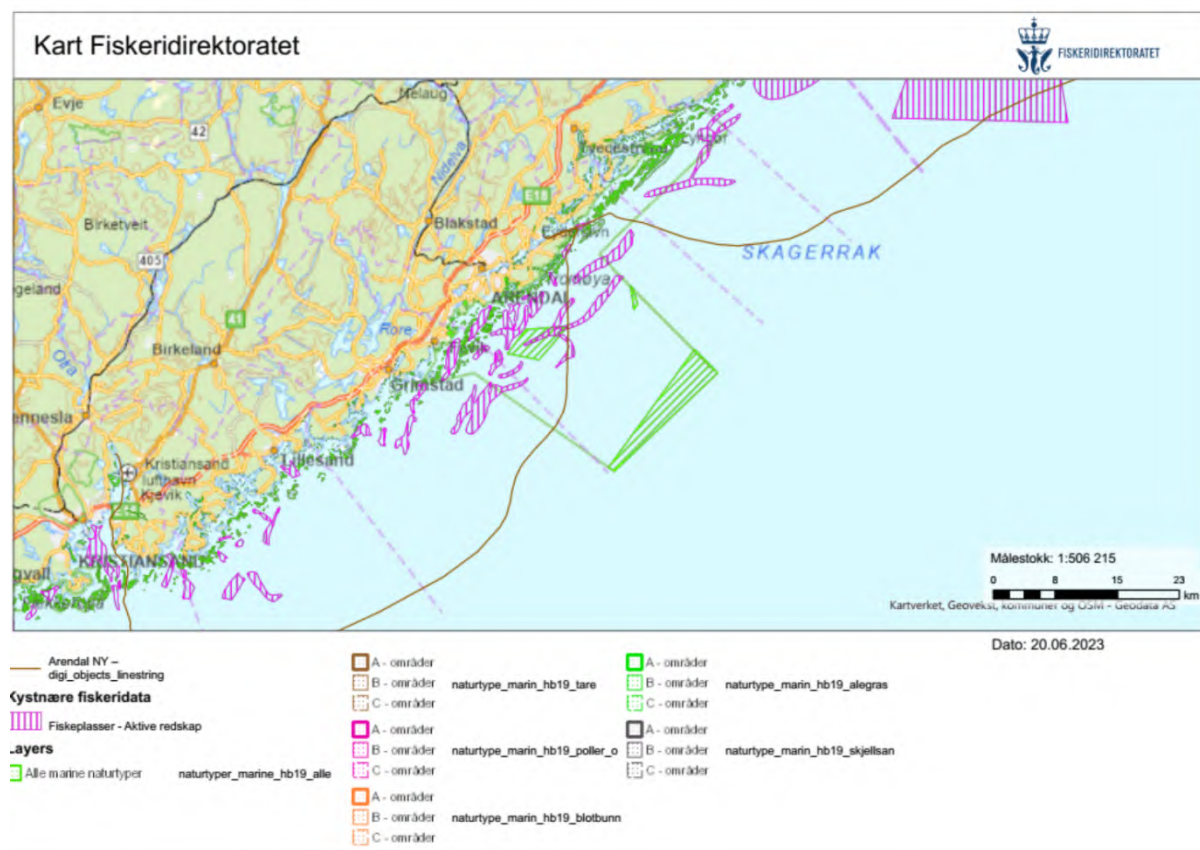
Klageavgjørelse i sak fra Ytre Hvaler nasjonalpark

Saksopplysninger

N0r5ke Fibre AS søker om tillatelse til å legge fiberkabel gjennom Raet nasjonalpark. Kontaktperson er Rasmus Tømmerås Vik.

Kabelen er av typen Minisub SA 192 og er 27 mm tykk og søkes lagt tvers over nasjonalparken 4 nautiske mil (nm) fra fastlandet og ca 400 meters dyp. I tillegg søkes det om å lege en påkoblingskabel (samme dimensjon) inn mot Tromøy og rundt Gitmertangen for fastlandsforbindelse ved Eydehavn. Traseen er opplyst å være tilsvarende den som ble brukt av Tampnett da de la sin NorFestkabel i 2023-24.

Norkyst er selskapet som vil stå for undersøkelser av havbunnen for å finne egnet bunn for nedspyling langs traseen, ettersom det ikke er ønskelig å legge fiberkabelen eksponert på hardbunn. De vil på denne måten unngå viktige geologiske og biologiske områder.

Fiberkabelen skal legges ned i sedimentene på ca 120-150 cm dybde og skal spyles ned med en vannjetdrevet undervannsdrone. Spylegrøften er på ca 26 cm. Dronen har en navigeringsradius på 5 m.

Søknaden inkluderer en ønsket trase, og som følger nokså tett på en eksisterende trase benyttet av Tampnet.

Kabelen nedsenkes med et lodd og så spyles ned av en ROV med «sverd» med vanddyser. Ved sandbunn vil traseen lukkes nesten umiddelbart (innen få dager), mens ved leire/slam så kan det ta noe lengre tid. Nedspylingen sikrer at fiberkabelen ikke havner i konflikt med fiskeri eller dregging, og metoden med nedspyling med vanddyser gir svært lite påvirkning av havbunnen. Spylegrøften er 25 cm bred, og CapJet ROV har liten påvirkning på havbunnen ettersom den drives frem av vannjet. ROV veier 300-600 kg. F

Fiberkabelen er planlagt fra Oslo til Bergen og skal innom en rekke byer langs kysten.

Hjemmelsgrunnlag

Verneformål – forskrift

Raet nasjonalpark ble vernet ved kgl. res. av 16.12.2016. For verneområdet gjelder *Forskrift om vern av Raet nasjonalpark, i Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner i Aust-Agder fylke*, heretter kalt verneforskriften.

Formålet med Raet nasjonalpark fremgår av verneforskriften § 1, som lyder:

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Aust-Agders kystområde både på land og i sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk.

§ 3 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger(...), anlegg og innretninger herunder anlegg for energiproduksjon og oppdrett/akvakultur, sleping av redskap på sjøbunnen, (...), fremføring av luft-, vann-, sjø- og jordledninger, gass- eller oljeledninger, (...). Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende.

Fjerde ledd:

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

l. innlegging av strøm, vann og avløp til boliger og fritidsboliger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

m. oppgradering samt fornying av kraftlinjer for heving av spenningsnivå og økning av linjetverrsnitt for virksomheter innenfor nasjonalparken.

§ 11. Generell dispensasjonsbestemmelse

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra forskriften dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig, jf. naturmangfoldloven § 48.

Forvaltningsplan

I utkast til forvaltningsplan for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde av 16.12.17, punkt 3.3.6 er det ikke gitt retningslinjer for denne typen tiltak.

Naturmangfoldloven

Etter § 7 i naturmangfoldloven (nml) skal prinsippene i §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, bl.a. når forvaltningsmyndigheten fatter vedtak om dispensasjon etter verneforskriften. Dette gjelder prinsippet om kunnskapsgrunnlaget (§ 8), føre-var-prinsippet (§ 9), prinsippet om økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10), prinsippet om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver (§ 11) og prinsippet om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§12).

§ 48.(dispensasjon fra vernevedtak)

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

I avveiningen mellom øvrige vesentlige samfunnsinteresser og hensynet til verneområdet skal det særlig legges vekt på verneområdets betydning for det samlede nettverket av verneområder og om et tilsvarende verneområde kan etableres eller utvikles et annet sted. Tiltakshaveren kan pålegges å bære rimelige kostnader ved ivaretagelsen, opprettelsen eller utviklingen av et slikt tilsvarende område.

Trenger et tiltak tillatelse både etter verneforskriften og etter annet lovverk, kan tiltakshaver velge å søke om tillatelse parallelt. Vedtak skal i slike tilfeller først fattes etter verneforskriften, dersom ikke annet følger av verneforskriften eller forvaltningsmyndighetens samtykke.

Søknad om dispensasjon etter første ledd skal inneholde nødvendig dokumentasjon om tiltakets virkning på verneverdiene. I dispensasjon etter første ledd skal begrunnelsen for vedtaket vise hvordan forvaltningsmyndigheten har vurdert virkningene som dispensasjonen kan få for verneverdiene, og hvilken vekt det er lagt på dette.

Presedens

Det er noen grad av presedens på denne typen saker ettersom det har kommet inn to separate søknader i løpet av 2022-23. Det kan trolig komme flere ettersom for eksempel havvind og andre typer installasjoner er planlagt i Skagerak, og flere aktører vil ha eget nettverk.

Vurdering

Tiltaket faller ikke inn under tiltak som kan søkes om etter verneforskriften § 3. Tiltaket må derfor vurderes etter unntaksbestemmelsen i verneforskriften § 11, som viser til naturmangfoldloven § 48.

Denne typen tiltak vil klart stride mot verneformålets formål og kunnet forringe verneverdiene, ettersom havbunnen er vernet mot alle former for inngrep og deler av havbunnen som er omsøkt er antatt å være urørt.

Det er forvalters vurdering etter samtaler med Kommunal- og Distriktsdepartementet (KDD) i saken om fiberkabel fra Tampnet i 2023 at det foreligger en vesentlig samfunnsinteresse i etablering av fiberkabel både for utvikling av næringer, kommunikasjon og sikkerhet. Dette understøttes også av vedtaket fra Miljødirektoratet av november 2023 som omgjør avslaget fra Ytre Hvaler på bakgrunn av samfunnsinteresse.

Som det også står beskrevet i samme vedtak fra Miljødirektoratet så vil det ikke nødvendigvis være vesentlig samfunnsinteresse ved nye søknader ettersom behovet for fiberstruktur kan bli vurdert som dekket:

Vi har videre gjort en vurdering av om en tillatelse i dette tilfellet skaper presedens for senere saker, slik at den samlede belastning øker som følge av ytterligere behov for legging av sjøkabler fra andre aktører, jf. naturmangfoldloven § 10. Dette er et hensyn som har vekt i

den skjønnsmessige vurderingen av om tillatelse bør gis. Vi vurderer at faren for presedens er mindre enn i mange andre tilfeller ettersom terskelen for dispensasjon generelt er høy og om vilkårene er oppfylt må bero på en konkret vurdering av samfunnsinteressen i det enkelte tilfellet. Når vilkårene for å kunne gi dispensasjon i denne saken vurderes å være oppfylt, bygger det på en konkret vurdering av denne saken. Eventuelle senere søknader må vurderes ut fra nødvendigheten av ytterligere sjøkabler når det blir lagt ned en kabel som omsøkt.

Verneverdiene i området er stort sett ukjente ettersom ingen systematiske kartlegginger er gjort utenfor den kystnære sonen med unntak av trasekartleggningen utført av Tampnett og noen Stereo-video rigger med kamera som dokumenterer fauna på havbunn punktvis. I den kystnære sonen er det kartlagt naturtyper etter håndbok 13 i 2008 og det er kartlagt gyteområder for torsk.

Det er kartlagt rekefelt, men dette er i pelagiske områder. En del artsregistreringer i artsdatabankens kart viser pigghå (VU), ål (CR) torsk, dvergulke, flekket fløyfisk, havabbor, havkaruss, lange, havbrasme, hyse, kolmule, hvitting og tykkleppet multe. Området er gjenstand for tråling etter reker.

Søker har lagt til grunn at området skal undersøkes før man fastsetter endelig trase med tanke på å unngå verneverdier og for å finne egnete bunnsedimenter. Kunnskapsgrunnlaget (§ 8 nml) er dermed svakt på det nåværende tidspunkt, men vil bli svært godt som følge av kartlegginger som tiltakshaver vil gjøre for å finne egnet trase. Som en forutsetning av innhenting av kunnskap så vil føre-var prinsippet tillegges liten vekt (§ 9 nml).

Samlet belastning på verneverdiene (§ 10 nml) er ukjent, men det var i følge KDD liten sannsynlighet for tilsvarende tiltak. Denne søknaden viser at det kan være en større samlet belastning av denne typen tiltak en først antatt. Ved å finne en trase som omgår eventuelle viktige verneverdier vil belastningen minimeres så langt mulig. Eventuelle kostnader knyttet til miljøforringelser skal dekkes av tiltakshaver jf nml § 11, dette gjelder for eksempel opprydding av trase. Omsøkt tiltak anses i dette tilfellet, som i tråd med prinsippet om å benytte miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder ettersom dette er mest mulig skånsom teknologi tilgjengelig (utsagn fra søker) jf nml § 12.

Gjennom vilkår og nøye planlegging av trase etter kartlegging kan man sikre at tiltaket ikke strider mot vernevedtakets formål eller påvirker verneverdiene nevneverdig. Det er dessuten en vesentlig samfunnsinteresse i utvikling av fibernettverk, men etter forvalters vurdering er dette dekket av den eksisterende kabelen som allerede er lagt og som har svært høy kapasitet.

Konklusjon

Forvalter anbefaler Nasjonalparkstyret i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde å gi avslag på søknad om tillatelse til legging av fiberkabel med hjemmel i verneforskriften §§ 3 og 11.

N0R5KE FIBRE AS
Sørkedalsveien 6
0369 OSLO

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2023/3948-0 432.3

Deres ref.

Dato 25.11.2024

Vedtak Saksfremlegg - revidert søknad om fiberledning - Raet nasjonalpark - sjøkabel - ny fibertrase mellom Bergen og Oslo - N0r5ke Fibre AS

Jeg viser til søknad om å legge fiberkabel for mørk fiber/internett gjennom Raet nasjonalpark.

Styret har behandlet nyeste søknad om legging av fiber tett opp mot traseen til Tampnet/Norfest gjennom ytre del av nasjonalparken uten ilandføring på styremøtet 15.11.24.

Styret har avslått søknaden og viser til usikkerhet knyttet til om dette er samfunnskritisk og at det til tross for forespørsel om dette ikke er lagt frem noen planlagt eller innkjøpt kartlegging av marine områder i forkant av nedlegging. Det virker også som om søkanden i Raet NP åpner opp for å legge seg tett på eksisterende infrastruktur, mens man i andre verneområder (Færder NP) viser til at dette vil gjøre infrastrukturen svært sårbar og søker om trase innaskjærs. Styret er derfor ikke overbevist om det er riktig å legge fiberkablene i samme trase som Norfest dersom tiltaket vurderes å være samfunnskritisk av en høyere instans.

Sjøbunnen i Raet nasjonalpark er allerede sterkt påvirket av lovlig tråling, og en samlet belastning av et ukjent antall fiberledninger bør ikke tillates uten at det både er godt kartlagt i forkant for å unngå eventuelle svært sårbare områder, og at det er helt klart at tiltaket er samfunnskritisk.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Etter våre rutiner er dette brevet godkjent og sendt uten underskrift

Vedlegg:

1 Saksframlegg med vedtak

Kopi til:

FISKERIDIREKTORATET
Kystverket
Arendal kommune
Grimstad kommune
Tvedestrand kommune
Statsforvalteren i Agder
Agder fylkeskommune

Postboks 185 Sentrum
Postboks 1502
Postboks 123
Postboks 123
Postboks 38
Postboks 504
Postboks 788 Stoa

5804 BERGEN
6025 ÅLESUND
4891 GRIMSTAD
4891 GRIMSTAD
4901 TVEDESTRAND
4804 ARENDAL
4809 ARENDAL

DISPENSASJONSSØKNAD FOR LEGGING AV FIBERLEDNING GJENNOM RAET NASJONALPARK

N0r5ke Fibre AS (Org. nr. 919 865 334) | Sørkedalsveien 6, 0369 OSLO

Dato: 12.07.2024

Raet nasjonalparkstyre

Postboks 504
4804 ARENDAL

Dispensasjonssøknad – Kritisk infrastruktur gjennom Raet nasjonalpark

1.0 Bakgrunn

N0r5ke Fibre AS er en nøytral tilbyder av mørk fiber (kritisk infrastruktur ref. NOU 2015: 13 «Digital sårbarhet – sikkert samfunn — Beskytte enkeltmennesker og samfunn i en digitalisert verden») i Norge. Fra tidligere har N0r5ke bygget ut en undervanns fibertrase mellom Bergen og Trondheim, som går innom alle de viktigste datasentrene og fiber- og kommunikasjonsknutepunktene på den 800 km lange strekningen.

Basert på anbefalingene i NOU 2015:13 og Nasjonal Kommunikasjonsmyndighet (NKOM) sine anbefalinger i 2022-rapporten «Robuste transmisjonsnett for Norge mot 2030», har N0r5ke utarbeidet detaljerte planer for videre utbygging av fibernettverket fra Bergen til Oslo. Som en nøytral tilbyder av mørk fiber i Norge, har N0r5ke som mål å hjelpe de største nasjonale og internasjonale telekomaktørene med å bedre og styrke sine nettverk og tjenesteleveranser, gjennom å bygge fremtidsrettede redundante og sikre transportfiber-traseer.

Mørk fiber, den underliggende råvaren for å transportere data som f.eks. mobil-signaler og internett, er å regne som kritisk infrastruktur, da den er absolutt nødvendig for å sikre vesentlige samfunnsinteresser og nasjonal sikkerhet. I lys av den stadig økende bruken og avhengigheten av internett og mobilsignaler de siste årene, er det blitt mer og mer viktig med redundante og separate føringsveier for å sikre best mulige oppetider på det norske fibernettverket.

2.0 Nasjonal sikkerhet

Av Naturmangfoldlovens §48 1. ledd følger:

«Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.»

Som tidligere nevnt stiller NKOM nå strengere krav til redundante føringsveier og separate linjer inn til viktige knutepunkter i Norge. Dette i lys av problematikk tilknyttet økt risiko for sabotasje på diverse kabler, ledninger og rør (både fiber og gass mm.) de siste årene. Ved at N0r5ke legger en ny fibertrase, uavhengig fra eksisterende føringsveier, mellom Bergen og Oslo, vil den gjøre at nettverksstrukturen på dette strekket blir svært mye sikrere mot evt. nedetider. Dette har både sikkerhetsmessig betydning for landets største aktører, og andre kunder i ledningen, men også stor betydning for nasjonal sikkerhet med tanke på oppetider på Norges fibernettnettverk. Dette gjelder både for kunder av aktørene, samt kritiske offentlige aktører/instanser (Forsvaret, Forskning, helsevesenet, nødnett, m.m.).

3.0 Tiltaket

N0r5ke Fibre AS er som nevnt i gang med planlegging av en trase mellom Bergen og Oslo. På dette strekket er det høyst ønskelig å koble sammen flere av de største tettstedene og datasenter-lokasjonene i Norge, og traseen er derfor tenkt å gå gjennom Raet nasjonalpark på strekningen mellom Grimstad og Helgeroa. Traseen er lagt opp til å gå parallelt med Tampnet sin eksisterende trasé for å minske «båndleggingen» av sjøbunnsarealer. Kabalen spyles ned hele veien innenfor nasjonalparkens grenser.

Søknaden om legging av fiberkabel ble sendt til Kystverket i juni 2022. I den forbindelse mottok vi nå 24.03.23 kopi av uttalelse fra Statsforvalteren i Agder, der det fremgår at vi må søke dispensasjon fra verneforskriften for å passere gjennom Raet nasjonalpark.

Leggingen vil gjennomføres av Norges ledende selskap innen sjøkabeltjenester, Seaworks Kabel AS. Dette er også samme selskap som har lagt vår eksisterende ledning mellom Bergen og Trondheim. De har siden 1997 lagt mer enn 1000 kommunikasjons- og kraftledninger i sjø og vann.

For å sikre at tiltaket har minst mulig påvirkning på dyre- og planteliv ber vi om at det gis en tidsperiode der dette tiltaket vil la seg gjennomføre.

Det søkes derfor dispensasjon fra verneforskriften, samt tillatelse til legging av fiberledning gjennom Raet nasjonalpark.

4.0 Ledning, landtak og lengde

Ledningen som er tenkt lagt er av typen Minisub SA 192 og er av beskjedne dimensjoner. Vedlegg 2 viser ledningen som er tenkt lagt. Den har en diameter på Ø27 mm inkludert armering, og en vekt i vann på 1,3 kg per meter. Dette vil sammen med bruken av den ROV (motorisert undervannsrobot) legge til grunn for et minimalt «fotavtrykk» på bunnen av vannet, og den vil ikke forringe det marine langskapet/økosystemet.

Traseen gjennom nasjonalparken er på ca. 21 km og vil spyles ned under sjøbunnen gjennomgående. Nedspyling gjennomføres ved bruk av en såkalt CapJet som bruker dyres med høytrykksvann for å skape ned smal renne som kabelen legges ned i fortløpende. Den smale rennen lukker seg av seg selv innen kort tid.

5.0 Oppsummering

Med bakgrunn i overnevnte begrunnelse ber vi om at nasjonalparkstyret ser på saken.

Ved legging av fiberledning av beskjedne dimensjoner i perioder utenfor hekkesesonger, vil det som nevnt bli minst mulig påvirkning på dyre- og planteliv, men også bunnforhold, i nasjonalparken. Bruken av ROV og CapJet under legging, legger til rette for at ledningen kan legges skånsomt under havbunnen, med

minst mulig oppdrift av bunnsedimenter. Og traseen er lagt opp til å gå parallelt med Tampnet sin eksisterende trasé (grå stiplet linje i kartvedlegg 1) gjennom nasjonalparken, som vil resultere i at det ikke båndlegges noe ytterligere areal enn det er i fra før. Samtidig som utførende entreprenør vil være Norges ledende selskap innen sjøkabellegging, med lang fartstid innen installasjon både i sjø og ferskvann.

Fiberledningen i seg selv er av liten størrelse (i diameter og vekt). Landtakene er tenkt utenfor nasjonalparkens verneområde, og det vil således ikke være noen konflikt på land.

Vi håper på at Nasjonalparkstyret har forståelse for hvilken betydning dette tiltaket har for nasjonal sikkerhet og allmenne interesser, og ber om at dispensasjon fra verneformålet, samt tillatelse til gjennomføring av tiltaket, blir innvilget.

Ved eventuelle spørsmål og nødvendig avklaring ber vi om at nasjonalparkstyret tar kontakt med oss for en gjennomgang.

Med vennlig hilsen

N0r5ke Fibre AS (Org. nr.: 919 865 334)

Rasmus T. Vik

Rasmus Tømmerås Vik

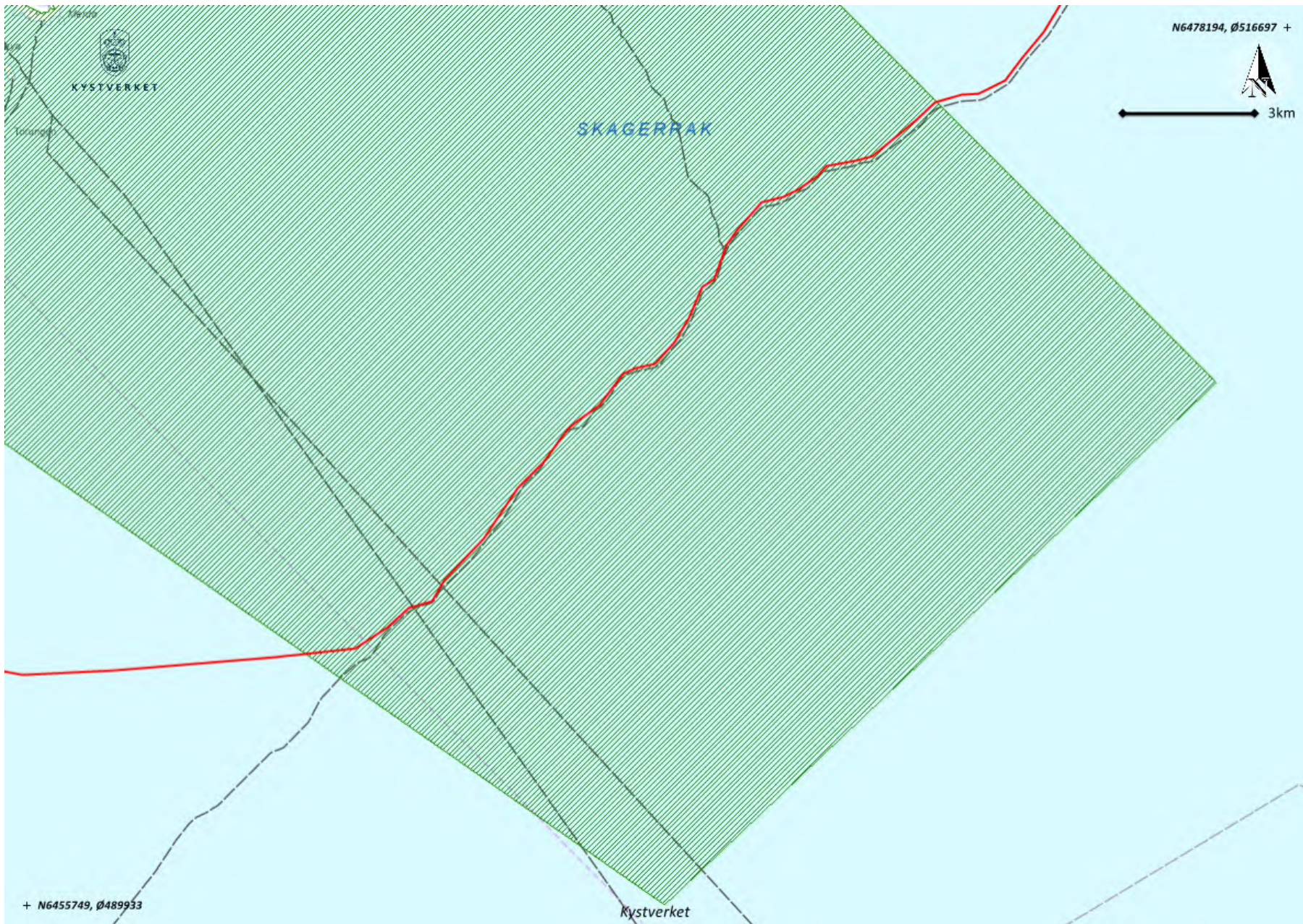
E-post: rasmus@n0r5ke.com

Tlf.: 415 67 576

Vedlegg:

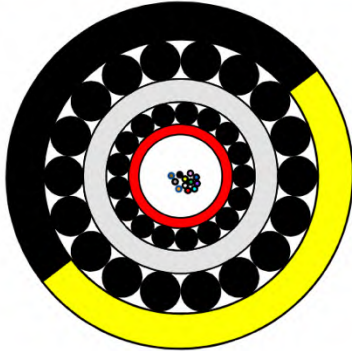
1. Kart over trase (Kystinfo.no)
2. Datablad Minisup SA 192 - Fiberledning

Vedlegg 1: Kart over trase (Kystinfo.no)

Vedlegg 2: Datablad undervanns fiberledning

Cable Design

DESIGN & CONSTRUCTION

- Bundled Optical Fibers
- Thixotropic Filling Compound
- Copper Buffer Tube, 8 mm Diameter
- 17 Steel Wires, 1.7 mm Diameter
- HDPE Sheath, 1.8 mm nominal Thickness
- 18 Steel Wires, 3.0 mm Diameter
- PP Yarns (black/yellow)

Cable description

MINISUB submarine cables are designed around a very tough and rigid seam-welded central copper tube which contains the required number of fibers and is filled with a hydrogen absorbing thixotropic filling compound. Preformed high tensile strength steel wires are covering the copper tube to maintain mechanical protection against typical installation stress. An HDPE sheath is sealing the cable construction from water ingress. A single-armor layer of preformed high tensile strength steel wires giving additional mechanical protection. An outer layer of PP-yarns provides best handling performance.

Mechanical Parameter	Unit	Value
Cable Outer Diameter	mm	27
Fiber Count up to		192
Weight in air	kg / km	1 660
Weight in seawater	kg / km	1 310
Specific gravity in seawater		4.74
Minimum bending radius (MBR) with load	mm	1 000
Cable Breaking Load (CBL)	kN	285
Tension		
Dynamic (NTTS)	kN	140
Operational (NOTS)	kN	120
Static (NPTS)	kN	80
Operating temperature range	°C	-30 to +60
Installation temperature range	°C	-15 to +60
Storage temperature range	°C	-30 to +70
Water depth (system) up to	m	1 000
Water depth (stand-alone) up to	m	2 500

21NSW-SE-DTS-15520-MINISUB SA 192-v2.0

© PRYSMIAN GROUP 2020. All Rights Reserved.

All sizes and values without tolerances are reference values. Specifications are for product as supplied by Prysmian: any modification or alteration afterwards of product may give different result. The information contained within this document must not be copied, reprinted or reproduced in any form, either wholly or in part, without the written consent of Prysmian. The information is believed to be correct at the time of issue. Prysmian reserves the right to amend this specification without prior notice. This specification is not contractually valid unless specifically authorized by Prysmian.

ST 15/25 Eventuelt
ST 16/25 Tidsbruk - Møtehonorar